

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DAKİ İSYAN
HAREKETLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

EMRE GÖKMEN

BURSA-2020

T.C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DAKİ İSYAN
HAREKETLERİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**EMRE GÖKMEN
orcid.ogr/0000-0002-8349-1540**

**DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi KAMİL DOĞANCI**

BURSA-2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora Tezi / Sanatta Yeterlilik Tezi/ Çalışması olarak sunduğum “Hellenistik Çağ’da Anadolu’daki İsyen Hareketleri” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

24/07/2020

Adı Soyadı: Emre Gökmen

Öğrenci No: 701742023

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Tezli Yüksek Lisans Programı

Statüsü: Yüksek Lisans

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 24/07/2020

Tez Başlığı / Konusu: Hellenistik Çağ'da Anadolu'daki İsyen Hareketleri

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 202 sayfalık kısmına ilişkin, 23/07/2020 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (*Turnitin*)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 11 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Emre GÖKMEN
24/07/2020

Adı Soyadı: Emre GÖKMEN
Öğrenci No: 701742023
Anabilim Dalı: Tarih Anabilim Dalı
Programı: Yüksek Lisans Programı
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Kamil Doğançlı

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TARİH Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda 701742023 numaralı Emre GÖKMEN'in hazırladığı "Hellenistik Çağ'da Anadolu'daki İsyen Hareketleri" konulu (Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ / ~~Sanatta Yeterlik Tezi~~ / Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 20/08/2020 günü 14:00-15:00 saatleri arasında yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna (oybirliği / ~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav
Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Kamil DOĞANCI

Bursa Uludağ Üniversitesi

20 / 08 / 2020

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TARİH Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda 701742023 numaralı Emre GÖKMEN'in hazırladığı "Hellenistik Çağ'da Anadolu'daki İsyen Hareketleri" konulu (Yüksek Lisans / Doktora / ~~Sanatta Yeterlik Tezi / Çalışması~~) ile ilgili tez savunma sınavı, 20/08/2020 günü 14:00-15:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna (oybirliği / ~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye

Prof. Dr. Zeynep DÖRTOK ABACI

Bursa Uludağ Üniversitesi

20 / 08 / 2020

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

TARİH Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı'nda 701742023 numaralı Emre GÖKMEN'in hazırladığı "Hellenistik Çağ'da Anadolu'daki İsyân Hareketleri" konulu (Yüksek Lisans / ~~Doktora~~ / ~~Sanatta Yeterlik Tezi~~ / Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 20/08/2020 günü 14:00-15:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı / ~~başarısız~~) olduğuna (oybirliği / ~~oy çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye

Doç. Dr. Fatma SEVİNÇ ERBAŞI

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

20 / 08 / 2020

ÖZET

Yazarın Adı ve Soyadı : Emre GÖKMEN
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Tarih
Bilim Dalı : Eskiçağ Tarihi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı Tezi : xvi + 255
Mezuniyet Tarihi : / / 2020
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Kamil DOĞANCI

HELLENİSTİK ÇAĞDA ANADOLU'DAKİ İSYAN HAREKETLERİ

Tarihin her döneminde belirli taleplere bağlı olarak ortaya çıkan isyan hareketleri görülmektedir. Hellenistik Çağ, dengelerin sürekli olarak değiştiği ve kargaşanın yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu kargaşa ortamının yarattığı fırsat, isyan hareketlerine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda çalışmamız, Hellenistik Dönem'in başlangıcından sonuna kadar geçen zaman dilimi içerisinde Anadolu'da ortaya çıkan isyanları, ayaklanmaları ve direnişleri sebep ve sonuçlarıyla incelemeyi hedef edinmiştir. Anadolu'daki otorite boşluğu, çeşitli taleplerle meydana gelen isyan hareketlerine yol açmıştır. Ele alınan gelişmeler, kitlesel olarak ortaya çıkan isyan hareketleridir. Bu dönemde meydana gelen isyan hareketleri siyasi, sosyal ve ekonomik yönden ortaya çıkan taleplere bağlı olarak gelişmiştir. Hellenistik Çağ'da iktidara karşı girişilen isyan hareketleri görülmektedir. Bunun yanı sıra kargaşanın yaygın olarak sürdüğü bu dönemde orduda çıkan ayaklanmalara da şahit oluyoruz. Hellenistik Çağ'da meydana gelen savaşlar ve mücadeleler, kentleri olumsuz yönde etkileyen gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Kentler, başka bir askeri gücün saldırısına karşın direniş haklarını kullanarak kendilerini savunmuşlardır. Kırsalda ise merkezi otoriteden yoksun bir şekilde haydutlar ve korsanlar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Anahtar Kelimeler: İsyân, Direniş, Ayaklanma, Hellenistik Çağ, Anadolu, Kent, Kırsal

ABSTRACT

Name and Surname : Emre GÖKMEN
University : Uludağ University
Institution : Institute of Social Science
Field : History
Branch : Ancient History
Degree Awarded : Master
Page Number : xvi + 255
Degree Date : /.... / 2020
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Kamil DOĞANCI

THE REBELLION MOVEMENTS IN ANATOLIA IN THE HELLENISTIC AGE

In every period of history, rebellion movements that occur depending on certain demands are observed. The Hellenistic era is a period when the balances are constantly changing and the turmoil is intense. The opportunity created by this environment of turmoil has prepared the ground the way for rebellion movements. In this context, our study aimed to examine the revolts, uprisings and resistances that emerged in Anatolia during the period from the beginning to the end of the Hellenistic period, with their causes and consequences. The authority gap in Anatolia led to riot movements that occurred with various demands. The developments go around are the mass revolt movements. The rebellion movements that took place during this period developed in line with the political, social and economic demands. In the Hellenistic era, rebellion movements against power are observed. In addition, riots that occurred in the army during this period of turmoil are observed. The wars and struggles that took place in the Hellenistic era bring developments in its wake that adversely affected the cities. The cities defended themselves by using their resistance rights against the attack of another power. In the countryside, bandits and pirates continued their activities, deprived of central authority.

Keywords: Rebellion, Resistance, Uprising, Hellenistic Age, Anatolia, City, Countryside

ÖNSÖZ

Hellenistik Dönem boyunca Anadolu'da ortaya çıkan başlıca isyanları, direnişleri ve ayaklanmaları uzun bir tarih süreci içinde bir araya getiren ve bunların arasındaki muhtemel ilişkileri bir bütünlük içinde ortaya koyarak, farklı açılardan yaklaşımlar sunan bir çalışmanın henüz ortaya konulmamış olması, Hellenistik Dönem'de çıkan isyanların incelenmesi gerekliliğini doğurmuştur. Ayrıca Hellenistik Dönem'e dair yapılmış çalışmalara daha geniş bir açıdan bakılabilmesi amacıyla katkı sunması hedeflenmiştir. İsyân hareketlerini Hellenistik Dönem olarak belirlememizin nedeni, isyan hareketleriyle ilgili oldukça yetersiz bilgiye sahip olduğumuz bu dönemle ilgili antik ve modern kaynaklardaki bilgilerin topluca değerlendirilmesi gerekliliğidir. Çalışmamızda Hellenistik Çağ'da kitlesel olarak ortaya çıkan isyan hareketleri ele alınmıştır. Ayrıca konuyla ilgili araştırmalar ilerledikçe kent ve kırsaldaki isyan hareketlerini ve direnişlerini ele almak gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu yüzden son bölümde kent ve kırsaldaki isyan hareketleri değerlendirilmiştir.

Araştırma süresi boyunca, tez konusunun seçiminden çalışmanın bitirilme aşamasına kadar bana her konuda yardımcı olan ve tavsiyeleri ile bana yön gösteren danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Kamil DOĞANCI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans eğitimim süresince bana sundukları değişik bakış açıları için Prof. Dr. Nurcan ABACI ve Prof. Dr. Zeynep DÖRTOK ABACI'ya teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca fikir alışverişinde bulunduğum ve bana çok yararlı katkılarda bulunan Sinan PAMUKÇU, Kaan ÜÇLER ve Serhat TOSUN'a, lisans eğitimimde tanışma şansını elde ettiğim ve hayatımda çok önemli yerleri bulunan dostlarım Onur SAYDUK, Elvin ÖNDER ve Gözde SOYSAL'a, hayatım boyunca her zaman kardeş olarak gördüğüm, benden hiç desteğini esirgemeyen ve her zaman desteklerini sunan dostlarım Tuğrul OTAÇ ve Erdem GÜLER'e minnettirim. Bugünlere gelmemde büyük payı bulunan ve değerli tavsiyeleriyle yolumu aydınlatan Doç. Dr. Fatma SEVİNÇ ERBAŞI'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum. Ayrıca desteklerini hiç esirgemedikleri için aileme ve bugünlere gelmemdeki en büyük destekçim olan merhum dedem Salih GÖKMEN'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
HARİTALAR	x
METİNDE KULLANILAN TERİMLERE İLİŞKİNKISALTMALAR LİSTESİ..xi	
METİNDE KULLANILAN STANDART VE SÜRELİ YAYINLARA İLİŞKİNKISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DAKİ SİYASİ GELİŞMELER

1. Büyük İskender'in Ölümünden Ipsos Savaşı'na (MÖ 323-301).....	10
2. Ipsos Savaşı'ndan Koroupedion Savaşı'na (MÖ 301-281).....	21
3. Koroupedion Savaşı'ndan Phoinike Anlaşması'na (MÖ 281-205)	26
4. Phoinike Anlaşması'ndan III. Makedonia Savaşı'na (MÖ 205-172)	36
5. III. Makedonia Savaşı'ndan Asia Eyaleti'nin Kuruluşuna (MÖ 172-129) ..	47
6. Asia Eyaleti'nin Kuruluşundan I. Mithradates-Roma Savaşı'na (MÖ 129- 89).....	54
7. I. Mithradates-Roma Savaşı'ndan Anadolu'da Roma Egemenliğine (MÖ 89- 63).....	63

İKİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DA İSYANLAR, DİRENİŞLER VE AYAKLANMALAR

1. Büyük İskender'in Hayatını Kaybetmesinden Koroupedion Savaşı'na Kadar Anadolu'daki İsyan Hareketleri (MÖ 323-281).....	72
2. Koroupedion Savaşı'ndan Phoinike Anlaşması'na Kadar Anadolu'daki İsyan Hareketleri (MÖ 281-205)	81
3. Phoinike Anlaşması'ndan Pdyna Savaşı'na Kadar Anadolu'daki İsyan Hareketleri (MÖ 205-168).....	94

4. Pdyna Savaşı'ndan III. Attalos'un Vasiyeti'ne Kadar Anadolu'daki İsyan Hareketleri (MÖ 168-133).....	101
5. Aristonikos İsyanı (MÖ 133-129)	108
6. VI. Mithradates- Roma Mücadelelerinin Anadolu'daki Yansımaları (MÖ 120-63).....	117
7. Kitleseel Bir İsyan Hareketi: Ephesos Akşamı	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DA KENT VE KIRSALDAKİ DİRENİŞLER, TEPKİLER VE İSYAN HAREKETLERİ

1. Kentler	135
1.1. Kent Ayaklanmaları.....	137
1.1.1. Büyük İskender'in Ölümünden Pergamon Kralı III. Attalos'un Vasiyetine Kadar Kentler.....	137
1.1.2. Aristonikos İsyanı Sürecinde Kentler	149
1.1.3. Publicanusların Sömürü ve Yağma Politikaları Karşısında Kentler.....	152
1.1.4. VI. Mithradates-Roma Mücadeleleri Süresince Kentler.....	157
1.1.5. Parthlar, Quintus Labienus ve Kentler.....	169
2. Kırsal.....	171
2.1. Eşkilyalar, Haydutlar ve Korsanlar	171
SONUÇ.....	190
KAYNAKÇA	194
EKLER.....	238
EK-1: Hellenistik Kral Listeleri	238
EK-2: Haritalar	242

HARİTALAR

Harita 1: Hellenistik Çağ'da Anadolu

Harita 2: Hellenistik Dünya

Harita 3: Lysimakhos Döneminde Batı Anadolu

Harita 4: MÖ 275 Yılında Doğu Akdeniz

Harita 5: Seleukos Krallığı'nın Yayılım Alanı

Harita 6: Ptolemaioslar'ın Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki Yayılım Alanları

Harita 7: Hellenistik Çağda Batı Anadolu

Harita 8: Doğu Pamphylia ve Batı Dağlık Kilikia

Harita 9: Galatlar'ın Anadolu'daki Faaliyetleri

Harita 10: MÖ 188-158 Yılları Arasında Anadolu

Harita 11: Akhaios'un Anadolu'da başlattığı isyan sonucunda kontrol ettiği Antiokheia kentinden Anadolu'nun içerisine kadar uzanan yol güzergâhı

Harita 12: Apameia Antlaşması'ndan Sonra Anadolu, MÖ 188

Harita 13: Anadolu'da haydutluğun, korsanlığın ve Aristonikos'un başlıca faaliyet alanları

Harita 14: Pompeius'un düzenlemeleri sonrası Anadolu, MÖ 63

METİNDE KULLANILAN TERİMLERE İLİŞKİNKISALTMALAR LİSTESİ

Bkz.	Bakınız
<i>ca.</i>	<i>circa</i> /yaklaşık
çev.	çeviren
dn.	dipnot
Ed.	Editör
<i>fr.</i>	<i>fragman</i>
haz.	hazırlayan
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
Krş.	Karşılaştırınız
n ^o	numara
ss.	sayfa sayıları
<i>str.</i>	satır
vd.	ve devamı

METİNDE KULLANILAN STANDART VE SÜRELİ YAYINLARA İLİŞKİNKISALTMALAR LİSTESİ

AAA	<i>Annals of Archaeology and Anthropology</i> , London & Liverpool.
AAntHung	<i>Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae</i> , Budapest.
AC	<i>Classical Antiquity</i> , California.
Adalya	<i>Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı</i> , İstanbul.
Aevum	<i>Aevum, Rassegna di scienze storiche linguistiche e filologiche</i> , Milano.
AJAH	<i>American Journal of Ancient History</i> , Cambridge, Massachusetts.
AJPh	<i>American Journal of Philology</i> , Baltimore.
AncSoc	<i>Ancient Society</i> , Leuven.
ANRW	<i>Aufstieg und Niedergang der römischen Welt, Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung</i> , Hrsg. von H. Temporini I vd. Berlin & New York, 1972 vd.
ANSMN	<i>American Numismatic Society Museum Notes</i> , New York.
Antichthon	<i>Antichthon, Journal of the Australasian Society for Classical Studies</i> , Cambridge.
Ark. San.	<i>Arkeoloji ve Sanat</i> , İstanbul.
ARYS	<i>Antigüedad, Religiones y Sociedades</i> , Huelva.
AS	<i>Anatolian Studies</i> , Journal of the British Institute of Archaeology at Ankara, London.
ASAA	<i>Annuario Della Scuola Archeologica diAtene e Delle Missioni Italiane inOriente</i> , Scuola Archeologica Italiana di Athene, Athens.
Athenaeum	<i>Athenaeum</i> , Studi periodici di letteratura e storia dell' Antichità, Università Pavia, Pavia.
BCH	<i>Bulletin de Correspondance Hellénique</i> , Paris, Athènes.
CAH	<i>The Cambridge Ancient History</i> , I-XII, Ed. J.B. Bury & S.A. Cook, Cambridge, 2006.
CEDRUS	<i>Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi</i> , Antalya.
CID	<i>Corpus des inscriptions de Delphes</i> , Paris 1977-.
CIG	<i>Corpus Inscriptionum Graecarum</i> , Ed. A. Boeckh vd., 1828-1877.
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum, consilio et auctoritate Academiae Litterarum (Regiae) Borussicae editum</i> , I-XVI, Ed. T. Mommsen vd., Leipzig-Berlin, 1893-.
Chiron	<i>Chiron</i> , Mitteilungen der Kommission für Alte

	Geschichte und Epigraphic des Deutschen Archäologischen Instituts, München, Beck.
<i>Clara Rhodos</i>	<i>Clara Rhodos</i> , Studi e materiali publicatia cura dell' Istituto storico-archeologico di Rodi, I-X, Rhodes, 1928-1941.
<i>ClassW</i>	<i>The Classical World</i> ,Bethlehem & Pennsylvania.
<i>CP</i>	<i>Classical Philology</i> , Chicago.
<i>CR</i>	<i>The Classical Review</i> ,Oxford.
<i>CQ</i>	<i>The Classical Quaterly</i> , Oxford.
<i>EA</i>	<i>Epigraphica Anatolica</i> , Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens, Bonn.
<i>Electrum</i>	<i>Electrum, Journal of Ancient History</i> , Jagiellonian University Press, Krakow.
<i>FD III</i>	<i>Fouilles de Delphes. Tome III Épigraphie</i> ,Ed. G.Colin vd., Paris, 1909-1985.
<i>FGrHist</i>	<i>Die Fragmente der Griechischen Historiker</i> , I-XV, Ed. F. Jacoby, Berlin & Leiden, 1923-1958.
<i>G&R</i>	<i>Greece & Rome</i> , Oxford.
<i>Gephyra</i>	<i>Gephyra</i> , Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Antike auf dem Gebiet der heutigen Türkei, İstanbul.
<i>GIBM</i>	<i>The Collection of Greek Inscriptions in the British Museum</i> , vol 5, Ed. C.T. Newton, London, 1874- 1916.
<i>Gnomon</i>	<i>Gnomon. Kritische Zeitschrift für diegesamte klassische Altertumswissenschaft</i> ,München.
<i>GRBS</i>	<i>Greek, Roman and Byzantine Studies</i> , Durham.
<i>Hermes</i>	<i>Hermes: Zeitschrift für klassische Philologie</i> , Wiesbaden.
<i>Historia</i>	<i>Zeitschrift für alte Geschichte; Reveu d'Histoire Ancienne; Journal of Ancient History</i> , Stutgart.
<i>Historika</i>	<i>Historika. Studi di Storia Greca e Romana</i> , Torino.
<i>I Amyzon</i>	McCabe, D.F., <i>Amyzon Inscriptions, Text and List</i> , The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia, The Institute for Advanced Study, Princeton (1991), Packard Humanities Institute CD #7, 1996; Robert L. & J., <i>Fouilles d'Amyzon en Carie:Exploration, Histoire, Monnais et Inscriptions</i> , Paris, 1983.
<i>I Delos</i>	<i>Inscriptions de Délos I-VII</i> , Ed. F. Durrbach vd., Paris, 1926-1972.
<i>I Didyma</i>	McCabe, D.F., <i>Didyma Inscriptions. Texts and List</i> , The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia, The Institute for Advanced Study, Princeton (1985), Packard Humanities Institute CD #6, 1991.
<i>I Ephesos</i>	<i>Die Inschriften von Ephesos I-VIII (= IK 11-17)</i> , Ed. H. Wankel v.d., Bonn, 1979-1984.
<i>I Erythrai</i>	<i>Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai I-II (=</i> <i>IK 1-2)</i> , Ed. H. Engelmann&R. Merkelbach, Bonn, 1972-1973.

- I Iasos* *Die Inschriften von Iasos I-II (= IK 28)*, Ed. W. Blümel, Bonn, 1985.
- I Ilion* *Die Inschriften von Ilion (= IK 3)*, Ed. P. Frisch, Bonn, 1975.
- I Labruanda* McCabe, D.F., *Labruanda Inscriptions, Texts and List*, The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia, The Institute for Advanced Study, Princeton (1991), Packard Humanities Institute CD #7, 1996.
- I Lampsakos* *Die Inschriften von Lampsakos (= IK 6)*, Ed. P. Frisch, Bonn, 1978.
- I Magnesia* McCabe, D.F., *Magnesia Inscriptions, Texts and List*, The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia, The Institute for Advanced Study, Princeton, Packard Humanities Institute CD #6, 1991.
- I Metropolis* *Die Inschriften von Metropolis I (IGSK 63)*, Ed. B. Dreyer & H. Engelmann, Bonn, 2003.
- I Milet* *Inschriften von Milet [VI] 1-2*, Ed. P. Herrmann, Berlin-New York, 1997-1998.
- I Mylasa* *Die Inschriften von Mylasa I-II (= IK 34-35)*, Ed. W. Blümel, Bonn, 1987-1988.
- I Panarama* McCabe, D.F., *Panamara Inscriptions, Texts and List*, The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia, The Institute for Advanced Study, Princeton, Packard Humanities Institute CD 6, 1991.
- I Pergamon* *Die Inschriften von Pergamon I-II*, Ed. M. Fränkel, Berlin, 1890-1895.
- I Pessinus* Strubbe, J., *The Inscriptions of Pessinous, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*, 66, Bonn, 2005.
- I Priene* *Inschriften von Priene*, Ed. F.H. Gaertringen, Berlin, 1906.
- I Prusa* *Die Inschriften von Prusa ad Olympon*, Ed. T. Corsten, Bonn, 1991.
- I Smyrna* *Die Inschriften von Smyrna I-II (IK 23-24)*, Ed. G. Petzl, Bonn, 1982-1990.
- I Stratonikeia* McCabe, D.F., *Stratonikeia Inscriptions, Texts and List*, The Princeton Project on the Inscriptions of Anatolia, The Institute for Advanced Study, Princeton, Packard Humanities Institute CD #6, 1991.
- IC* *Inscriptiones Creticae*, Ed. M. Guarducci, Rome, 1935-1950.
- IG* *Inscriptiones Graecae*, Ed. A. Kirchhoff vd., Berlin, 1873.
- IGRR* *Inscriptiones Graecae ad Res Romanas Pertinentes I-IV*, Ed. R. Cagnat v.d., Paris, 1911-1927.
- ILLRP* *Inscriptiones Latinae Liberae Rei Publicae I-II*, Ed. A. Degrassi, Firenze, 1957-1963.

<i>IMT</i>	<i>Inschriften Mysia & Troas</i> , Ed.M. Barth& S. Stauber, Leopold Wenger Institut, Universität München, Packard Humanities Institute CD #7, 1996.
<i>IstMitt</i>	<i>Istanbuler Mitteilungen</i> , İstanbul.
<i>JESHO</i>	<i>Journal of the Economic and Social History of the Orient</i> , Leiden.
<i>JHS</i>	<i>Journal of Hellenic Studies</i> ,London.
<i>JNES</i>	<i>Journal of Near Eastern Studies</i> ,Chicago.
<i>JNG</i>	<i>Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte</i> , München.
<i>JQR</i>	<i>The Jewish Quarterly Review</i> , Pennsylvania.
<i>JRA</i>	<i>Journal of Roman Archaeology</i> , Portsmouth.
<i>JRS</i>	<i>Journal of Roman Studies</i> ,London.
<i>Klio</i>	<i>Klio. Beiträge zur Alten Geschichte</i> ,Berlin.
<i>Kret. Chr.</i>	<i>Krētika Chronika</i> (Herakleion).
<i>Latomus</i>	<i>Latomus:Revue d'études Latines</i> ,Bruxelles.
<i>MAMA</i>	<i>Monumenta Asiae Minoris Antiqua</i> , I-IX, Ed. W. M. Calder vd., London, 1929-1988.
<i>Marm. Par.</i>	<i>Marmor Parium, The Parian Marble</i> , çev. G. Newing, Ashmolean Museum, Oxford University.
<i>NC</i>	<i>Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society</i> , London.
<i>OGIS</i>	<i>Orientis Graeci Inscriptiones Selectae I-II</i> , Ed. W. Dittenberger, Leipzig, 1903-1905.
<i>OLBA</i>	<i>Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi (KAAM) Yayınları</i> ,Mersin.
<i>PBSR</i>	<i>Papers of the British School at Rome</i> ,London.
<i>Phaselis</i>	<i>Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi</i> , Antalya.
<i>PHaun</i>	Bülow-Jacobsen, A., "P. Haun 6. An Inspection of the Original", <i>ZPE</i> , 36, 1979, 91-100.
<i>Phoenix</i>	<i>The Phoenix: The Journal of the Classical Association of Canada</i> , Toronto.
<i>QS</i>	<i>Quaderni storici</i> , Bologna.
<i>RA</i>	<i>Revue Archaéologique</i> ,Paris.
<i>RE</i>	<i>Paulys Real-Encyclopadie derclassischen Altertumswissenschaft</i> , Stuttgart (München).
<i>REA</i>	<i>Revue des Études Anciennes</i> ,Bordeaux.
<i>RhM</i>	<i>Rheinisches Museum für Philologie</i> , Frankfurt.
<i>RIDA</i>	<i>Revue Internationale des droits de l'antiquité</i> , Paris.
<i>RPh</i>	<i>Revue de philologie, de littérature et d'Histoire Anciennes</i> ,Paris.
<i>SCO</i>	<i>Studi Classici e Orientali</i> , Pisa.
<i>SEG</i>	<i>Supplementum EpigraphicumGraecum I v.d.</i> ,Ed. J.J. E. Hondius v.d., Leiden, 1923.
<i>SGDI</i>	<i>Sammlung der Griechischen Dialekt-Inschriften</i> , çev. J. Baunack vd., Göttingen, 1896.
<i>SHHA</i>	<i>Studia historica. Historia antiqua</i> , Salamanca.

<i>SIG</i> ³	<i>Sylloge Inscriptionum Graecarum I-IV</i> , Ed. W. Dittenberger vd., Leipzig, 1915-1924.
<i>SNR</i>	<i>Schweizerische Numismatische Rundschau</i> , Bern.
<i>TAD</i>	<i>Türk Arkeoloji Dergisi</i> , Ankara.
<i>TAM</i>	<i>Tituli Asiae Minoris</i> , Vienna, 1901-.
<i>TAPA</i>	<i>Transactions and Proceedings of the American Philological Association</i> , Atlanta, Georgia.
<i>TİD</i>	<i>Tarih İncelemeleri Dergisi</i> . İzmir.
<i>ZPE</i>	<i>Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik</i> , Bonn, 1967-.

GİRİŞ

İsyan, direniş, başkaldırı ve ayaklanma terimlerinin pek çok farklı tanımları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde “*isyan*”, herhangi bir amaçla kurulu düzene veya devlet güçlerine karşı gelme olarak tanımlanmaktadır. İkinci bir anlamı da bir düzene veya emre boyun eğmeme, uymama ve itaat etmemektir.¹ İsyân, mevcut devlet kurumlarının dışında, idareyi ve kontrolü ele geçirmek için verilen mücadele² ve oluşturulmuş bir düzeni veya otoriteyi yıkmak ve devirmek amacıyla başlatılan hareket olarak adlandırılabilir.³ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde “*direniş*”, karşı koyma ve mukavemet anlamlarını karşılamaktadır.⁴ “*Direniş*”, bir toplumsal kümenin, başka toplumsal küme ya da bireylerin kimi tutum ve davranışlarını değiştirmeye zorlamak üzere onlarla toplumsal -özellikle ekonomik ve siyasal- ilişkileri kesmesidir.⁵ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde “*başkaldırı*” ayaklanma ve isyan anlamlarına denk gelmektedir.⁶ Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde “*ayaklanma*” birçok kimsenin cebir ve şiddet kullanarak devlet güçlerine karşı gelmesi olarak geçmektedir.⁷

Antik kaynaklarda isyan terimini karşılayan kelimeler oldukça çeşitlilik göstermektedir. Antik Yunanca ile yazılmış kaynaklarda Latince yazılmış olan kaynaklara göre isyanı karşılayan kelimeler daha kısıtlı durumdadır. “*στασις*” ayaklanma, isyan, kargaşa, uyuşmazlık anlamlarına gelmektedir.⁸ “*ταραχη*” karışıklık, düzensizlik, bozukluk, çalkantı gibi isyanı tanımlayan bir dizi anlama sahiptir.⁹ Gürültü, arbede, kargaşa, ayaklanma gibi anlamlar taşıyan “*θυρβος*” ciddi olaylar için kullanılmaktadır. Ayaklanma, başkaldırı ve isyanı tanımlayan kelimelerden birisi “*επαστασις*”dir.¹⁰ “*αντιστασις*” direniş, muhalefet ve karşı koyma anlamlarını

¹TDK Türkçe Sözlük, 1988: 1111.

² Melville, 2016: 62-63.

³Brice, 2016: 11-12.

⁴TDK Türkçe Sözlük, 1988: 598.

⁵ Ozankaya, 1975: 35.

⁶TDK Türkçe Sözlük, 1988: 238.

⁷TDK Türkçe Sözlük, 1988: 170.

⁸Çelgin, 2011: 605.

⁹Çelgin, 2011: 649.

¹⁰Çelgin, 2011: 251.

karşılacaktır.¹¹ Kargaşa ve karışıklık, “οχλος” olarak geçmektedir.¹² “Σύγκρουσις” kavga, düşmanlık ve çatışma gibi anlamlarla nitelenmektedir..¹³

Latince antik kaynaklarda “*rebellare*” kelimesi isyan etmek, ayaklanmak ve başkaldırmak anlamlarına gelmektedir.¹⁴ “*Rebellare*” kelimesinin ikinci bir anlamı saldırıda bulunmak ve mücadele etmektir. Üçüncü bir anlamı ise karşı koymak, direnmek, itaatsiz olmaktır.¹⁵ İsyân, ihtilal, başkaldırma ve ayaklanma kelimeleri antik kaynaklarda “*seditionis*” olarak geçmektedir. ¹⁶“*Res novare*” devrim yapmak anlamını karşılacaktır.¹⁷ “*Tumultus*” karışıklık, kargaşa, ayaklanma ve iç savaş anlamlarını taşımaktadır.¹⁸ “*Motus*” isyan, ayaklanma ve kargaşa anlamlarına gelmektedir.¹⁹ “*Indignabundus*” bir şeyi protesto etmek anlamında kullanılmaktadır.²⁰ Uyumsuzluk, görüş ayrılığı, anlaşmazlık ve ihtilaf anlamlarını karşılayan kelime, “*discordia*”dır. ²¹ “*Defectio*” çekilme, terk etme, firar gibi anlamları taşımasına karşın isyan sözcüğünü de nitelemektedir.²² “*Turbatio*” kelimesinin anlamı karışıklık, düzensizlik, kargaşadır.²³ “*Parricidium*” kelimesinin anlamı hükümdara karşı ihanettir²⁴ Son olarak isyan sürecindeki tüm çatışmaları niteleyebileceğimiz sözcük olan “*concursum*” ise toplanma, birleşme, saldırı, hücum, hamle anlamlarının yanı sıra çatışma sözcüğünü de kapsamaktadır.²⁵

Anadolu’da Hellenistik dönemde merkezi denetimden uzak olan bölgelerde eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri karşımıza çıkmaktadır. Antik kaynaklarda “*ληστής*” haydut ve korsan terimlerini karşılacaktır. “*ληστεία*” korsanlık ve soygunculuk anlamları ile tanımlanmaktadır.²⁶ Latince antik kaynaklarda ise “*latro*”nun

¹¹Çelgin, 2011: 75.

¹²Çelgin, 2011: 483.

¹³Çelgin, 2011: 619.

¹⁴Glare, 2012: 1738-1739; Alova, 2013: 506.

¹⁵<https://logeion.uchicago.edu/rebellare>,(Çevrimiçi), 18.04.2019.

¹⁶Glare, 2012: 1903; Alova, 2013: 545.

¹⁷ Alova, 2013: 391.

¹⁸Glare, 2012: 2191; Alova, 2013: 612.

¹⁹Alova, 2013: 375; Glare, 2012: 1251.

²⁰ Glare, 2012: 971; Alova, 2013: 296.

²¹Alova, 2013: 179; Glare, 2012: 605.

²²Glare, 2012: 546; Alova, 2013: 155.

²³Alova, 2013: 612; Glare, 2012: 2194.

²⁴Glare, 2012: 1431; Alova, 2013: 420.

²⁵Alova, 2013: 111; Glare, 2012: 431.

²⁶Çelgin, 2011: 398.

anlamı haydut ve eşkıyadır. “*Latrocinium*” ise yol kesme ve soygunculuk faaliyetleridir.²⁷ “*Pirata*” kelimesinin anlamı ise korsandır.²⁸

Büyük İskender’in hayatını kaybettiği MÖ 323 yılından Octavianus’un kendisini imparator ilan ettiği MÖ 30 yılına kadar olan süre çalışmanın zamansal sınırlarını oluşturmaktadır. İlk iki bölümde Hellenistik Çağ’da Anadolu’daki siyasi gelişmeler ve isyan hareketleri MÖ 63 yılına kadar ele alınmıştır. Çünkü Anadolu’da Roma’ya karşı uzun yıllar savaş veren VI. Mithradates’in ölümü ve daha sonra Romalı General Gnaeus Pompeius Magnus’un yapmış olduğu düzenlemeler, Anadolu’da Roma egemenliğini sağlamlaştırmıştır. Bu gelişmelerden sonra tahtlarında kalan krallar Roma’nın hoşgörüsüne ve iyi niyetine bağlı kalmışlardır. Gerçek anlamda ise Roma’nın vasal krallıkları haline dönüşmüşlerdir. Bu gelişmelerin sonucunda Anadolu’da bağımsız Hellenistik devlet yapısı varlığını yitirmiştir. Bu yüzden MÖ 63 yılında Anadolu’da Hellenistik dönemin sona erdiğini söyleyebiliriz. Son bölümde ise kent ve kırsaldaki gelişmeler bir süreklilik oluşturduğu için MÖ 323-30 yılları arasındaki gelişmeler ve isyan hareketleri ele alınmıştır. Çalışmanın coğrafi sınırları, Thrakia sınırları ile Euphrates nehri arasında kalan bölgeyi kapsamaktadır. Seleukoslar’ın Anadolu ile olan ilişkilerinin yoğun olması sebebiyle Kuzey Syria’daki yerleşimlerdeki isyan hareketleri de değerlendirilmiştir.

Kullanılan antik kaynakların hiçbirisi Hellenistik döneme ait gelişmeler ve isyan hareketlerini ele alan detaylı ve kesintisiz anlatıma sahip değildir. Sıklıkla kullandığımız antik kaynak, Diodoros Sicilus’un “*Bibliothēke*” adlı eseridir. Diodorus Sicilus, ulaşabildiği kaynakları değiştirmeden ve genellikle kopya etmek yoluyla 40 kitaplık bir dünya tarihi kaleme almıştır. Diodorus Sicilus’un parçalar halindeki kitapları çalışmayla ilgili değerli bilgiler içermektedir. Arrianos’un “*Anabasis*” adlı eseri, Büyük İskender’in Persler’ karşı gerçekleştirdiği seferin tarihini ele almıştır. Arrianos’un eseri, Hellenistik dönemin teşekkülü hakkında değerli bilgiler sağlamaktadır. Marcus Iulianus Iustinus’un “*Epitoma Historiarum Philippicarum*” adlı eseri Augustus dönemine kadar olan süreyi kapsayan özet niteliğinde bir dünya tarihidir. Bu eser, Makedonia’nın ön planda olduğu bir anlatımla yazılmıştır. “*Epitoma Historiarum Philippicarum*” Anadolu’daki siyasi gelişmeler ve meydana gelen isyanları tespit edebildiğimiz bir kaynaktır. Polybios,

²⁷Glare, 2012: 1109; Alova, 2013: 339.

²⁸Alova, 2013: 450; Glare, 2012: 1521.

“*Historiai*” adlı eserinde olayları ve gelişmeleri aktarmasının yanı sıra bu gelişmelerin toplumsal ve siyasal nedenlerini de ele almıştır. Polybios’un “*Historiai*” adlı eseri MÖ 264-146 yılları arasındaki zaman dilimini kapsamaktadır. Söz konusu eser, bu süreç içerisinde Anadolu’da meydana gelen isyanları tespit etmemizde oldukça yararlılıklar sağlamaktadır. Appianos’un “*Romaika*” adlı eserinde savaşları askeri açıdan değerlendirmiş, bununla birlikte isyanlara da yer vermiştir. Mithradates Savaşları’nı konu alan bu eser, Hellenistik çağda Anadolu’da meydana gelen isyanlara, Roma’nın Anadolu politikasına ve buna bağlı olarak oluşan tepkilere yer vermesi bakımından oldukça önemlidir. Strabon, bölgelerin topoğrafyası ve tarihi coğrafyasını konu almasının haricinde kentlerin eski ve kendi zamanındaki durumuna değindiği “*Geographika*” adlı kitabında aynı zamanda Anadolu’da meydana gelen siyasi gelişmeleri ve isyanları da ele almıştır. Plutarkhos, Roma ve Hellenlerin önemli kişiliklerini karşılaştırdığı “*Bioi Paralleloi*” adlı eserinde ele aldığı kişilerin faaliyetlerine yer vermiştir. Plutarkhos, Anadolu’da faaliyet gösteren kişilere değinirken kent ve kırsaldaki gelişmelere yer vermiş ve ortaya çıkan isyanlara da değinmiştir. Flavius Josephus, eserlerinde Yahudi tarihini konu edinmiştir. Josephus’un “*Bellum Iudaicum*” adlı eseri Yahudi ayaklanmalarını ele almaktadır. Josephus’un diğer bir eseri olan “*Historicus Antiquitates Iudaicae*” daha kapsamlı bir biçimde gelişmeleri aktarmıştır. Flavius Josephus’un eserleri Seleukoslar’ın Anadolu’daki ve Kuzey Syria’da faaliyetleri, egemenlik politikaları ve söz konusu bölgelerde yaşanan isyan hareketlerini tespit edebilmemiz açısından önem arz etmektedir. Kilikia’da valilik yapmış olan Marcus Tullius Cicero’nun mektupları ve söylevleri Anadolu’da meydana gelen isyanları ve tepkileri tespit edebilmemiz için önemli bir kaynaktır. Cicero’nun eserleri Anadolu’daki kentler ile ilgili değerli bilgiler sağlamasının yanı sıra kırsaldaki eşkıyalık ve korsanlık faaliyetlerini tespit edebilmemiz için oldukça önemlidir.

Çalışmamızda kullanılan epigrafik yayınlar *CID*, *CIL*, *CIG*, *GIBM*, *IC*, *IG*, *IG*, *IGRR*, *ILLRP*, *OGIS*, *SEG*, *SGDI*, *SIG*, *TAM* gibi bölgesel ya da tematik geniş çaplı yazıt corpusları ve derlemeleridir. S.M. Burstein’in *The Hellenistic Age from the battle of Ipsus to the death of Kleopatra*²⁹, M. Austin’in *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translations*³⁰, R.S. Bagnall

²⁹Burstein, 1985.

³⁰Austin, 2006.

ve P. Derow tarafından hazırlanan *Historical Sources in Translations: The Hellenistic Period*³¹, R.K. Sherk'in *Roman Documents from the Greek East*³² ve *Rome and the Greek East to the Death of Augustus*³³ ve C.B. Welles'in *Royal Correspondance in the Hellenistic World*³⁴ adlı eserleri kullanılan epigrafik çalışmalardır ve epigrafik belgelerin değerlendirmesinde büyük kolaylıklar sağlamışlardır.

Hellenistik dönemdeki siyasi, sosyal ve ekonomik gelişmeleri ele alan P. Green'in *Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age*³⁵, G. Shipley'in *The Greek World After Alexander 323-30 BC*³⁶, R.M. Errington'un *Hellenistik Dünya Tarihi MÖ 323-30*³⁷, F.W. Walbank'ın *The Hellenistic World*³⁸, M.I. Rostovtzeff'in *The Social and Economic History of the Hellenistic World*³⁹, F. Chamoux'un *Hellenistic Civilization*⁴⁰ ve M. Sartre'nin *L'Asie Mineure et l'Anatolie d'Alexandre à Dioclétien (IVe s. av. J.-C. - IIIe s. ap. J.C.)*⁴¹ ve *L'Anatolie Hellénistique: De l'Égée au Caucase*⁴² adlı eserleri çalışmamızda kullanılan kaynaklar arasındadır.

R.A. Billows'un *Antigonos the One-eyed and the Creation of the Hellenistic State*⁴³, P. Briant'ın *Antigone le Borgne: Les débuts de sa carrière et les problèmes de l'assemblée macédonienne*⁴⁴ ve J. Champion'un *Antigonos the One-Eyed, Greatest of the Successors*⁴⁵ adlı eserleri Anadolu'da Antigonos'un egemenliğindeki bölgelerde siyasi gelişmeler ve isyan hareketlerini tespit edebildiğimiz kaynaklar arasındadır. Lysimakhos'un egemenliği altındaki bölgelerdeki gelişmeler ve isyan hareketleri ile ilgili kaynağımız, H.S. Lund'un *Lysimachus: A Study in Early Hellenistic Kingship*⁴⁶ adlı eserdir. Kardialı Eumenes'in egemenliği altındaki bölgelerdeki gelişmeler ve isyan

³¹Bagnall & Derow, 2004.

³²Sherk, 1969.

³³Sherk, 1984.

³⁴Welles, 1934.

³⁵Green, 1990.

³⁶Shipley, 2000.

³⁷Errington, 2017.

³⁸Walbank, 1981.

³⁹Rostovtzeff, 1941.

⁴⁰Chamoux, 2002.

⁴¹Sartre, 1995.

⁴²Sartre, 2003.

⁴³Billows, 1990.

⁴⁴Briant, 1973.

⁴⁵Champion, 2014.

⁴⁶Lund, 1992.

hareketleri ile ilgili kaynağımız E.M. Anson'un *Eumenes of Cardia: A Greek among Macedonians*⁴⁷ adlı eseridir. R.S. Bagnall'ın *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt*⁴⁸ ve G. Hölbl'in *A History of the Ptolemaic Empire*⁴⁹ adlı eserleri Anadolu'da Ptolemaioslar'ın egemenliği altında bulunan bölgelerdeki gelişmeler ve isyan hareketlerini tespit edebildiğimiz kaynaklar arasındadır.

Galatlar'ın Anadolu'ya gelmeleri ve yerleşmeleri sonucunda gerçekleştirdikleri istila, yağma hareketleri ve oluşturdukları terör ortamı Anadolu'daki halkları fazlaca etkileyen gelişmeleri meydana getirmiştir. M. Arslan'ın *Antikçağ Anadolusu'nun Savaşçı Kavmi: Galatlar*⁵⁰, M.A. Kaya'nın *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*⁵¹, S. Mitchell'in *The History and Archaeology of Galatia*⁵² ve *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor I-II, The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*⁵³, K. Strobel'in *Die Galater*⁵⁴ ve F. Staehelin'in *Geschichte der kleinasiatischen Galater*⁵⁵ adlı eserleri kullanılan kaynaklar arasındadır.

Diodotos Tryphon'un Anadolu'da başlattığı isyan hareketi, Anadolu'da kırsalda ortaya çıkan faaliyetlerin gelişimine zemin hazırlamıştır. Bu isyan hareketi ile ilgili K. Ehling'in *Überlegungen zur Herkunft und Bedeutung des Helms auf den Münzen Antiochos' VI. und Tryphons*⁵⁶, T. Fischer'in *Zu Tryphon*⁵⁷, A. Houghton'un *The revolt of Tryphon and the accession of Antiochus VI at Apamea*⁵⁸ ve E. Maroti'nin *Diodotos Tryphon et la piraterie*⁵⁹ adlı çalışmaları kullanılan kaynaklar arasındadır.

Pergamon Kralı III. Attalos'un krallığını bir vasiyetnameyle Roma'ya miras bırakmasının ardından Aristonikos bir isyan hareketi başlamıştır. Aristonikos'un başlattığı isyan hareketi, Anadolu açısından çok önemli sonuçları doğurmuştur. H.

⁴⁷Anson, 2004.

⁴⁸Bagnall, 1976.

⁴⁹Hölbl, 2001.

⁵⁰Arslan, 2000.

⁵¹Kaya, 2000.

⁵²Mitchell, 1974.

⁵³Mitchell, 1993.

⁵⁴Strobel, 1996.

⁵⁵Staehelin, 1907.

⁵⁶Ehling, 1997.

⁵⁷Fischer, 1972.

⁵⁸Houghton, 1992.

⁵⁹Maroti, 1962.

Malay'ın *Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması (İ.Ö. 133-129)*⁶⁰ adlı çalışması ve *Hellenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması*⁶¹ adlı eseri, F. Daubner'in *Bellum Asiaticum: Der Krieg der Römer gegen Aristonikos von Pergamon und die Einrichtung der Provinz Asia*⁶² adlı eseri, F. Collins'in *The Revolt Of Aristonicus*⁶³ adlı doktora tezi ve Vavrinek'in *La révolte d'Aristonikos*⁶⁴ adlı eseri ve *Aristonicus of Pergamon: Pretender to the Throne or Leader of a Slave Revolt?*⁶⁵ adlı çalışması kullanılan kaynaklar arasındadır.

Anadolu'da otorite boşluğundan faydalanan kesimler, eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Anadolu'da korsanlıkla ilgili çalışmada kullanılan temel kaynaklar, H.A. Ormerod'un *Piracy in the Ancient World: An Essay in Mediterranean History*⁶⁶ ve P. De Souza'nın *Piracy in the Graeco-Roman World*⁶⁷ adlı eserleridir. Bu kaynakların haricinde J.T. Gabbert'in *Piracy in the Early Hellenistic Period: A Career Open to Talants*⁶⁸ adlı çalışması, Roma'nın Anadolu'daki korsanlığa karşı politikalarını ve faaliyetlerini ele alan H. Pohl'un *Die Römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer vom 3. bis zum 1. Jh. v. Chr*⁶⁹ adlı eseri ve VI. Mithradates-Roma mücadelelerinin yaşandığı dönemde Anadolu'da korsanlık faaliyetleri ile ilgili L.A. Morales'in *Bandidaje y Piratería en la Anatolia Meridional, Definición y Circunstancias en el Marco de las Guerras Mitridáticas*⁷⁰, *Piratería y Señores de la Guerra en la Anatolia Meridional en el Marco del Conflicto Mitridático*⁷¹ ve *Más piratas que corsarios, Mitridates Eupátor y Sertorio ante el fenómeno pirático*⁷² adlı çalışmaları kullanılan kaynaklar arasındadır. Anadolu'da eşkıyalık ve korsanlık ile ilgili kullanılan kaynaklar arasında B.D. Shaw'ın *Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia*⁷³, M. Adak'ın *Batı Toroslar'da Yerel Ayaklanmalar ve*

⁶⁰Malay, 1987.

⁶¹Malay, 1992.

⁶²Daubner, 2006.

⁶³Collins, 1978.

⁶⁴Vavrinek, 1957.

⁶⁵Vavrinek, 1975.

⁶⁶Ormerod, 1924.

⁶⁷De Souza, 1999.

⁶⁸Gabbert, 1986.

⁶⁹Pohl, 1993.

⁷⁰Morales, 2010.

⁷¹Morales, 2013a.

⁷²Morales, 2013b.

⁷³Shaw, 1990.

*Eşkivalık*⁷⁴ ve A. Lewin'in *Banditismo E Civiltas nella Cilicia Tracheia Antica E Tardoantica, Scambi e idendite cultural: La Cilicia*⁷⁵ adlı çalışmaları bulunmaktadır.

Değınilen bu antik ve modern kaynaklar doğrultusunda birinci bölümde Hellenistik çağda Anadolu'daki siyasal gelişmeler ele alınmıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra Babil'de alınan karar gereğince yönetim bölüştürülmüştür. MÖ 301 yılında Ipsos Savaşı'nı kazanan güçler, Antigonos'un tüm topraklarını kendi aralarında paylaşmışlardır. Lysimakhos, Toros Dağları'na kadar olan neredeyse Anadolu'nun tümünü egemenliğine katmıştır. Seleukoslar'ın ve Ptolemaioslar'ın Anadolu'da egemenlik altına aldıkları bölgeler bulunmakla birlikte bu iki gücün arasındaki mücadeleler, Anadolu'da bir otorite boşluğu yaratmış ve bu gelişmelerin sonucunda gittikçe güçlenen yerel hükümdarlar egemenlik alanlarını genişletmişlerdir. Böylece Anadolu'da Hellenistik krallıklar ortaya çıkmıştır. Anadolu'da meydana gelen isyanların sebeplerinin ve sonuçlarının tespit edilebilmesi için bu dönemde meydana gelen siyasal gelişmeler ele alınmıştır.

İkinci bölümde Hellenistik Çağ'da meydana gelen isyanlar, direnişler ve tepkiler ele alınmıştır. Ele alınan isyan hareketleri, siyasal, sosyal ve ekonomik yönden gelişen taleplere bağılı olarak gelişmiştir. Hellenistik Çağ'da iktidarı ele geçirebilmek için yaşanan mücadelelerin yanı sıra iktidara karşı girişilen isyan hareketleri de görülmektedir. Kargaşanın yaygın olarak sürdüğü bu dönemde orduda çıkan ayaklanmalar da görülmektedir. Aristonikos'un başlatmış olduğı isyan hareketi ve VI. Mithradates'in Roma ile giriştiğı mücadeleler sonucunda yaşanan direnişlerin, isyanların ve tepkilerin Roma karşıtlığı üzerinden gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Fakat gerçekleşen mücadelelerin seyrine göre halkların taraf değiştirdiğı de görülmektedir.

Üçüncü bölümde Hellenistik Çağ'da kent ve kırsalda meydana gelen isyan hareketlerine değinilmiştir. Bu dönemde meydana gelen savaşlar ve mücadeleler, kentleri olumsuz yönde etkileyen gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Mücadelelerden galip gelen taraflar kentlerin tutumlarına göre hareket etmek durumunda kalmıştır. Kentler, başka bir gücün saldırısına karşın direniş haklarını

⁷⁴Adak, 2006.

⁷⁵Lewin, 1991.

kullanarak kendilerini savunma yoluna gitmişlerdir. Kentin yönetimindeki kişilerden memnuniyetsizlikten dolayı girişilen isyan hareketleri karşımıza çıkmaktadır. Kırsalda ise merkezi otoriteden yoksun bir şekilde eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Anadolu'da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri coğrafyanın insanlara sunduğu şartların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Anadolu'da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri daha sonra geniş bir alana yayılmıştır. Bu faaliyetlere karşı gelen tepkiler, Anadolu'da haydutluğun ve korsanlığın sona erdirilmesi için bir dizi müdahale yapılmasını gerektirmiştir.

Çalışmamızda antik kaynak kısaltmalarında *Brill's New Pauly* kullanılmıştır. Anadolu ve çevresindeki yer ve bölge adlarında Yunanca orijinallerinin transkripsiyonu kullanılmıştır. Ayrıca metinde günümüz Türkçesi'nde kullanılan bölge ve yer adlandırmaları da (Ege, Marmara, Karadeniz, Mısır, Avrupa vb.) tercih edilmiştir. Yunanca sözcüklerin yazımlarında G. Çelgin'in *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, Latince sözcüklerin yazımlarında ise *Oxford Latin Dictionary* ve E. Alova'nın *Latince Türkçe Sözlük* adlı çalışmaları kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DAKİ SİYASİ GELİŞMELER

1. Büyük İskender'in Ölümünden Ipsos Savaşı'na (MÖ 323-301)

Büyük İskender'in MÖ 323 yılında Babil'de ölmesi, yönetimi altındaki geniş coğrafyada krizlerin ve çatışmaların belirmesine yol açmıştır. Büyük İskender'in hayatını kaybetmesinin ardından Ptolemaios ve Seleukos, Babil'de bulunmaktaydı. Ptolemaios, daha önce Büyük İskender tarafından Mısır'a yönetici olarak atanmıştır. Seleukos ise süvari komutanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Babil'de olmayan Antigonos ise MÖ 334'te İskender tarafından Phrygia yöneticisi olarak gönderildiği Anadolu'da bulunmaktaydı.⁷⁶ Babil'de bulunan generaller, Antigonos'un görevinin devamına ilişkin bir karar almışlardır. Perdikkas, Büyük İskender'in ölümünün ardından imparatorluğun yönetiminde görev almıştır. Antipatros, yaşının bir hayli fazla olmasına rağmen Makedonia'nın yöneticiliğini yapmıştır. Büyük İskender'in Antipatros'un yerine atadığı Krateros, Büyük İskender öldüğünde ancak Kilikia'ya kadar ulaşabilmiştir.⁷⁷ Bu kişiler Büyük İskender'in ölümünden sonra ortaya çıkan önemli figürlerdir. Fakat söz konusu kişiler, Hellenistik dünyanın şekillenmesinde çok önemli bir derecede rol oynamamışlardır.

Babil'de toplanmış olan komutanların yüzleşmesi gereken ana sorun, İskender'in yerine geçecek bir vâris bulmaktır. Çözüm bulunmasına rağmen imparatorluk için yeni bir yapı tasarlanmamıştır. Vâris probleminin çözülmesi, Büyük İskender'in ordusunda olası bir isyan girişiminin gerçekleşmemesini sağlamıştır..⁷⁸ Babil'de alınan kararlar gereğince yönetim bölüştürülmüştür.⁷⁹ Phrygia ve Hellespontos'un yönetimi Leonatas'a, Lydia'nın yönetimi Menandros'a, Karia'nın Kassandros'a, Kappadokia ve Paphlagonia'nın yönetimi Kardialı Eumenes'e, Kilikia'nın yönetimi Philotas'a, Lykia, Pamphylia, Pisidia'nın yönetimi Antigonos (MÖ 306-301)'a verilmiştir. Seleukos (MÖ 312-281)'a ise Perdikkas'ın yönetimi altında Süvari Birliği'nin komutası verilmiştir.

⁷⁶Arr. *Anab.* I.29.3. Phrygia dışında Lykia ve Pamphylia yönetimi MÖ 330 yılında Antigonos'a verilmiştir. Billows, 1990: 46; Anson, 1988: 471.

⁷⁷Arr. *Anab.* VII. 12.2-4; Just. *Epit.* XII.1.8; Diod. Sic. XVIII.12.1-2; Errington, 1970: 49; Billows, 1990: 52.

⁷⁸Errington, 2017:33.

⁷⁹Diod. Sic. XVIII.3.1-5; Nep. XVIII.2.2-3; Plut. *Eum.* III.3-5; Just. *Epit.* XIII.4.9-25; XV.3.15; Curt. X.10.1-8; Paus. I.9.5; Arr. *fr.* I.5-8; Oros. III.23.7-13; Euseb. *chron.* CCXLVII-CCXLIX; Exc. Barb. XXXIIIa-XXXIVa; Ps.-Callisth. III.33; Phot. LXXXII.

Büyük İskender'in ölümüyle birlikte ortaya çıkan otorite boşluğu, Anadolu'daki birçok kent için özgürlüğünü yeniden kazanma fırsatıdır. Kentler, özgürlüklerini kazanabilmek için mücadele etmişlerdir. Bu dönemde Anadolu'da birçok bölge yerel yöneticiler tarafından yönetilmiştir.⁸⁰ Perdikkas, bu süreçte iki ana sorun ile karşılaşmıştır.⁸¹ Bunlardan birincisi İskender'in cenazesinin defininin nerede olacağı konusudur. İkincisi ise imparatorluğun tamamının idari yapılanmasıyla ilgilidir. Bu iki durum, Hellenistik dünyada çatışmaları meydana getirmiştir.⁸²

MÖ 321 yılında Perdikkas, Sardeis (Sart) kentine gelmiş ve Kappadokia'da düzenin sağlanması için girişimlerde bulunmuştur.⁸³ Kardialı Eumenes, Kappadokia'da hüküm süren I. Ariarathes'i yapılan bir savaşta mağlup edip onu öldürmesinden sonra Perdikkas'ın girişimleri sonucunda bölgeye yönetici olarak atanmıştır.⁸⁴ Kardialı Eumenes'in, Kappadokia'ya ulaşip görevini üstlenmesi, bir takım direnişlerle engellenmiş ve ordusu Kappadokia hattı üzerinde güvenli bir yol açmak için uğraşmıştır. Perdikkas ile Nikaia'nın evlenmesinin ardından Sardeis'te bir takım sorunlar patlak vermiş ve bu sorunlar kişisel ve politik bir alana yayılmıştır. Anadolu'daki gelişmeler ise Perdikkas'ın konumunu zayıflatmıştır. Babil'deki toplantıda çözüme kavuşmayan sorunlardan biri, Antipatros ve Krateros'un Avrupa'daki toprakları kendi aralarında paylaşamamasıdır. Bu sorunun çözülmesi, Perdikkas için önemli bir hale gelmiştir. Kral Philippos Arrhidaios (MÖ 323-316), Adea isimli bir kişiyle evlenmeye karar vermiştir. Bu evliliğe çok sert bir biçimde karşı çıkan ve evliliğin gerçekleşmesini istemeyen kişi Perdikkas'tır. Çünkü Adea'nın annesi

⁸⁰Diod. Sic. XVIII.16.1-3; Memn. XX.2; Plut. *Eum.* III.2; Bosworth, 1978; 232; Berve, 1926: 188.

⁸¹Perdikkas'ın Büyük İskender'in cesedini elinde bulundurması ve onun sahip olduğu kral vekilliği, aşılması mümkün olmayan sorunları da beraberinde getirmiştir.

⁸²Antipatros, daha geniş çaplı sorunlar ile meşgul olmuştur. Büyük İskender'in ölüm haberinin yayılması üzerine Yunan anakarasındaki çok sayıda kent Makedonia egemenliğine karşı isyan hareketine girişmiştir. MÖ 323 yılında isyan eden kentlerin orduları Lamia'da Antipatros ve ordusunu kuşatma altında tutmuştur. Antipatros'un mevcut durum karşısında yardım istemesine rağmen Atinalı politikacı Demades, Perdikkas ile görüşmelere başlamıştır. Görüşmelerden herhangi bir sonuç alınmamış, fakat bu gelişme, savaş durumunda Hellenistik kent ve devletlerin politik çözümler getirebilmelerinin tipik örneğini oluşturmuştur. Sonuç olarak meydana gelen Lamia Savaşı, Makedonia'nın lehine sonuçlanmıştır. Savaşın sona ermesi üzerine Antipatros, savaşa katılan her kentin barış şartlarını ayrı ayrı müzakere etmesini dile getirmiştir. Böylece Antipatros, kentlerin Makedonia egemenliğini tanımaları için yerel çözümlerin sonuç getireceğini düşünmüştür. Bosch, 1942; 134.

⁸³Plut. *Eum.* III.7.

⁸⁴Diod. Sic. XVIII.16. 1-3; App. *Mith.* VIII; Arr. *fr.* I.11; Just. *Epit.* XIII.6.1; Plut. *Eum.* III.12-14; Oros. III.23. 17; Lucian, *Macr.* XIII; Will, 2006a: 34.

Kynnane⁸⁵, II. Philippos'un kızı ve Büyük İskender'in üvey kız kardeşidir. Perdikkas, evliliğin gerçekleşmesiyle birlikte kendi otoritesinin zedeleneceğini düşünmüştür. Kynnane'nin öldürülmesinden sonra Adea, orduda ciddi bir boyuta ulaşan isyanların çıkmasını sağlamıştır. Bu yüzden Adea, Perdikkas için tehlike oluşturmuştur. Sonuç olarak Perdikkas, orduda çıkan isyanları sona erdirmek için Philippos Arrhidaios ile Adea'nın evliliğinin gerçekleşmesini onaylamıştır.⁸⁶ Diğer bir gelişme ise MÖ 322 yılında Phrygia'nın yöneticisi olan Antigonos'un Perdikkas ve Kardialı Eumenes'in Kappadokia'da düzenlemeler yaparken onlara destek vermeyi reddetmesiyle ilgilidir. Antigonos, yardım çağrısına rağmen yönettiği bölgeden ayrılmış ve bu sırada Aitolialı'ya karşı savaş veren Antipatros ve Krateros'un ittifakına katılmıştır.⁸⁷ Fakat bir süre sonra Antigonos'un Anadolu'daki bağlantılarından yeni sesler duyulmaya başlamıştır. Bu yeni gelişme, Perdikkas'ın Büyük İskender'in üvey kız kardeşi Kleopatra ile evleneceği ile ilgiliydi.⁸⁸ Haberin doğru olup olmadığı henüz soruşturulmadan zaten Perdikkas'ın üzerine yoğunlaşan şüpheler daha somut bir hale gelmiştir. Bunun sonucunda Antipatros'un Büyük İskender'in cesedinin Makedonia'ya getirilmesi ısrarı ortadan kalkmış, bunun yerine Antigonos ve Antipatros, Büyük İskender'in cesedinin Mısır'da kalmasının politikaları gereği daha doğru olacağını düşünmüşlerdir. Böylece Ptolemaios (MÖ 323-283) ile müttefikliğin önü açılmıştır.⁸⁹ MÖ 321/320 yıllarında ise bu ittifak gerçekleşmiş ve Anadolu'ya yapılacak ortak seferin hazırlıkları tamamlanmıştır. Bu gelişmeler yaşanırken Krateros, Bithynia'yı savunan Kardialı Eumenes ile aralarında gerçekleşen bir savaşta öldürülmüştür. Böylelikle Antipatros ile Krateros'un Avrupa'daki toprakları paylaşamama sorunu ortadan kalkmıştır. Perdikkas ise Mısır'ı istila etmek için harekete geçmiş, fakat başarısız olmuştur.⁹⁰ Perdikkas taraftarı olan askerler, silah ve hazineleriyle istedikleri

⁸⁵Perdikkas, bu evliliğin gerçekleşmesinin sorumlusu olarak gördüğü Kynnane'nin öldürülmesinin sağlamıştır. Kynnane, Perdikkas'ın kardeşi Alketas tarafından öldürülmüştür.

⁸⁶Arr. *fr.* I. 20-24.

⁸⁷Diod. Sic. XVIII.23.3-4. Ayrıca bkz. Bayliss, A.J., "Antigonos the One-Eyed's Return to Asia in 322", *ZPE*, 155, 2006, 108-126.

⁸⁸Bosch, 1942: 135.

⁸⁹Diod. Sic. XVIII.25; Arr. *fr.* I.24.

⁹⁰Savaş sırasında Perdikkas'ın yanlış askeri hamleleri sonucunda ordusunda kayıplar meydana gelmiştir. Böylece Perdikkas'ın ordusundaki komutanlar arasında huzursuzluklar patlak vermiştir. Komutanlar Perdikkas'a suikast yapılması fikrinde uzlaşmışlardır. Perdikkas'ın ordusunda isyan hareketleri ortaya çıkmıştır. Komutanlar, Ptolemaios'u kamplarına davet etmiştir. Ptolemaios ise oldukça iyi bir politik hamle gerçekleştirerek orduya yiyecek ve geç sağlamıştır. Böylece Perdikkas'ın ordusunda oldukça iyi bir şekilde karşılanmıştır. Bu sırada Krateros'un Kardialı Eumenes tarafından öldürüldüğü haberi duyulduğunda ordu Kardialı Eumenes'in ölüm cezasına çarptırıldığını ilan etmiştir. Ptolemaios ise

şekilde hareket etmişlerdir. Özellikle Perdikkas taraftarları için Kappadokia’da stratejik bir konuma sahip olan ve önemli bölgeleri ve yolları kontrol eden Kardialı Eumenes tehlike oluşturmuştur. Antipatros ise Perdikkas yanlısı direnişe son vermek için herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bununla birlikte Antigonos, politikası gereği bölgede hâkimiyet oluşturma düşüncesinde olmuştur. Antigonos, hem eskiden yönetimi altındaki Phrygia’yı hem de Kardialı Eumenes’e karşı savaş vererek Kappadokia’yı ele geçirme düşüncesinde olmuştur. Antipatros tarafından Antigonos, yetkisi net bir şekilde çizilmemiş bir şekilde “*Asya Generali*” olarak atanmıştır. Antigonos, yaşanacak savaş için Perdikkas’ın askerlerinin bir kısmını ordusuna almıştır. Ayrıca Antipatros’un kızı ile Antigonos’un oğlu Demetrios arasında siyasi bir evlilik gerçekleşmiştir. Bu evlilikten dünyaya gelen Antigonos Gonatas (MÖ 283-239), daha sonra Makedonia kralı olarak karşımıza çıkacaktır.⁹¹

Perdikkas’a karşı Antipatros, Krateros, Antigonos ve Ptolemaios bir koalisyon oluşturmuştur. MÖ 321 yılında Krateros, Asya’nın başkomutanlığını görevini üstlenmiştir. Polyperkhon, Antipatros ve Krateros bir ordu hazırlayarak Anadolu’ya gelmiştir.⁹² Pisidia’da alınan kararlar üzerine Perdikkas, Ptolemaios’a savaş ilan etmiştir.⁹³ Antipatros ve Krateros’a karşı savaşta Kardialı Eumenes, Armenia ve Kappadokia kuvvetlerinin komutanı olarak atanmıştır.⁹⁴ Kardialı Eumenes, Kappadokia’da gerçekleşen savaşta galip gelmiştir.⁹⁵ Antipatros ise Kilikia’ya ilerleyerek bölgede Antipatros’un ordusuyla buluşmuştur.⁹⁶

komutanlar ile görüşerek geçici bir düzenleme sağlamıştır. Ptolemaios, Perdikkas’ın ordusu içerisinde kendisine katılanlar dışındakilere geri dönüşlerinin sağlanması için eşlik etmiştir. Triparadeisos’da Antipatros ve Antigonos ile görüşmüşlerdir. Görüşmeden önce Antipatros’un Perdikkas’ın naipliğini üstlendiği haberi yayılmıştır. Antipatros’un yaşı sebebiyle Anadolu’ya herhangi bir ilgisinin kalmaması dolayısıyla kralların Makedonia’ya dönmesi beklenmiştir. Triparadeisos’da yapılan anlaşma gereği Ptolemaios, Mısır’da kalmıştır. Ptolemaios, Antipatros’un kızı Eurydike evlenerek kraliyet sistemine bağlanmıştır. Diod. Sic. XVIII.29-93; Arr. fr. I.26-38. Ayrıca Triparadeisos’ta Seleukos, ilk kez zengin bir satraplıkla ödüllendirilmiştir. Satraplığın Antipatros için uzak mesafede olması, ayrı bir sorunu oluşturmaktadır. Antipatros için ana konu, Seleukos’un ileride bölgede güçlenme endişesidir. Bu endişenin ne kadar haklı olduğu daha sonraki yıllarda görülmüştür.

⁹¹Diod. Sic. XVIII. 40-41; Plut. *Demetr.* XIV.

⁹²Billows, 1990: 66.

⁹³Diod. Sic. XVIII.25.6.

⁹⁴Anson, 2004: 101.

⁹⁵Diod. Sic. XVIII.29.5.

⁹⁶Diod. Sic. XVIII.29.6; Plut. *Eum.* V.1-3; Just. *Epit.* XIII.6.10-17; Nep. XVIII.3.1-2; Arr. fr. IX.26; Hölbl, 2001: 15.

MÖ 320 yılında Kappadokia bölgesinde gerçekleşen ikinci bir savaşı da Kardialı Eumenes kazanmıştır.⁹⁷ MÖ 320 yılında Triparadeisos'ta yapılan görüşmeler, iktidarın yeniden dağıtımıyla sonuçlanmıştır.⁹⁸ Seleukos, Babil Satraplığı'na atanırken Anadolu'nun yönetimini Antigonos ele geçirmiştir. Krallık otoritesi ise Makedonia'da toplanmıştır. Bu süreçte Asya eyaletlerinden Makedonia'ya aktarılan servetin miktarı hakkında bilgi sahibi değiliz.⁹⁹

MÖ 319 yılında Antipatros, Karia satrabı Asandros'u Alketas ve Attalos'a karşı mücadele etmesi için görevlendirmiş, fakat bu girişimden herhangi bir sonuç elde edilememiştir.¹⁰⁰ Kardialı Eumenes MÖ 319 yılında ordusuyla Kappadokia'ya gelmiştir. Antigonos, Antipatros'la birlikte Anadolu'ya geçtiğinden beri ordusu Phrygia'da Kappadokia sınırına yakın bir yerde bulunmaktaydı.¹⁰¹ Gerçekleşen savaşta Kardialı mağlup olan Eumenes,¹⁰² Kappadokia'da bir kaleye sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁰³ Yapılan görüşmelerde Kardialı Eumenes, kendisine yapılan suçlamaların gerçeği yansıtmadığının açıklanmasını ve Kappadokia, Paphlagonia ve Pontos kıyılarındaki egemenlik haklarının tanınmasını talep etmiştir.¹⁰⁴ Antigonos ise kale etrafındaki kuşatmayı devam ettirip Alketas ve Attalos'a karşı savaşmak için Pisidia'ya ilerlemiştir. Gerçekleşen savaşın Antigonos'un lehine sonuçlanmasıyla birlikte Attalos ve Polemon tutsak edilmiş, Alketas ise Termessos (Güllük Dağı/Solymos) kentine kaçmıştır.¹⁰⁵ Antigonos'un Termessos üzerine yaptığı sefer sonucunda Alketas, savaşı kaybetmenin etkisiyle intihar etmiştir. Bu olayın ardından Antigonos, Phrygia'ya ilerlemiş ve orada Antipatros'un ölüm haberini almıştır.¹⁰⁶

⁹⁷Plut. *Eum.* VII.2.8; 8.1-2; Diod. Sic. XVIII.30.5-6; XVIII.37.1; Just. *Epit.* XIII.8.1-5; Oros. III.23.20-21; Arr. *fr.* IX.26-27; Anson, 2004: 106.

⁹⁸Diod. Sic. XVIII.39.1-6; XIX.55.3; XIX.91.2; Plut. *Eum.* VIII.4; Polyaeus, *Strat.* IV.6.4; Ampel. XXXI.1; Arr. *fr.* IX.32-38; App. *Mith.* VIII; Lib. *Or.* XI.79; Hölbl, 2001: 16; Briant, 1973: 216-218; Kaya, 2000b: 121; Errington, 1970: 75-77.

⁹⁹Perdikkas'ın kontrolündeki hazine, Makedonia'ya getirilmiştir. Kardialı Eumenes ve Perdikkas'ın taraftarları ile yapılacak olan savaşta askerlere ödenecek ciddi derecede meblağ Antigonos'a bırakılmıştı. Bununla birlikte Antigonos'a bırakılan paralar, bölgede başarılı olduktan sonra kazanacağı servetler için oldukça yeterli durumda gözükmektedir.

¹⁰⁰Phot. XCII.72-73.

¹⁰¹Billows, 1990: 74.

¹⁰²Billows, 1990: 76; Anson, 2004: 128.

¹⁰³App. *Syr.* LIII; Just. *Epit.* XIV.2.1-4; Diod. Sic. XVIII.41.1-3.

¹⁰⁴Plut. *Eum.* X.3.

¹⁰⁵Billows, 1990: 78.

¹⁰⁶Plut. *Eum.* XII.1.

Antipatros ölümünden önce oğlu Kassandros yerine Makedonia’da bulunan Polypherkon’u varis olarak seçmiştir. Bu gelişme, yeni çatışmaları beraberinde getirmiştir. Polypherkon’un çeşitli girişimlerine rağmen Antigonos, Kassandros’u desteklemiştir.¹⁰⁷ Böylece Polypherkon, Anadolu’dan yardım alabilme umudunu tamamen yitirmiştir. MÖ 318’de Antigonos, Ephesos (Efes) kentinden Polypherkon’a gönderilen ve içerisinde 600 talanton¹⁰⁸ taşıyan dört gemiyi durdurarak yardımın gitmesini engellemiştir.¹⁰⁹ Antipatros’un ölümü ve Kassandros’un isyanı Yunan kentlerinin kontrolü konusunda sorunlar doğurmuştur. Kentlerin desteğini kazanma konusu rekabete dönüşünce kentler bir yıkımla karşı karşıya kalmıştır. Antigonos ise Anadolu’daki kentler üzerinde güç kazanabilmek için faaliyetler gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu dönemde Kappadokia, Antigonos’un egemenlik sınırlarına dâhil olmuştur.¹¹⁰ Polypherkon ise Anadolu’dan destek alma çabasında olmuştur. Bununla birlikte ordusunun gücünü Anadolu’da harcamak isteğinde değildir. Polypherkon, Antigonos’a verilen “*Asya Generali*” ünvanını Kardialı Eumenes’e vermek istemiştir. Çünkü Kardialı Eumenes’in Makedonia kökenli olmaması, onun ileride Makedonia’da herhangi bir güç savaşına girmesini engellemiştir. Ayrıca Polypherkon, Anadolu’da Kardialı Eumenes sayesinde Antigonos’un faaliyetlerini en aza indirmek ve onu sadece Anadolu’da meşgul etmek düşüncesinde olmuştur. Bu dönemde Antigonos, Anadolu’nun batısında faaliyetlerini oldukça arttırmıştır. Bithynia’ya ilgisi sebebiyle bölgenin ele geçirilmesi için politikalar geliştirmiştir. Ayrıca boğazların doğu kesimlerini de kontrol etmiştir. Sonuç olarak Kardialı Eumenes, Polypherkon’un teklifini kabul etmiştir. Fakat savaşın gerçekleştiği bölge Anadolu değil Kardialı Eumenes’in asker toplamak için hareket ettiği İran coğrafyası olmuştur. Böylece Polypherkon’un politikası gereği Antigonos uzak bir bölgede meşgul edilmiştir. Fakat Polypherkon’un Makedonia üzerinde hâkimiyet oluşturma düşüncesi, Antigonos’un Kardialı Eumenes’i yapılan savaşta mağlup etmesi ve onu öldürmesiyle sekteye uğramıştır. Bu durum, Polypherkon’un Anadolu politikasına ağır bir darbedir.¹¹¹ Bu süreç içerisinde Antigonos, Anadolu’nun doğusunda gerçekleştirdiği faaliyetlerle

¹⁰⁷Diod. Sic. XVIII.45.

¹⁰⁸25,86 kg ağırlığındaki ağırlık ölçüsüdür. Ayrıca bir talanton yaklaşık olarak 6000 gümüş drakhme’ye eşittir.

¹⁰⁹Diod. Sic. XVIII.52.7.

¹¹⁰Anson, 1988: 472.

¹¹¹Diod. Sic. XIX.12-34; Plut. *Eum.* XIII-XIX.

ekonomik anlamda zenginleşmeyi hedeflemiştir.¹¹² Antigonos finansal gücünü, Anadolu'da yöneticilik iddiasını geliştirmek ve sağlam bir merkezi yapı oluşturmak için kullanmıştır. Antigonos'a karşı ilk ciddi tepki, Seleukos'tan gelmiştir. Bu tepki, çatışmaların yaşanmasını sağlamıştır. Seleukos öncelikle direkt bir çatışmaya girmeden Antigonos hakkındaki endişelerini Ptolemaios ile paylaşmış ve Antigonos'un tüm Hellenistik dünyada hâkimiyet kurmak istediğini Ptolemaios'a iletmiştir.¹¹³ Antigonos ise elçilerini Ptolemaios, Lysimakhos (MÖ 323-281) ve Kassandros'a göndererek böyle bir düşüncesi olmadığını vurgulamaya çalışmıştır. Antigonos'un gittikçe güç kazanması kaygıların da açığa çıkmasına neden olmuştur. Ptolemaios ve Kassandros, Antigonos'un savaş sonrasında ele geçirdiği bölgelerin kendilerine bırakılmasını istemişlerdir. Ptolemaios, Antigonos'un Syria'da ele geçirdiği bölgeleri, Kassandros Kappadokia ve Lykia'yı talep etmiştir. Lysimakhos, Antigonos'un Bithynia'daki faaliyetlerinden oldukça rahatsız olmuş ve Antigonos'tan Bithynia'nın kendisine bırakılmasını istemiştir. Bithynia'nın yönetimini elinde bulunduran Zipoites (MÖ ca. 297-280) ise Astakos (Başiskele) ve Khalkedon (Kadıköy)'ü kuşatma altına almıştır. Kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmış, fakat bu gelişme Zipoites'in bölgede egemenlik kurma ve genişleme düşüncesinin temelini oluşturmuştur.¹¹⁴ Ayrıca üç kral da Antigonos'un savaş sonrasında ele geçirdiği finansal gücün kendilerine bırakılmasını talep etmiştir. Böylece üç kral Antigonos'a karşı birleşmek için benzer kaygıları taşımıştır. Sonuç olarak bu talepler, Antigonos tarafından reddedilmiştir.¹¹⁵

Antigonos'un kendisine karşı kurulan koalisyona karşı müttefik elde etmesi gerekmiştir. Bunun için en uygun aday Polypherkon'dur. Polypherkon ile yapılacak ittifak, Büyük İskender'in Anadolu politikasını Antigonos'un Yunanistan'da uygulayabilme fırsatını doğurmuştur. Antigonos, uyguladığı politikayla birlikte Yunan kentlerinin kendi kararlarını uygulayabilmesini teşvik etmiştir. Böylece kentlerin desteğini almak düşüncesinde olmuştur. Antigonos, Yunan kentlerine Polyperkhon'un halefi olarak ilan edilmesini, tüm Yunan kentlerinin özgür olacağını ve askerden

¹¹²Diod. Sic. XIX.56.5.

¹¹³Diod. Sic. XIX.56.

¹¹⁴Diod. Sic. XIX.60.2-3.

¹¹⁵Diod. Sic. XIX.56-57.

arındırılacağını ilan etmiştir.¹¹⁶ Kentlerin bu karar karşısında takındıkları tavır oldukça olumlu olmuştur.¹¹⁷ Miletos (Milet) halkı, MÖ 313/312 yılında kentin Antigonos sayesinde özgürlüğünü kazandığını ve demokrasinin yeniden kurulduğunu ilan etmiştir.¹¹⁸ Mevcut durumun ne kadar tehlike oluşturduğunu fark eden Ptolemaios, Ege'deki amacının Yunan kentlerini özgürleştirmek olduğunu ilan ederek kentlerin tepkisini çekmemeye çalışmıştır. Fakat Ptolemaios'un Kassandros ve Karia satrabı Asandros ile olan ittifakı şehirlerin bu kararın inandırıcılığını sorgulamalarına neden olmuştur. Ptolemaios'un ilgisi Anadolu'nun güney kısımlarını ele geçirebilmek için bir üs özelliği taşıyan Kıbrıs'a yönelmiştir.¹¹⁹ Böylece çatışma alanı başka bir yere kaymıştır. Aynı tarihlerde Seleukos'un Ege'de birkaç girişim dışında kayda değer bir başarısı olmamıştır.¹²⁰ Ptolemaioslar'ın ordusu ise Antigonos'a karşı savaş veren Karia Satrabı Asandros'un yanında yer almıştır.¹²¹ MÖ 311 yılında Kassandros'un Karia bölgesinde Antigonos'a karşı verdiği savaş başarısız olmuştur. Fakat Antigonos aynı tarihlerde Syria'da yenilgiye uğramıştır. Bu yenilginin Anadolu açısından önemi, Antigonos'un finans kaynaklarının kesintiye uğramasıdır. Antigonos, Anadolu'da faaliyetlerine devam ederken oğlu Demetrios'u Syria'ya göndermiştir. Seleukos'un başarıları, Antigonos'un savaştan çekilmesini sağlamıştır. MÖ 311 yılında yapılan anlaşmayla Makedonia'nın yapısal bölünmesi onaylanmıştır. Anlaşmayla birlikte

¹¹⁶Fakat bu politika her bölgede başarı kazanmamıştır. MÖ 313 yılında Dyme ve Aigion kentleri, Kassandros'un askerleri tarafından yönetilmiştir. Antigonos'un subayı Aristodemos ise Kassandros'un ordusuna karşı paralı askerlerden oluşan bir orduyu da yönetmiştir. Ayrıca Aristodemos, bölgede Antigonos'un Yunan kentlerini özgürleştirme politikasını yürütmek için girişimlerde bulunmuştur. Aristodemos, Aigion kentinden Kassandros'un ordusunu uzaklaştırma başarısına rağmen kendi ordusunun üzerindeki hâkimiyetini büyük ölçüde yitirmiştir. Paralı askerler kentleri özgürleştirme politikasının uygulanması yerine kentleri yağma yapıp büyük ölçüde zarar vermiştir. Özgürlüğüne kavuşmuş olan halk, paralı askerler tarafından öldürülmüş ve mallarına büyük ölçüde zarar verilmiştir. Dyme'de daha farklı bir tablo ortaya çıkmıştır. Aristodemos'un Dyme'deki varlığı, Kassandros'un bölgeye ordusunu göndermesi ile sonuçlanmıştır. Kassandros'un ordusu, bölgede yoğun bir savaş vermiştir. Dyme halkı ise Aigion'da bulunan Antigonos'un ordusundan yardım istemiştir. Daha sonra Dyme halkı ayaklanarak Kassandros'un birliklerine saldırmış ve başarılı olmuştur. Ardından Kassandros'a destek verdiği ve bölgedeki ordudan yararlanmaya çalıştığı düşünülen bir grup insan öldürülmüştür. Özgürleştirme politikası, bu bölgede yerine şiddete bırakmıştır. Diod. Sic. XIX.66.

Bu iki olay, özgürleştirme politikasının pratiğinin sorgulanması gerektiğini ortaya çıkarır. Birçok kente yönetimi elinde bulunduran ayrıcalıklı sınıflar, Kassandros'un yanında yer almanın kendi çıkarları doğrultusunda en doğru hareket olduğunu düşünmüştür. Sınıf farklılıkları, özgürleştirme politikası ile birlikte sınıf çatışmalarına dönüşmüştür.

¹¹⁷Diod. Sic. XIX.61.

¹¹⁸SIG³ 322; Rhodes, 2006: 116. Bu tarihten önce Miletos kenti, Karia satrabı Asandros tarafından yönetilmiştir.

¹¹⁹Diod. Sic. XIX.62; XIX.79.5; XX.21.1-3; Bosworth, 2002: 246.

¹²⁰Diod. Sic. XIX.60.4.

¹²¹Diod. Sic. XIX.62.2-5; XIX.64.5-8.

Antigonos, Kassandros'un Makedonia'da, Ptolemaios'un Mısır'da ve Lysimakhos'un Thrakia'da hâkimiyetini kabul etmiş, bu bölgeler hakkında hiçbir talebinin olmadığını onaylamıştır. Bu gelişme, Antigonos'un önceliğinin Anadolu olduğunu göstermektedir. Böylece Avrupa, Asya ve Mısır'ın politik olarak üç parçaya bölünmüştür. Anlaşmada yer alan Yunan kentlerinin özgürlüğü politikası, Antigonos'un politikasının tanınması anlamına gelmektedir. Bu durum, kentlere ya da kentlerin özgürlüğü politikasını destekleyen Antigonos'a karşı oluşacak bir tehdite karşı bu bloğun birleşmesi anlamını taşımaktadır. Kentlerin özgürlüğüne karşı oluşacak bir tehdit, yerel savunma mekanizmalarının oluşmasını sağlayacaktır.¹²²

MÖ 311 yılındaki barıştan MÖ 301'de Batı Anadolu'da gerçekleşen Ipsos Savaşı'na kadar geçen süre, Hellenistik dünyanın yapısını etkileyen gelişmelerin yaşandığı dönemdir. Seleukos'un Gaza Savaşı'ndan sonra Antigonos'un oğlu Demetrios (MÖ 306-283) karşısındaki başarısı, Antigonos'un "tüm Asya" tanımının açıklayıcılığının oluşmasını sağlamıştır.¹²³ Böylece Antigonos'un Mısır ve Avrupa'da bir güç savaşının içerisinde yer almayacağı anlamı ortaya çıkmıştır.

Seleukos ve hatta onun ardılları Makedonia köklerine bağlı kalarak¹²⁴ Doğu Akdeniz ile ilgili konulara ilgilerini korumuşlardır. Lysimakhos'un talebi olan boğazların kontrolü meselesi, MÖ 301 yılındaki barışta çözüme kavuşmamıştır. Lysimakhos, Kardia'da Lysimakheia (Ortaköy) adında bir kent kurmuştur.¹²⁵ Böylece boğazlarda egemenlik kurma düşüncesini tekrar gündeme getirmiş ve boğazın her iki tarafını kontrol altında tutmayı hedeflemiştir. Antigonos'un "tüm Asya" tanımının belirsiz oluşundan dolayı Ptolemaios'un kardeşi Menalaos aracılığıyla yönettiği Kıbrıs, potansiyel çekişmelerin ana odağını oluşturmuştur. Antigonos ile Seleukos arasında yaşanan savaş sürecinde fırsattan yararlanan Ptolemaios, Dağlık Kilikia kentlerine saldırı düzenleyerek Anadolu'nun güneyinde egemenlik oluşturmak istemiştir.¹²⁶ Ayrıca Antigonos'un kentlerde bulunan garnizonlarının Yunan kentlerinin özgürlüğü

¹²²OGIS 5; Munro, 1899:330-332; Bagnall & Derow, 2004, 8-10, n° 6; Austin, 2006: 84-86, n° 38.

¹²³MÖ 310 ve MÖ 309 yıllarında Antigonos ile Seleukos arasında Babil'de bir savaş gerçekleştiği Babil Kronikleri'nde yer almasına rağmen anlatım kesintiye uğramaktadır. Boiy, 132-134. MÖ 309 yılında gerçekleşen savaş Antigonos'un yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Polyaeus, *Strat.* IV.9.1; Green, 1990: 29; Will, 2006a: 53.

¹²⁴Just. *Epit.* XXXVIII.7.1.

¹²⁵App. *Syr.* I; Paus. I.9.8.

¹²⁶Diod. *Sic.* XX.3-5.

politikasına aykırı olduğunu iddia etmiştir. Bu dönemde Ptolemaios, Lykia ve Karia'ya saldırılar düzenlemiştir.¹²⁷ Ptolemaios, Lykia bölgesinde bulunan Phaselis (Tekirova) ve Ksanthos (Kınık) kentlerini, Karia bölgesinde bulunan Kaunos (Dalyan) ve Myndos (Gümüşlük) kentlerini egemenliğine dâhil etmiştir.¹²⁸ Ayrıca Iasos (Milas, Kıyıkışlacık) kenti de Ptolemaios tarafından ele geçirilmiştir.¹²⁹ Ptolemaios'un Anadolu'daki faaliyetleri, Antigonos'un oğlu Demetrios'un Halikarnassos (Bodrum) kentine müdahalesiyle sona ermesine rağmen stratejik önem taşıyan bölgeler Ptolemaios egemenliğinde kalmıştır.¹³⁰ Mezopotamya'da başarısız olan Antigonos ve Demetrios, Makedonia İmparatorluğu'nun geri kalanını ele geçirmek için harekete geçmiştir. MÖ 307 yılında Antigonos ve Demetrios'un Salamis'te deniz savaşını kazanmaları üzerine Ptolemaios'un birlikleri Kıbrıs'ı boşaltmak zorunda kalmıştır.¹³¹ Ptolemaios, Kıbrıs dışında bu gelişmeden sonra Anadolu'daki egemenliği altındaki bölgeleri de kaybetmiştir.¹³² Demetrios, savaş sonucunda Kıbrıs'ı yöneten Menalaos'un Mısır'a kaçmasına yönelik bir girişimde bulunmamıştır.¹³³ Demetrios'un askeri başarıları, Hellenistik dünya açısından oldukça önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Antigonos, bu zaferden sonra kendisini kral ilan etmiştir. Demetrios da aynı ünvanı aldığını ilan etmiştir.¹³⁴ Ayrıca bu olay kısa zamanda Yunanistan anakarasında da duyulmuştur.¹³⁵ Bu durum karşısında Seleukos¹³⁶, Ptolemaios¹³⁷, Kassandros ve Lysimakhos¹³⁸ da aynı yöntemi kullanarak kendilerini kral ilan etmişlerdir. Böylece Hellenistik monarşiler ortaya çıkmıştır.

¹²⁷Diod. Sic. XX.27.1-2; Plut. *Demetr.* VII.5; Porph. *fr.* XLII; Hölbl, 2001: 19.

¹²⁸Diod. Sic. XX.27.1-3; XX.37.1; Polyaeus, *Strat.* III.16.

¹²⁹Iasos 2; 3; Bagnall, 1976: 90; Wörrle, 1977: 51.

¹³⁰Plut. *Demetr.* VII.3; Hauben, 2014: 245.

¹³¹Diod. Sic. XX.49.1-52.6; App. *Syr.* LIV; Paus. I.6.6; Plut. *Demetr.* XV.3-17.1; Oros. III.23.39; Polyaeus, *Strat.* IV.7.7; Hieron. *chron.* DCCXII; Hölbl, 2001: 20; Kınacı, 2017: 149.

¹³²Meadows, 2006: 463.

¹³³Diod. Sic. XX.53.1; Just. *Epit.* XV.2.7-9; Plut. *Ant.* LXXXIX.5; Sen. *Ben.* III.37.3; Marm. Par. B'21; Will, 2006a, 56.

¹³⁴Diod. Sic. XX.53.2; App. *Syr.* LIV; Just. *Epit.* XV.2.10; Oros. III.23.40; Plut. *Demetr.* XVII.2-XVIII.1; FGrHist 155.1.7; 523 I; Will, 2006a: 57.

¹³⁵IG II² 471.

¹³⁶Diod. Sic. XX.53.4-54.1; App. *Syr.* LVII; Plut. *Demetr.* XVIII.3; Sulp. Sev. II.13; FGrHist 155.1.7; Will, 2006a: 58; Green, 1990: 29.

¹³⁷Diod. Sic. XX.53.3; App. *Syr.* LIV; Plut. *Demetr.* XVIII.2; Just. *Epit.* XV.2.11; Euseb. *chron.* CLXI; Marm. Par. B'23; FGrHist 155.1.7; 523 II; Hölbl, 2001: 20-22.

¹³⁸Diod. Sic. XX.53.4-54.1; Just. *Epit.* XV.2.12-14; Plut. *Demetr.* XVIII.3-4; Oros. III.23.40; Will, 2006a: 58.

Antigonos'un hedefinin "tüm Asya" olmasına rağmen özellikle Ptolemaios'un doğu Akdeniz'deki faaliyetleri kendisini rahatsız etmiştir. MÖ 305 yılında Antigonos, kendisine karşı yardım etmeyi reddeden Rodos üzerine sefere çıkmıştır.¹³⁹ Bu durumdan rahatsızlık duyan Ptolemaios, Kassandros ve Lysimakhos, Rodos'a yardım etmiştir.¹⁴⁰ Bir yıllık kuşatmanın ardından Aitolia Birliği temsilcileri her iki tarafı uzlaştırdıktan sonra Rodos'taki kuşatma sona erdirilmiştir. Bu gelişmenin ardından Demetrios, Atina'da Kassandros ve Polypherkon'a karşı faaliyetler yürütmüştür.¹⁴¹

Antigonos'un faaliyetlerinden rahatsızlık duyan Lysimakhos ve Kassandros Antigonos'a karşı bir koalisyon oluşturmuştur.¹⁴² Daha sonra Seleukos'u da ittifaklarına dâhil etmişlerdir. Seleukos, ordusu ile Kappadokia'ya gelmiştir.¹⁴³ Lysimakhos ve Kassandros da orduları ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Lysimakhos, Anadolu'da Sigeum (Kumkale), Synnada (Şuhut), Ephesos, Kolophon (Değirmendere) ve bölgedeki birçok kenti işgal etmiştir.¹⁴⁴ Bu sırada Pontos kralı I. Mithradates (M.Ö. 281-ca.266), Antigonos'un kendisine karşı koyması üzerine Cimitia'da bir kaleye sığınmıştır.¹⁴⁵ Lysimakhos, Antigonos'a katılmalarını önlemek için Illryalı bir kabile olan Autariataeler'in bir kısmını katletmiştir.¹⁴⁶ Byzantion ise bu dönemde Antigonos ve Demetrios'u onurlandıran ve onlara desteklerini sunan kararnameler çıkarmıştır.¹⁴⁷ Antigonos, işgal edilen kentleri geri almak üzere harekete geçmiştir. Alexandria Troas (Dalıyan), Nicaea (İzник) ve Smryna (İzmir) kentlerini tekrar egemenliği altına almıştır.¹⁴⁸ Müttefik orduları MÖ 301'de birleşerek Phrygia bölgesinde yer alan Ipsos'ta Antigonos'un ordusuyla karşı karşıya gelmiştir. Savaşın Antigonos'un aleyhine sonuçlanması ve savaş sırasında Antigonos'un hayatını kaybetmesi, Anadolu'nun siyasi

¹³⁹Diod. Sic. XX.82.4-84.6; Will, 2006a:56.

¹⁴⁰Diod. Sic. XX.96.1-3; Paus. I.6.6; Burstein, 1985: 60-62, n° 46.

¹⁴¹Demetrios, MÖ 302 yılına kadar bölgedeki birçok kenti özgürleştirmiştir. Özgürlüğüne kavuşan kentleri ise bir birlik altında toplamıştır. Plut. *Demetr.* XXV.4-9; Bagnall & Derow, 2004: 16-18, n° 8; Will, 2006a: 58-59. Demetrios'un kentler arasındaki birliği oluştururken Korinthos Birliği'nin yapısını örnek alarak birliğin yapısını düzenlemiştir. Austin, 2006: 105-107, n° 50; Bagnall- Derow, 2004: 16-18, n° 8; Schmitt, 1969: 446.

¹⁴²Diod. Sic. XX.2.3; XXI.1.2; Just. *Epit.* XV.2.; Oros. III.23.41; Plut. *Demetr.* XXVIII.2; Will, 2006a: 59; Green, 1990: 34.

¹⁴³Diod. Sic. XX.113.4.

¹⁴⁴Diod. Sic. XX.107.1-5; Just. *Epit.* XV.2.17; Paus. I.8.1; IX.7; Oros. III.23.42; Marm. Par. B'25.

¹⁴⁵Str. XII.3.41; Plut. *Demetr.* IV.1-5; Plut. *Mor.* CLXXXIII a; App. *Mith.* IX; CXII.

¹⁴⁶Diod. Sic. XX.113.3; Polyenus, *Strat.* IV.12.1.

¹⁴⁷SIG³ 349-351.

¹⁴⁸Str. XII.4.7; XIII.1.26; XIII.1.33; XIII.1.52; XIV.1.37; Memn. XXVIII.9-11.

yapısını oldukça değiştirmiştir.¹⁴⁹ Tüm bu gelişmelerin ardından Demetrios, Ephesos kentine gelerek orada sığınmıştır.¹⁵⁰

2. Ipsos Savaşı'ndan Koroupedion Savaşı'na (MÖ 301-281)

Ipsos Savaşı'nı kazanan güçler, Antigonos'un tüm topraklarını kendi aralarında bölüşmüşlerdir. Lysimakhos, Toros Dağları'na kadar olan neredeyse Anadolu'nun tümünü¹⁵¹, Seleukos, Syria'yı kendi topraklarına katmıştır. Kassandros'un kardeşi Pleistarkhos, Kilikia'da egemenliğini oluşturmuştur.¹⁵² Savaşa katılmayan Ptolemaios ise bu durumdan yararlanarak Koile Syria'yı kendi topraklarına katmıştır.¹⁵³ Bu dağıtım, Antigonos ve Demetrios'un siyasi olarak varlıklarının sona erdiği düşüncesiyle yapılmasına rağmen Demetrios'un hayatta olması ve hatırı sayılır bir gücü elinde bulundurması¹⁵⁴ yeni çatışmaları beraberinde getirmiştir.

MÖ 300/299 yılına tarihlendirilen bir Didyma (Didim) kararnamesi¹⁵⁵, şehre yardımları nedeniyle Seleukos'un oğlu Antiokhos'u onurlandırmaktadır. MÖ 299 yılında yapılan bir siyasi evlilik karşımıza çıkmaktadır. Lysimakhos, Ptolemaios'un kızı Arsinoe ile evlenmiştir.¹⁵⁶ Yaklaşık bir yıl sonra da Ptolemaios diğer kızını Demetrios ile evlendirmiştir.¹⁵⁷ Böylece Ptolemaios, yapılan siyasi evliliklerle birlikte politik bir destek oluşturmaya çalışmıştır.

Demetrios, karşı bir hamlede bulunarak Lysimakhos'un yönetimi altında bulunan boğazlara saldırmıştır. Fakat bu sırada Seleukos, Demetrios'a bir evlilik anlaşması sunarak politik bir hamle yapmıştır. Seleukos'un kara gücü ile Demetrios'un deniz gücünün birleşmesi, Hellenistik dünyada yeni bir aşamayı gösterebilirdi.

¹⁴⁹Diod. Sic. XIX.55.7; XXI.1.2; Plut. *Demetr.* XXIX.1-8; Plut. *Pyrrh.* IV.4; App. *Syr.* LV; Arr. *Anab.* VII.18.5; Just. *Epit.* XV.4.22; Paus. I.6.7; Oros. III.23.47-48; Euseb. *chron.* CCXLVII; Hieron. *chron.* MDCCXVII; Lucian, *Macr.* XI; Lib. *Or.* XI.83-84; SIG³ 374; IG II³ 877; SEG 32. 109; Will, 2006a: 60.

¹⁵⁰Diod. Sic. XXI.1.4; Plut. *Demetr.* XXX.2; Euseb. *chron.* CCXLVII; Will, 2006b, 101; Green, 1990: 34.

¹⁵¹Magie, 1950: 70.

¹⁵²Plut. *Demetr.* XXXI.6.

¹⁵³Pol. V.67.6-8; XXVIII.20.7; App. *Syr.* LV; Just. *Epit.* XV.4.23; Oros. III.23.48; Will, 2006a: 60.

¹⁵⁴Demetrios savaş sonucunda topraklarını kaybetmesine rağmen onun gücünün kaynağını donanması oluşturmuştur. Demetrios'un donanmasının ana üssü Ephesos kentidir. Syria'daki Tyros ve Sidon, onun yönetimi altında bulunmuştur. Ayrıca Kıbrıs'ı elinde bulundurması ona etkili bir politik güç sağlamıştır.

¹⁵⁵OGIS 213; I Didyma 479; SEG 4. 470. Bu kararnameyi öneren Demodamas, Apame onuruna Miletos kararnamesini de teklif etmiştir. Austin, 2006: 108, n° 51.

¹⁵⁶Memn. IV.9; Hölbl, 2001: 25.

¹⁵⁷Plut. *Demetr.* XXXII.5-6; Green, 1990: 129.

Demetrios, Seleukos ile görüşmeden önce yolu üzerindeki Pleistarkhos'un Kilikia'daki topraklarına saldırılar düzenlemiştir.¹⁵⁸ Ayrıca Demetrios, Pleistarkhos'un finansal kaynağının merkezinde bulunan Kyinda¹⁵⁹ (Karasis Kalesi?) bölgesine saldırı düzenleyerek bölgedeki tüm hazineyi ele geçirmiştir.¹⁶⁰

MÖ 297 yılında Kassandros'un hayatını kaybetmesi¹⁶¹, Makedonia'da bir güç boşluğunu meydana getirmiştir. Kassandros'un oğlu Philippos ise tahta geçtikten kısa bir süre sonra hayatını kaybetmiştir.¹⁶² Kassandros'un diğer iki oğlu Antipatros ve Aleksandros arasında bir iktidar mücadelesi başlamıştır. Fakat her ikisinin de deneyimsiz olmaları, Demetrios'un ilgisini Makedonia'ya yöneltmiştir. Demetrios, MÖ 294 yılında Aleksandros'u öldürüp Antipatros'u Makedonia'dan uzaklaştırmış ve bu gelişmelerin ardından kendisini Makedonia kralı ilan etmiştir.¹⁶³ Aynı yıl Demetrios'a karşı Lysimakhos, Seleukos ve Ptolemaios tarafından bir koalisyon oluşturulmuştur.¹⁶⁴ MÖ 288 yılına kadar Demetrios Makedonia'da yönetimde bulunmuş, fakat ordusunun taraf değiştirmesi üzerine Makedonia'daki kontrolünü kaybetmiştir.¹⁶⁵ Daha sonra Makedonia'nın Pyrrhos ve Lysimakhos arasında bölünmesi sağlanmıştır.¹⁶⁶ Sonuç olarak Demetrios, ordusuyla Miletos'a gelmiştir.¹⁶⁷ Demetrios, Anadolu'ya geldiğinde finansal gücü, bölgeden temin etmesi gerekmiştir. Ayrıca kentler üzerindeki prestijini

¹⁵⁸Plut. *Demetr.* XX.8; Green, 1990: 689.

¹⁵⁹Kyinda bölgesinin lokalizasyonu hakkında bkz. Sayar, M.H., "Kilikya Yüzey Araştırmaları 2003", 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, 2005, ss. 220-221.

¹⁶⁰Plut. *Demetr.* XXXI-XXXII; Str. XIV.5.10; Bing, 1973: 346; Simpson, 1957: 504.

¹⁶¹Plut. *Demetr.* XXXVI.1; Just. *Epit.* XV.4.24-25; XVI.1.1; Paus. IX.7.2; Oros. III.23.49; Diog. *Laert.* V.78; Euseb. *chron.* CCXXXI; CCXLI; CCXLV; Hieron. *chron.* MDCCXIX; Exc. Barb. 44 a; FGHist 257 a. 3.

¹⁶²Plut. *Demetr.* XXXVI.1; Just. *Epit.* XVI.1.1.

¹⁶³Plut. *Demetr.* XXXVI.1-XXXVII.4; Plut. *Pyrrh.* VII.1-2; Plut. *Ant.* XCII.4; Plut. *Mor.* DXXX c; Diod. Sic. XXI.7.1; Paus. I.10.1; IX.7.3; XXXVI.6; Just. *Epit.* XVI.1.15-18; Oros. III.23.51-52; Euseb. *chron.* CCXXXI; CCXXXIII; CCXLI; CCXLV; Hieron. *chron.* MDCCXXXIII; Exc. Barb. XLIV a.

¹⁶⁴Plut. *Demetr.* XXXV.3-6; Plut. *Mor.* DCCCXXVII c.

¹⁶⁵Plut. *Pyrrh.* XI.8-14; Plut. *Demetr.* XLIV.7-10; Just. *Epit.* XVI.2.2-3; Oros. III.23.55; Euseb. *chron.* CCXXXIII; CCXLI; CCXLV; Hieron. *chron.* MDCCXXIX; Malal. *chron.* CXCVI; Cic. *Off.* II.26.

¹⁶⁶Plut. *Pyrrh.* XII.1; Plut. *Demetr.* XLIV-XLV; Paus. I.10.2; Just. *Epit.* XVI.2.1-4.

¹⁶⁷Makedonia'nın Phryhos ve Lysimakhos arasında bölünmesinden sonra Demetrios, yönetimi altında bulundurduğu Atina ve Korinthos bölgelerine gitmiştir. Fakat bir süre sonra Atina'da Demetrios'a karşı bir isyan hareketi gerçekleşmiştir. İsyen, Ptolemaios'un Andros'taki donanmasında görev yapan Kallias tarafından desteklenmiştir. Demetrios, Ptolemaios'un amirali Sostratos'un aracılık etmesiyle Atina ile barış yapmayı kabul etmiştir. MÖ 270/269 tarihlerinde Atinalılar, Kallias'ı onurlandıran bir kararname yayınlamıştır. Kallias'ın isyan sürecindeki katkıları, kararnamede detaylı bir şekilde anlatılmıştır. SEG 28.60; Burstein, 1985: 74-76, n° 55; Austin, 2006: 114-116, n° 55. Daha sonra Demetrios, yönünü Anadolu'ya çevirmiştir.

arttırması, finansal kaynağa erişiminde kendisine oldukça yarar sağlayabilirdi.¹⁶⁸ Anadolu’da kontrolü elinde tutan Lysimakhos ise bölgelerin kontrolü aşamalı olarak elde etmiştir. Lysimakhos, politikası gereği finansal gücünün kaynağını ele geçirdiği bölgelerden temin etmiştir. Antigonos’un ölümünden sonra Anadolu’daki kargaşadan yararlanan bazı kentler, bölgesel kontrolü elinde tutabilmişlerdir. Fakat Lysimakhos, kentlerle direkt bir çatışmaya girmeden kentlerin bu durumunu kendi çıkarlarına göre kullanmıştır. Lysimakhos’un ilgilendiği bir diğer bölge ise Bithynia’dır. Fakat bu bölgede Lysimakhos, başarı elde edememiştir. Çünkü Bithynia’nın yöneticisi olan Zipoites, bölgede istikrarlı bir yönetim kurarak giderek güç elde etmiştir. Lykia ve Karia’da MÖ 289’dan sonra aşamalı olarak kıyı şehirlerinin bazıları Ptolemaios tarafından işgal edilmiştir.¹⁶⁹ Ephesos kentinde Ipsos Savaşı’nın ardından başka bir manzara karşımıza çıkmıştır. Demetrios’un bölgede varlığı, finansal baskıların yoğun yaşandığını göstermektedir. Demetrios, Ephesos’tan ayrılmak zorunda kalınca Ephesos kenti bir kararname yayınlamıştır. Kararnamede kentin savaşta hasar görmesi sonucunda Ephesos kentinde bireysel borçları hafifletmek için önlemler alınması gerektiği yer almaktadır.¹⁷⁰ MÖ 294 yılında Ephesos, Lysimakhos tarafından ele geçirilmiştir.¹⁷¹ Kolophon ve Lebedos (Gümüldür) kentleri, savunması güçlendirilmiş yerleşime katılmak zorunda kalmıştır. MÖ 293 yılında ise Antiokhos, Stratonike ile evlenerek Seleukos ile krallığın yönetimini paylaşmıştır.¹⁷²

Lysimakhos, Anadolu kentlerini yönetim ve savunma amacıyla bölgesel olarak gruplara ayırarak kentlere yöneticiler atamıştır. Yöneticiler hakkında çeşitli yazıtlar günümüze ulaşmıştır. Sosthenes, MÖ 290 yılında Priene (Güllübahçe) kentine yardımda bulunmuştur.¹⁷³ MÖ 288 yılında Miletos’lu Hippostratos Ionia kentlerinin *strategosu*

¹⁶⁸MÖ 295 yılında Miletos halkı tarafından Demetrios “*stephanephoria*” olarak atanmıştır. SIG³ 322.; Dmitriev, 2005: 45; 158. Çelenk taşıma anlamına gelen “*stephanephoria*” dini bir sembol memuriyet olarak ya da sadece bir memuriyet kapsamında Anadolu’da yaygınlaşmıştır. Özdiç, 2018: 197.

¹⁶⁹Hölbl, 2001: 23.

¹⁷⁰SIG³ 364; Asheri, 1969: 42-47; Bagnall & Derow, 2004: 19-23, n° 9.

¹⁷¹Ephesos, Nikaea, Smryna ve Alexandria Troas gibi bazı kentler Lysimakhos tarafından yeniden inşa edilmiştir. Lysimakhos, ele geçirdiği bölgelere yatırımlar yaparak kentlerin bölgesel güç kazanmalarını sağlayacak girişimlerde bulunmuştur. Özellikle Ephesos kentinde, MS 2. yüzyıla kadar kentin yeni kurucusu olarak Lysimakhos, onurlandırılmaya devam etmiştir. OGIS 480.

¹⁷²App. Syr. LIX-LXII; LXV; App. B Civ. I.103; Paus. I.16.2; Lucian, Syr. D. XVII-XVIII; Lucian, Hist. conscr. XXXV; Lucian, Icar. XV; Lucian, Salt. LVIII; Val. Max. V.7.1; Plut. Demetr. XXXVIII.1-12; Malal. chron. CCIV-CCV; Suda ε. MMDCCCXCVI; σ. CCII; Julian. Mis. CCCXLVII a- CCCXLVIII b.

¹⁷³OGIS 12; I Priene15.

olarak onurlandırılmıştır.¹⁷⁴ Ionia Birliği'nin üyesi olan Khios kentinde ise Hippodamos kent tarafından onurlandırılmıştır.¹⁷⁵ Bu dönemlerde Priene ve Samos (Sisam) arasındaki uzlaşmazlığa Lysimakhos müdahale etmiş ve sorunun çözülmesini sağlamıştır.¹⁷⁶

Demetrios, MÖ 289 yılında Anadolu'yu egemenliğinin sınırlarına katmak için bir ordu kurmuş ve bu amaçla bir deniz gücü meydana getirmiştir.¹⁷⁷ Ptolemaios, Lysimakhos ve Pyrhuss, Demetrios'a karşı bir koalisyon oluşturmuştur.¹⁷⁸ Bu dönemde Ephesos, Lysimakhos'un Ephesos'taki ordusunun komutasına atadığı Melanthios isimli bir kişiyi onurlandıran bir kararname çıkarmıştır.¹⁷⁹ Tüm bu gelişmeler yaşanırken Herakleia (Kapıkırı) kentinin tiranlarının annesi olan Amastris'in adına bir şehir inşa edilmiştir.¹⁸⁰ MÖ 287 yılında Lysimakhos Herakleia, Tios (Filyos) ve Amastris (Amasra) kentlerini eşi Arsinoe'ye hediye etmiştir.¹⁸¹ MÖ 288/87 yılına tarihlendirilen bir Didyma kararı ise Seleukos'u onurlandırmaktadır.¹⁸²

MÖ 286 yılında Demetrios, Ionia bölgesi ve Sardeis'i ele geçirmiştir.¹⁸³ Demetrios, Anadolu'da ordusuyla yürüyüşünü gerçekleştirirken Lysimakhos'un oğlu Agathokles ile karşı karşıya gelmiştir. Daha sonra Demetrios, Phrygia bölgesine gelmiştir. Amacı Phrygia'dan Armenia bölgesine giderek bölgeyi egemenliğinin sınırlarına katmaktır. Demetrios, yürüyüşü sırasında Agathokles tarafından takip edilmiş, iki ordu arasından küçük çaplı çatışmalar meydana gelmiştir.¹⁸⁴ Demetrios,

¹⁷⁴SIG³ 368; I Smyrna 577.

¹⁷⁵SEG 35.296.

¹⁷⁶OGIS 13; CIG 2. 2254; I Priene 500; Austin, 2006: 110-111, n° 53.

¹⁷⁷Plut. *Pyrrh.* X.5; Plut. *Demetr.* XLIII.3-7.

¹⁷⁸Plut. *Demetr.* XLIV.1-3; Plut. *Pyrrh.* X.6-XI.2; Paus. I.9.8; Just. *Epit.* XVI.2.1; Oros. III.23.53-54.

¹⁷⁹I Ephesos 1408. Melanthios onuruna düzenlenen bu yazıt, Lysimakhos'un bölgedeki egemenliğini Phygela'ya doğru genişletmek istediğini göstermektedir. Yazıt büyük olasılıkla Lysimakhos'un Ephesos üzerindeki egemenliğinin zirve yaptığı dönemlere tarihlendirilmelidir. Bundan hareketle yazıt, MÖ 294-289 yıllarına tarihlendirilmelidir. Rogers, 2012: 81. MÖ 288 yılında ise Lysimakhos, Ephesos kentini bölgeye yakın bir yere yeniden inşa ederek bölgenin savunmasına yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Frontin. *Str.* III.3.7; Paus. I.9.7; VII.3.4-5; Polyaeus, *Strat.* V.19.1; Anth. Pal. IX.424; Lund, 1992: 92.

¹⁸⁰Memn. IV.9; V.4; Daha sonra Amastris, oğulları tarafından öldürülmüştür. Memn. V.2. Herakleia tiranları Oxathras ve Klearchos, MÖ 305 yılında Herakleia tiranı olan babaları Dionysius'u öldürerek kentin yönetimini sağlamışlardır. Diod. Sic. XVI.88.5; XX.77.1; Memn. IV.8-9.

¹⁸¹Memn. V.4-5; Green, 1990:119.

¹⁸²I Didyma 19; OGIS 214. Seleukos, krallığının başına geçmeden önceki yıllarda Didyma'ya gelerek bölgedeki kâhine danışmıştır. App. *Syr.* LVI. Bölgedeki Apollon Tapınağı'na karşı cömertlikleri ve yardımları bölgedeki halklar ile iyi ilişkiler kurmasına yardımcı olmuştur. Fontenrose, 1988: 16-17.

¹⁸³OGIS 12;GIBM 402; Plut. *Demetr.* XLVI.6; Green, 1990: 129.

¹⁸⁴Plut. *Demetr.* XLVI.7-10; Polyaeus, *Strat.* IV.7.12.

Kilikia bölgesine geldiğinde Seleukos ile diplomatik ilişkiler kurulmuştur.¹⁸⁵ Görüşmelerden bir sonuç alınamamasına rağmen Seleukos ile Demetrios ordusu arasında sonucu kesin olmayan çatışmalar meydana gelmiştir.¹⁸⁶ Bu süreçte Demetrios, Lysimakhos ile direkt bir çatışmaya girmeden Anadolu içlerine çekilmiştir. Demetrios, Makedonia'dan sonra Anadolu'da da başarısız olmuştur. Daha sonra Demetrios, Seleukos tarafından ele geçirilmiştir.¹⁸⁷ Seleukos, Lysimakhos'un Demetrios'un öldürülmesi tavsiyesini reddetmiş ve bu durumun sonucunda Demetrios'un tutsak olarak kalması gerektiğine karar vermiştir.¹⁸⁸ MÖ 282 yılında Demetrios, hayatını kaybetmiştir.¹⁸⁹

MÖ 282 yılına tarihlendirilen bir Telmessos (Fethiye) kararnamesinde, kentin hediye olarak atanmaması gerektiğini, eğer böyle bir gelişme olacaksa tasarruf hakkının Ptolemaios tarafından yapılabileceği ve bu durumların aksine bir gelişme olursa lanetleneyeceği yer almıştır.¹⁹⁰ Bu dönemde II. Ptolemaios (MÖ 283-246) Karia, Lykia, Pamphylia, Kilika ve Ionia bölgelerinde gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda birtakım kazanımlar elde etmiştir.¹⁹¹ MÖ 282 yılında II. Ariarathes, Kappadokia'da egemenlik kuran Makedonlular'ı kovmuş ve Kappadokia'nın kontrolünü yeniden sağlamıştır.¹⁹² MÖ 281 yılında Seleukos'un komutanı Diodorus, Kappadokia'ya ordusuyla geldiğinde II. Ariarathes karşısında ağır bir yenilgi almıştır.¹⁹³ Bu yenilginin dışında Seleukos'un Anadolu'da kazançları oldukça fazla olmuştur. Sardeis, Seleukos tarafından ele geçirilmiştir.¹⁹⁴ Herakleia halkı, önceki valileri olan Heracleides'i tutuklamış, Seleukos ise Heracleides'in serbest bırakılmaması durumunda kente saldırı düzenleyeceğini

¹⁸⁵Plut. *Demetr.* XLVI.1-6.

¹⁸⁶Plut. *Demetr.* XLVIII.1-4.; Polyaeus, *Strat.* IV.9.2-5.

¹⁸⁷Plut. *Demetr.* XLVIII.5-L.5; Plut. *Ant.* XCIII.1-3; Paus. I.16.1; VI.15.7; XVI.2; Just. *Epit.* XVI.2.6; Euseb. *chron.* CCXLVII; CCLXI; Nep. XXI.3.3; Polyaeus, *Strat.* IV.9.2-5.

¹⁸⁸Diod. Sic. XXI.20.1.

¹⁸⁹Plut. *Demetr.* LII.1-6; Plut. *Ant.* XCIII.3; Nep. XXI.3.3; Euseb. *chron.* CCXLVII; Suda δ. CCXLIX. Demetrios'un karakteri ve başarıları hakkında bkz. Plut. *Demetr.* XX.1-6; Plut. *Ant.* LXXXIX.1-XC.3; Polyaeus, *Strat.* IV.7.1; Ath. VI.244 f; XIII.578 a; Ael. *VH.* III.16; IX.9; XII.14; Suda δ. CCXLIX.

¹⁹⁰SEG 28. 1224.

¹⁹¹SIG³ 390; I Milet 3.123; SEG, 1. 363; 28.60; 28.1224; Hölbl, 2001: 38; Kobes, 1996: 58-59; Robert-Robert, 1983: 118-124; Sartre, 2003: 59-62; Jones-Habicht; 1989: 335-337.

¹⁹²Diod. Sic. XXXI.19.5; Frontin. *Str.* III.2.9; Str. XII.1.2; Marek, 2016: 216-217.

¹⁹³Pomp. Trog. XVII.

¹⁹⁴Polyaeus, *Strat.* IV.9.4.

bildirmiştir.¹⁹⁵ Kente Seleukoslar tarafından saldırı gerçekleştirildiğine dair bilgimiz bulunmamaktadır.

Eurydike'nin Keraunos lakabını taşıyan oğlu Ptolemaios ile Mısır'dan ayrılarak Miletos'a gelmesi, çatışmaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Lysimakhos, kendisini politik bir vâristen yoksun bırakana kadar zayıflık göstermemiştir.¹⁹⁶ Eurydike ve Ptolemaios Antiokhos'a sığınmak için Miletos'a gelmiştir. MÖ 282'de Seleukos'un Anadolu'yu işgaline sebep olan bu gelişme, Seleukos tarafından politik olarak kullanılmıştır. MÖ 281 yılında Seleukos'un ordusu Sardeis'e gelmiştir. Koroupedion'da gerçekleşen savaş, Lysimakhos'un aleyhine sonuçlanmakla birlikte savaş sırasında Lysimakhos hayatını kaybetmiştir.¹⁹⁷ Bu gelişmenin ardından Seleukos, boğazlara doğru harekete geçerek güzergâhı üzerindeki kentlerde gerekli düzenlemeleri yapmıştır.

3. Koroupedion Savaşı'ndan Phoinike Anlaşması'na (MÖ 281-205)

Koroupedion Savaşı'ndan sonra Anadolu'da egemenlik oluşturan Seleukos, Makedonia'da da egemenlik kurmak istemiştir. Lysimakheia'da Seleukos'un öldürülmesi¹⁹⁸, bu planı sekteye uğratmıştır. Buna rağmen Seleukoslar'ın egemenliğindeki toprakların geniş bir alana yayılması, yönetsel bir takım sıkıntıları doğurmuştur. Seleukos'lar uzak bölgelerin yönetimlerini atadıkları satraplar aracılığıyla yönetmişlerdir. Bölgesel sorunlarda Seleukoslar'ın satraplara geniş yetkiler tanıyarak sorunu çözüme politikası, yerel grupların yönetimin boşluklarından faydalanmasına yol açmıştır. Böylece yerelden destek alan satraplar, yönettikleri bölgelerde bağımsızlık kurmak niyetinde olmuştur. Bu durumda Seleukoslar'ın yerel imtiyazlar vermesi, kaçınılmazdır. Merkezi otoritenin sağlamlaştırılması, yerel isyanların önüne geçilmesi anlamını taşımaktadır. Seleukos, MÖ 300 yılında Kuzey Syria'yı ele geçirdikten sonra

¹⁹⁵Memn. VI.1-7.4.

¹⁹⁶Lysimakhos, MÖ 283 yılında oğlu Agathokles'i öldürmüştür. Böylece Lysimakhos'un krallığında bir veraset problemi doğmuştur. App. Syr. LXIV; Paus. I.10.3-4; Just. Epit. XVII.1.2-6; Oros. III.23.56-57; Memn. V.6; Str. XIII.4.1; Lucian, Icar. XV.

¹⁹⁷Pol. XVIII.51.4; Liv. XXXIV.58.5; Nep. XXI.3.2; Memn. V.7; Just. Epit. XVII.1.7-12; XVII.2.1-3; Plut. Mor. CMLXX c; App. Syr. LXII; LXIV; Paus. I.10.5; Polyaeus, Strat. VIII.57.1; Oros. III.23.58-62; Euseb. chron. CCXXXIII-CCXXXV; Lucian, Macr. XI; Plin. HN VIII.143; Phlegeon. fr. IX.

¹⁹⁸Pol. II.41.1; Nep. XXI.3.4; Memn. VIII.1-3; App. Syr. LXII-LXV; Paus. I.16.2; Just. Epit. XVII.2.4-5; Str. XIII.4.1; Oros. III.23.63-68; Euseb. chron. CCXXXV; CCXLIII; CCXLIX; Hieron. chron. MDCCXXXV.

aşamalı olarak Seleukeia (Samandağ)¹⁹⁹, Laodikeia (Goncalı-Eskihisar) ve Apameia (Dinar)²⁰⁰ kentlerini kurmuştur. Bu kentlerin kurulma amacı, stratejik önemleri sayesinde Anadolu ve Syria'yı kontrol altında tutabilmektir. Koroupedion'dan sonra Anadolu için en önemli gelişme, Seleukos'un bölgesel yönetim merkezinin kalıcı olarak Sardeis'te kurulmasıdır.

Bu dönemlerde Seleukoslar'a karşı başlıca tehdit unsuru, Ptolemaios Krallığı olmuştur. II. Ptolemaios ve onun ardılı III. Ptolemaios (MÖ 246-221), Kıbrıs ve Anadolu'da Seleukoslar'a karşı faaliyetler yürütmüştür. Ptolemaioslar'ın başlıca amacı, Seleukoslar'ın tek başına veya Makedonia ile ittifakı sonucu kendi krallıklarına karşı saldırımları endişesini ortadan kaldırmaktır. Her iki güç Anadolu'daki kentleri kendi taraflarına çekemedikleri ya da güç kullanmak zorunda kalacakları durumlarda halkların dostluğunu kazanma siyasetini uygulamıştır. Çünkü kentler üzerindeki güç kullanımı, kısa süreli bir egemenliği meydana getirmiştir. Bunun ardından siyasi ve sosyal bir takım tepkilerin açığa çıkması olanaksızdır.

Seleukos'un ölüm haberi duyulduğunda I. Antiokhos, Babil'de ve Seleukis'te gerçekleşen isyanların bastırılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.²⁰¹ Seleukis'teki isyan, II. Ptolemaios tarafından desteklenmiştir. Ayrıca I. Antiokhos, Antigonos Gonatas'ın Anadolu'nun batısında kontrolü ele geçirme girişimiyle de uğraşmak zorunda kalmıştır. MÖ 280 yılında Ilion (Troya) kenti tiranlığın önlenmesi adına²⁰² ve I. Antiokhos (MÖ 281-261) onuruna²⁰³ iki ayrı kararname yayınlamıştır. Bununla birlikte I. Antiokhos, Miletos halkı tarafından *stephanephoros*²⁰⁴ olarak atanmıştır. Ayrıca bu dönemde II. Ptolemaios, Miletos kentine toprak bağışında bulunmuştur.²⁰⁵ Kilikia, Pamphylia, Lykia, Karia bölgeleri ile Halikarnassos, Telmessos, Myndos, Miletos,

¹⁹⁹App. Syr. LVII; LVIII; Tac. Ann. VI.42; Paus. I.16.3; Joseph. Ant. Iud. XVIII.372; Amm. Marc. XXIII.6.23; Plin HN VI.117; VI.122; Cohen, 2013: 163.

²⁰⁰Ampel. XXXI.1; Malal. 202-203.

²⁰¹Boiy, 2004: 140.

²⁰²OGIS 218.

²⁰³OGIS 219.

²⁰⁴“*Stephanephoros*” olarak seçilen kişi, bir yıl süre ile devlet adına tüm törenlerin, oyunların giderlerini karşılamak ile görevliydi. Bir yıllık süre *stephanephoros*'un ismi ile anılmaktaydı. Üreten, 2012: 380-381 dn 29.

²⁰⁵SIG³ 322.

Stratonikeia (Eskihisar) kentleri II. Ptolemaios'un egemenliğinde ve etki alanı içerisinde olan kentlerdir.²⁰⁶

Bithynia hükümdarı Zipoites'in Bithynia ve çevresindeki faaliyetleri, Antiokhos'un aleyhine olan gelişmelerdir. Zipoites, Lysimakhos'un bölgedeki iddialarını kabul etmeyip krallık ünvanını kullanan yerel bir yöneticidir. Zipoites'in ölümünden sonra onun oğulları olan Nikomedes (MÖ 280-255) ve Zipoites arasında bir iktidar mücadelesi başlamıştır.²⁰⁷ MÖ 279 yılında I. Antiokhos ve Antigonos Gonatas arasında bir savaş gerçekleşmiştir. Nikomedes ise Antigonos Gonatas'ın müttefiki olarak savaşta yer almıştır. Nikomedes, hem Antiokhos'a hem de kardeşi Zipoites'e karşı güç elde edebilmek için Yunan kentleri ile ittifak oluşturma siyasetini benimsemiştir.²⁰⁸ Bu dönemde Nikomedes, Herakleia kenti ile bir ittifak oluşturmuştur.²⁰⁹ Bu gruplaşmalar, Seleukoslar için tehlike oluşturmuştur. Kyzikos (Erdek) yakınlarında Nikomedes ile Antiokhos arasında bir savaş gerçekleşmiştir.²¹⁰ Antiokhos'un komutanı Hermogenes, Bithynia'ya ordusuyla saldırdığında yapılan savaşta yenilgiye uğramış ve öldürülmüştür.²¹¹ Herakleialılar Nikomedes ile ittifaklarından dolayı bazı bölgeleri ele geçirmelerine rağmen Amastris'i ele geçirememişlerdir. Savaşla elde edemediklerini para yoluyla denemek istemişlerdir. Bu dönemde Amastris'i yöneten Eumenes, kenti parayla Herakleialılar'a teslim etmek yerine Pontos Kralı I. Mithradates'in oğlu Ariobarzanes'ten (MÖ ca. 266) hiçbir şey talep etmeden kentin yönetimini ona bırakmıştır. Aynı zamanda Herakleialılar ile Zipoites arasında gerçekleşen bir savaşta Herakleialılar yenilgiye uğramıştır.²¹² Ayrıca I. Antiokhos ve Antigonos Gonatas'ın donanmaları karşı karşıya gelmesine rağmen savaş girişiminden bir sonuç elde edilememiştir.²¹³

Nikomedes, Thrakia'da faaliyet gösteren Kelt grupların bir kısmını kardeşine karşı verdiği mücadelede kendisine paralı asker olarak hizmet etmeleri için Anadolu'ya

²⁰⁶Theoc. *Id.* XVII.86-90; I Labruanda 2.43; SEG 15.652.

²⁰⁷Memn. XII.5-6.

²⁰⁸Memn. X.1.

²⁰⁹Memn. IX.3-4.

²¹⁰OGIS 748; Austin, 2006: 397-398, n° 225.

²¹¹Memn. IX.1-2.

²¹²Memn. IX.

²¹³Memn. X.2.

getirmiştir.²¹⁴ Bu karar, Anadolu'nun siyasal ve sosyal yapısını önemli ölçüde değiştirecek nitelikte olmuştur.²¹⁵ Nikomedes'in Galatlar'ı Anadolu'ya getirmesinin asıl sebebi, Anadolu'da egemenlik oluşturmak isteyen I. Antiokhos'un Zipoites'i desteklemesi sonucunda güç elde edebilme çabasıdır.²¹⁶

I. Antiokhos, Galatlar'ın Anadolu'daki yağmalarıyla ve Ptolemaioslar'ın Anadolu'daki faaliyetleriyle mücadele etmiştir. Ayrıca I. Antiokhos, kendi egemenliğinde bulunan bölgeler ve çevresinde Seleukos egemenliğini sağlamlaştırmak için faaliyetlerde bulunmuştur. Bu süreç içerisinde II. Ptolemaios Anadolu'nun güneyi ve batısında faaliyetlerini devam ettirmiştir. Miletos ve Samos ile bölgedeki bazı kentler Ptolemaioslar'ın bölgedeki uç karakolları haline gelmiştir.²¹⁷ II. Ptolemaios, Miletos kentine toprak bağışları yapmış²¹⁸ ve Byzantion kentini desteklemek amacıyla bir sefer düzenlemiştir. Bu seferin sonucunda II. Ptolemaios, Byzantion kentine toprak bağışları yapmış, Byzantion halkı ise II. Ptolemaios adına bir kült oluşturmuştur.²¹⁹

Nikomedes, iç savaşı sona erdirmek için Galatlar'ı ordusunda paralı asker olarak kullanarak Zipoites'e karşı bir savaş başlatmıştır. Nikomedes, Galatlar ile yaptığı işbirliği sonucunda Zipoites'i mağlup ederek Bithynia'da tek egemen güç konumunu elde etmiştir.²²⁰ I. Nikomedes, egemenliğini oluşturduktan sonra Nikomedeia (İzmit) kentini kurmuş ve kentin stratejik konumundan faydalanarak Propontis ve Karadeniz kıyılarında egemenliğini arttırmıştır.²²¹ I. Nikomedes'in politikası bölgede Seleukoslar'a karşı güçlenmektir.²²² Özellikle savaş sonrasında Galatlar'ın Anadolu'da yarattıkları kargaşa sonucunda I. Antiokhos, Galatlar'a karşı ordusunu toplamıştır. MÖ 269 yılında gerçekleşen savaşta I. Antiokhos, Galatlar'ı yenilgiye uğratmıştır.²²³ Galat yağmasına

²¹⁴Memn. XI.1-3; XII.6; Liv. XXXVIII.16.3-7; Pol. I.6.5; Just. *Epit.* XXXII.3.6; Paus. I.41.5; VII.6.8-9; X.15.2; XXIII.14.

²¹⁵Kaya, 2000: 18; Arslan, 2000: 54; Sartre, 1995: 39; Vitucci, 1953: 25; Strobel, 2002: 5; Mitchell, 1993: 15.

²¹⁶Ellis, 1990: 93; Moraux, 1957: 68.

²¹⁷I Milet 123; SIG³ 390; Burstein, 1985: 33, n° 25; 117-118, n° 92; Austin, 2006: 451-452, n° 256.

²¹⁸SIG³ 322; Austin, 2006: 455-456, n° 259.

²¹⁹Grainger, 2010: 91-92

²²⁰Liv. XXXVIII.16.8-9; Memn. XI.4-6; Just. *Epit.* XXV.2.11; Launey, 1944: 36; Ellis, 1990: 93; Magie, 1950: 730; Strobel, 1996: 115; Hansen, 1971: 29.

²²¹Str. XII.4.2; Memn. XII.1; Paus. V.12.7; Hieron. *chron.* MDCCLV; Amm. Marc. XXII.5.5; Arr. *fr.* XXIX; Chron. pasch. CDXXV b; Cohen, 1995: 400; Magie, 1950: 312.

²²²Magie, 1950: 311.

²²³App. *Syr.* LXV; Lucian, *Zeux.* VIII-XII; Lucian, *Laps.* IX; Suda *σ.* CDXLIII.

maruz kalmış kentler, bu durumu sevinçle karşılamıştır.²²⁴ Galatlar, Phrygia bölgesine yerleşerek Anadolu'da tehdit oluşturmaya devam etmiştir. I. Antiokhos, Ptolemaioslar'ın egemenlik sınırlarını gittikçe genişletmesi üzerine Galatlar'ın Phrygia Bölgesi'nde yaşam sürmelerine itiraz etmemiştir. Savaş sonucunda Galatlar'ın yağmasından etkilenmeyen kentler bile I. Antiokhos'un ordusunun masraflarının ödenmesi için vergi vermek zorunda kalmıştır.²²⁵ Bu verginin Anadolu kentlerine bir maddi bir külfet getirmesine rağmen I. Antiokhos'un kendisini Galatlar'a karşı Anadolu kentlerinin koruyucusu olarak ilan etmesi, Anadolu'daki kentler açısından olumlu karşılanmıştır.²²⁶ Çünkü kentlerin kendi başlarına Galatlar ile mücadele etmesi oldukça zor bir durumdu. Anadolu'daki krallar arasındaki güç dengelerinde Galatlar, önemli bir rol oynamışlardır. Gerekliğinde krallar tarafından paralı asker olarak hizmet etmişlerdir. Fakat savaştan önceki yıllarda Anadolu'da gerçekleştirdikleri yağmalar, Anadolu halkları tarafından onlara kötü bir şekilde bakılmasını sağlamıştır. Pek çok bölge Galatlar'ın yağmalarına maruz kalmıştır.²²⁷

MÖ 265 yılında Pontos Kralı I. Mithradates hayatını kaybetmiştir.²²⁸ Fakat bu tarihe kadar I. Mithradates, egemenlik alanını oldukça genişletmiştir.²²⁹ MÖ 263 yılında Pergamon kralı Philetairos (MÖ 283-263) hayatını kaybetmiş ve onun ölümünden sonra Eumenes (MÖ 263-241) tahta geçmiştir.²³⁰ MÖ 262 yılında Sardeis'te yapılan bir savaşta Eumenes, I. Antiokhos'u yenilgiye uğratmıştır.²³¹ Bu durum artık Pergamon'un siyasetinin değiştiğini göstermektedir. Eumenes, bu gelişmelerin ardından bölgede yayılmacı bir politika izlemeye başlamıştır. Galat tehdidine rağmen bölgesel işbirliği politikası önem kazanmıştır. MÖ 261 yılına tarihlendirilen bir Bargylia (Milas) kararname, kentin Galatlar'a karşı kazandığı zafer için "*Soter = Kurtarıcı*" unvanını alan I. Antiokhos'a sadık kaldığını göstermektedir. Akhaios'un oğlu ve Seleukos'un

²²⁴OGIS 222.

²²⁵OGIS 223; I Erythrai 31; Hansen, 1971: 30; Staehelin, 1907: 41; Tarn, 1947: 140.

²²⁶Antiokhos'un Galatlar'a karşı başarısından sonra Anadolu'da Galat tehdidinden kurtulan kentler Antiokhos adına kültler kurmuş ve onu "*Soter = Kurtarıcı*" olarak adlandırmıştır. OGIS 219; OGIS 222; OGIS 229; Syll³ 426; CIG 3075; Austin, 2006: 297-298, n° 162; 307-308, n° 169; 314-320, n° 174; Bagnall & Derow, 2004: 32-34, n° 16; 41-42, n° 20; 56-61, n° 29.

²²⁷Galatlar'ın faaliyetlerini yazıtlar ve antik kaynaklar aracılığıyla öğrenebilmekteyiz. *Didyma*: I Didyma 426. *Miletos*: Anth. Pal. VII.492. *Priene*: OGIS 765. *Kyzikos*: OGIS 748. *Erythrai*: OGIS 223; SEG 37. 924. *Batı Anadolu ve çevresi*: Austin, 2006: 306-307, n° 168; Wörrle, 1975: 62-64.

²²⁸Lucian, *Macr.* XIII.

²²⁹Diod. Sic. XX.111.4.

²³⁰Lucian, *Macr.* XII; Str. XIII.4.1.

²³¹Str. XIII.4.2; Suda *Pχ*. DCCCXXVIII.

torunu olan Aleksandros ise I. Antiokhos'un bölgedeki temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır.²³² Fakat Galat Savaşı'ndan MÖ 261 yılında Antiokhos'un ölümüne²³³ kadar olan süreç içerisinde Anadolu'da gelişmeler hakkında fazlaca bilgi sahibi değiliz.

II. Ptolemaios'un Anadolu'daki faaliyetleri, II. Antiokhos (MÖ 261-246) ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Ayrıca II. Ptolemaios oğlunu Ephesos'a yönetici olarak atamıştır.²³⁴ Bunun haricinde II. Ptolemaios'un yönetici olarak atadığı Aëtus, Kilikya kıyılarında Arsinoe (Çubukkoyağı) şehrini kurmuştur.²³⁵ II. Antiokhos'un Anadolu'daki faaliyetlerini etkileyen gelişme, MÖ 253 yılında II. Ptolemaios ile yaptığı anlaşmadır.²³⁶ Anlaşmayla birlikte II. Ptolemaios'un Anadolu'daki varlığı ortadan kalkmamıştır.

II. Antiokhos ile II. Ptolemaios'un Anadolu'da egemenlik oluşturabilmek için çatışmaları, Anadolu'daki diğer yöneticilerin rahat bir şekilde hareket etmelerini sağlamıştır. MÖ 255 yılında Kappadokia yöneticisi III. Ariarathes (MÖ ca. 255-220) kral ünvanını almıştır.²³⁷ Bu dönemde III. Ariarathes ve oğlu Ariaramnes, Tyana (Kemerhisar) kentini ele geçirmiştir. Pergamon yöneticisi Eumenes ise topraklarının Anadolu'daki Seleukos merkezlerine yakın olması sebebiyle kral ünvanını almak istememiştir. Bithynia'da Nikomedes, kral ünvanını kullanmaya devam etmiştir.²³⁸ Fakat MÖ 255 yılında Nikomedes hayatını kaybetmiştir.²³⁹ Nikomedes'in ölümünden sonra onun eşi Etazeta, bir süreliğine yönetimde bulunmuştur. Nikomedes'in oğlu

²³²I Teos 29; SIG³ 426.

²³³Ael. NA VI.44; Sulp. Sev. II.19; Malal. *chron.* CCIV-CCV; Euseb. *chron.* CCXLIX; CCLXIII; Hieron. *chron.* MDCCLVI; Exc. Barb. XLVI a; Movses. II.1. Antiokhos, MÖ 261 yılında ortak kral Seleukos tarafından düzenlenen bir komplo ile öldürülmesinden sonra II. Antiokhos tahta geçmiştir. I. Antiokhos'un tahta olduğu dönemlerde Anadolu'da yayınlanan iki yazıtın birinde Seleukos ortak kral olarak gösterilirken diğerinde II. Antiokhos ortak kral olarak gösterilmektedir. Stratoinike'den MÖ 268 yılına tarihlendirilen bir yazıt (SEG 30, 1278) Seleukos'un ortak krallığını görmezden gelerek II. Antiokhos'u ortak kral olarak göstermektedir. MÖ 267 yılına tarihlendirilen Batı Anadolu'dan başka bir yazıt (Austin, 2006: 306-307, n° 168) ise Seleukos'u ortak kral olarak göstermektedir. Bu nedenle aktarılan bilgiler çelişkili hale gelmiştir. Bununla birlikte Seleukos'un ortak krallığının ne zaman ortadan kalktığı bilinmemektedir.

²³⁴Ephesos'a yönetici olarak atanan Ptolemaios, Miletos'un tiranı olan ve yakın bir tarihte de Samos'u işgal eden Timarkhos tarafından öldürülmüştür. Pomp. Trog. XXVI; Ath. XIII.593. Timarkhos, II. Antiokhos'un birlikleri tarafından uzaklaştırıldıktan sonra Samos'ta işgal devam ettirilmiştir. Frontin. *Str.* III.9.10; App. *Syr.* LXV; OGIS 226; Austin, 2006: 243-245, n° 132.

²³⁵SEG 39. 1426.

²³⁶Hölbl, 2001: 44.

²³⁷Diod. Sic. XXXI.19.6; Simonetta, 1977: 20.

²³⁸Bir takım yardımları sonucunda Kos Adası'nda kendi adına kurulmuş bir kült bulunmaktaydı. SIG³ 456.

²³⁹Memn. XIV.2-3; Plin. *HN* VIII.144.

Ziaelas (MÖ M.Ö. 255-235), Bithynia'da egemenlik oluşturmak istediğinden Galat paralı askerlerinden oluşan orduyla Bithynia'ya hareket etmiş ve girişimi başarıya ulaştırmıştır.²⁴⁰ Bithynia'da bu sorunlar yaşanırken II. Antiokhos, Avrupa'ya müdahalede bulunmuştur.²⁴¹

MÖ 246 yılında II. Ptolemaios²⁴² ve II. Antiokhos²⁴³, un hayatını kaybetmeleri yeni bir karmaşayı meydana getirmiştir. Bu kargaşa ortamı, Anadolu'yu da etkileyen gelişmeleri beraberinde getirmiştir. MÖ 253 yılında yapılan anlaşmaya göre II. Antiokhos'un eşi Laodikeia'dan ayrılıp II. Ptolemaios'un kızı Berenike ile evlenmiştir. Bu durumun sonucunda Laodikeia çocuklarıyla birlikte Ephesos'a yerleşmiştir. II. Antiokhos, MÖ 246 yılında hayatını kaybettiğinde Laodikeia çocukları ile birlikte Ephesos'ta bulunmuştur. Bunun sonucunda II. Antiokhos'a Laodikeia tarafından suikast yapıldığı iddia edilmiştir. Fakat Laodikeia, oğlu Seleukos'u tahta geçirmek niyetinde olmuştur. Bu durum açıkça Ptolemaioslar'a bir meydan okuma niteliğindedir. Bunun sonucunda tahta yeni geçmiş olan III. Ptolemaios, kardeşi Berenike'nin haklarını korumak üzere ordusuyla yola çıktığında Laodikeia Savaşı patlak vermiştir. III. Ptolemaios, Kilikia'da faaliyetlerde bulunurken Laodikeia'ya giden para akışını ve haberleşmeyi kesmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.²⁴⁴ Bu sırada Laodikeia'nın emriyle Berenike ve oğlu Antiokheia (Antakya)'da öldürülmüştür.²⁴⁵ Savaş sürecinde Kilikia, Pamphylia, Ionia ve boğazların her iki yakası Ptolemaios'un Anadolu'da ele geçirdiği bölgeler olarak bir yazıtta tanımlanmıştır.²⁴⁶ Fakat yazıt, III. Ptolemaios'un faaliyetlerini oldukça abartmış görünmektedir. Kaynakların eksikliği nedeniyle yazıt, dönem ile ilgili bize oldukça yararlı fikirler sunmaktadır. Karia'da bir *strategos* ve *oikonimos*'un varlığı ve Hellespontos ve Thrakia bölgelerinde bir *strategos*un varlığı,

²⁴⁰FGrHist 434. Ziaelas'ın mücadelesini Galatlar'ın dışında Sophene kralı Sames desteklemiştir. Memn. XIV.

²⁴¹II. Antiokhos'un Avrupa'ya müdahalesi planlı bir politik karardır. II. Antiokhos, Lysimakheia kenti ile ittifak kurarak kentin bağımsızlığını kabul etmiştir. I. Ilion 45. Bu politik karar, Seleukoslar'ın izlemiş olduğu politikaya aykırı bir durum iken Thraika'da yeni bir girişim elde etmek istediğini de ortaya koymaktadır.

²⁴²Joseph. *Ant. Iud.* XII.11; Euseb. *chron.* CXXVII; CLXI; CLXIX; Hieron. *chron.* MDCCLXXI; Malal. *chron.* CXCVI; Exc. Barb. XXXV-b; Clem. Al. I.21; OGIS 54.

²⁴³App. *Syr.* LXV; Polyaeus, *Strat.* VIII.50.1; Val. Max. IX.14.1; Plin. *HN* VII.53; Euseb. *chron.* CCLI; CCLXIII; Hieron. *chron.* MDCCLXXI; Malal. *chron.* CCV; Sulp. Sev. II.19; Exc. Barb. XLVI a.

²⁴⁴FGrHist 160; Austin, 2006: 463-464, n° 266. Ayrıca III. Ptolemaios, Kilikia halkından topladığı insanların Mısır'da ve Kıbrıs'ta ordusunda görev yapmalarını sağlamıştır. Launey, 1949-1950: 476-480.

²⁴⁵App. *Syr.* LXV; Polyaeus, *Strat.* VIII.50.1; Just. *Epit.* XXVII.1.1-7; Val. Max. IX.10.1; Porph. *fr.* XLIII; Suda *Pχ.* DCCCXXVIII.

²⁴⁶OGIS 54. Ayrıca bkz. Pomp. Trog. XXVI; Frontin. *Str.* III.2.11.

III. Ptolemaios'un bu bölgelerde garnizon bulundurması ve bu bölgeleri vergi sistemine bağlaması anlamını taşımaktadır.²⁴⁷ Fakat III. Ptolemaios'un işgalindeki bu bölgelerde garnizonun konaklama ve diğer ihtiyaçlarının kentler tarafından karşılanması, anlaşmazlıkları beraberinde getirmiştir.²⁴⁸ Örneğin Kilikia Bölgesi'ndeki Arsinoe gibi yeni kurulmuş olan kentler, -yerel ölçekte karşı çıkılmasına rağmen- çevre bölgelerin eklenmesi ile birlikte *synoikismos* haline getirilmiştir.²⁴⁹ Savaş sürecinde kentlerin tepkileri oldukça farklı olmuştur. Örnek olarak Ephesos kenti savaş devam ederken III. Ptolemaios'u destekleyerek taraf değiştirmiştir. Fakat Smyrna, III. Ptolemaios'un saldırısına uğramasına rağmen taraf değiştirmemiş, II. Seleukos (MÖ 246-226/225) yanlısı bir politika izlemiştir.²⁵⁰ Ayrıca bu dönemde Pamphylia, Ptolemaios egemenliğinden kurtulmuştur.²⁵¹

MÖ 222 yılında III. Ptolemaios, oğlu Magas'ı Anadolu'daki Mısır kuvvetlerini yönetmesi için görevlendirmiştir.²⁵² Fakat Anadolu'daki sorunlar devam etmiştir. Nagidos (Bozyazı) ve Arsinoe kentleri arasındaki anlaşmazlık, bölgede bulunan Ptolemaioslar'ın yöneticisi olan Thraseas tarafından çözülmüştür.²⁵³

MÖ 220 yılında Bithynia kralı I. Prusias (MÖ 235-183) Byzantion ve Mysia'nın büyük bir bölümünü işgal etmiştir.²⁵⁴ Aynı tarihlerde Seleukoslar ise Akhaios'un Anadolu'da başlattığı isyanla ilgilenmek durumunda kalmıştır.²⁵⁵ Akhaios, Milyas ve Pamphylia bölgesini kontrolü altına aldıktan sonra Sardeis'e ulaşarak I. Attalos ile savaşmıştır. Ayrıca Bithynia da Akhaios'un tehdidi altında kalmıştır. Akhaios, Selge (Altınkaya) kentine karşı sefer düzenlerken²⁵⁶ hissettikleri korku nedeniyle Akhaios'a bağlı olan Aeolis ve Mysia bölgelerindeki pek çok kent kendi istekleriyle I. Attalos'a katılmıştır. Kyme (Aliağa), Smyrna, Phocaea (Foça), ve Temnos (İğnedere) kentleri, I. Attalos'a katılan kentler arasındadır.²⁵⁷ Akhaios'un başlattığı isyan, III. Antiokhos

²⁴⁷SIG³ 502; Bagnall-Derow, 2004: 116-117, n° 68; Austin, 2006: 467-468, n° 269.

²⁴⁸Austin, 2006: 487, n° 279; Bagnall-Derow, 2004: 116-117, n° 68.

²⁴⁹Austin, 2006: 475-477, n° 272; Marek, 1982: 119.

²⁵⁰OGIS 228; 229; SGDI 2733; CIG 3137; I Smyrna 573; Schmitt, 1969: 492.

²⁵¹Beyer-Rothhof, 1993: 46.

²⁵²PHaun. 6.19; XXVIII-XXX; Bülow-Jacobsen, 1979: 92-94; Huss, 1977: 188-189.

²⁵³SEG 39. 1426; Thraseas hakkında bkz. SEG 39.1596.

²⁵⁴Pol. IV.50.1-9.

²⁵⁵Pol. IV.19.1-12.

²⁵⁶Akhaios'un Selge üzerine seferi, bölge halkının direnişi sayesinde başarı kazanamamıştır. Pol. V.72.1; V.77.1.

²⁵⁷Pol. V.77.2-9; Green, 1990:702.

tarafından sona erdirildikten sonra Zeuksis, Anadolu'ya yönetici olarak atanmıştır. Pontos kralı II. Mithradates ise Sinope (Sinop)'ye karşı sefer hazırlığında bulunmuş ve kenti kuşatmıştır. Sinope kenti bu durum karşısında Rodos'tan yardım istemiştir. Rodos ise Sinope'ye yardım yapmayı kabul etmiştir.²⁵⁸ MÖ 219 yılında Kappadokia kralı III. Ariarathes, Kataonia'yı ele geçirmiştir.²⁵⁹

MÖ 217 yılında Miletos ile Tralleis (Aydın) kenti arasında iki kentin halklarına geçiş, gümrük serbestliği, ortak savunma ve karşılıklı muafiyet anlaşmalarını içeren ayrıcalıklar anlamına gelen, *isopoliteia* antlaşması imzalanmıştır.²⁶⁰ Tralleis kenti, muhtemelen üçüncü yüzyılın ilk yarısında, Seleukeia olarak yeniden adlandırılmış ve ikinci yüzyılın başlangıcına kadar Seleukos krallarıyla yakın ilişkiler kurmuştur.²⁶¹ Ancak bu antlaşmanın yapıldığı tarihte Seleukoslar, Batı Anadolu'daki kentlerin kontrolünü kaybetmiştir. Bu durum ise kentlerin kendi yönetimleri konusunda rahatça karar almasını doğurmuştur.

Bu dönemde Galatlar, Hellespontos civarındaki bölgeleri yağmalamaya başlamıştır. Galatlar, Ilium kentini ele geçirmeye çalışırken Alexandria Troas halkı Galatlar'a karşı direnişleri sayesinde hatırı sayılır bir başarı elde etmiştir. Galatlar, bölgede başarı elde edemeyince Arisbe (Musabey) kentini işgal etmiştir. Galat terörünün bölgede artarak devam etmesi üzerine I. Prusias, Galatlar'a karşı bir sefer düzenlemiş ve Galatlar'ı mağlup etmiştir. Galat teröründen etkilenen halklar, bu durumu sevinçle karşılamıştır.²⁶² III. Antiokhos ordusuyla Anadolu'ya gelmiş ve I. Attalos ile bir ittifak yapmıştır.²⁶³ Bu ittifakın sonucunda III. Antiokhos, Pergamon Krallığı'nı tanımak zorunda kalmıştır. III. Antiokhos, Akhaios tarafından ele geçirilen Sardeis'i kuşatma altına almıştır.²⁶⁴ MÖ 214 yılında III. Antiokhos, Sardeis'i ele geçirmiştir.²⁶⁵

²⁵⁸Pol. IV.56.1-9. II. Mithradates'in hem denizden hem de karadan Sinope kentini baskı altına almaya çalışması, kentte endişeleri beraberinde getirmiştir. Polybios'un ifadesine göre II. Mithradates, Sinope kentine bir sefer düzenleyerek kenti kuşatmıştır. Fakat II. Mithradates, Sinope kentini ele geçirememiştir. McGing, 1986: 23. Rodos'un dışında Kos Adası'nın da Sinope kentine yardımları olmuştur. SEG XL VIII 1097.

²⁵⁹Str. XII.1.2.

²⁶⁰I Milet. 3.143; Schmitt, 1969: 537. Bu anlaşmadan üç yıl sonra Miletos kenti Mylasa (Milas) ile bir isopoliteia antlaşması yapmıştır. I. Milet. 3.146; Schmitt, 1969: 539.

²⁶¹Cohen, 1995: 266.

²⁶²Pol. V.111.1-7.

²⁶³Pol. V.107.4; 109.5.

²⁶⁴Pol. V.15.2. III. Antiokhos'un Sardeis kuşatması, iki yıl boyunca sürmüştür.

²⁶⁵Pol. VII.15.2-18.10. III. Antiokhos ve Laodike'nin Sardeis kentine göndermiş olduğu mektuplar için bkz. SEG 39, 1283-1285; Ma, 1999: 284-287.

MÖ 213 yılında Akhaios'un öldürülmesiyle birlikte Seleukoslar'ın Anadolu'daki en büyük problemi ortadan kalkmıştır.²⁶⁶

MÖ 220-217 yılları arasında gerçekleşen “*Sosyal Savaş*” ve MÖ 214-205 yılları arasında gerçekleşen “*I. Makedonia Savaşı*” Anadolu’yu oldukça etkilemiştir. İlyrialı komutan Pharoslu Demetrios’un Adriyatik kıyısındaki Yunan kentlerini ele geçirmesi, Roma’nın müdahalesini gerektirmiştir.²⁶⁷ MÖ 219 yılında yapılan savaşta Pharoslu Demetrios’un mağlup olması üzerine Makedonia’ya sığınması Roma ile Makedonia’ya karşı karşıya getirmiştir.²⁶⁸ MÖ 217 yılında Makedonya kralı V. Philippos’a gönderilen Romalı elçiler, kraldan Pharoslu Demetrios’un kendilerine teslim edilmesini istemiştir.²⁶⁹ V. Philippos’un bu teklifi reddetmesi ve sonrasında MÖ 215 yılında Hannibal ile V. Philippos arasında Roma’ya karşı imzalanan anlaşma, Roma’nın Hellenistik dünya ile ilişkilerini belirleyen zeminin oluşmasını sağlamıştır.²⁷⁰ MÖ 214 yılında gerçekleşen Roma müdahalesi, I. Makedonia Savaşı’nın başlamasına neden olmuştur.²⁷¹

Bithynia kralı Prusias, Makedonia kralı V. Philippos’un kız kardeşi ile evlenerek bir bağ kurması, Bithynia’nın Ege’nin kuzeyindeki çıkarlarının korunması anlamını da taşımaktadır.²⁷² Prusias’ın Pergamon’a karşı tavrı nedeniyle I. Attalos Makedonia karşıtı blok ile –özellikle Aitolia Birliği- ilişkilerini geliştirmesine yol açmıştır.²⁷³ I. Attalos’un Aitolia Birliği’ne yardımları da söz konusudur.²⁷⁴ Yapılan anlaşma ile resmiyet kazanan ilişkiler, Aitolia’nın MÖ 211 yılında Makedonia’ya karşı Roma’nın yanında yer alması, Pergamon’un da savaşta yer almasını sağlamıştır. I. Attalos, MÖ 210-208 yılları arasında savaşa ordusuyla katılmıştır. Fakat MÖ 208 yılında bu durumdan faydalanan I.

²⁶⁶Pol. VIII.15.1-21.11; Suda β. 480.

²⁶⁷Pol. III.16.2-3; App. III. VIII; Zon. VIII.20.

²⁶⁸Broughton, 1951: 236; Gruen, 1986: 373; Derow, 2005: 53; Eckstein, 2008: 70.

²⁶⁹Liv. XXII.33.3. Bu gelişme, Makedonia ile Roma’nın gerçekleştirdiği ilk diplomatik ilişkidir. Derow, 2005: 54.

²⁷⁰Pol. VII.9.1-17; Liv. XXIII.33.1-34.9; App. Mac. I; Just. Epit. XXIX.4.2-3; Flor. Epit. I.23.4; Nep. XXIII.2.1; Eutr. III.12.2; Zon. IX.4; Sil. Pun. XV.289-290; Gruen, 1986: 375; Eckstein, 2008: 83; Walbank, 1981: 232.

²⁷¹Liv. XXIV.40.1-17; XXXI.7.4; Just. Epit. XXIX.4.4; Flor. Epit. I.23.6-7; Paus. VII.7.7; Eutr. III.13.3; Fest. VII.1; Plut. Arat. LI.1-2; Zon. IX.4; Enn. Ann. CCCXXIV; Vitruv. X.16.9-10; Green, 1990: 297.

²⁷²Vitucci, 1953: 44.

²⁷³Pol. XXI.20.3; XXII.8.10; Liv. XXVI.24.1-16; XXXVII.53.7-8; Just. Epit. XXIX.4.5; Eutr. III.14.4; Hieron. chron. MDCCCVIII; Zon. IX.6; Sil. Pun. XV.286-290; Julian. Caes. CCCXXIV.b; Magie, 1950: 12; Allen, 1983: 66; Hansen, 1971: 47; McShane, 1964: 105.

²⁷⁴Pol. IV.65.3; CID 4.85.

Prusias'ın Pergamon topraklarına saldırmasıyla Anadolu'ya geri dönmek zorunda kalmıştır.²⁷⁵ Savaş sürecinde Magnesia (Manisa) halkı, Yunan kentlerinden Artemis Leukophryene kültürünün kentlerinde bulunmasından dolayı kentlerinin dokunulmaz olarak tanınmasını istemiştir.²⁷⁶ Atina kenti aynı tarihlerde Magnesia kentinin dokunulmazlığını tanıyan bir kararname yayınlamıştır.²⁷⁷ Magnesia kentinin görevlendirmiş olduğu elçiler, kentlerinin dokunulmazlığının tanınması için pek çok Yunan kentine gönderilmiştir.²⁷⁸ Örneğin Sosikles, Aristodamos ve Diotimos adlı elçiler Adriyatik'in kıyısındaki kentlere gitmeleri için görevlendirilmiştir. MÖ 207/206 yılında Anadolu'daki kentler, Magnesia kentinin dokunulmazlığını tanıyan kararname yayınlamıştır.²⁷⁹

4. Phoinike Anlaşması'ndan III. Makedonia Savaşı'na (MÖ 205-172)

MÖ 205 yılında Roma ile Makedonia arasında Phoinike Anlaşması imzalanmıştır.²⁸⁰ Anlaşmanın Anadolu açısından önemi Bithynia, Pergamon ve Ilium kentinin anlaşmaya eklenen taraflar arasında olmasıdır.²⁸¹ Aynı yıl Roma elçilik heyeti Pessinus'a gelerek Tanrıça Magna Mater'i sembolize eden taşı Roma'ya götürmüştür.²⁸² Bu durum Roma'nın Anadolu ile ilk ilişkisini oluşturmuştur. MÖ 204 yılında Mısır'da IV. Ptolemaios (MÖ 221-204)'un ölümü²⁸³ ve Mısır'daki yerel karışıklıklar²⁸⁴

²⁷⁵Pol. XI.7.1; Liv. XXVIII.7.1-13; Frontin. *Str.* I.4.6; Val. Max. I.8.8; Cass. Dio *fr.* LVII.57-58; Green, 1990: 704; Magie, 1950: 313; Hansen, 1971: 49; McShane, 1964: 111.

²⁷⁶I. Magnesia 16; Rigsby, 1996: 186-187; Sosin, 2009: 371.

²⁷⁷IG II³ 1.1170.

²⁷⁸Stavrianopoulou, 2013: 204-205.

²⁷⁹I. Magnesia 36. Ayrıca Magnesia'daki Artemis festivalinin durumunu tanıyan III. Antiokhos, I. Attalos ve IV. Ptolemaios'un Magnesia kentine göndermiş olduğu mektuplar hakkında bkz. OGIS 231-232.

²⁸⁰Pol. XVIII.1.14; Liv. XXIX.12.8-16; XXXI.1.8; XXXI.19; App. *Mac.* III.4; Just. *Epit.* XXIX.4.11; Zon. IX.11; Sil. *Pun.* XV.317-319; Sall. *Hist.* IV.67.6.

²⁸¹Liv. XXIX.12.14; Harris, 1979: 207; Errington, 2006a, 105.

²⁸²Liv. XXIX.10.4-11.8; XXXVIII.6; Str. XII.5.3; App. *Hann.* LVI; Cic. *Har. resp.* XXVII; Ov. *Fast.* IV.249-290; Hdn. I.11.3; Julian. *Or.* V.159 *c-d*; Aug. *Civ.* III.12; Burton, 1996: 36-38; Domaszewski, 1911: 50. Magna Mater, Roma'ya ulaşmadan önce P. Scipio Nasica ve Claudia, Magna Mater'in kente getirilmesi için Senato tarafından seçilmiştir. Diod. Sic. XXXIV.33.1-3; Liv. XXIX.13.1-14.14; XXXV.10.9; XXXVI.36.3; Val. Max. VII.5.2; Cic. *Har. resp.* XXVII; Cic. *Sen.* XLV; Plin. *HN* VII.120; App. *Hann.* LVI; Ov. *Fast.* IV.291-347; Amm. Marc. XXII.9.5; Aug. *Civ.* I.30; II.5; X.16; Sil. *Pun.* XVII.1-47; Suet. *Tib.* II.3; Hdn. I.11.3-5; Chron. pasch. CDXXXIII *b*; Arnob. II.73; VII.49; Julian. *Or.* V.159.*d-161.b*; *Vir. ill.* XLVI.1-3; Min. Fel. VII.3. MÖ 192 yılında Magna Mater Tapınağı'nda dini törenler gerçekleştirilmiştir. Liv. XXXVI.36; ILLRP 9. MÖ 111 yılında Magna Mater Tapınağı dâhil olmak üzere Roma'nın büyük bir kısmı yangın nedeniyle tahribata uğramıştır. Obseq. XXXIX; Val. Max. I.8.11. MÖ 109 yılında Q. Caecilius Metellus Numidicus, Magna Mater Tapınağı'nı eski haline getirmek için giriştiği faaliyetlerini sona erdirmiştir. Ov. *Fast.* IV.348; IV.351-352.

²⁸³Pol. XV.20.1-2; XXVI.3; XXXIV.5-6; Liv. XXXII.33.4; Just. *Epit.* XXX.2.6; Euseb. *chron.* CXXXVII; CLI; CLXIX; Malal. *chron.* CXCVII; Chron. pasch. CDXXXIII *c*; Clem. Al. I.21.

²⁸⁴Porph. *fr.* XLV; Hölbl, 2001: 154-155; Eckstein, 2008: 124.

Ptolemaioslar'ın Anadolu'daki topraklarının da yönetiminin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu dönemde Ptolemaioslar'ın Anadolu'daki topraklarını ele geçirmek isteyen iki güç bulunmaktadır. Bunlardan biri V. Philippos ve diğeri ise III. Antiokhos'tur. Bu nedenle MÖ 202 yılında V. Philippos ve III. Antiokhos, gizli bir anlaşma yaparak Ptolemaioslar'ın topraklarını kendi aralarında paylaşmışlardır.²⁸⁵ Bu dönemde belirgin bir şekilde güçlenen Rodos, Anadolu'nun siyasi yapısında yer edinmeye başlamış, Anadolu'da bazı bölgesel topraklara sahip olarak sınırlarını genişletmiştir.

Seleukoslar'ın Anadolu'daki yöneticisi Zeuksis, Anadolu'da Seleukos egemenliğini güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmuştur. MÖ 203 yılında Karia bölgesindeki Amyzon (Koçarlı, Aydın) kenti, Seleukos egemenliğine girmiştir.²⁸⁶ Alabanda (Araphisar) ve Alinda (Karpuzlu) kentleri, bu dönemde Seleukos egemenliğine dâhil edilmiştir. III. Antiokhos ise Ionia'da faaliyetlerde bulunarak Teos (Sığacık), Lebedos ve Kolophon kentlerini ele geçirmiştir.²⁸⁷ Özellikle Karia kıyılarında kolaylıkla ele geçirilebilecek kentler²⁸⁸ olmakla birlikte MÖ 203 yılından sonra Seleukoslar'ın Anadolu'daki ilerlemesi sona ermiş gözükmektedir.

MÖ 202 yılında Makedonia kralı V. Philippos, Bithynia kralı Prusias ile Ege ve Marmara'da faaliyetler gerçekleştirmiştir.²⁸⁹ Khalkedon ve Kios kentlerinin Aitolia Birliği ile ilişkileri sebebiyle ele geçirilmesi, bu birliğe karşı yapılmış hamlelerdir. Bu durum karşısında Aitolia Birliği, Roma'ya başvurmuş fakat isteği reddedilmiştir.²⁹⁰ V. Philippos, ele geçirmiş olduğu Myrleia ve Kios kentini Prusias'ın egemenliğine bırakmıştır.²⁹¹ Bityhnia kralı Prusias, Kios kentinin ismini Prousius ve Myrleia kentinin ismini Apameia olarak değiştirmiştir.²⁹² MÖ 201 yılında V. Philippos, Samos kentini ele geçirmesine rağmen uzun süre kenti elinde tutamamıştır. Miletos yakınlarında Rodos donanmasının, V. Philippos'a karşı saldırısı çatışmaların yaşanmasına neden

²⁸⁵Pol. III.2.8; XV.20.1-8; Liv. XXXI.14.5; Diod. Sic. XXVIII.2.1-4; App. Mac. IV.1; Porph. fr. XLV; Green, 1990: 304; Ma, 1999: 74; Ecskstein, 2008: 128; Gruen, 1986: 387.

²⁸⁶I. Amyzon 43; OGIS 235; Ma vd., 1995: 77-78; Ma, 1999: 5.

²⁸⁷SEG 41; Austin, 2006: 344-346, n° 191; Ma, 1999: 17.

²⁸⁸MÖ 240 yılından itibaren Batı Anadolu'nun merkezi kontrolünün zayıflaması ile birlikte deniz kıyısındaki şehirler savunmasız kalmıştır. Bu durum da kıyı şeridindeki kentlere saldırılmasının önünü açmıştır.

²⁸⁹McShane, 1964: 118.

²⁹⁰App. Mac. IV.2; Green, 1990: 705.

²⁹¹Cohen, 1995: 392; 405.

²⁹²Str. XII.4.3; Pol. XV.23.10.

olmuştur. II. Seleukos döneminde Rodos egemenliğine bırakılan Stratonikeia kenti, bu dönemde V. Philippos tarafından ele geçirilmiştir.²⁹³

MÖ 201 yılında I. Attalos ve Rodos, Makedonia kralı V. Philippos'a karşı savaş ilan etmiştir. Pergamon'un V. Philippos tarafından kuşatılması başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁹⁴ Miletos yakınlarında bulunan Lade'de ve sonrasında Kios yakınlarında I. Attalos ve Rodos ile V. Philippos'un donanmaları arasında savaşlar gerçekleştirilmiştir.²⁹⁵ V. Philippos, Karia bölgesindeki faaliyetleri²⁹⁶ sırasında I. Attalos ve Rodos, Roma'ya elçilik heyeti göndermiştir.²⁹⁷ Roma'nın Pergamon ve Rodos'un taleplerini dikkate alması üzerine V. Philippos'a bir elçilik heyeti göndererek Yunan kent ve devletleriyle savaşmamasını ve Pergamon'un zararlarının karşılanmasını talep etmiştir.²⁹⁸ Aynı elçilik heyeti, III. Antiokhos'a da gönderilmiştir. Roma, III. Antiokhos'tan Ptolemaioslar ile savaşmamasını ve aralarında barış yapılmasını²⁹⁹, Anadolu'daki kentlere dokunmamasını ve ordusuyla Avrupa'ya geçmemesini istemiştir.³⁰⁰ V. Philippos, Abydos (Nara Burnu) kentini kuşattığı sırada³⁰¹ gelen ikinci Roma elçilik heyeti aynı talepleri sunduğunda V. Philippos tarafından bu istekler reddedilmiştir. Bunun sonucunda II. Makedonia Savaşı başlamıştır.³⁰² MÖ 200 yılında V. Philippos'un donanması, Barglyia'da Pergamon ve Rodos donanmaları tarafından

²⁹³Stratonikeia halkı, kente zarar vermediği ve sürgünleri kente geri dönmesini sağladığı için V. Philippos'a minnettar olmuştur. Bununla birlikte kentlerinin ismini "*Philippoi*" olarak değiştirmişlerdir. SEG 36. 973; SEG 43.706; Ma, 1999: 29.

²⁹⁴Pol. XVI.1.1-9; XVIII.6.2; Liv. XXXI.46.4; App. *Mac.* IV.1; Diod. Sic. XXVIII.5.1. Pergamon kenti kuşatma altındayken I. Attalos, Seleukoslar'ın Anadolu'daki yöneticisi olan Zeuksis'ten yardım talep etmiştir. Ma, 1999: 74; Ecsktein, 2008: 195-198.

²⁹⁵Pol. III.3.2; XIV.5-15.8; XVI.2.1-10.4; XVIII.2.2; Liv. XXXI.14.4; XXXII.33.5; XXXIII.3.3; OGIS 283.

²⁹⁶Pol. XVI.11.1-12.11; App. *Mac.* IV; Polyaeus, *Strat.* IV.18.1; Frontin. *Str.* III.8.1. V. Philippos'un faaliyetleri bölgede V. Philippos'un prestijini arttırmıştır. Panarama (Bağyaka, Yatağan) ve Euromus (Selimiye, Milas) kentleri, V. Philippos ve kentlerindeki Makedonia'lı yöneticiler onuruna kararname yayınlamıştır. I Panarama 5; 6; SEG 43. 706.

²⁹⁷Pol. XVI.24.3; Liv. XXXI.1.6- 3.6; XLV.22.1; App. *Mac.* IV.2; Just. *Epit.* XXX.3.5; Green, 1990: 306.

²⁹⁸Pol. XVI.27.2; XXXIV.3-4; Liv. XXXI.2; Magie, 1950: 15; Hansen, 1971: 59-60; Derow, 2005: 60; Ager, 1996: 165; Meadows, 1993: 58.

²⁹⁹Bu dönemde Ptolemaioslar ve Seleukoslar arasından Beşinci Syria Savaşı devam etmekteydi. Savaşın sona ermesinden sonra MÖ 195 yılında Ptolemaioslar ve Seleukoslar arasında barış anlaşması imzalanmıştır. Pol. XXVIII.20.9; Diod. Sic. XXVIII.12.1; App. *Syr.* IV-V; Hieron. *chron.* MDCCCXXVII; Zon. IX.18; Joseph. *Ant. Jud.* XII.154-155; Green, 1990: 305; 417.

³⁰⁰Pol. XVI.27.5; Just. *Epit.* XXXI.1.1-4; Ma, 1999: 73; Green, 1990: 304.

³⁰¹Pol. XVI.29.1-35.2; XXXVIII.47.1; XXXVIII.50.7; Liv. XXXI.16.1-18.9; XXXII.21.22; XXXIII.34.3; XXXIII.40.5; App. *Mac.* IV.2-3; Diod. Sic. 28.6.1; Green, 1990: 307-308.

³⁰²Liv. XXXI.7.1-8.11; XXXVI.3.9; App. *Mac.* II; Paus. I.36.6; Just. *Epit.* XXX.3.6; Eutr. IV.1.1; Fest. VII.2; Oros. IV.20.1; Zon. IX.15; Ampel. XLIV.2; Cic. *Leg. Man.* XIV; Magie, 1950: 15; Ecsktein, 2008: 277; Derow, 2005: 60; Ager, 1996: 165; Broughton, 1951: 325.

ablukaya alınmasına rağmen V. Philippos donanmasını Barglyia'dan çıkarabilmiştir.³⁰³ Hellenistik dünyanın pek çok kent ve devleti V. Philippos'a karşı gerçekleştirilen savaşta yer almıştır.³⁰⁴

MÖ 197 yılındaki Kynoskephalai Savaşı'nın Roma lehine sonuçlanmasından³⁰⁵ sonra Roma ile Makedonia arasında barış anlaşması imzalanmıştır.³⁰⁶ Roma, "Avrupa ve Anadolu'daki tüm Yunanlıların özgür ve kendi yasalarını uygulayabilmelerini" sağlamalarını belirten kararı, MÖ 196 yılındaki Isthmos Oyunları sırasında tüm Yunan kent ve devletlerine duyurmuştur.³⁰⁷ Yapılan barış anlaşmasında, V. Philippos'un savaş sırasında Anadolu'da ele geçirdiği Euromos, Pedasa (Konacık), Barglyia, Iasos, Abydos, Myrina (Kalabaksaray, Aliğa) ve Kios kentlerinin özgür oldukları belirtilmiştir.³⁰⁸

MÖ 197 yılında I. Attalos, Troas Bölgesi'ndeki Gergitha³⁰⁹ (Adatepe/Asartepe?) kentini tahrip ettikten sonra burada yaşayan halkı Kaikos (Bakırçay Nehri) civarına yerleştirmiştir.³¹⁰ Aynı yıl Makedonia ile yapılan savaş sırasında I. Attalos, hayatını kaybetmiştir.³¹¹ I. Attalos'un ölümü, Pergamon'u oldukça zayıflatmıştır. Onun yerine geçen II. Eumenes'in (MÖ 197-159/158) egemenlik alanı Pergamon ve çevresiyle sınırlanmıştır.³¹² MÖ 197 yılında Likya Bölgesi'nde bulunan Arykanda (Arif Köyü,

³⁰³Pol. XVI.24.1-9; Polyaeus, *Strat.* IV.18.2; SEG 51. 1496; Green, 1990: 306.

³⁰⁴Magie, 1950: 16; Kaya, 1996: 214; Hansen, 1971: 60; Ecsktein, 2008: 276.

³⁰⁵Pol. XVIII.20.2-27.7; Liv. XXXIII.6-8-10.10; XXXV.48.12-13; Paus. VII.8.7; Just. *Epit.* XXX.4.5-16; Euseb. *chron.* CCXLIII; Oros. IV.20.5-9; Plut. *Flam.* VII.4-9.4; Zon. IX.16; Enn. *Ann.* CCCXXXIII-CCCXLII; Anth. Pal. VII.247.

³⁰⁶Pol. XVIII.33.2-39.7; Liv. XIX.1.7; XXXIX.23.7; Plut. *Aem.* VIII.4-5; Plut. *Flam.* IX.5-11; Plut. *Arat.* LIV.4-5; App. *Mac.* IX.1-3; Paus. VII.8; Just. *Epit.* XXX.4.17-18; Eutr. IV.2.1; Ampel. XVI.3; Zon. IX.16; Walsh, 1996: 345. Anlaşmadan bir sene önce Nicaea'da Roma ve Makedonia arasında barış görüşmeleri başlatılmıştı. Fakat herhangi bir sonuç elde edilememişti. Pol. XVIII.1.1-10.7; Liv. XXXII.32.1-36.10; App. *Mac.* VIII.1; Just. *Epit.* XXX.3.7-10; Zon. IX.16; Plut. *Flam.* V.6-8; XVII.5.

³⁰⁷Pol. XVIII.46.1-15; Liv. XXXIII.32.1-33.8; App. *Mac.* IX.4; Euseb. *chron.* CCXLI; Hieron. *chron.* MDCCCXXI; Val. Max. IV.8.5; Flor. *Epit.* I.23.13-15; Plut. *Mor.* CXCVII b; Plut. *Flam.* X.3-XII.1; Plut. *Phil.* XV.2; Walsh, 1996: 344; Eckstein, 2008: 283; Dmitriev, 2011: 153; Ferrary, 1988: 135; Badian, 1958: 72; Kaya, 1996: 215.

³⁰⁸Pol. XVIII.44.4-5; Liv. XXXIII.30.3-4.

³⁰⁹ Gergitha kentinin lokalizasyonu hakkında bkz. Tozan, M., "Pergamon Yolları: Antikçağ'dan Bizans'a Bakırçay (Kaikos) Havzası'nın Yol Sistemi", *TİD*, XXXII/2, 2017, ss. 540

³¹⁰Str. XIII.1.70.

³¹¹Pol. XXI.20.5; XXXII.8.3; Liv. XXXIII.2.7-9; Str. XIII.4.2; Suda ε. MMDLXXIX; Green, 1990: 311.

³¹²Hansen, 1971: 70; Gruen, 1986: 544.

Finike) ve Tragalassus kentleri arasında bir anlaşma gerçekleşmiştir.³¹³ Aynı tarihlerde Atina kenti, Pontos kralı I. Pharnakes (MÖ ca. 189-155) ile onun eşi Nysa onuruna bir kararname yayınlamıştır.³¹⁴ III. Antiokhos'un Anadolu'da ilerlemesini durdurmak amacıyla Rodos, Seleukoslar'a bir elçilik heyeti göndermiştir.³¹⁵ III. Antiokhos, MÖ 197 yılında Anadolu'nun güney kıyıları boyunca ilerlemiş, hatta Ephesos kentini ele geçirmiş,³¹⁶ bu gelişmenin ardından Hellespontos'a kadar yayılım göstermiştir.³¹⁷ Seleukoslar'ın Anadolu'daki yöneticisi Zeuksis, Karia bölgesinde bulunan Philippi (Stratonikeia) kenti ile bir anlaşma yapmıştır. Anlaşma sonucunda kent, Seleukos egemenliğine geçmeyi kabul etmiştir.³¹⁸ Iasos kenti bölgedeki Makedonia askerlerini uzaklaştırdıktan sonra III. Antiokhos, kenti işgal etmiştir. Iasos kenti, MÖ 195 yılında III. Antiokhos ve onun eşi Laodike onuruna bir kararname yayınlamıştır.³¹⁹ Tüm bu gelişmelerden sonra III. Antiokhos'un Anadolu'daki yayılmasından rahatsızlık duyan Lampsakos (Lapseki) ve Smryna kentleri MÖ 196 yılında Roma'ya başvurarak III. Antiokhos'un Anadolu'daki faaliyetlerini sona erdirmesi talebinde bulunmuşlardır.³²⁰ MÖ 195 yılında Smryna halkı, kenti Roma'nın koruması altında tutabilmek amacıyla daha sonra pek çok kent tarafından devam ettirilecek olan bir adım atıp kentte Tanrıça Roma kültü oluşturmuştur.³²¹ MÖ 195 ve MÖ 192/91 yıllarında II. Eumenes, Sparta kralı Nabis'e karşı askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir.³²² MÖ 194 yılında III. Antiokhos, Thrakialıların saldırısına maruz kalan Byzantion kentine yardımda bulunmuş ve kenti Thrakialılar ile uzlaştırmıştır. III. Antiokhos, bölgedeki Galatlar'ı ittifakına dâhil ettikten sonra Ephesos'a dönmüştür. Ardından Lysias, Hegesianax ve

³¹³SEG 64.1381. *str* 6'da tahrip olmuş ve okunamayan bir kısım bulunmaktadır. Bu boşlukta eğer bir kent adı yer alıyorsa üçüncü taraf olarak başka bir güç anlaşmaya dâhil olmuş olabilir. Bu dönemde bölgede devam eden Ptolemaios egemenliğinin sona ermiştir.

³¹⁴I Delos 1497; IG II³ 1. 1258; OGIS 771; Ghita, 2011; 107-110.

³¹⁵Pol. XXX.31.6; Liv. XXXIII.18.22; XXXIII.19.8-20.13; App. *Syr.* I.

³¹⁶Pol. XVIII.40.1; Porph. *fr.* XLVI; Lib. *Or.* XI.121; Suda ε. MMDXXIX; Liv. XXXIII.41; App. *Syr.* IV; Zon. IX.18. Green, 1990: 706.

³¹⁷Ma, 1999: 82.

³¹⁸SEG 36; 973.

³¹⁹OGIS 237; Ma, 1999: 28. Ayrıca III. Antiokhos'un eşi Laodike'nin Iasos kentine gönderdiği bir mektupta yaşanan bir deprem sonucunda kente yardım edildiği ifadeleri yer almaktadır. Carratelli, 1969: 445, n° 2.

³²⁰Diod. Sic. XXIX.7.1; Liv. XXXIII.38.11-17; App. *Syr.* I-II; I Lampsakos 4; SIG³ 591; Austin, 2006: 355-357, n° 197; Bagnall-Derow, 2004: 70-72, n° 35; Gruen, 1986: 542; Green, 1990: 706; Ma, 1999: 95; Walbank, 1981: 233; Sherk, 1984: 4-6, n° 5; Magie, 1939: 164; Shipley, 2000: 376.

³²¹Tac. *Ann.* IV.56; Gruen, 1986: 178; Mellor, 1975: 14; Dignas, 2002: 113.

³²²SIG³ 605; I. v. Pergamon. 62; 63.

Menippos'u Roma'ya elçi olarak göndermiştir.³²³ III. Antiokhos, Anadolu'da egemenliğini sağlamlaştırmak ve müttefik edinebilmek amacıyla kızlarını V. Ptolemaios (MÖ 204-180) ve IV. Ariarathes (MÖ ca. 220-163) ile evlendirmiştir. Diğer kızını da II. Eumenes ile evlendirmek istemesine rağmen bu teklif, II. Eumenes tarafından reddedilmiştir.³²⁴ MÖ 193 yılında Roma elçilik heyeti Ephesos'a gelerek Seleukoslar ile müzakerelerde bulunmuş, fakat herhangi bir sonuç elde edilememiştir. III. Antiokhos, görüşmeler sırasında oğlunun ölüm haberi aldığı anda görüşmeler kesintiye uğramıştır.³²⁵ MÖ 191 yılında Thermopylai'de III. Antiokhos yenilgiye uğramıştır.³²⁶ Savaş sürecinde Pergamon'un dışında Smyrna, Erythrai (İldırı), Miletos, Halikarnassos, Myndos, Knidos (Datça) kentleri Roma'ya destek vermişlerdir.³²⁷ Ardından III. Antiokhos, Ephesos'a gelmiştir.³²⁸ III. Antiokhos, Pergamon topraklarına saldırmasına karşın net bir başarı elde edememiştir.³²⁹ Fakat Rodos donanması, Side yakınlarında Hannibal ve Apollonius liderliğindeki bir Seleukos donanmasını yenilgiye uğratmıştır.³³⁰ MÖ 190 yılında Roma ordusu, Anadolu'ya gelmiştir.³³¹ III. Antiokhos, Heracleides'i elçi olarak Romalılar'a göndermiştir. Heracleides, III. Antiokhos'un Lampsakos, Smyrna, Aleksandreia Troas ile tüm diğer İonia ve Aiolis kentlerinden çekilmeyi kabul ettiğini iletmiş, Roma bu barış şartlarını reddetmiştir. Roma'nın politikası, Seleukoslar'ın Anadolu'dan tamamen

³²³App. Syr. VI. Teos kentinin Dionysos adına başlattığı festivallerden sonra kent halkı, kentlerinin dokunulmazlığı için bir çağrı başlatmıştı. Aynı talep MÖ 194 yılında III. Antiokhos'un elçisi Menippos tarafından Romalılar'a iletilmiştir. Bu talebe cevaben Romalılar, kent halkının dokunulmazlığının tanındığını belirten bir mektup yazmıştır. Driediger-Murphy, 2014: 115. Fakat mektubun son cümlesi Roma'nın özellikle Anadolu kentlerine bakış açısını ve Anadolu politikasını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Son cümle kent Roma'ya karşı iyi niyetlerini koruduğu sürece kente Roma desteğinin devam edeceğini belirtmektedir. SIG³601; Sherk, 1969: 214-215, n° 34; Rigsby, 1996: 153.

³²⁴Pol. XXI.20.8; Liv. XXXVII.53.17; App. Syr. V; Porph. fr. XLVII; Zon. IX.18; Dan XI.17.

³²⁵Pol. III.11.1-3; Liv. XXXV.13.4-17.2; App. Syr. IX-XI; Nep. XXIII.2.1-2; Frontin. Str. I.8.7; Just. Epit. XXXI.4.4-10; Plut. Pyrrh. VIII.5; Plut. Flam. XXI.3-5; Oros. IV.20.18-19.

³²⁶Liv. XXXVI.17.1-19.12; App. Syr. XVIII-XX; Just. Epit. XXXI.6.5; Eutr. IV.3.2; Oros. IV.20.20-21; Frontin. Str. II.4.4; Flor. Epit. I.24.11; Val. Max. II.5.1; Plut. Cat. XIII.1-XIV.2; Zon. IX.19; Cic. Sen. XXXII; Vir. ill. XLVII.3. Ayrıca Phlegon'a göre (Mir. III.4-14) III. Antiokhos'un askeri olan Buplagus, savaşta öldürüldükten sonra hayata geri dönmüştür. Hayata geri döndükten sonra Roma'nın Anadolu'daki başarısını öngörmüştür. Bu anlatım gerçek dışı öğeler taşısa da alt metinde yer alan en önemli nokta, Roma'nın topraklarının doğusunda gittikçe güçlenip etki alanını genişletmesi sebebiyle bu genişlemenin durdurulamayacağı düşüncesidir.

³²⁷Hansen, 1971: 78; Magie, 1939: 170; Gruen, 1986: 545.

³²⁸Liv. XXXVI.20.1-21.3; App. Syr. XX; Just. Epit. XXXI.6.6; Plut. Flam. XV.5; XVI.1-7; Oros. IV.20.20; Phlegon. Mir. III.1; Walbank, 1940: 329. III. Antiokhos, burada hem deniz hem de kara ordusunu güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Liv. XXXVII.8.1-5; App. Syr. XXII. Daha sonra Ephesos'tan ayrılmıştır. Plut. Mor. 183 f.

³²⁹Pol. XXI.3.1-2; App. Syr. XXVI; Liv. XXXVII.18.1-22.1; Enn. Ann. CCCLXXI; Green, 1990: 420.

³³⁰App. Syr. XXII; Liv. XXXVII.22.2-24.13; XLV.22.10-13; Just. Epit. XXXI.6.9; XXXI.7.3; Oros. IV.20.22; Eutr. IV.4.1; Nep. XXIII.8.4; Vir. ill. LIV.3; Zon. IX.20.

³³¹Diod. Sic. XXIX.5.1; Liv. XXXVII.33.1-7; App. Syr. XXIX; Just. Epit. XXXVIII.6.3; Enn. Ann. CCCLXXVII.

çekilmesidir.³³² Böylece diplomasının yerini savaş almıştır. MÖ 190 yılında Magnesia’da gerçekleşen savaşta III. Antiokhos mağlup olmuştur.³³³ Savaş sırasında III. Antiokhos’un müttefikleri Kappadokia ve Galatlar’dır.³³⁴ Bithynia ise savaş sürecinde tarafsız kalmayı seçmiştir.³³⁵ Sardeis, Thyateira (Akhisar), Magnesia, Tralleis, Ephesos ve Anadolu’da Roma karşı direnen diğer şehirler Romalılar’a teslim olmuştur.³³⁶ Savaştan sonra Herakleia kenti, Romalılar’a bir elçilik heyeti göndermiştir.³³⁷ Romalılar, sadece Herakleia kentinin değil savaşta kendilerini desteklemiş olan Anadolu’daki tüm kentlerin özgür olduğunu ilan etmiştir.³³⁸ Herakleia dışındaki pek çok kent bu dönemde Roma ile doğrudan ilişkiler kurarak bağımsızlıklarının ve ayrıcalıklarının korunması için taleplerde bulunmuştur. Klaros (Ahmetbeyli, Menderes) kenti, savaş sürecinde Roma yanlısı bir tutum izlemesi sebebiyle kentin dokunulmazlığının tanınması talebinde bulunmuştur.³³⁹ Savaş sürecinde Roma karşıtı bir tavır izleyen kentler ise cezalandırılmıştır. Örneğin Phokaia kenti Roma tarafından saldırıya uğramıştır.³⁴⁰ MÖ 189 yılında consul Manlius Vulso, Anadolu’ya gelerek savaş sürecinde Roma karşıtı politika izleyen kentlere karşı bir sefer düzenlemiştir. Manlius Vulso’nun seferinin ana odağını Galatlar ve Kappadokia oluşturmuştur.³⁴¹

³³² Pol. XXI.13.1-15.13; Liv. XXXVII.34.1-36.9; Diod. Sic. XXIX.7.1-8.2; App. Syr. XXIX-XXX; Just. Epit. XXXI.7.3-9; Val. Max. II.10.2; Plut. Mor. 196e; Vir. ill. LIV.3; Zon. IX.20; Magie, 1939: 170; Green, 1990: 241; Errington, 1972: 177.

³³³ Liv. XXXVII.38.1-44.2; XXXVIII.48.7-8; LVIII.9-10; App. Syr. XXX-XXXVII; Just. Epit. XXXI.8.5-7; Eutr. IV.4.2; Enn. Ann. CCCLXXVIII-CCCLXXXIII; Frontin. Str. IV.7.30; Flor. Epit. I.24.14-17; Plut. Mor. 197e; Vir. ill. LIII.1; Malal.chron. CCX; Dan XI.18; SIG³606; Hansen, 1971: 79; Bickermann, 1932: 47; Eckstein, 2008: 329. Savaşın kazanılmasında Pergamon’un etkisi oldukça büyük olmuştur. Hansen, 1971: 87; Grainger, 1995: 25. Magnesia savaşı hakkında ayrıca bkz. Pol. XXIII.14.8-10; Liv. XXIV.3; XXXVII.58.8-59.1; XXXVIII.53.3; XXXIX.27.4; XLII.37.8; XLIV.14.8; Just. Epit. XXXVIII.6.3; Paus. VII.8.3; Memn. XVIII.5; App. B Civ. IV.67; Julian. Caes. CCCXXIV; Cic. Mur. XXXI; CIL 1.12.

³³⁴ Grainger, 1995: 30; Arslan, 2000: 92.

³³⁵ Vitucci, 1953: 54; Habicht, 2006: 1; Gruen, 1986:530; Magie, 1950: 314.

³³⁶ Pol. XXI.16.1; Liv. XXXVII.44.3-45.3;

³³⁷ Memn. XVIII.6-8.

³³⁸ SIG³618; Jones, 1937: 53.

³³⁹ Rigsby, 1996: 352; Sherck, 1969: 219, n° 36.

³⁴⁰ Ma, 1999: 247.

³⁴¹ Pol. XXI.33.1-36.4; XXI.37.1-9; XXI.39.1-14; Liv. XXXVIII.12.1-15.5; XXXVIII.16.1-23.11; XXXVIII.25.1-27.9; XXXIX.6.5-6; XLII.10-11; XLV.1-9; XLVI.3; XLVII.8-12; XLIX.1-5; Vir. ill. LV.1; App. Syr. XLII; Oros. IV.20.25; Fest. XI.2; Diod. Sic. XXIX.12.1; Harris, 1979: 223; Grainger, 1995: 33; Hansen, 1971: 88; Mitchell, 1993: 23; Kaya, 2000: 55; Arslan, 2000: 96.

MÖ 188 yılında Roma ile III. Antiokhos arasında Apameia Anlaşması imzalanmıştır.³⁴² Anlaşmanın Anadolu açısından en önemli maddesine göre III. Antiokhos, hiçbir surette Toros Dağları'nın ve Halys Nehri'ni geçemeyecektir. III. Antiokhos'un Anadolu'dan çekilmesiyle birlikte Roma, daha önceden Seleukos egemenliğinde bulunan Karia ve Lykia³⁴³ bölgelerini Rodos'a; Phrygia, Lydia, Lykaonia ve Mysia bölgelerine Milyas (Kocaeliler, Bucak), Tralleis, Ephesos, Telmessos kentlerini Pergamon'a bırakmıştır.³⁴⁴ I. Prusias'ın savaş sürecinde tarafsız kalması sebebiyle Roma, I. Prusias'ın Bithynia topraklarındaki egemenliğini tanımıştır.³⁴⁵ Ayrıca Pamphylia bölgesi, Roma tarafından özgür ilan edilmiştir.³⁴⁶ Galatlar ise Anadolu'da yağma ve istila hareketlerine girişmedikçe kendi bölgelerinde yaşama hakkına sahip olmuştur.³⁴⁷ Roma, Kappadokia'yı sadece maddi yönden cezalandırma yoluna gitmiştir. Fakat II. Eumenes (MÖ 197-159/158) kızını IV. Ariarathes ile evlendirmiş ve Kappadokia lehine Roma üzerinde baskı kurmuştur. II. Eumenes'in girişimleri sonucunda Kappadokia'nın ödemesi gereken miktar yarıya indirilmiştir.³⁴⁸ II. Eumenes'in Kappadokia yanlısı bir tutum izlemesinin sebebi, Kappadokia'nın Seleukoslar ile ilişkisini kesmek ve batı merkezli ittifaka yerleştirmektir.³⁴⁹ Apameia Anlaşması sonrasında tarihlendirilen bir yazıt, II. Eumenes'in Phrygia'da küçük bir yerleşim olan Tyriaion'a (Ilgın) kent statüsünü verdiğini göstermektedir.³⁵⁰ Manlius Vulso, özellikle Pisidia ve Lykia bölgesindeki kentlerden edindiği maddi servetler nedeniyle kentlere ayrıcalıklar vermiştir. Kibrya (Horzum)

³⁴²Pol. XXI.16.1-17.12; XXI.41.6-43.3; Diod. Sic. XXIX.10.1; XXIX.13.1; XXIV.1; Liv. XXXVII.45.4-21; XXXVIII.37.11-39.5; XXXIX.27.10; LVIII.11-12; LIX.1-7; App. Syr. XXXVIII-XXXIX; Just. Epit. XXXI.8.8; Eutr. IV.4.3; Hieron. *chron.* MDCCCXXV; Val. Max. IV.1.9; VII.3.4; Memn. XVIII.9; Sulp. Sev. II.19; Gell. *NA* IV.18.3; Plut. *Aem.* VII.2; Cic. *Sest.* LVIII; Cic. *Deiot.* XXXVI; Sherwin-White, 1984: 20; Ecsktein, 2008: 334.

³⁴³Lykia'nın Rodos egemenliğine bırakılması, daha sonra yeni çatışmalara yol açsa da bu kararı önceleri sevinçle karşılayan şehirler de bulunmaktadır. Behrwald, 2015: 406. Kararın açıklanmasından sonra bölgedeki Melanippion (Korsan Koyu, Karaöz) kenti bölgenin Rodos egemenliğine geçmesini sevinçle karşılayarak bir kararname yayınlamıştır. SEG 57.1663; Adak, 2007: 251-254.

³⁴⁴Pol. XXI.45.7; Liv. XXXVIII.39.13-14.

³⁴⁵Vitucci, 1953: 54; Gruen, 1986: 530.

³⁴⁶Magie, 1950: 279. Manlius Vulso'nun Anadolu'da gerçekleştirdiği seferde Paphlagonia'nın yerel yöneticisi Morzeous, Romalılar'a destek vermiştir. Belki de Paphlagonia'nın özgür ilan edilmesinin sebebi, Morzeous'un Romalılar'a karşı tutum ve davranışları olabilir. Liv. XXXVIII.26.

³⁴⁷Kaya, 2000: 65; Arslan, 2000: 113. MÖ 184 yılında Roma'nın yaptığı yeni düzenleme ile Galatlar, Pergamon egemenliğine girmiştir. Hansen, 1971: 101; Kaya, 2000: 67.

³⁴⁸Liv. XXXVIII.37; Gruen, 1986: 530.

³⁴⁹Errington, 2017: 224.

³⁵⁰SEG 47. 1745; Jonnes-Ricl, 1997: 5-6.

kentinde Roma kültürünün oluşturulması, Anadolu'daki kentlerin Roma'ya bakış açısını net bir şekilde yansıtmaktadır.³⁵¹

MÖ 186 yılında Miletos ile Pidasas (İlbıra) kentleri arasında isopoliteia anlaşması yapılmıştır.³⁵² Aynı yıl I. Prusias, Hannibal'ın Bithynia'ya sığınmasına izin vermiştir.³⁵³ Bu durum Roma açısından iyi bir şekilde karşılanmamıştır. Fakat Anadolu açısından asıl sorun, Roma'nın gerçekleştirdiği düzenlemeler sonucunda Anadolu'daki krallıklar arasında yaşanan savaşlardır. İlk anlaşmazlık Pergamon ve Bithynia arasında Phrygia Epiktetos bölgesi konusunda yaşanmıştır. Bölge Apameia Anlaşması'na göre Pergamon'a bırakılmıştır. Anlaşmazlıkların çözülememesi üzerine MÖ 186 yılında Pergamon ve Bithynia arasında savaş gerçekleşmiştir.³⁵⁴ Ortasion liderliğindeki Galatlar ile I. Prusias'ın ittifakına Pontos kralı I. Pharnakes de dâhil olmuştur.³⁵⁵ Ortasion, Galatya bölgesinin tümünde egemenlik kurmak için girişimlerde bulunmuştur.³⁵⁶ Makedonia kralı V. Philippos ise Ainos (Enez) ve Maroneia (Ismaros) kentlerinin egemenliği konusunda çatışma halinde olduğu Pergamon'a karşı savaşta yer almıştır.³⁵⁷ MÖ 186-183 yılları arasında II. Eumenes, Ortasion liderliğindeki Galatlar'a

³⁵¹Pol. XXI.34; Forte, 1972: 40.

³⁵²I Milet. 3.149; Labuff, 2016: 95-97; Reger, 2004: 156-161. Fakat Pidasas kentinin neden coğrafi olarak kente daha yakın olan Mylasa, Herakleia ve ya diğer yakın bölgeler ile değil Miletos ile anlaşma yaptığı sorgulanması gereken bir gelişmedir. Bu durumun yaşanmasında kentin Miletos'u daha etkin bir koruyucu olarak görmesi etkili olmuş olabilir. MÖ 184 yılında ise Miletos ile Herakleia kentleri arasında bir *isopoliteia* anlaşması yapılmıştır. Sözü geçen anlaşmadan önce Miletos, yerel gücünü Herakleia çıkarlarını tehdit edecek ölçüde genişletmiştir. Herakleia kenti Miletos'tan iki şehir arasındaki gerginliği çözmüş gibi görünen *isopoliteia* anlaşmasını kabul etmesini istemiştir. I Milet 3.150; Reger, 2004: 157-158.

³⁵³Liv. XXXIX.51.1; Nep. XXIII.10.1-2; Just. *Epit.* XXXII.4.5; Eutr. IV.5.2; Hieron. *chron.* MDCCCXXXI; *Vir. ill.* XLII.6; Plut. *Flam.* XX.4; Sil. *Pun.* XIII.885-890; Cic. *Div.* II.52.

³⁵⁴Just. *Epit.* XXXII.4.2; Nep. XXIII.10.2; Hansen, 1971: 97; Vitucci, 1953: 55.

³⁵⁵Pomp. Trog. XXXII.

³⁵⁶Pol. XXII.21.1-4; Suda o. DCXXXIX.

³⁵⁷Pol. XXII.6.1. Bu iki kent daha önce Ptolemaioslar'ın hâkimiyetindeydi. Daha sonra iki kent de Seleukos egemenliğine girmiştir. Fakat hem Ptolemaios egemenliğinde hem de Seleukos egemenliğinde iki kent de Makedonia baskısını net bir şekilde hissetmiştir. Apameia Anlaşması ile birlikte Roma, her iki kent de özgür ilan etmiştir. Bu karar, daha geniş çapta anlaşmazlıkları meydana getirmiştir. Ancak bu iki kent dışında egemenlik sınırlarının belirgin olduğu kentler üzerinde de anlaşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Apollonia (Uluborlu) kenti, kente yardımları bulunan ve kentin ekonomisi düzelinceye kadar vergilerin ertelenmesini sağlayan Makedonia kökenli Pergamon yöneticisi Korrhagos'un onuruna bir kararname yayınlamıştır. I. Prusa 1001; Chaniotis, 2005:137-138. Phrygia bölgesinde bulunan Tyriaion kenti, Apeamia Anlaşması'ndan sonra Pergamon egemenliğine girmiştir. Tyriaion halkı II. Eumenes'ten kentlerinin özgür statüde olması ve bu şekilde tanınması için girişimlerde bulunmuştur. II. Eumenes, bu durumu kabul ederek kent halkına bildirmiştir. SEG 47; 1745. Bu iki kararname II. Eumenes'in egemenliğine giren bölgelerdeki yönetim anlayışını net bir biçimde ortaya koymaktadır.

karşı savaşlar gerçekleştirmiştir.³⁵⁸ Yapılan savaşlarda II. Eumenes'in başarı elde etmesine karşın³⁵⁹ hem I. Prusias'ın hem de II. Eumenes'in Roma'ya başvurmaları, Anadolu açısından yeni bir aşamayı oluşturmuştur.³⁶⁰ Roma, MÖ 183 yılında Lucius Quinctius Flaminius'u çözüm bulunması için Anadolu'ya göndermiştir.³⁶¹ Yapılan anlaşmayla birlikte I. Prusias, Phrygia Epiktetos'tan çekilmiş ve Tios kentini II. Eumenes'e bırakmıştır.³⁶²

MÖ 183 yılında Anadolu'da daha geniş çapta anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. II. Eumenes'in ittifakına dâhil olan Kappadokia kralı IV. Ariarathes, Bithynia kralı II. Prusias ve Morzeus ile Galat kabilelerinin birçoğuyla müttefiklik ilişkisi kuran Pontos kralı I. Pharnakes arasında geniş çaplı savaşlar yaşanmıştır.³⁶³ I. Pharnakes, Sinope kentini ele geçirmiş³⁶⁴ daha sonra Paphlagonia'ya doğru ilerlemiş ve Galatlar ile ittifakını oluşturmuştur. I. Pharnakes, Kotyora (Bozukkale, Ordu) ve Kerasos (Giresun) kentlerini egemenliği altına aldıktan sonra Paphlagonia bölgesini neredeyse tamamen ele geçirmiş ve egemenlik alanını Kolkhis'e kadar genişletmiştir. Ayrıca Galatlar'a Pergamon üzerine saldırı yapmaları konusunda telkinlerde bulunmuştur.³⁶⁵ I. Pharnakes, müttefiki Armenia kralı I. Mithradates ile birlikte Kappadokia topraklarına saldırılarda bulunmuştur.³⁶⁶ MÖ 183 yılında I. Pharnakes'in Roma'ya bir elçilik heyeti göndermesi, Pontos-Roma ilişkilerini başlatmıştır.³⁶⁷ Böylece Roma'nın Anadolu'daki diplomatik ilişki ağı daha da genişlemiştir. Fakat I. Pharnakes, girişiminden herhangi bir sonuç elde

³⁵⁸Pergamon kralı II. Eumenes'in Ortasion liderliğindeki Galatlar'a karşı başarı elde etmesinden sonra Telmessos şehri bir kararname yayınlamış ve kararnamede II. Eumenes'in Galatlar'a karşı başarısını kutlamıştır. Clara Rhodos. 2.172; Thonemann, 2013: 36.

³⁵⁹Bithynia ve Galat kuvvetleri, MÖ 184 yılında Pergamon kuvvetleri karşısında yenilgiye uğramıştır. OGIS 298. Bu galibiyetin ardından II. Eumenes, "Soter=Kurtarıcı" ünvanını almıştır. Robert, 1934: 284.

³⁶⁰Pol. XXXIII.1.5.

³⁶¹Fakat Roma'nın Anadolu'daki ilgisini krallıklar arasındaki mücadeleler değil Hannibal'in Anadolu'da bulunması oluşturmuştur. Broughton, 1951: 380. Roma elçilik heyeti Anadolu'ya geldikten sonra Hannibal, Pergamon kralı II. Eumenes'in filosunu yenilgiye uğratmıştır. Just. *Epit.* XXXII.4.6-7; Frontin. *Str.* IV.7.10-11; Nep. XXIII.10.3-11.7; Green, 1990: 425. Daha sonra Plinius'un anlatımına göre (Plin. *HN* 5.148) Hannibal, Prusa (Bursa) şehrini kurulması için faaliyetlerde bulunmuştur. Roma'nın Anadolu'da sefer düzenlemesi sonucunda Lucius Quinctius Flaminius'un ordusu tarafından kuşatılan Hannibal, Roma ordusunun eline düşmemek için intihar ederek yaşamına son vermiştir. Plut. *Flam.* XX.1-XXI.9; Liv. XXXIX.50.10-51.12; App. *Syr.* XI; Paus. VIII.11.10-11; Just. *Epit.* XXXII.4.8-12; Eutr. IV.5.2; Hieron. *chron.* MDCCCXXXI; Oros. IV.20.29; Nep. XXIII.12.3-13.1; Sil. *Pun.* XIII.890-893; Zon. IX.21; Suda *α.* MMCDLII; *Vir. ill.* XLII.6; Ampel. XXXIV.2; Juv. X.159-167.

³⁶²McShane, 1964: 160; Hansen, 1971: 95; Marek, 2010: 296.

³⁶³Hansen, 1971: 103; Vitucci, 1953: 68; Eckstein, 2008: 354; Gruen, 1986: 113; Kaya, 2000: 67.

³⁶⁴Pol. XXIII.9.2; Str. XII.3.11; Pastor, 2000-2001: 63.

³⁶⁵Arslan, 2007: 64.

³⁶⁶Pol. XXIII.9.3.

³⁶⁷Pol. XXIII.9.1.

edememiştir.³⁶⁸ I. Prusias, Kieros³⁶⁹ (Çiftepınarlar, Düzce) ve Tios şehirlerini ele geçirdikten sonra Herakleia kentine saldırı düzenlemiştir.³⁷⁰ MÖ 183 yılında II. Eumenes ile Girit şehirleri arasında bir anlaşma gerçekleşmiştir.³⁷¹ IV. Seleukos (MÖ 187-175), Apameia Anlaşmasının şartları nedeniyle, I. Pharnakes'in yardım çağrısını reddetmiştir.³⁷² MÖ 181 yılında I. Pharnakes, Galatlar'ın taraf değiştirmesi üzerine ordusunun bir kısmını Galatia üzerine gönderirken diğer yandan Kappadokia'yı işgal etmek için askeri hazırlıklarda bulunmuştur.³⁷³ Tüm bu gelişmeler yaşanırken II. Eumenes ordusu ile Halys Nehri'ne doğru ilerleyişini sürdürürken bölgede IV. Ariarathes'in ordusuyla birleşmişlerdir.³⁷⁴ Fakat Roma elçilik heyetinin Anadolu'ya gelmesi ile birlikte II. Eumenes ve IV. Ariarathes, geri çekilmişlerdir.³⁷⁵ MÖ 180 yılında II. Eumenes, Hellespontos'taki gemilerin Karadeniz'e girmesini engellemeye yönelik faaliyetlerde bulunmuş, Rodos ise bu duruma müdahale etmiştir.³⁷⁶ Yapılan barış görüşmelerinden herhangi bir sonuç alınamamasına üzerine II. Eumenes, MÖ 179 yılında Pontos üzerine bir sefer düzenlemiştir. Yapılan savaşta II. Eumenes başarılı olmuş, bunun sonucunda I. Pharnakes, barış yapılması için elçilerini göndermiş ve yapılan anlaşmayla savaş sona ermiştir.³⁷⁷

Makedonia kralı Perseus'un (MÖ 179-168) egemenliğini genişletmeye yönelik faaliyetlerinden II. Eumenes rahatsız olmuştur. MÖ 173 yılında Perseus'u faaliyetlerden dolayı Roma'ya giderek şikâyet etmiştir.³⁷⁸ MÖ 172 yılında II. Eumenes'in Pergamon'a dönerken uğradığı suikast, III. Makedonia Savaşı'nı başlatacak olan gelişmelerdir.³⁷⁹

³⁶⁸Hansen, 1971: 101; Sherwin-White, 1984: 28.

³⁶⁹Bithynia kuvvetleri tarafından ele geçirilen kent daha sonra Prusias ad Hypium adını almıştır.

³⁷⁰Memn. XIX.1-3.

³⁷¹SIG³ 627; IC 4.179. II. Eumenes, ordusunu güçlendirmek için Girit şehirlerinden paralı asker kaynağı sağlamayı düşünmüştür. Ancak Apameia Anlaşması'ndan sonra yapılan Roma düzenlemeleri ile birlikte Girit, Rodos'un etki alanına girmiştir. Rodos, bu anlaşmayı kendilerine tehdit olarak görmüş olabilir. Benzer bir anlaşmayı, MÖ 200 yılında I. Attalos, Girit şehirleri ile yapmıştır. Yapılan anlaşma, Pergamon'un Girit üzerindeki etkisini arttırırken diğer yandan Girit şehirlerinden paralı asker kaynağı sağlamıştır. Kret. Chr. 1969.281.

³⁷²Diod. Sic. XXIX.23.1-24.1.

³⁷³Pol. XXIV.14.1-9; Habicht, 2006a: 177.

³⁷⁴Pol. XXIV.14.6-8.

³⁷⁵Pol. XXIV.14.10-15.13.

³⁷⁶Pol. XXVII.7.5.

³⁷⁷Pol. XXV.2.1-15; Just. *Epit.* XXXVIII.6.2. Yapılan anlaşmayla birlikte Pharnakes, ele geçirdiği Kappadokia'ya ait olan bölgelerden çekilmiştir.

³⁷⁸Liv. XLII.11.1-14.10; Diod. Sic. XXIX.34.1; Val. Max. II.2.1; App. *Mac.* XI.1-3; Plut. *Cat.* VIII.12-13. Bu durumu dikkate alan Roma, gerekli girişimleri başlatmıştır. C. Valerius Laevinus, Senato'ya II.

5. III. Makedonia Savaşı'ndan Asia Eyaleti'nin Kuruluşuna (MÖ 172-129)

Savaş sürecinde³⁸⁰ Pergamon kralı II. Eumenes ve Kappadokia kralı IV. Ariarathes Roma yanlısı bir tutum izlemişlerdir. Bithynia kralı II. Prusias (MÖ 183-149) ise Makedonia ile olan bağlarına karşın tarafsız kalmayı tercih etmiştir.³⁸¹ Savaş sürecinde Anadolu kentlerinden de bir takım yardımlar söz konusudur. Khalkedon ve

Eumenes'in şikâyetlerinin ve suçlamalarının gerçeği yansıttığı konusunda bilgi vermiştir. Diod. Sic. XXXI.19.7; Liv. XL.9; XLI.4; XLII.17.1-20.6.

³⁷⁹Pol. XII.18.5; XXVII.6.2; Liv. XXIX.2; XL.8; XLII.15.1-16.9; XLIV.1.10; XLV.5.4-5; Diod. Sic. XXIX.34.2; App. Mac. XI.4; SIG³ 643; Hansen, 1971: 109; Gruen, 1986: 409; Green, 1990: 427; Sherwin-White: 36; Ecskstein, 2008: 365; Bousquet, 1981: 415.

³⁸⁰Makedonia ve Roma arasındaki savaş, Anadolu'nun yapısını değiştirecek yapıda olmuştur. Pdyna Savaşı'na kadar Anadolu dışında gerçekleşen başlıca olaylar şunlardır: MÖ 172 yılında Roma, Makedonia'ya karşı savaş hazırlıklarını yapmaya başlamıştır. Liv. XLII.25.1-27.8; XXXVI.8-9; Zon. IX.22. Daha sonra Roma elçilik heyeti, Perseus'a karşı yapılacak savaş için Yunan kentlerini gezerek destek aramak için girişimlerde bulunmuştur. Liv. XLII.37.1-38.7; App. Mac. XI.4. Aynı yıl Senato, yeni seçilen consullere Perseus'a karşı savaş ilan etme yetkisini vermiştir. Pol. XXII.8; XXII.18.2-5; XXXI.29.4; Liv. XLII.30.8-32.5; XLV.40.3; Diod. Sic. XXX.21.2; Ampel. XLIV.2; Green, 428. Hagesilochus, Rodos kentini Roma'ya karşı desteklerini sunması için ikna etmek için yaptığı girişimlerde başarılı olmuştur. Pol. XXVII.3.1-5; Liv. XLII.45.1-8; Walbank, 1979:295. Makedonia kralı Perseus ise Yunan kentlerinden destek aramak için faaliyetlerde bulunmuştur. Pol. XXVII.4.1-5.8; Liv. XLII.46.1-10. MÖ 171 yılında Perseus, Pella kentinde Roma'ya karşı daha fazla taviz vermek yerine Roma'ya karşı savaşaacağını ilan etmiştir. Liv. XLII.50.1-53.4; Just. Epit. XXXIII.1.3; Flor. Epit. I.28.1-4; Polyenus, Strat. IV.21.1; Zon. IX.22. Perseus harekete geçerek Azorus, Doliche, Mylae, Elateia, Pythous, Cyretiae, Gonnus ve diğer Thesselia kentlerini ele geçirmiştir. Liv. XLII.53.5-54.11; Zon. IX.22. Bunun üzerine Roma ordusu hiçbir direniş ile karşılaşmadan Thesselia'ya varmıştır. Liv. XLII.55.1-56.7; XLIII.6.8. Bu süreçte Roma, Rodos'tan yardım almayı reddetmiştir. Pol. XXVII.7.1-16; Liv. XLV.23.6; Walbank, 1979: 302. Perseus, Callinicus'ta gerçekleşen savaşta Romalılar'ı bozguna uğratmıştır. Pol. XXVII.15.14; Liv. XLII.56.8-61.11; App. Mac. XII.2; Just. Epit. XXXIII.1-4; Oros. IV.20.37; Eutr. IV.6.3; Plut. Aem. IX.2. Savaşın ardından Perseus, Roma ile barış görüşmeleri yapılmasını teklif etmiş, fakat bu teklif Roma tarafından reddedilmiştir. Pol. XXVII.8.1-10.5; Liv. XLII.62.1-63.12; App. Mac. XII.1-2; Just. Epit. XXXIII.1.5; Eutr. IV.6.3. Bu gelişmenin ardından praetor L. Lucretius Gallus, Boetia'da bölgesindeki pek çok yeri kuşatma altına almıştır. Liv. XLII.63.3-12; SIG³ 646. Phalanna'da gerçekleşen savaşta Romalılar zafer kazanmıştır. Pol. XXVII.11.1-7; App. Mac. XIII.1; Liv. XLII.64.1; XLII.66.10; Oros. IV.20.37. Roma'nın tepkisini çekecek bir gelişme Rodos'tan gelmiştir. Rodos kenti, ödeme karşılığında kentlerindeki Makedonia'lı mahkûmları serbest bırakacağını ilan etmiştir. Pol. XXVII.14.1-2; Walbank, 1979: 313. MÖ 170 yılında Perseus, Thesselia bölgesinde faaliyetler gerçekleştirmiştir. Pol. XXIX.19.7; Liv. XLIII.11.9; XLV.3.7; Vell. I.9.1; Green, 1990: 709. MÖ 169 yılında Perseus, Illyria bölgesini istila etmiştir. Liv. XLIII.18.1-19.12; Oros. IV.20.38. Romalı consul, Q. Marcus Philippus, aynı yıl Makedonia içlerine kadar ilerlemiştir. Pol. XXVIII.13.1; Liv. XLIV.2.1-5.13; App. Mac. XIV; Diod. Sic. XXX.10.1; Flor. Epit. I.28.5; Ampel. XVI.4. Bu süreçte Illyria kralı Genthius, Makedonia'nın müttefiki olarak savaşa katılmıştır. Pol. XXIX.3.1-4.7; XXIX.9.13; Liv. XXVII.8-12; XLIV.23.1-10; App. Ill. IX; Flor. Epit. I.29.1; Val. Max. III.3.2; Plut. Aem. XIII.1-2. Bu süreçten sonra Roma'nın Makedonia ve Illyria üzerine başarılı harekâtları gerçekleşmiştir. MÖ 168 yılında Cornelius Scipio Nasica, Pythium'da Makedonia ordusunu mağlup etmiştir. Diod. Sic. XXXI.11.1; Liv. XLIV.35.23-24; XLV.41.4; Flor. Epit. I.28.7; Plut. Aem. XVI.1-4. Ayrıca savaş boyunca Rodos ve diğer Yunan kentlerinin Roma'ya tam olarak desteklerini sunmadıkları hakkında bkz. Pol. XXX.7.2-8.8; Diod. Sic. XXXI.5.1; Liv. XLII.7-10; XLV.31.7-15; Paus. VII.10.8-9; Vell. I.9.2; Sall. Catil. LI.5; Gell. NA VI.3.3-5; VI.15-16.

³⁸¹Vitucci, 1953: 71; Sherwin-White, 1984: 44.

Herakleia kentleri gemiler göndererek Roma yanlısı bir tutum ortaya koymuştur.³⁸² Miletos ve Alabanda kentleri ise yardım söz konusu olursa Roma'ya desteklerini sunacaklarını belirtmiştir.³⁸³

MÖ 168 yılında Perseus, Roma karşısında Pdyna'da ağır bir yenilgi almıştır.³⁸⁴ Alınan bu zafer, Roma'nın Anadolu'da Pergamon gücüne ihtiyacını ortadan kaldıran bir durumdur.³⁸⁵ Bu gelişmeyle birlikte Roma, Rodos'un arabuluculuk faaliyetlerini³⁸⁶ ve II. Eumenes'in Perseus ile gizli anlaşma³⁸⁷ yaptığını bahane ederek Anadolu'da güç sahibi olan iki müttfikini cezalandırma yoluna gitmiştir.³⁸⁸ Bu nedenle Roma'nın kararı ile Lykia ve Karia bölgeleri özgür ilan edilmiştir.³⁸⁹ Roma, Galatlar'a Pergamon aleyhinde faaliyetlerde bulunması yönünde telkinlerde bulunmuştur. Roma'nın Pergamon'u Galat saldırılarına karşı desteklememesine rağmen II. Eumenes, Anadolu'daki pek çok kent tarafından saygı ile karşılanmıştır.³⁹⁰ Galatlar ise Pergamon

³⁸²Liv. XLII.56.6.

³⁸³Liv. XLIII.6.4-5; Gruen, 1986: 734.

³⁸⁴Pol. XXIX.17.1-4; Diod. Sic. XXX.22.1; Liv. XLI.4-5; XLIV.37.10-44.3; XLV.37.9-10; App. *Mac.* XIX.2; Just. *Epit.* XXXIII.2.1-4; Flor. *Epit.* I.28.8-9; I.28.14-15; Eutr. IV.7.1; Oros. IV.20.39; Frontin. *Str.* II.3.20; 4.5.17; Euseb. *chron.* CCXXXIX; *Vir. ill.* LVIII.1; Vell. I.9.4; Plut. *Cat.* XX.10-11; Plut. *Aem.* XVII.11-XXIII.8; XXXVI.4; Plut. *Mor.* LXX *a-b*; Pacuv. *Paulus.* I-IV. Savaşın ardından Perseus tüm çabalarına rağmen teslim olmak zorunda kalmıştır. Pol. XXXI.25.6-7; Liv. XLV.6.1-12; Diod. Sic. XXXI.11.2; Plut. *Aem.* XXVI.1-7; Just. *Epit.* XXXIII.2.5; Vell. I.9.5; Euseb. *chron.* CCXLI; Malal. CXCVI. Böylece bir Hellenistik krallık, tamamen tarih sahnesinden çekilmiştir.

³⁸⁵Ergin, 2013: 55.

³⁸⁶Pol. XXIX.19.1-11; Liv. XLV.3.1-4.1; XLV.23.11-12; Diod. Sic. XXX.24.1; Gell. *NA* VI.3.2-3. Rodos'un arabuluculuk faaliyetleri, Roma açısından Makedonia yanlısı bir tutum izlediği kanısını ortaya çıkarmıştır. Hatta Roma, Pdyna Savaşı'ndan hemen sonra Rodos'a savaş açmayı bile düşünmüştür. Pol. XXVIII.2; XXVIII.16-17; XXIX.10-11; Liv. XXXV.4.6; XLIV.23-29; Pdyna Savaşı'ndan sonra Rodos'un tutumlarına karşın praetor Juventius Thalna, Roma halkının Rodos'a karşı savaş ilan etmesi için girişimlerde bulunmuştur. Pol. XXX.4.1-6; Liv. XLV.20.4-21.8; Diod. Sic. XXXI.5.3. Bunun durumun üzerine Rodos, Roma'ya elçilik heyeti göndermiştir. Rodos elçileri Senato'ya hitap ettiğinde onların söylemleri Porcius Cato tarafından desteklenmiştir. Pol. XXX.5.2-16; Liv. XLV.22.1-25.6; Diod. Sic. XXXI.3.1-5.2; Gell. *NA* VI.3.5; Sall. *Catil.* LI.5; Plin. *HN* VII.182; Zon. IX.24. Böylece savaş girişimlerinden herhangi bir sonuç elde edilememiştir. MÖ 166 yılında Rodos, bir elçilik Roma'ya bir elçilik heyeti göndererek ittifak anlaşması yapılmasını istemiş, fakat bu girişim Roma tarafından reddedilmiştir. Pol. XXX.23.1-24.2; Walbank, 1979: 32-33. Nihayet Rodos'un ittifak anlaşması talebi, MÖ 164 yılında Roma tarafından kabul edilmiştir. Pol. XXX.30.1-32.12; Liv. *per.* XLVI.

³⁸⁷Pol. XXIX.4.8-9-13; App. *Mac.* XVIII.1; Liv. XLIV.24.1-25.12; XLIV.27.13. Romalılar, Makedonia ve Pergamon ordusunda hizmet yürüten Cydas arasında temas kurulduğu iddia ettikten sonra Demetrias kentinden çekilmiştir. Pol. XXIX.6.1-8; Liv. XLIV.13.1-14.

³⁸⁸Pol. XXIX.6.1; XXIX.10.1; XXX.1.6; XXX.4.1; Liv. XXIV.14.10; XLIV.24.7; Sherwin-White, 1984: 30; Gruen, 1986: 558; Badian, 1958: 102; Briscoe, 1969: 54.

³⁸⁹Pol. XXX.5.2-16; XXX.31.4-5; Liv. XLV.25.6-13; Diod. Sic. XXXI.5.2; Briscoe, 1969: 57; Jones, 1937: 56. Bu kararın ardından Lykia kentleri aldıkları ortak kararlar, Lykia Bölgesi'nde Roma adına bir heykel yapmış ve ardından bu heykel kent merkezine yerleştirilmiştir. Mellor, 1975: 37.

³⁹⁰Gruen, 1986: 197-198.

topraklarına saldırı düzenlemiştir.³⁹¹ Daha sonra Roma, Pergamon ve Galatlar arasındaki savaşı sona erdirmek için girişimlerde bulunmuştur.³⁹² Galatlar, Pergamon'a karşı Roma'ya elçilik heyeti gönderdiğinde Romalılar, bu talepleri kabul ederek Galatlar'ın bölgelerinde özgür olduğunu ilan etmiştir.³⁹³ Böylece Roma, Anadolu'daki güçler dengesini alt üst ederek Anadolu açısından yeni bir aşamayı oluşturmuştur. II. Prusias, Pdyna Savaşı'nın ardından Roma'ya giderek alınan zafer için tebrik etmiştir.³⁹⁴ Ayrıca üzerindeki tüm krallık sembollerini bırakarak kendisini özgürleşmiş bir köle olarak tanımlamıştır.³⁹⁵

MÖ 168-166 yılları arasında Anadolu'nun batısı yoğun bir şekilde Galat istilalarına maruz kalmıştır.³⁹⁶ Bu istilalar sırasında Sardeis, büyük bir tehdit görmüş, kuzeyindeki bir kent ise Galatlar tarafından tamamen yıkılmıştır.³⁹⁷ MÖ 166 yılında II. Eumenes, Galatlar'a karşı gerçekleştirdiği savaşta başarıya ulaşmıştır.³⁹⁸ MÖ 163 yılında II. Eumenes, kardeşi Attalos'u Bithynia kralı II. Prusias'ın suçlamalarına karşı Roma'ya göndermiştir.³⁹⁹ Aynı yıl Kappadokia kralı IV. Ariarathes'in ölümü üzerine Kappadokia'da karışıklıklar başlamış ve V. Ariarathes (MÖ ca. 163-130)'in tahta geçişinin ardından Roma bu durumu destekleyerek Roma ile Kappadokia arasındaki ittifakı yenilemiştir.⁴⁰⁰ Galatlar, Kappadokia üzerine bir istila hareketi düzenlediğinde Roma, Kappadokia'dan yana tavır almıştır.⁴⁰¹ II. Prusias, Roma'ya bir elçilik heyeti göndererek II. Eumenes ve IV. Antiokhos (MÖ 175-164) arasında gizli bir anlaşma yapıldığını iddia etmiştir. Roma ise bu durum karşısında Anadolu'ya bir elçilik heyeti göndermiştir.⁴⁰² Sardeis'te suçlamaları dinleyen Roma elçilik heyeti, II. Eumenes'e getirilen suçlamalara karşın herhangi bir ispat bulamadan Roma'ya dönmüştür.⁴⁰³ MÖ 163 yılında IV.

³⁹¹Pol. XXIX.22.1-4; Liv. XLV.19.3; XLV.20.1; Diod. Sic. XXXI.12.1-13.1; Hansen, 1971: 122-123; Gruen, 1986: 573; McShane, 1964:183; Sherwin-White, 1984: 37; Arslan, 2000: 123; Braund, 1984: 55.

³⁹²Liv. XLV.34.10-14.

³⁹³Gruen, 1986: 573; Sherwin-White, 1984: 37; Green, 1990: 447.

³⁹⁴Liv. per. XLV; Val. Max. V.1.1; App. *Mith.* II; Eutr. IV.8.2.

³⁹⁵Pol. XXX.18.3-4; Liv. XLV.44.19; Diod. Sic. XXXI.15.2; Plut. *Mor.* CCCXXXVI e; Braund, 1982: 353-354. Appianos (*Mith.* II) bu olayın Perseus'un teslim olmasından sonra gerçekleştiğini belirtmesine rağmen Walbank (1979:441) bu olayın III. Makedonia Savaşı öncesinde gerçekleştiğini öne sürmüştür.

³⁹⁶Thonemann, 2011: 172-173.

³⁹⁷OGIS 305.

³⁹⁸Diod. Sic. XXXI.14.1; OGIS 751; SEG 57.1150; Chaniotis, 2005: 69; Green, 1990: 710.

³⁹⁹Pol. XXXI.1.2-8; Diod. Sic. XXXI.7.2; Walbank, 1979: 463.

⁴⁰⁰Diod. Sic. XXXI.19.8-21.1; Liv. per. XLVI; Pastor, 2008: 47; Sands, 1908: 15.

⁴⁰¹Magie, 1950: 202; Sherwin-White, 1977a: 63.

⁴⁰²Pol. XXX.30.1; Diod. Sic. XXXI.28; Hansen, 1971: 124.

⁴⁰³Pol. XXX.1.6; Diod. Sic. XXXI.7.2; Hansen, 1971: 125; Magie, 1950: 24.

Antiokhos'un ölümünden sonra Seleukos valisi olan Ptolemaios (MÖ 162- ca. 130), merkezi yönetimin zayıflığından yararlanmış ve Kommagene Krallığı'nı oluşturmuştur.⁴⁰⁴ Kommagene'de krallığı ilan etmiş olan Ptolemaios, Metiline kentine bir sefer düzenlemiş, fakat Kappadokia kralı IV. Ariarathes'in müdahalesi sonucunda girişimi başarısız olmuştur.⁴⁰⁵ Aynı yıl Rodos, Calynda (Dalaman) kentini işgal etmiştir.⁴⁰⁶ MÖ 162 yılında Armenia kralı Artaksias'ın Kappadokia'nın doğusunda bulunan Sophene'nin ele geçirilmesi ve bölüşülmesi teklifi Kappadokia kralı IV. Ariarathes tarafından reddedilmiştir.⁴⁰⁷

MÖ 159 yılında Pergamon kralı II. Eumenes, Galat komutanı Arribazus hakkında bir mektup yazmıştır.⁴⁰⁸ Bu mektup, Attalosların ordusundaki hiyerarşi hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca mektup, Hellenistik çağda Phrygia'nın tarihi coğrafyası, paralı askerlerin rolü ve arazi sahipliğinin niteliği hakkında yeni bilgiler sağlamaktadır.⁴⁰⁹ MÖ 158 yılında II. Eumenes'in sürdürdüğü bir sefere şair Leschides katılmıştır.⁴¹⁰ Fakat seferin ayrıntıları hakkında bilgi sahibi değiliz. Ayrıca bu dönemde II. Eumenes, Ptolemaioslar'ın papirüs ihracatını yasakladığı zaman parşömen ile yazılmış çok sayıda kitap toplayıp Pergamon'da bir kütüphane oluşturmuştur.⁴¹¹ MÖ 158 yılında Myous (Avşartepe) kenti, II. Eumenes'e ilahi onur bahşeden bir kararname yayınlamıştır.⁴¹² II. Eumenes'in hayatını kaybetmesinden sonra Pergamon tahtına II. Attalos (MÖ 159/158-139/138) geçmiştir.⁴¹³ II. Attalos tahta geçtikten kısa bir süre sonra Bithynia ve Selge'ye yönelik bir sefer düzenlemiştir.⁴¹⁴ Savaş sürecinde Pisidia Bölgesi'nde bulunan Olbasa (Belenli) kenti II. Attalos'u desteklemiştir.⁴¹⁵

Kappadokia'da bu dönemde iktidar mücadeleleri devam etmiştir. Kappadokia tahtında hak iddia eden Orophernes, MÖ 157 yılında Kappadokia'nın kontrolü kısa bir

⁴⁰⁴Diod. Sic. XXXI.19.1.

⁴⁰⁵Magie, 1950: 376.

⁴⁰⁶Pol. XXXI.4.1-5.5.

⁴⁰⁷Pol. XXXI.16.1-2; Diod. Sic. XXXI.22.1; Walbank, 1979: 484.

⁴⁰⁸SEG 64.1296. Thonemann (2015: 120-122) mektubun tarihi ile ilişkin yazıldığı tarih olarak MÖ 183 yılını önermektedir.

⁴⁰⁹Avram-Tsetkhlaze, 2014: 151-165; Riel, 2014: 141-145.

⁴¹⁰Suda λ. 311.

⁴¹¹Vitr. *De arch.* VII.4; Radt, 2002: 275-277.

⁴¹²I Miletos 11; Labuff, 2016: 90-92.

⁴¹³Pol. XXXII.12.1; Diod. Sic. XXXI.36.1; Plut. *Mor.* CLXXXIV b; CDLXXXIX f; OGIS 264.

⁴¹⁴Pomp. Trog. XXXIV.

⁴¹⁵SEG 44. 1108.

süre ele geçirmiştir. V. Ariarathes, tahtı elde ettiğinde⁴¹⁶ Orophernes'in Priene kentine nakletmiş olduğu büyük miktardaki parayı geri istemiştir. Priene kentinin bu durumu reddetmesi üzerine V. Ariarathes, kente saldırılar düzenlemiştir.⁴¹⁷ II. Attalos, Priene kentine yapılan saldırılarda ordusu ile bizzat sefere katılıp Kappadokia yanlısı bir tavır izlemiştir. Roma'nın araya girmesiyle kent üzerindeki Kappadokia baskısı azalmıştır. MÖ 156 yılında Bithynia kralı II. Prusias, Pergamon'a karşı sefer düzenlemiştir.⁴¹⁸ Savaş sürecinde Pontos ve Kappadokia, II. Attalos'a yardımcı kuvvetler göndererek destek olmuştur. Savaşın ardından Roma, II. Prusias ve II. Attalos arasındaki anlaşmazlığı çözüme kavuşturmak için Anadolu'ya bir elçilik heyeti göndermiştir.⁴¹⁹ Fakat Roma, iki krallık arasındaki anlaşmazlığa çözüm bulmak amacıyla olmasına rağmen II. Prusias, bu duruma aldırış etmeden ordusuyla birlikte Pergamon'a kadar ilerlemiştir.⁴²⁰ Roma'nın Anadolu'ya gönderdiği elçilik heyeti, II. Prusias'ın Anadolu'daki faaliyetlerini sınırlandırmak için harekete geçmiş, fakat II. Prusias elçilik heyetinin kararlarını reddetmiştir.⁴²¹ Sonuç olarak II. Prusias'ın anlaşmaya razı olması üzerine Pergamon ile Bithynia arasında bir anlaşma yapılmıştır.⁴²² Ayrıca bu dönemde II. Attalos, Pamphylia üzerine bir sefer düzenleyerek bölgede Attaleia (Antalya) kentini kurmuştur.⁴²³

MÖ 155 yılında Khersonesos (Sivastopol) kenti ile Pontos kralı I. Pharnakes arasında bir anlaşma yapılmıştır.⁴²⁴ I. Pharnakes, kente karşı gerçekleşebilecek bir saldırıda yardım edeceğini belirtmiştir. Ayrıca anlaşma metninde I. Pharnakes'in yeminini içeren bir bölüm bulunmaktadır. Khersonesos kenti anlaşma metninde “*Ancak, krallığı bizimle dost kaldığı ve Romalılarla dostluğu koruduğu ve onlara karşı hiçbir şey yapmadığı sürece krallığı en iyi şekilde korumaya çalışacağız.*” şeklinde bir ifadeye bulunmuştur. Anlaşma metninin Anadolu açısından iki önemli boyutu bulunmaktadır.

⁴¹⁶Pol. III.5.2; XXXII.11.1-3; Diod. Sic. XXXI.34.1; Liv. per. XLVII; Pomp. Trog. XXXIV; Walbank, 1979: 534. V. Ariarathes'in Sophene tahtına Mithrobuzanes'in geçmesinde büyük yardımları olmuştur. Diod. Sic. XXXI.22.

⁴¹⁷Pol. XXXIII.6; I Priene 25; 39; OGIS 351; McGing, 2005: 77; Habicht, 2006b: 360-361; Sherwin-White, 1997a: 63; Badian, 1984: 404.

⁴¹⁸Pol. XXXII.16.1; App. Mith. III; Vitucci, 1953: 76.

⁴¹⁹Pol. XXXIII.1.1-2; Gruen, 1986: 587.

⁴²⁰Diod. Sic. XXXI.35.1; App. Mith. III; Suda π. MMCMXIV.

⁴²¹Pol. XXXIII.7.1-4; XXXIII.12.1-9.

⁴²²Pol. XXXIII.12-13.

⁴²³Str. XIV.4.1; Cohen, 1995: 337.

⁴²⁴SEG 30. 962; Yazıtın tarihlendirilmesi konusunda pek çok farklı fikir bulunmasına rağmen S.M. Burstein, yazıtı MÖ 155 yılına tarihlendirilmesi gerektiğini önermiştir. Burstein, 1980: 1.

Bunlardan birincisi, I. Pharnakes'in yayılcı politikası ile birlikte Karadeniz kıyılarındaki kentlerin koruyuculuğunu üstlenmesidir. İkincisi ise Roma'nın etki alanının gittikçe büyüdüğü ve uzak konumda bulunan kentlerin bile Roma'dan duydukları korku sebebiyle yapılan anlaşmalarda Roma yanlısı bir politika izleme çabalarında olmalarıdır. Kendi çıkarlarını korumak için bağımsız hareket etmek mi yoksa herhangi bir girişim yapmadan önce daima Romalılara danışmak mı? Bu durum, Anadolu'daki krallıkların ve kent devletlerinin yaşadığı en büyük ikilemi göstermektedir. II. Attalos'un Pessinus (Ballıhisar)'ta görev yapan din adamı Attis'e yazdığı mektupta ikinci yolu seçtiği göze çarpmaktadır.⁴²⁵

MÖ 150 yılında Oenoanda ve Lykia Birliği arasında bir anlaşma gerçekleşmiştir.⁴²⁶ Termessos kenti, Hellenistik Dönem'de Pisidia'daki Termessos'lu kolonistler tarafından kurulmuş ve Likya'daki kentler ile değişken bir ilişki içinde olmuştur. Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra, diğer üç yerel kentle bir *tetrapolis* kurulmuş⁴²⁷ ve bir yüzyıl sonra kent Likya Birliği'nin resmi bir üyesi olmuştur.

MÖ 149 yılında Bithynia kralı II. Prusias'ın öldürülmesinden sonra tahta II. Nikomedes (MÖ 149-128/127) geçmiştir.⁴²⁸ MÖ 146 yılında Akhaia Savaşı sırasında II. Attalos, Roma'ya yardımcı kuvvetler göndererek destek olmuştur.⁴²⁹ Ayrıca Pontos kralı IV. Mithradates (MÖ ca. 155-152), III. Kartaca Savaşı devam ederken (MÖ 149-146) Roma'ya bir deniz filosu göndererek yardım etmiştir.⁴³⁰ MÖ 145 yılında Pergamon ile Trakya kralı Diegylis arasında gerçekleşen savaştan II. Attalos, galip ayrılmıştır.⁴³¹ Bu dönemde Anadolu'daki krallıklar arasındaki mücadeleler sona ermiştir. Kappadokia kralı V. Ariarathes ve Bithynia kralı II. Nikomedes'in tahtlarına geçmelerinde II. Attalos'un rolü oldukça büyüktür. Ayrıca bu dönemde Pontos kralı V. Mithradates ile II. Attalos arasındaki ilişkileri geliştirmiştir.⁴³² MÖ 144 yılında VIII. Ptolemaios (MÖ 145-116), Kıbrıs'taki askeri kuvvetlerine bir mektup yazarak askerler için genel bir af

⁴²⁵I Pessinus 7; OGIS 315; SEG 31. 1088; Chaniotis, 2005: 174.

⁴²⁶SEG 60. 1569.

⁴²⁷OGIS 762.

⁴²⁸Diod. Sic. XXXII.19.1; XXXII.21.1; App. *Mith.* VII; Just. *Epit.* XXXIV.4.5; Liv. *per. L.* II. Nikomedes'in babasına karşı başlattığı isyanda en büyük destekçisi Pergamon kralı II. Attalos olmuştur. Vitucci, 1953: 86; Hansen, 1971: 136; Kallet-Marx, 1995: 98; Sherwin-White, 1984: 46.

⁴²⁹Paus. VII.16.8; Hansen, 1971: 138; Kallet-Marx, 1995: 98.

⁴³⁰App. *Mith.* II.10; Magie, 1950: 194; Arslan, 2007: 68.

⁴³¹Diod. Sic. XXXIII.14.1-15.2; OGIS 330; Cohen, 1995: 197-198.

⁴³²Vitucci, 1953: 92; McShane, 1964: 191; Arslan, 2007: 67.

yayınlamıştır.⁴³³ MÖ 138 yılında Pergamon kralı II. Attalos hayatını kaybetmiş, tahta III. Attalos (MÖ 139/138-133) geçmiştir.⁴³⁴ MÖ 133 yılında Pitane (Çandarlı) ve Mytilene (Midilli) kentleri arasındaki anlaşmazlık, Pergamon'un hakemliği ile çözüme kavuşmuştur.⁴³⁵ Pitane ile Mytilene arasındaki toprak anlaşmazlığı, I. Antiokhos'un Pitane'ye vermiş olduğu bir toprak bağışından kaynaklanmıştır.⁴³⁶ Anlaşmazlık, büyük olasılıkla Pitane lehine çözülmüştür.⁴³⁷ MÖ 133 yılına tarihlendirilen Elaia (Zeytindağ)'nın yakınında bulunan bir yazıt⁴³⁸, bazı Hellenistik krallara yaşamları boyunca tanrılara verilen onurların benzerlerini sunmaktadır.⁴³⁹ Ancak III. Attalos'un fetih kahramanı olarak karşılanmasına neden olan koşullar bilinmemektedir.

MÖ 133 yılında III. Attalos'un vasiyet bırakmadan hayatını kaybetmesi ve krallığını vasiyet aracılığı ile Roma'ya bıraktığının ortaya çıkması, Anadolu açısından yeni bir aşamayı oluşturacaktır.⁴⁴⁰ Bu durum karşısında Pergamon kenti, bir kararname yayınlamış ve III. Attalos'un vasiyetnamesine göre Pergamon kentinin özgür olduğunu belirtmiştir.⁴⁴¹ Bir yandan yaşanan bu durumun sancıları Anadolu'da devam ederken Roma'da ise Tiberius Gracchus'un çıkarmak istediği toprak yasası ile ortaya çıkan karışıklıklar mevcuttur.⁴⁴² III. Attalos'un vasiyetnamesinin Roma'ya ulaşması, tüm bu karışıklık arasında Roma'nın gündemine Anadolu'nun da gelmesini sağlamıştır. Tiberius Gracchus'un Cornelius Scipio Nasica önderliğindeki senatörler tarafından öldürülmesi⁴⁴³ sonucunda Senato yetkilerini genişletmiştir. Ardından Cornelius Scipio

⁴³³SEG 37. 1372; Piejko, 1987: 254-259; Bagnall, 1976: 78.

⁴³⁴Pomp. Trog. XXXVI; Str. XIII.4.2; Lucian, *Macr.* XII; Plut. *Mor.* CLXXXIV *b*; OGIS 264.

⁴³⁵OGIS 335.

⁴³⁶Ager, 1996: 404.

⁴³⁷Chaniotis, 2005b: 459-460.

⁴³⁸OGIS 332.

⁴³⁹Chaniotis, 2005c: 442.

⁴⁴⁰Sall. *Hist.* IV.67.8; Just. *Epit.* XXXVI.4.5; Eutr. IV.18.1; Val. Max. V.2.3; Liv. *per.* LVIII; LIX; Flor. *Epit.* I.35.1-3; I.47.7-8; App. *B Civ.* V.4; Oros. V.8.4; Hieron. *chron.* MDCCCLXXXVII; Daubner, 2006: 17-19; Hansen, 1971: 149; Gruen, 1986: 595; Tekin, 2008: 149; Magie, 2001: 67.

⁴⁴¹OGIS 338; SEG 28. 960.

⁴⁴²Tiberius Gracchus, aristokrat sınıfın elindeki toprakları sınırlayıp toprağı olmayan insanlara toprak verilmesini içeren bir yasayı gündeme getirmiştir. Plut. *Tib.* VII; App. *B Civ.* I.9-10; Vell. II.2.1-3; Scullard, 2011: 22. Yasaya karşı aristokrat sınıfın geniş bir muhalefeti olmuştur. Hatta halk tribunu'u olan Marcus Octavius, tarım yasasını veto etmiştir. Diod. Sic. XXXIV.6.1-2; Liv. *per.* LVIII; Plut. *Tib.* X.1-12.6; App. *B Civ.* I.11-12; Oros. V.8.3; Vell. II.2.3; Flor. *Epit.* II.2.2-5; Cic. *Brut.* XCV; CCXXII; Cic. *Leg.* III.24; Cic. *Mil.* LXXII; Ascon. LXXII. Yoğun bir muhalefete karşın toprak yasası kabul edilmiş ve toprak dağıtımını denetlemek için üç görevli atanmıştır. Diod. Sic. XXXIV.7.1; Liv. *per.* LVIII; Plut. *Tib.* XIII.1-3; App. *B Civ.* I.12-13; Flor. *Epit.* II.2.6; Vell. II.2.3; Cic. *Leg. agr.* II.10; Cic. *Sest.* CIII; *Vir.ill.* LXIV.3-4; Aug. *Civ.* III.24; Schol. Bob. CXXXV; Greenidge-Clay, 1960: 1.

⁴⁴³Diod. Sic. XXXIV.7.2; XXXIV.33.6; Liv. *per.* LVIII; LIX; Plut. *Tib.* XVII.1-20.4; Val. Max. I.4.2; III.2.17; Vell. II.3.1-4; Flor. *Epit.* II.2.6-7; App. *B Civ.* I.15-18; Oros. V.9.1-3; Gell. *NA* II.13.4-5; Ampel.

Nasica liderliğindeki elçilik heyetini Anadolu'ya göndermiştir.⁴⁴⁴ Roma Senato'sunun politikaları Anadolu'da bir Roma eyaletinin kurulması yönünde olmuştur.⁴⁴⁵ Tüm bu gelişmeler üzerine Pergamon tahtında hak iddia eden II. Eumenes'in gayrimeşru oğlu Aristonikos, Anadolu'da Roma'ya karşı geniş çapta bir isyan hareketi başlatmıştır.⁴⁴⁶

6. Asia Eyaleti'nin Kuruluşundan I. Mithradates-Roma Savaşı'na (MÖ 129-89)

Aristonikos İsyanı'nın sona erdirilmesinden sonra Roma'nın asıl ilgilenmesi gereken konu, III. Attalos'un vasiyetnamesine göre Roma'ya bırakılan bölgeler üzerinde egemenliğinin kurulması olmuştur. MÖ 126 yılında Pergamon toprakları, yapılan düzenlemelerle birlikte Roma eyaleti haline getirilmiştir.⁴⁴⁷ Manius Aquilius, Aristonikos'a karşı girişilen mücadelede yardımları dolayısıyla Phrygia'yı Pontos kralı V. Mithradates'e, Lykaonia'yı bu dönemde karışıklıklarla uğaşan Kappadokia'ya ve Phrygia Epiktetos'un bazı bölgelerini ise Bithynia kralı II. Nikomedes ve Paphlagonia yöneticisi Pylaimenes'e bırakmıştır.⁴⁴⁸

MÖ 121 yılında V. Mithradates, Paphlagonia'nın kontrolünü ele geçirmiştir.⁴⁴⁹ V. Ariarathes'in Aristonikos'a karşı verilen savaşta ölmesinin ardından Kappadokia, V. Ariarathes'in eşi Nysa tarafından yönetilmiştir. Nysa, çocuklarının büyümesi ile iktidarı elinde tutamayacağı düşüncesinde olarak çocuklarını zehirleyerek öldürmüştür.⁴⁵⁰ Daha sonra Kappadokia tahtını elde edecek olan VI. Ariarathes (MÖ ca. 130-116), Kappadokia sarayında bulunan kişilerin yardımıyla zehirlenmekten kurtarılabilmektedir. V. Mithradates, Kappadokia tahtında yaşı küçük olan bir kralın oturmasını fırsat bilerek Kappadokia'ya bir sefer düzenlemiş ve kızı Laodike'yi Kappadokia kralı VI. Ariarathes

XXVI.1; *Vir. ill.* LXIV.6-8; *Cic. Rhet. Her.* IV.68; *Cic. Brut.* CIII; *Cic. Phil.* VIII.13; *Sall. Jug.* XLII.1-3; *Obseq.* XXVII.

⁴⁴⁴*Diod. Sic.* XXXIV.33.7; *Plut. Tib.* XXI.4-7; *Val. Max.* V.3.2; *Vir. ill.* LXIV.9; *Cic. Amic.* XLI; *Cic. De or.* II.285; *Cic. Rep.* I.6; *Cic. Dom.* XCI; *Cic. Planc.* LXXXVIII; *Magie*, 1950: 147; *Hansen*, 1971: 154; *Broughton*, 1951: 499.

⁴⁴⁵*Daubner*, 2006: 100.

⁴⁴⁶*Liv. per.* LIX; *Flor. Epit.* I.35.4; *Just. Epit.* XXXVI.4.6; *Pomp. Trog.* XXXVI; *Plut. Flam.* XXI.10; *Vell.* II.4.1; *Malay*, 1987: 36; *Hansen*, 1971: 150.

⁴⁴⁷*Just. Epit.* XXXVI.4.9; XXXVI.12; XXXVI.37.1-2; *App. Mith.* LVII; *Sall. Hist.* IV.67.8; *Vell.* II.38.5; *Obseq.* XXVIII.

⁴⁴⁸*Just. Epit.* XXXVII.1.2; XXXVIII.5.3; *Daubner*, 2006: 191; *Mitchell*, 1993: 29; *Sherwin-White*, 1984: 88; *Pastor*, 2013: 85-87.

⁴⁴⁹*Just. Epit.* XXXVIII.5.4.

⁴⁵⁰*Just. Epit.* XXXVII.1.3-5.

ile evlendirmiştir.⁴⁵¹ V. Mithradates, Phrygia, Paphlagonia ve Galatia topraklarından elde ettiği toprak kazanımlarından sonra Kappadokia üzerine bir sefer düzenleyip kızını VI. Ariarathes ile evlendirmesi sonucunda Kappadokia, Pontos'un dolaylı olarak egemenlik sınırlarına dâhil olmuştur.⁴⁵² Bu dönemlerde Kommagene tahtında bulunan II. Samos (MÖ ca. 130-100), dengeli bir politika izleyerek tahtını garanti altına almaya çalışmıştır.⁴⁵³

MÖ 120 yılında V. Mithradates'in ölümünden sonra VI. Mithradates (MÖ 120-63) tahta geçmiştir..⁴⁵⁴ Roma, VI. Mithradates'in yaşının küçük olmasından faydalanmış, Phrygia'yı Pontos'tan, Lykaonia'yı ise Kappadokia'dan almıştır.⁴⁵⁵ MÖ 115 yılında Kappadokia'da bazı karışıklıklar çıkmış, VI. Mithradates'in desteğini alan Kappadokia'lı bir soylu olan Gordios, VI. Ariarathes'i öldürüp Pontos'a sığınmıştır.⁴⁵⁶ VI. Ariarathes'in ölümünden sonra VII. Ariarathes (MÖ ca.116-101/100) tahta geçmiş, yaşının küçük olması sebebiyle Kappadokia bir süreliğine VI. Mithradates'in kız kardeşi Laodike tarafından yönetilmiştir.⁴⁵⁷ Böylelikle bölge, dolaylı olarak Pontos egemenliğine girmiştir. VI. Mithradates, Kappadokia kralı VII. Ariarathes ve kardeşlerini ortadan kaldırmayı planlamış fakat bu amacına ulaşmadan, Bithynia kralı III. Nikomedes (MÖ 128/127-94) Kappadokia'yı istila etmiştir.⁴⁵⁸ III. Nikomedes, Kappadokia kraliçesi Laodike ile evlenerek Kappadokia'da egemenlik kurmak için ilk adımını atmıştır.⁴⁵⁹ Bu gelişmenin ardından VI. Mithradates, ordusunu Kappadokia üzerine göndererek Bithynia kuvvetlerini Kappadokia'dan uzaklaştırmış ve bölgeyi

⁴⁵¹App. *Mith.* II.10; Magie, 1950: 194; McGing, 1986: 37; Sherwin-White, 1984: 105.

⁴⁵²Simonetta, 1961: 16-17; Hind, 2006: 132.

⁴⁵³Kommagene kralı II. Samos'un bastırıldığı sikkelerde Seleukoslar'ın etkisi oldukça belirgindir. Facella, 2006: 208.

⁴⁵⁴App. *Mith.* CXII; Memn. XXII.2; Just. *Epit.* XXXVII.1.6; XXXVII.2.1-3; XXXVIII.8.1; Eutr. VI.12.3.

⁴⁵⁵Just. *Epit.* XXXVIII.5.3; OGIS 436; 438; Sherk, 1984: 53-54, n° 49; McGing, 1980: 35. M.Ö. 126 yılında Manius Aquillius, Roma'ya döndüğünde Anadolu'da krallara yaptığı toprak bağışları nedeniyle rüşvet almak nedeniyle yargılanmıştı. Cic. *De or.* II.188; II.194-196; Cic. *Div. Caec.* LXIX; App. *B Civ.* I.22. Manius Aquillius, özellikle M. Antonius'un kendisini yoğun bir şekilde desteklemesi ile birlikte suçsuz bulunmuştur. Fakat Senato, Manius Aquillius'un Anadolu'da krallara yaptığı toprak bağışlarının geçersiz olduğunu ilan etmiştir. Magie, 1950: 169. Bu durum Anadolu'daki değiştirmekle birlikte, özellikle Phrygia'nın Pontos'tan alınması, VI. Mithradates ile Roma arasındaki savaşların en önemli nedenlerinden birini oluşturmuştur.

⁴⁵⁶Just. *Epit.* XXXVIII.1.1.

⁴⁵⁷Magie, 1950: 203; Callataÿ, 1997: 267; Sherwin-White, 1984: 105; McGing, 1986: 73; Simonetta, 1961: 16-17.

⁴⁵⁸McGing, 1986: 74; Callataÿ, 1997: 267; Sullivan, 1990: 31; Glew, 1987: 23; Sherwin White, 1977: 71; Sherwin-White, 1984: 105.

⁴⁵⁹Just. *Epit.* XXXVIII.1.1-5; Hind, 2006: 141; Simonetta, 1961: 17; Daux, 1933: 17.

kendi krallığına katmak yerine, tahtı yeğeni VII. Ariarathes'e bırakmıştır.⁴⁶⁰ VI. Mithradates'in bu politikası, Kappadokia'yı vasal bir krallık haline getirmiştir.⁴⁶¹ Kappadokia'da yaşanan olaylar sonucunda Roma'dan herhangi bir tepki gelmemiştir.⁴⁶² Ayrıca bu dönemlerde VI. Mithradates, gizlice Pontos'tan ayrılarak Anadolu'da bir gezi gerçekleştirmiştir.⁴⁶³ Bu geziyi Anadolu'da yaşayan halkların Roma'ya karşı tutumlarını öğrenmek ve ileride kullanabileceği bilgiler elde etmek amacıyla yapmış olabilir.⁴⁶⁴ VI. Mithradates'in gezisinin ardından Pontos ve Bithynia arasında bir siyasi yakınlaşma göze çarpmaktadır. MÖ 108 yılında VI. Mithradates ve III. Nikomedes, Paphlagonia'yı işgal ederek bölgeyi aralarında paylaşmışlardır.⁴⁶⁵

Roma'nın iç meselelerine yoğunlaştığı bu dönemde Anadolu'da Roma etkisinden uzaklaşmıştır. Roma otoritesinin bu dönemlerde Anadolu'da hissedilmemesi sayesinde publicanus'lar tam bir yağma politikası izleyerek Anadolu'daki kentlerden keyfi bir şekilde vergi toplamışlardır. MÖ 104 yılında Roma, Anadolu'ya bir elçilik heyeti göndererek Bithynia Kralı III. Nikomedes'ten Cimbri'lere karşı savaşmak üzere yardımcı kuvvetler göndermesini istemiştir. III. Nikomedes ise, ülkesindeki halkın büyük bir çoğunluğunun publicanus'lar tarafından vergilerini ödeyemedikleri için köleleştirildiğini ve bu yüzden elinde yeterli asker bulunmadığını öne sürerek gerekli yardımı yapmamıştır.⁴⁶⁶ Anadolu'daki krallıklar ise Roma otoritesinden uzak bir şekilde istedikleri faaliyetleri yürütmüşlerdir. MÖ 103 yılında VI. Mithradates, Galatia bölgesini ele geçirmiştir.⁴⁶⁷ MÖ 102 yılında Roma'nın iç meselelerini çözüme kavuşturduktan sonra Marcus Antonis'u Kilikia ve civarında faaliyet yürüten korsanlara karşı sefere göndermesi, Roma gücünü göstermeye yönelik yapılmış bir hamledir.⁴⁶⁸ Marcus Antonius'un harekât merkezi olarak Side kentini belirlemiştir. Anadolu'daki

⁴⁶⁰Just. *Epit.* XXXVIII.1.5; Pastor, 2014: 225-227; Pastor, 2008: 54; McGing, 1986: 73; McGing, 2009: 207; Madsen, 2009: 195; Sullivan, 1990: 31; Tekin, 1998: 206; Glew, 1977a: 387; Sherwin-White, 1984: 105.

⁴⁶¹Glew, 1977a: 388.

⁴⁶²Sherwin-White, 1977: 71.

⁴⁶³Just. *Epit.* XXXVII.3.4; McGing, 1986: 66; Callataÿ, 1997: 265.

⁴⁶⁴Magie, 1950: 196; McGing, 1986: 66.

⁴⁶⁵App. *Mith.* LXII; CXII; CXVIII; Just. *Epit.* XXXVII.1.7; XXXVII.4.3; Flor. *Epit.* I.40.2; Oros. VI.1.30; Fest. XI.3; Aug. *Civ.* V.22; Glew, 1987: 23-25; Højte, 2005: 20; Green, 1990: 719; Bora, 2018: 19-26.

⁴⁶⁶Diod. Sic. XXXVI.3.1-2; Glew, 1987: 36; Kallet-Marx, 1995: 230.

⁴⁶⁷Just. *Epit.* XXXVII.4.6; Diod. Sic. XXXVI.15.1; Coşkun, 2015: 170; Pastor, 2013: 165-167.

⁴⁶⁸Liv. per. LXVIII; Obseq. XLIV; Cic. *Brut.* CLXVIII; Cic. *De or.* II.2; CIL 1. 2662; Sherwin-White, 1984: 59-64, n° 55; Kallet-Marx, 1995: 231; Magie, 1950: 283.

pek çok kent ise Marcus Antonius'un seferine yardım sağlamıştır.⁴⁶⁹ Bu seferin başarılı olduğunu MÖ 100 yılında Roma'da düzenlediği zafer töreninden anlayabiliriz.⁴⁷⁰ Fakat görülmektedir ki Marcus Antonius'un seferi, sadece geçici nitelikte bir başarıdır. Sonraki yıllarda bölgede korsanlık faaliyetleri, daha yoğun bir şekilde gerçekleştirilmiştir. MÖ 100 yılında Roma, Anadolu'yu da içerisine alan geniş çaplı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında Senato tarafından "*Lex de Provinciis Praetoriis*" adlı yasa çıkarılmıştır. Yasanın önemi, Roma'nın Anadolu'da ikinci bir eyalet oluşturmasıdır.⁴⁷¹ Fakat yeni kurulan Kilikia Eyaleti, Pamphylia, Pisidia ve Milyas'ı kapsamakla birlikte Kilikia'da herhangi bir toprağı bulunmamaktadır.⁴⁷²

MÖ 101 yılında VI. Mithradates'in, Kappadokia'lı bir soylu olan Gordios'a⁴⁷³ eskiden sahip olduğu toprakları iade etmek amacıyla Kappadokia topraklarına girmesi, Pontos-Kappadokia ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Bu durum karşısında harekete geçen VII. Ariarathes, VI. Mithradates'in olası bir müdahalesine karşı bir ordu oluşturmuştur.⁴⁷⁴ VI. Mithradates, savaşmak yerine başka bir yol izlemiştir. Bu girişim, VII. Ariarathes ile görüşme talebinde bulunmasıdır.⁴⁷⁵ Bu talebin kabul edilmesi üzerine iki kral konuşurken VI. Mithradates, herkesin gözü önünde VII. Ariarathes'i öldürmüştür.⁴⁷⁶ Daha sonra VI. Mithradates, kendi oğlunu IX. Ariarathes⁴⁷⁷ (MÖ ca.101/100-97) ünvanı ile Kappadokia kralı ilan etmiş, IX. Ariarathes'in yaşının küçük

⁴⁶⁹Greenidge-Clay, 1960: 99; De Souza, 1999: 106; Sherwin-White, 1984: 99.

⁴⁷⁰Greenidge-Clay, 1960: 110; Callatay, 1997: 270.

⁴⁷¹De Souza, 1999: 109; Sherk, 1984: 63, n° 55.

⁴⁷²Magie, 1950: 285; Kallet-Marx, 1995: 233.

⁴⁷³VI. Mithradates, Kappadokia üzerindeki çıkarlarını korumak ve egemenlik oluşturmak için Kappadokia'da müttefikler edinmeye çalışmış ve onlar aracılığı ile Kappadokia'da egemenlik oluşturmak için politikalar geliştirmiştir. VI. Mithradates ve Gordios'un birlikte hareket ettiği olaylar hakkında bkz. Plut. *Sull.* V.3; App. *Mith.* XCV; Just. *Epit.* XXXVIII.1.1; 1.10; 2.5; Pomp. Trog. XXXVIII; Simonetta, 1977: 39; Niese, 1896: 820. Strabon (XII.2.11) Roma'nın Kappadokia ile anlaşmalarında Kappadokia kralının dışında anlaşmaya Kappadokia soyluların da eklendiğini aktarmıştır. Bu durum Kappadokia'da soyluların yönetimde ne kadar etkili olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

⁴⁷⁴Just. *Epit.* XXXVIII.1.1.

⁴⁷⁵Just. *Epit.* XXXVIII.1.9.

⁴⁷⁶Just. *Epit.* XXXVIII.1.10; Hind, 2006: 141; Errington, 2017: 279; Sherwin-White, 1977b; 173; Simonetta, 1961: 17; Borrell, 1862: 9.

⁴⁷⁷Ariarathes ünvanını almasının sebebi, Kappadokia üzerinde meşruiyetin sağlanması çabası olabilir. Sullivan, 1990: 190.

olması nedeniyle Gordios'u kral naibi olarak atamıştır.⁴⁷⁸ Kappadokia'daki bu gelişmelerden sonra Roma herhangi bir müdahalede bulunmamıştır.⁴⁷⁹

MÖ 100 yılında Senato, Roma'da otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra, Kappadokia tahtına IX. Ariarathes'in geçmesi sebebiyle Anadolu'ya bir elçilik heyeti göndermeye karar vermiştir.⁴⁸⁰ Bundan önce Roma'nın Anadolu'daki gelişmelere kayıtsız kalması, kendi iç meselelerine yoğunlaşmasından kaynaklanmıştır.⁴⁸¹ Senato, MÖ 98 yılında Marius'u dinsel amaçlı bir gezi maksadıyla Anadolu'ya göndermiştir.⁴⁸² Marius, Kappadokia ve Galatia bölgelerinde incelemelerde bulunmuş ve bu sırada VI. Mithradates'le de görüşmüştür.⁴⁸³ Görüşme sırasında Marius, VI. Mithradates'e “*Ey kral, ya Romalılardan daha güçlü ol, ya da emredileni sessiz bir biçimde yap.*” demiştir.⁴⁸⁴ Bu konuşma, Roma'nın Anadolu ile ilgili meselelerinde uygulamış olduğu politikası ve propagandasını en iyi biçimde yansıtmaktadır.⁴⁸⁵

MÖ 100-69 yıllarında Kommagene tahtında bulunan I. Mithradates Kallinikos (MÖ ca. 100-70), Seleukoslar ile iyi geçinme siyasetini sürdürmüştür.⁴⁸⁶ Ayrıca Kommagene kralı I. Mithradates Kallinikos, Seleukos kralı VIII. Antiokhos'un (MÖ 126/125-96) kızı ile evlenerek bu siyasetini devam ettirmiştir. Bu evliliğin gerçekleşmesinin Kommagene kralı I. Mithradates Kallinikos açısından önemi, krallığının ve hanedanının meşruiyetini oluşturma çabası olarak tanımlanabilir. Evliliğin gerçekleşmesinin ardından Kommagene kralları, Seleukoslar ile bağı bulunmasıyla birlikte soylarını Büyük İskender'e kadar götürerek hanedan meşruiyetini bu zeminde savunmuşlardır. Fakat bu dönemlerde Kommagene açısından en büyük tehdit, Armenia

⁴⁷⁸Just. *Epit.* XXXVIII.1.10; Magie, 1950: 203; Badian, 1959: 291; Sherwin-White, 1977a, 71; Sherwin-White, 1984: 105; Glew, 1977a: 389; Kallet-Marx, 1995: 244; Sullivan, 1990: 53; McGing, 1986: 75; McGing, 2009: 208; Mørholm, 1962: 411.

⁴⁷⁹McGing, 1986: 72; Luce, 1970: 170.

⁴⁸⁰Badian, 1959: 300; Badian, 1968: 31; Luce, 1970: 168; Glew, 1977a: 387.

⁴⁸¹McGing, 1986: 69; Sherwin-White, 1977a: 71.

⁴⁸²Plut. *Mar.* XXX.2-5; Cic. *Brut.* XIII.3; Green, 1990: 559; Marius'un gezisi dinsel bir nitelik taşısa da gerçekte VI. Mithradates'in Anadolu'daki faaliyetlerinden rahatsız olan Roma, ileride VI. Mithradates ile gerçekleştirebilecek olası bir savaş nedeniyle Marius'u Anadolu'ya göndermiştir. App. *Mith.* X; Daubner, 2006: 256. Marius'un Anadolu'ya gelmesindeki amacı ise gerçekleştirebilecek bir savaşta ordunun başına geçmektir. Bunun için de Marius, Anadolu'da Roma egemenliğini güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Luce, 1970: 165; Brennan, 1992: 146.

⁴⁸³Plut. *Mar.* XXXI.2-5; Green, 1990: Pastor, 1999: 506; Pastor, 2014: 225; Luce, 1970: 162.

⁴⁸⁴Plut. *Mar.* XXXI.3. Benzer bir cümleyi Büyük İskender, Pers Seferi'ni gerçekleştirmeden önce Romalılar için söylemiştir. Büyük İskender, Romalılar için “*Eğer yönetmek istiyorlarsa ya güçlü olsunlar ya da güçlü olanlara boyun eğsinler.*” demiştir. Arr. *Anab.* VII.15.5.

⁴⁸⁵Sherwin-White, 1977a: 74.

⁴⁸⁶Facella, 2006: 483.

Krallığı olmuştur. Çünkü Armenia kralı II. Tigranes (MÖca. 95-55), bu dönemde gücünü oldukça arttırmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda Kommagene kralı I. Mithradates Kallinikos, Armenia'nın gücünü kabul etmek zorunda kalmıştır.⁴⁸⁷

Kappadokialılar VI. Mithradates'in kral olarak ilan ettiği IX. Ariarathes'e karşı ayaklanarak MÖ 97 yılında VI. Mithradates tarafından öldürülen kralın kardeşini kendilerine kral olması için çağırılmışlardır.⁴⁸⁸ Bunun üzerine Kappadokia'ya gelen VIII. Ariarathes (MÖ ca. 97-96), Kappadokia tahtına çıkmıştır.⁴⁸⁹ Fakat daha sonra VI. Mithradates, yeniden Kappadokia'yı işgal etmiştir. VIII. Ariarathes, Kappadokia'dan çıkarıldıktan sonra endişe ile ortaya çıkan bir hastalıktan dolayı hayatını kaybetmiştir.⁴⁹⁰ Böylelikle VI. Mithradates, tekrar IX. Ariarathes'i Kappadokia tahtına getirmiştir. Bu gelişmeden rahatsızlık duyan III. Nikomedes, bir kişiyi VII. Ariarathes'in oğlu olarak Roma'ya göndermiş ve Senato'dan Kappadokia Krallığı'nda hak iddia etmesini sağlamıştır.⁴⁹¹ Bu durum karşısında VI. Mithradates, Gordios'u Roma'ya göndermiş ve III. Nikomedes'in söylemlerinin gerçeği yansıtmadığını aktarmasını istemiştir.⁴⁹² Her iki tarafın söylemlerine rağmen Roma, Kappadokia'yı VI. Mithradates'ten, Paphlagonia'yı da III. Nikomedes'ten almıştır.⁴⁹³ MÖ 96 yılında Roma, Paphlagonia ve Kappadokia⁴⁹⁴'yı özgür ilan ederek kendi yasaları ile yaşamalarını sağlamıştır.⁴⁹⁵ Roma'nın bu kararından sonra VI. Mithradates, Kappadokia'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmelerin ardından Kappadokialı elçiler, kendilerine verilen özgürlüğü reddetmiş ve kendilerine bir kral atanmasını istemişlerdir.⁴⁹⁶ Roma ise bir çözüm yolu bulup aralarından istedikleri bir kişiyi kral olarak seçmelerini istemiştir. Roma bu hamlesiyle, VI. Mithradates'in Kappadokia tahtına müdahalesinin önüne geçmeyi

⁴⁸⁷Plut. *Luc.* XIV.5; Cass. Dio XXXVI.37.6; App. *Mith.* CV; App. *Syr.* XLVIII; Dobbins, 1974: 69.

⁴⁸⁸Just. *Epit.* XXXVIII.2.1; Tekin, 2008: 167; Magie, 1950: 204; Dmitriev, 2006: 290; McGing, 1986: 76; Badian, 1959: 291; Callataÿ, 1997: 271.

⁴⁸⁹Sherwin-White, 1984: 106; Dmitriev, 2006: 285; Sullivan, 1990: 39.

⁴⁹⁰Just. *Epit.* XXXVIII.2.2; Pastor, 2013: 189; Simonetta, 1977: 36.

⁴⁹¹Just. *Epit.* XXXVIII.2.3-4.

⁴⁹²Just. *Epit.* XXXVIII.2.5; Simonetta, 1977: 39; Niese, 1896: 820.

⁴⁹³Sherwin-White, 1977a: 71; Alexander, 1981: 2.

⁴⁹⁴ Pontos kralı VI. Mithradates, MÖ 89 yılında Ephesos kentinde gerçekleştirdiği söylevde Roma'nın kendisini aşağılamak için Kappadokia'yı bağımsız ilan ettiğini dile getirmiştir. Just. *Epit.* XXXVIII.5.9.

⁴⁹⁵Str. XII.2.11; Just. *Epit.* XXXVIII.2.7; Badian, 1956: 120; Kallet-Marx, 1995: 248; Pastor, 2008: 56.

⁴⁹⁶Marek, 2016: 271-272. Kappadokia'lı elçiler, kendilerine kral olarak Gordios'un atanmasını dile getirirken Romalılar, Gordios'un VI. Mithradates ile yakınlığı sebebiyle bu öneriyi reddetmişlerdir. Just. *Epit.* XXXVIII.5.9; Simonetta, 1961: 18.

hedeflemiştir.⁴⁹⁷ Kappadokialılar ise MÖ 95 yılında I. Ariobarzanes (MÖ ca. 95-63)'i kendilerine kral olarak seçmişlerdir.⁴⁹⁸ Bu arada VI. Mithradates, Anadolu'da egemenliğini güçlendirmek adına ittifak oluşturma yoluna gitmiş ve Armenia kralı II. Tigranes'i Kappadokia topraklarına saldırması için kışkırtmıştır.⁴⁹⁹ Ayrıca iki krallık arasındaki ittifakı güçlendirebilmek için siyasi bir evlilik yapılmasını istemiş ve bu gelişmenin ardından kızını II. Tigranes ile evlendirmiştir.⁵⁰⁰ Tüm bu girişimlerin sonucunda II. Tigranes, Kappadokia topraklarını istila etmiş, bu gelişmenin karşısında Kappadokia kralı I. Ariobarzanes krallığını terk ederek Roma'ya sığınmak zorunda kalmıştır.⁵⁰¹ Kappadokia'da bu olaylar yaşanırken Roma, "*Lex de Provinciis Praetoriis*" olarak adlandırılan yasa çerçevesinde Anadolu'nun güneyindeki korsanlık faaliyetlerini ortadan kaldırmak amacıyla mücadeleler içerisinde olmuştur.⁵⁰² Bu amaçla Kilikia Eyaleti'ne vali olarak atanan Sulla, Kappadokia'ya ulaşmak üzereyken bölgenin istila edildiğini öğrenmiştir. Bunun üzerine I. Ariobarzanes'e tahtını iade etmek amacıyla Kappadokia'ya doğru yola çıkmıştır.⁵⁰³ Karşısındaki güçlere karşı başarı elde eden Sulla, Gordios'u bölgeden kovmuş ve bu durum sonucunda Kappadokia tahtını I. Ariobarzanes'e teslim etmiştir.⁵⁰⁴ Böylece Anadolu'da ilk defa bir kral Roma yardımıyla tahtını elde etmiştir.⁵⁰⁵ Ayrıca MÖ 188'den beri ilk defa Roma ordusu, Anadolu'daki taht kavgalarına müdahale etmiştir.⁵⁰⁶ Bu girişimin temel amacı, VI. Mithradates'in Anadolu'daki genişlemesini kontrol altına almaktır. Ayrıca Sulla,

⁴⁹⁷Dmitriev, 2006: 290.

⁴⁹⁸Just. *Epit.* XXXVIII.2.8; Str. XII.2.11; Tekin, 1998: 207; Durukan, 2012: 16; Brennan, 1992: 147; Dmitriev, 2006: 289; Sullivan, 1980: 1127.

⁴⁹⁹Plut. *Luc.* XXI.6; App. *Mith.* LXVII; Just. *Epit.* XXXVIII.3.1; Movses. II.14.

⁵⁰⁰Plut. *Luc.* XXII.1; Memn. XLIII.2; Just. *Epit.* XXXVIII.3.2.

⁵⁰¹Just. *Epit.* XXXVIII.3.1; McGing, 1986: 77; Badian, 1959: 293; Dmitriev, 2006: 290; Borrell, 1862: 12; Sullivan, 1980: 1129; McGing, 2009: 209; Arslan, 2007: 103.

⁵⁰²App. *Mith.* LVII; Plut. *Sull.* V.3; Mitchell, 2008: 190.

⁵⁰³Badian, 1959: 284; Cagniart, 1991: 287; Arslan, 2003: 95; Kallet-Marx, 1995: 248; Keaveney, 2005: 30. Bu süreçte Sulla, Euphrates yakınlarında Parth elçilik heyeti ile görüşmüştür. Liv. *per.* LXX; Plut. *Sull.* V.8-11; Vell. II.24.3; Fest. XV.2; Ampel. XXXI.2. Parthlar'ın bu girişimi, Pontos ve Armenia ittifakına karşı yapılmış olabilir. Ayrıca bu görüşme, Roma ile Parthlar arasındaki ilk siyasi ilişkiyi oluşturmaktadır. Roma ile Parthlar arasında yapılan anlaşma ile birlikte Euphrates, Roma ile Parthlar arasında egemenlik sınırı olarak belirlenmiştir. Böylece Kommagene Krallığı, Roma'nın egemenlik sınırları içerisinde kalmıştır. Keaveney, 1981: 195; Debevoise, 1968: 46. Fakat Kommagene Krallığı'nın, Mithradates Savaşları'nın sonuna kadar önce Parth sonra da Armenia etkisinde kaldığını söyleyebiliriz.

⁵⁰⁴Liv. *per.* LXX; Plut. *Sull.* V.6-7; App. *Mith.* X; App. *B Civ.* I.77; Just. *Epit.* XXXVIII.2.8; Frontin. *Str.* I.5.18; *Vir. ill.* LXXV.4; Gerlach, 1856: 26; Dmitriev, 2006: 289; Sherwin-White, 1977a: 72; Sherwin-White, 1977b: 174.

⁵⁰⁵Dmitriev, 2006: 292.

⁵⁰⁶Sherwin-White, 1977a: 72.

Kappadokia'da iken Parth elçilik heyetinin bölgeye gelmesiyle Roma ile Parthlar arasında diplomatik bir temas yaşanmıştır.⁵⁰⁷

Publicanus'ların yağma politikaları, Anadolu'da Roma karşıtı tepkilerin açığa çıkmasını sağlamıştır. Asia Eyaleti'ne vali olarak atanmış olan Q.Scaevola, P. Rutilius'un yardımıyla Anadolu'da Roma yönetimindeki suistimalleri düzeltmeye yönelik girişimlerde bulunmuştur.⁵⁰⁸ Scaevola'nın adil yönetimi, aralarında sorunlar bulunan kentlerin arabulucu olarak kendisine başvurmalarına neden olmuştur.⁵⁰⁹ Publicanusların yolsuzluklarından dolayı Roma'ya karşı müttefikleri arasında gittikçe artan tepkiyi gidermek amacıyla görevlendirilen Scaevola, Roma'ya duyulan güveni yeniden sağlamada başarılı olmuştur.⁵¹⁰

Bithynia kralı III. Nikomedes, MÖ 94 yılında hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine III. Nikomedes ile Kappadokia prensesi Nysa'nın oğlu olan IV. Nikomedes (MÖ 94-74) tahta geçmiştir.⁵¹¹ III. Nikomedes'in gayrimeşru oğlu olan Sokrates ise Kappadokia tahtını ele geçirebilmek amacıyla ayaklanmış ve Roma'ya başvurmuştur.⁵¹² Roma'dan gerekli desteği göremeyen Sokrates, VI. Mithradates'e sığınmıştır.⁵¹³ VI. Mithradates, bu durumu bir fırsat olarak değerlendirmiş⁵¹⁴ ve Aleksandros⁵¹⁵ adlı bir kişiyi IV. Nikomedes'e bir suikast düzenlemesi için görevlendirmiştir. Bu girişim başarısız olunca, suikastı planlayan ve emir veren kişinin VI. Mithradates olduğu ortaya çıkmıştır.⁵¹⁶ Planlarının gerçekleşmemesi üzerine VI. Mithradates, MÖ 91 yılında ordusuyla Bithynia topraklarına girmiş ve IV. Nikomedes'i tahtından uzaklaştırmıştır. Bu gelişmenin ardından Sokrates'i Bithynia kralı olarak ilan etmiştir.⁵¹⁷ Ayrıca VI. Mithradates, Roma'nın bu dönemde Müttefikler Savaşı ile meşgul durumda olmasını

⁵⁰⁷Liv. *per.* LXX; Plut. *Sull.* V.8-11; Vell. II.24.3; Fest. XV.2; Ampel. XXXI.2.

⁵⁰⁸Diod. Sic. XXXVII.5.1-6.1; Liv. *per.* LXX; Val. Max. VIII.15.6; Cic. *Att.* VI.1.15; Cic. *Planc.* XXXIII; Ascon. XV; Justin. *Dig.* I.2.2; S HA Gord. V.5; Green, 1990: 560.

⁵⁰⁹OGIS 437; SEG XLV. 1574; Sherk, 1984: 68, n° 57.

⁵¹⁰Kallet-Marx, 1995: 144; Daubner, 2006: 257.

⁵¹¹App. *Mith.* VII; Just. *Epit.* XXXVIII.3.4; Gran. Lic. XXIX-XXX; Arslan, 2007: 106; Dmitriev, 2006: 293; Brennan, 1992: 152; Hind, 2006: 142-143.

⁵¹²Brennan, 1992: 152; Pastor, 2008: 57.

⁵¹³Callataÿ, 1997: 275; Sherwin-White, 1977a: 72; Tekin, 2008: 156.

⁵¹⁴Çünkü Bithynia tahtında Ariarathes hanedanına mensup bir kişinin oturması, VI. Mithradates'in politikalarını zedeleyici bir durumdu.

⁵¹⁵Aleksandros hakkında hiçbir şey bilinmemektedir. Fakat bu kişi III. Mithridates-Roma Savaşı sürecinde VI. Mithradates'in komutanı olan Aleksandros olabilir. Mayor, 157 dn. 22.

⁵¹⁶App. *Mith.* LVII; Magie, 1950: 207; McGing, 1986: 79.

⁵¹⁷Memn. XXII.5; XXX.3; App. *Mith.* X; XIII; LVII; Just. *Epit.* XXXVIII.3.4; Pomp. Trog. XXXVIII; Eutr. V.5.1; Magie, 1950: 207; Tekin, 2008: 159.

fırsata çevirmiş ve bu nedenle komutanlarından Bagoas ve Mithraas'ı Kappadokia topraklarını istila etmesi amacıyla görevlendirmiştir. Bu komutanlar, bölgede başarılı askeri faaliyetler gerçekleştirmiş, bu durumun ardından I. Ariobarzanes'i tahtından ikinci kez uzaklaştırarak IX. Ariarathes'i yeniden Kappadokia kralı ilan etmişlerdir.⁵¹⁸ IV. Nikomedes ve I. Ariobarzanes bu olayların ardından Roma'ya sığınmak zorunda kalmış, Senato'dan tahtlarını elde etmek amacıyla kendilerine destek verilmesini istemişlerdir.⁵¹⁹

MÖ 90 yılında Müttefikler Savaşı⁵²⁰'na ara veren Roma, bu gelişmenin ardından Anadolu'daki sorunların çözümüne ağırlık vermiştir. Aynı yıl, Manius Aquilius başkanlığındaki bir elçilik heyeti, IV. Nikomedes ve I. Ariobarzanes'e tahtlarını iade etmek için görevlendirilmiştir.⁵²¹ VI. Mithradates ise henüz Roma ile çatışmaya girmek istememiş ve böylece Bithynia ve Kappadokia'dan çekilmek zorunda kalmıştır.⁵²² Tüm bu gelişmelerden sonra Roma'nın politikası gereği Anadolu'da statüko sağlanmıştır.

Manius Aquilius, elde edilen bu başarıya rağmen VI. Mithradates'ten düzenlediği seferin masraflarını talep etmiştir. VI. Mithradates'in cevabının olumsuz olması üzerine Manius Aquilius, IV. Nikomedes ve I. Ariobarzanes'ten Pontos topraklarını istila etmeleri yönelik telkinlerde bulunmuştur.⁵²³ I. Ariobarzanes'in bu öneriyi gerçekleştirmeyi göze alamamıştır. Fakat IV. Nikomedes hem tahtını elde edebilmek için hem de Romalılar'dan aldığı borçları ödemek amacıyla bu teklifi kabul etmek zorunda kalmıştır.⁵²⁴ Roma'nın desteğiyle harekete geçen IV. Nikomedes, Pontos topraklarını yağmalamış ve ayrıca bu faaliyetinden de büyük bir ganimet elde etmiştir.⁵²⁵ Roma açısından bu gelişme, IV. Nikomedes aracılığıyla VI. Mithradates'i

⁵¹⁸App. *Mith.* X; Memn. XXX.1; Liv. *per.* LXXVI; Oros. VI.2.1; Pastor, 2008: 54; Dmitriev, 2006: 293; Glew, 1977a: 391; McGing, 1986: 79; Kallet-Marx, 1995: 377; Sherwin-White, 1977b: 176; Sherwin-White, 1984: 111; Borrell, 1862: 12; Brennan, 1992: 152.

⁵¹⁹Liv. *per.* LXXVI; Just. *Epit.* XXXVIII.3.3-4.

⁵²⁰Müttefikler Savaşı, Roma'yı derinden etkilemesi ile birlikte İtalya boyunca yıkıma yol açmıştır. Diod. Sic. XXXVII.2.10; Liv. *per.* LXXVI; Eutr. V.3.4; Oros. V.18.25; App. *B Civ.* I.53; I.80; *Vir. ill.* LXIII.1; Obseq. LXI. Müttefikler Savaşı'nda Sulla, Marius ve diğer liderlerin rolleri hakkında bkz. Plut. *Luc.* II.1; Plut. *Sull.* VI.3-4; Plut. *Mar.* XXXIII.1-2; App. *B Civ.* IV.25; Vell. II.15.3-16.1.

⁵²¹Liv. *per.* LLXIV; App. *Mith.* XI; Just. *Epit.* XXXVIII.3.1-4; Sherwin-White, 1977b: 176; McGing, 1980: 36; McGing, 1986: 79-80; Hind, 2006: 142.

⁵²²App. *Mith.* XI; LVI; Cass. Dio XXXI.99.2; Sherwin-White, 1984: 112; Dmitriev, 2006: 293.

⁵²³App. *Mith.* XVI; LIV; LVI; Tekin, 2008: 156.

⁵²⁴App. *Mith.* XI; Badian, 1968: 56-57.

⁵²⁵App. *Mith.* XI-XII; XIV; LVII; Sall. *Hist.* IV.67.10; Cass. Dio *fr.* XCIX.1; McGing, 1980: 40.

savaş için kışkırtmaktan başka bir anlama gelmemektedir.⁵²⁶ Buna karşılık VI. Mithradates, yapılan askeri hazırlıklarına rağmen IV. Nikomedes'in Romalı elçilerin baskısıyla topraklarına saldırması karşısında haklı taraf olduğunu kanıtlamak için diplomatik girişimlerde bulunmuştur.⁵²⁷ VI. Mithradates'in Roma ile kurmuş olduğu diplomatik ilişkilerin Manius Aquilius'un çözümden uzak davranışlarıyla kopma noktasına gelmesiyle birlikte VI. Mithradates, savaş hazırlıklarını genişletmiştir.⁵²⁸ Olası bir savaşın sorumluluğunu ise Manius Aquilius'a yıkmıştır.⁵²⁹

7. I. Mithradates-Roma Savaşı'ndan Anadolu'da Roma Egemenliğine (MÖ 89-63)

MÖ 89 yılında VI. Mithradates, oğlu Ariarathes'in komutasındaki bir orduyu Kappadokia üzerine göndermiş, Pontos ordusunun Kappadokia'yı ele geçirmesinin ardından I. Ariobarzanes, üçüncü defa tahtını kaybetmek zorunda kalmıştır.⁵³⁰ Daha sonra Manius Aquilius, Senato'nun izni olmadan tek başına aldığı bir kararla⁵³¹ VI. Mithradates'e karşı girişilecek olası bir savaşla ilgili Anadolu'dan ordusuna asker toplamaya başlamıştır.⁵³² MÖ 88 yılında Pontos ordusu, Amneius Nehri kıyısında Bithynia ordusunu bozguna uğratmıştır.⁵³³ Pontos ordusunun Roma karşısında karşı başarılı olmasından sonra Manius Aquilius ordusuyla birlikte Bithynia'dan ayrılmak durumunda kalmıştır.⁵³⁴ Bu gelişmenin ardından VI. Mithradates'e karşı gerçekleştirilecek savaşın komutanlığına Sulla atanmıştır.⁵³⁵ Lakin VI. Mithradates, ordusuyla ilerlemiş, Anadolu'nun büyük bir kesimini egemenliği altına almıştır.⁵³⁶ Anadolu'daki kentlerin Roma egemenliğine karşı tepkileri sonucunda Laodikeia halkı, Q. Oppius'u Mytilene kenti ise Manius Aquilius'u yakalamış ve VI. Mithradates'e

⁵²⁶App. *Mith.* XII; Cass. Dio XXXI.99; McGing, 1986: 87; Green, 1990: 560.

⁵²⁷App. *Mith.* XII-XIV; Sall. *Hist.* IV.67.10; Cass. Dio *fr.* XCIX.2; McGing, 1986: 87.

⁵²⁸App. *Mith.* XVII; Just. *Epit.* XXXVIII.3.5-7.

⁵²⁹App. *Mith.* XXI; Plut. *Sull.* XXIV.2.

⁵³⁰Liv. *per.* LXXVI; App. *Mith.* XV; Eutr. V.5; McGing, 1986: 80; Kallet-Marx, 1995: 256; Borrell, 1862: 12; Gerlach, 1856: 34.

⁵³¹App. *Mith.* XV. Manius Aquilius'un almış olduğu savaş kararı, Roma Senatosu'nun gücünün zayıflamaya başladığının belirtisidir. McGing, 1986: 81. Daha sonraki yıllarda L. Licinius Murena ve L. Licinius Lucullus da Senato'nun izni olmadan tek başına aldıkları bir kararla VI. Mithradates'e karşı savaş ilan etmişlerdir.

⁵³²App. *Mith.* XVII; Kallet-Marx, 1995: 257.

⁵³³Liv. *per.* LXXVI; Sall. *Hist.* IV.67.11; Memn. XXII.6; App. *Mith.* XVII-XVIII; Flor. *Epit.* I.40.6; Just. *Epit.* XXXVIII.3.8; XXXVIII.5.10; Oros. VI.2.2; Eutr. V.5.2; Pomp. Trog. XXXVIII; Vir. *ill.* LXXVI.2.

⁵³⁴Diod. Sic. XXXVII.26.1; Memn. XXII.7-8; App. *Mith.* XIX; Just. *Epit.* XXXVIII.3.8; XXXVIII.4.4.

⁵³⁵Plut. *Sull.* VII.1; App. *Mith.* XXII; App. *B Civ.* I.55; Vell. II.18.3; Eutr. V.4.2.

⁵³⁶Liv. *per.* LXXVII Memn. XXII.8; App. *Mith.* XX; LVIII; App. *B Civ.* I.55; Sall. *Hist.* IV.67.11; Flor. *Epit.* I.40.3-6; Just. *Epit.* XXXVIII.3.8-9; Eutr. V.5.2; Oros. V.19.1-2; VI.1.29; SIG³ 742;

teslim etmiştir.⁵³⁷ VI. Mithradates, Anadolu'daki kentlere yaptığı çağrının ardından Anadolu'nun her köşesinde Romalılar'a karşı katliamlar gerçekleştirilmiştir.⁵³⁸ Bu gelişmenin ardından VI. Mithradates'in Anadolu kentlere kendi yasalarını gerçekleştirmelerini, kentlerin tüm borçlarını sileceğini, belirli bir süreliğine vergiden muaf tutulacağını ve Romalılar'ın Anadolu'daki tüm mülklerinin Anadolu'daki kentlerle paylaşacağını açıklaması, kentlerin Roma'ya karşı duydukları öfkeyi artmıştır. Anadolu'daki kentler, VI. Mithradates'in egemenliğine girmelerini bile sevinçle karşılamışlardır. Bu gelişmelerin sonucunda VI. Mithradates, kentler üzerindeki saygınlığını oldukça arttırmıştır.⁵³⁹ MÖ 86 yılında Miletos kenti, VI. Mithradates'i "stephanephoros" olarak atamıştır.⁵⁴⁰ Anadolu'daki kentlerin bir kısmı, tüm F. Valerius Flaccus, ordusuyla Anadolu'ya geldiğinde Roma ordusunu kentlerine kabul etmemişlerdir.⁵⁴¹ Fakat bu dönemde VI. Mithradates'e karşı direnişler de meydana gelmiştir. Pontos egemenliğine karşı ilk direniş, Magnesia kentinden gelmiştir.⁵⁴² Ayrıca Stratonikeia kenti de Roma'nın yanında yer alacağını ilan etmiştir.⁵⁴³ VI. Mithradates, Pontos egemenliğine karşı gerçekleştirilen direnişleri ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur. VI. Mithradates, Pontos egemenliğine karşı direnişe geçen Smryna, Pergamon, Adramytteion (Örentepe) ve diğer kentleri cezalandırma yolunu seçmiştir.⁵⁴⁴ Bununla birlikte bu dönemde VI. Mithradates, kendisine karşı faaliyetler yürüten bir Galatia yöneticisini öldürmüştür.⁵⁴⁵ Ephesos kenti, VI. Mithradates'e bir ayaklanma gerçekleştirmiş ve MÖ 86/85 yılında bir kararname yayınlarak tüm kentleri Pontos'a karşı birleşmeye davet etmiştir.⁵⁴⁶

⁵³⁷Liv. *per.* LXXXVIII; App. *Mith.* XX-XXI; Ath. V.213 a; Diod. Sic. XXXVII.27.1-2; Val. Max. IX.13.1; Plut. *Luc.* IV.2; Plin *HN* XXXIII.48; Vell. II.18.3; Cic. *Leg. Man.* XI.

⁵³⁸Memn. XXII.9; Val. Max. IX.2.3; Plut. *Sull.* XXIV.7; Tac. *Ann.* IV.14; Plut. *Pomp.* XXXVII.4; App. *Mith.* XXII-XXIII; LVIII; LXII; Oros. VI.2.2-3; Flor. *Epit.* I.40.7-8; Vell. II.18.1-2; Cic. *Leg. Man.* VII; Aug. *Civ.* III.22; Cass. Dio *fr.* CI.1; 109.8; Green, 1990: 561; Kallet-Marx, 1995: 153; Mitchell, 1993: 30; Magie, 1950: 216.

⁵³⁹Arslan, 2007: 164. Nysa kenti M.Ö. 88 yılında bir kararname yayınlamış, kararnamede Nysa vatandaşı olan Chaeremon'un Roma destekçisi olduğunu ve bu nedenle kentlerinden kaçtığı için hakkında yakalama kararı çıkardığını ilan etmişlerdir. SIG³741.

⁵⁴⁰SIG³ 322.

⁵⁴¹Cic. *Flac.* LXI.

⁵⁴²Liv. *per.* LXXXI; Plut. *Mor.* DCCCIX b-d; Schol. Bob. XCV-XCVI.

⁵⁴³OGIS 441.

⁵⁴⁴Liv. *per.* LXXXII; App. *Mith.* XLVIII; Oros. VI.2.8; Cic. *Verr.* II.2.51; Cic. *Flac.* LIX.

⁵⁴⁵App. *Mith.* XLVI; LVIII; Plut. *Mor.* CCLIX a-d ; Hind, 2006: 159.

⁵⁴⁶App. *Mith.* XLVIII; Oros. VI.2.8; SIG³ 742; Arnaoutoglou, 1998: 79-80. Kararnamede VI. Mithradates, Kappadokia kralı olarak geçmektedir. VI. Mithradates'in krallığını ilan ettiği bölge zaman içerisinde birçok tanımla adlandırılmıştır. Bölge Pontos Kappadokia'sı olarak geçmektedir. Belki bu yüzden

Sonuç olarak I. Mithradates-Roma Savaşı, Roma'nın yenilgisi ile sonuçlanmıştır. Savaşın sona erdirilmesinden sonra VI. Mithradates, ele geçirmiş olduğu tutsakları serbest bırakmıştır. Bu gelişme, onun Anadolu'daki halklar tarafından kurtarıcı olarak adlandırılmasına da neden olmuştur. Böylece VI. Mithradates Anadolu'da çok fazla taraftar edinmiştir. Daha sonra VI. Mithradates, ordusuyla Bithynia'ya doğru ilerlemiştir. Bölgedeki başarılı askeri girişimlerinden sonra IV. Nikomedes'i tahtından uzaklaştırmış ve Bithynia topraklarını ele geçirmiştir.⁵⁴⁷ IV. Nikomedes ise bu olaylardan sonra Roma'ya sığınmak zorunda kalmıştır.⁵⁴⁸ Bu arada VI. Mithradates Anadolu'da Pontos egemenliğini güçlendirmek için politikalar geliştirmekle meşgul olmuştur.⁵⁴⁹ Tüm bu gelişmelerin ardından VI. Mithradates, Anadolu'da ele geçirdiği bölgelerde düzenlemelerde bulunmuştur. Bu düzenlemeler gereğince yönetimi komutanları arasında paylaşmış⁵⁵⁰ ve kendisine karşı direnen kentlere Pontos garnizonu yerleştirmiş ya da söz konusu kentlerin yönetilmesi adına bir tiran atamıştır.⁵⁵¹ VI. Mithradates, oğlu Ariarathes'i ise Kappadokia Krallığı'na vasal kral olarak atamış ve böylece Kappadokia, Pontos egemenliğine dâhil edilmiştir.⁵⁵² VI. Mithradates, Pergamon'u krallığının yeni başkenti olarak düzenlemiştir.⁵⁵³ Böylece MÖ 88 yılında Anadolu'da Roma egemenliği tamamen zedelenmiştir.⁵⁵⁴

MÖ 85 yılında Sulla ve VI. Mithradates Dardanos (İntepe) kentinde diplomatik girişimlerde bulunmak amacıyla bir araya gelmiştir.⁵⁵⁵ Diplomatik girişimler ve müzakereler sonucunda literatürde Dardanos Anlaşması olarak geçen sözlü anlaşma yapılmıştır.⁵⁵⁶ Anlaşmaya göre VI. Mithradates, IV. Nikomedes ve I. Ariobarzanes'e

Ephesos'lular kararnamede VI. Mithradates'ten Kappadokia kralı olarak bahsetmiş olabilirler. Bkz. Arslan, 2007: 12.

⁵⁴⁷ App. *Mith.* XX; Str. XII. 3.40; Just. *Epit.* XXXVIII.3.8-9; Magie, 1950: 213.

⁵⁴⁸ Str. XII.3.40; Liv. *per.* LXXVII; App. *Mith.* LVII-LVIII.

⁵⁴⁹ Arslan, 2007: 149-150.

⁵⁵⁰ App. *Mith.* XXI; Özsait, 1982: 361-362.

⁵⁵¹ Plut. *Sull.* XI.2; App. *Mith.* LXII. Örneğin Tralleis kentini savaş sürecinde kısa bir süreliğine Kratippos'un oğulları olan tiranlar yönetmiştir. Str. XIV.1.142.

⁵⁵² Plut. *Sull.* XI.2; Liv. *per.* LXXVI; McGing, 1986: 81.

⁵⁵³ Plut. *Sull.* XI.1-3; App. *Mith.* XLVIII.

⁵⁵⁴ Arslan, 2007: 144; McGing, 1986: 108.

⁵⁵⁵ Str. XIII.1.28; Plut. *Sull.* XXIV.1; App. *Mith.* LVI; McGing, 1980: 37.

⁵⁵⁶ Sall. *Hist.* I.27; Liv. *per.* LXXXIII; Plut. *Luc.* IV.1; Plut. *Sull.* XXIII.6-XXXIV.7; XLIII.3-4; App. *Mith.* LVI-LVIII; Flor. *Epit.* I.40.11-12; Str. XIII.1.27; Gran. *Lic.* XXVII; Vell. II.23.6; Magie, 1950: 230; Errington, 2017: 282; McGing, 1986: 131.

tahtlarını iade edecek ve ele geçirdiği topraklardan geri çekilecektir.⁵⁵⁷ Böylece Roma'nın politikası gereği, Anadolu'daki düzen tekrar eski haline dönmüştür. Savaşın ardından C. Scribonius Curio, I. Ariobarzanes ve IV. Nikomedes'e tahtlarını iade etmek ve gereki düzenlemeleri yapmak üzerine görevlendirilmiştir.⁵⁵⁸ Sulla, Dardanos Anlaşması'ndan sonra Anadolu'da düzenlemelerde bulunmuş⁵⁵⁹ ve söz konusu düzenlemeleri de savaş sürecinde kentlerin Roma'ya karşı tutumlarını esas alarak gerçekleştirme yolunu seçmiştir.⁵⁶⁰

VI. Mithradates, Dardanos Anlaşması gereğince, I. Ariobarzanes'in tekrar Kappadokia tahtına geçmesine göz yummuş, fakat Kappadokia'da ele geçirdiği bölgelerden çekilmemiştir.⁵⁶¹ MÖ 83 yılında Romalı komutan L. Licinius Murena komutasındaki orduyla Kappadokia bölgesine ilerlemiş, daha sonra Senato izni olmadan tek başına aldığı bir kararla Pontos topraklarını yağmalamıştır.⁵⁶² Yaşanan bu gelişme, II. Mithradates-Roma Savaşı'nı başlatacak olan gelişmedir. Bu durum karşısında VI. Mithradates, Senato'ya bir elçilik heyeti göndererek diplomatik bir takım girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerin ardından Senato, Pontos elçisine L. Licinius Murena'ya Pontos topraklarına saldırı düzenlenmemesi gerektiğini belirten bir kararı ilettiklerini aktarmıştır. L. Licinius Murena'nın Pontos topraklarında yağmalarda bulunmasına devam etmesinin ardından VI. Mithradates, Gordios emrindeki bir Pontos ordusunu L. Licinius Murena'nın üzerine göndermiştir. İki taraf arasında yapılan savaşta L. Licinius Murena mağlup olmuş ve Phrygia'ya çekilmek zorunda kalmıştır.⁵⁶³ Roma açısından bu yenilgi -özellikle Sulla tarafından- pek fazla tepki toplamamıştır. Çünkü bu sırada Roma, iç isyanlar ve karışıqlarla meşguldü.⁵⁶⁴ VI. Mithradates'in zaferinin

⁵⁵⁷Liv. *per.* LXXXIII; Plut. *Sull.* XXII.5; XXIV.3; App. *Mith.* LV; LVIII; Flor. *Epit.* I.40.12; Hind, 2006: 161-164; Tekin, 2008: 160. Anlaşmanın diğer maddeleri için bkz. Arslan 2007: 244-245.

⁵⁵⁸App. *Mith.* LX; Gran. *Lic.* XXVIII; Green, 1990: 721.

⁵⁵⁹Plut. *Luc.* IV.2-3; Plut. *Sull.* XXV.4-5; App. *Mith.* LXI-LXIII; Cassiod. *Chr.* DCLXX; Arslan, 2000b, 33.

⁵⁶⁰App. *Mith.* IX-XI; XXIV; LIII; LXI-LXII; Pol. XXX.5.12; Plut. *Luc.* III.3; IV.1-2; Plut. *Pomp.* XLII.4; Plut. *Sull.* XXV.2; Liv. XLV.25.6; Val. Max. II.2.3; Paus. I.20.5; Plin. *HN* V.29.109; Str. XIII.1.27; XIII.4.17; Liv. *per.* LXXXIX; Cic. *Brut.* XC.312; Cic. *Flac.* XXIX.71; Cic. *Off.* III.87; OGIS 441; 442; 444; Sherk, 1969; 105-110, n° 18; 143, n° 25; 170-171, n° 29; 260-262, n° 48; 351-353, n° 70; Magie, 1950: 234; 237-238; Brunt, 1956: 17; Kallet-Marx, 1995: 226; 265-266; 277; 283; 290; Rigsby, 1996: 401; Hind, 2006: 159; Scullard, 2011: 76; Reynolds, 1982: 12; Özsait, 1982: 309; Akşit, 1971: 87-89; Lewis, 1991: 127; Brunt, 1956: 19; Keaveney, 2005: 114.

⁵⁶¹App. *Mith.* LXIV.

⁵⁶²App. *Mith.* LXVI; Mayor, 2013: 262; Arslan, 2007: 276.

⁵⁶³App. *Mith.* LXIV; LXV.

⁵⁶⁴Seager, 2006a: 165.

Anadolu'daki halklar üzerinde bir takım yansımaları olmuş ve Anadolu'da Roma karşıtı isyan hareketleri meydana çıkmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda, bazı kentler taraf değiştirmiş ve Pontos yanlısı bir politika izlemişlerdir. Ayrıca VI. Mithradates, Kappadokia'dan hem Roma kuvvetlerini hem de I. Ariobarzanes'i uzaklaştırmış ve bu durum sonucunda Kappadokia'yı tekrar egemenlik sınırlarına dâhil etmiştir.⁵⁶⁵ Böylece I. Ariobarzanes, dördüncü kez tahtından ayrılmak zorunda kalmıştır. Sulla, hem Anadolu'daki savaşa son vermek hem de I. Ariobarzanes'in tekrar tahtını elde etmesi için Aulus Gabinius'u görevlendirmiştir.⁵⁶⁶ Aulus Gabinius, L. Licinius Murena'ya daha önce kendisine savaşı bitirmesi yönünde verilen kararın uygulanmasını ve I. Ariobarzanes ile VI. Mithradates'in uzlaştırılması gerektiğini söylemiştir. Aulus Gabinius, VI. Mithradates ile görüşmesi sonucunda savaşa son vermiş ve böylece I. Ariobarzanes tahtını tekrar elde etmiştir.⁵⁶⁷ Görüşmeler sonucunda VI. Mithradates'in kazancı, Kappadokia'ya ait bazı bölgeleri elinde tutmasıdır. Tüm bu gelişmeler neticesinde MÖ 84-81 yılları arasında süren savaş sona ermiştir.

MÖ 78 yılında VI. Mithradates, bu dönemlerde gücünü oldukça arttıran ve topraklarını genişleten Armenia kralı II. Tigranes'i Kappadokia'ya sefer yapması yönünde kışkırtmıştır.⁵⁶⁸ Aynı yıl II. Tigranes'in Kappadokia'yı istila etmesi sonucunda

⁵⁶⁵ App. *Mith.* LXIV; Tekin, 1998: 208.

⁵⁶⁶ McGing, 1986: 135. Bu dönemlerde Roma'da yaşanan gelişmeler, Anadolu açısından oldukça önem kazanmıştır. Sulla, muhaliflerine karşı verdiği savaş sonucunda Roma'da iktidarı ele geçirmiştir. App. *B Civ.* I. 82; 84;89;104; Eutr. V.8.1; V.9.2; Oros. V.22.2-4; VI.14.3; Diod. Sic. XXXVIII.15; Plut. *Sull.* XXXIII.1; Liv. *per.* LXXXIX. Sulla, hem Roma'da hem de Anadolu'da yaptığı düzenlemelerin aleyhine bir durum yaşanmasını istememiştir. Anadolu'da yapılan düzenlemeler, statükonun sağlanması yönündedir. Sulla, Anadolu'da var olan düzenin devam ettirilmesini istemekle beraber, VI. Mithradates'in Roma'ya karşı yeni bir savaş girişiminde bulunabileceğinden de şüphelenmiş ve gerekli önlemleri almıştır. Sall. *Hist.* I. 27.

⁵⁶⁷ App. *Mith.* LXVI. Görüşmeler devam ederken VI. Mithradates, kızını I. Ariobarzanes'in oğlu ile nişanlayarak politik bir manevra yapmıştır. Magie, 1950: 245; McGing, 1986: 135. Daha sonra bu evlilik neticesinde dünyaya gelen III. Ariobarzanes (MÖ 52-42)'in M.Ö. 52 yılında Kappadokia tahtına çıktığını eklemek gerekmektedir. Ayrıca III. Ariobarzanes, tahta çıktıktan sonra Kappadokia'ya ait olan sikkelerde Pontos simgeleri olan hilalve ay yer almaktadır. Bu durum III. Ariobarzanes'in Pontos kökeni ile açıklanabilir. Simonetta, 1961: 19; Simonetta, 1977: 43-44; Köker, 2011: 40.

⁵⁶⁸ VI. Mithradates, MÖ 79 yılında elçilerini Roma'ya göndererek Dardanos Anlaşması'nın yazılı hale getirilip onaylanmasını istemiştir. VI. Mithradates, Romalılar'ı verecekleri karara yönelik olarak test etmeye çalışmış olabilir. Magie, 1950: 321. Pontos elçileri, Roma'ya gittiklerinde Kappadokia elçileri ile karşılaşmıştır. Kappadokia elçilerinin talebi, VI. Mithradates'in Dardanos Anlaşması gereğince Kappadokia'ya ait olan bölgelerden çekilmesi yönünde olmuştur. Kappadokia elçilerinin istekleri doğrultusunda Sulla, Pontos elçilerine Dardanos Anlaşması'nın yazılı hale getirilip onaylanması için VI. Mithradates'in Kappadokia'ya ait olan bölgelerden çekilmesi gerektiğini iletmiştir. App. *Mith.* LXVII. Sulla'nın bu isteğine boyun eğen VI. Mithradates, söz konusu bölgelerden çekilmiş ve bu gelişmenin ardından Pontos elçilerini bir kez daha Roma'ya göndermiştir. MÖ 78 yılında Pontos elçileri Roma'ya vardığında Sulla'nın hayatını kaybettiğini öğrenmiştir. Liv. *per.* XC; Memn. XXVII.1; Plut. *Sull.*

I. Ariobarzanes, beşinci defa tahtını terk etmek zorunda kalmıştır.⁵⁶⁹ Kappadokia'da bu olaylar yaşanırken, Quintus Sertorius'un İspanya'da başlattığı isyanla ilgilenen Roma'dan herhangi bir müdahale gelmemiştir.⁵⁷⁰ Roma, Anadolu'da bir yandan Pontos meselesi ile ilgilenirken diğer yandan Anadolu'nun güneyindeki haydutluk ve korsanlık faaliyetleriyle mücadele içerisinde olmuştur. Bu yüzden MÖ 78 yılında Publius Servilius Vatia, haydutları ve korsanları ortadan kaldırmak amacıyla Senato tarafından görevlendirilmiştir.⁵⁷¹ Publius Servilius Vatia, başarılı seferleri sonrasında yaptığı düzenlemeler sonucunda Pontos'a uzanacak bir şekilde askeri seferlerin yapılabileceği bir yol açmıştır. Böylece hem Pontos hem de Anadolu'nun güney kesimleri kontrol altında tutulmak istenmiştir. Dikkat çeken bir husus ise Kilikia Valisi'nin Kappadokia muhafızı haline gelmesi ve bölgenin özellikle Pontos'a karşı girişilecek bir savaşta üs özelliğini kazanmış olmasıdır.⁵⁷²

MÖ 74 yılında Bithynia kralı IV. Nikomedes hayatını kaybetmiş, bu gelişmenin ardından onun tüm topraklarını ve krallığını Roma'ya vasiyet bıraktığı ortaya

XXXVI.1-6; XXXVII.5-6; Val. Max. IX.3.8; Plin. *HN* VII.138; App. *B Civ.* I.105; Paus. I.20.7; IX.33.6; Cass. Dio LII.17.4; Hieron. *chron.* MCMXXXVII; *Vir. ill.* LXXXV.12; McGing, 1986: 137; Keaveney, 2005: 162. Pontos elçileri, Senato ile diplomatik ilişkilerin sağlanması yönünde çaba harcamışlar, ancak görüşme yapmadan Pontos'a geri dönmek zorunda kalmışlardır. App. *Mith.* LXIV. Bununla birlikte bu dönemde Roma'da bazı ayaklanmalar ve karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Roma, bu dönemde kendi iç meselelerine ağırlık vermiş ve Anadolu ile ilgili konulara kayıtsız kalmıştır. Bunun sonucunda VI. Mithradates, Anadolu'da faaliyetlerini rahat bir şekilde yürütebilmiştir.

⁵⁶⁹App. *Mith.* LXVII; Tekin, 1998: 208.

⁵⁷⁰Liv. *per.* XC; XCVI; Plut. *Sert.* X.1; XI.1-3; XII.1-2; App. *Hisp.* CI; App. *B Civ.* I.108; Eutr. VI.1; Oros. V.23.2; Magie, 1950: 322. Quintus Sertorius'un İspanya'da başlattığı ayaklanma devam ederken Finbria'nın komutanlarından Lucius Fannius ve Lucius Magius, VI. Mithradates'e sığınma talebinde bulunmuşlardır. Bu talep, VI. Mithradates tarafından oldukça olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Sall. *Hist.* II.90; Oros. VI.2.12; Mayor, 2013: 294; Magie, 1950: 247; Berve, 1929: 204. VI. Mithradates'e Quintus Sertorius ile müttefik olmasını önermişler ve böylece Anadolu'da geniş topraklar elde edebileceği konusunda vaatte bulunmuşlardır. App. *Mith.* LXVIII. Bunun üzerine VI. Mithradates, MÖ 75 yılında Roma ve İspanya'daki ayaklanmaları desteklemek üzere elçilerini Quintus Sertorius'a göndermiştir. Sall. *Hist.* II.91; Liv. *per.* XCIII; App. *Mith.* LXVIII; LXXII; LXXVI; Oros. VI.2.112; Plut. *Sert.* XXIII.1; XXIV.4; Cic. *Leg. Man.* IX; XLVI; Cic. *Mur.* XXXII; Seager, 2006b: 219. Aynı yıl VI. Mithradates ve Quintus Sertorius arasında bir anlaşma gerçekleşmiştir. Liv. *per.* XCIII; Katz, 1981: 334; Magie, 1950: 322-323; Berve, 1929: 201. Anlaşma gereğince Quintus Sertorius, başarıya ulaşırsa VI. Mithradates, Kappadokia, Galatia ve Bithynia topraklarına sahip olacaktı. Mayor, 2013: 295. Quintus Sertorius, VI. Mithradates'e askeri birlik ve bir komutan gönderecek, buna karşın ondan üç bin talanton ve 40 gemi alacaktı. Plut. *Sert.* XXIV; Berve, 1929: 203.

Quintus Sertorius'un Roma karşısındaki askeri başarıları hakkında bkz. Sall. *Hist.* I.93-95; 99-100; 101-103; 104-108; II. 28-30; 51-54; 55-57; 75-76; 82.6; Plut. *Sert.* XII-XVIII; XIX.1-11; XXI.1-4; Plut. *Pomp.* XIX.1-6; XXVIII.4; Liv. *per.* XC-XCIII; Liv. *fr.* XVIII; Flor. *Epit.* II.10.6-7; Eutr. VI.1-2; Oros. V.23; App. *Hisp.* CI; App. *B Civ.* I.97; 108-110; 112; Exsuper. LIV; Frontin. *Str.* II.5.31; 13.3; Obseq. LVIII; Schol. Bob. XCVIII; Cic. *Balb.* V.

⁵⁷¹Liv. *per.* XC; Sall. *Hist.* I.115; Flor. *Epit.* I.41.4; App. *Mith.* XCIII; Eutr. VI.3.1; Oros. V.23.1; Cic. *Verr.* II.3.211; Suet. *Caes.* III.1; Broughton, 1952: 61.

⁵⁷²Arslan, 2007: 298-299.

çıkıştır.⁵⁷³ Bunun sonucunda Senato, Asia Valisi Marcus Iunius Iuncus'u Bithynia'yi Roma egemenlik sınırları içerisine dâhil etmesi ve kurulacak olan yeni eyaletle ilgili gerekli düzenlemeleri yapması için görevlendirmiştir.⁵⁷⁴ Bithynia'nın Roma eyaleti haline dönüştürülmesi, VI. Mithradates'in politikalarına aykırı bir durumdur. Ayrıca bu gelişme, Dardanos Anlaşması ile birlikte Anadolu'da oluşan dengeyi alt üst etmiştir.⁵⁷⁵ Aynı yıl Roma, M. Aurelius Cotta'yı Bithynia Eyaleti'nin ilk valisi olarak görevlendirmiştir.⁵⁷⁶ Lucullus ise Pontos'a karşı yapılabilecek olası bir savaşın komutanlığına getirilmiştir.⁵⁷⁷ VI. Mithradates, Roma'nın Anadolu'daki faaliyetlerine karşı çıkmış ve Bithynia topraklarına bir saldırı düzenlemiştir.⁵⁷⁸ Bu durum, Roma ile VI. Mithradates arasındaki savaşı başlatacak olan gelişmedir.⁵⁷⁹ Roma'nın askeri başarıları sürecinde Anadolu'da faaliyetlerine devam edemeyeceğinin farkına varan VI. Mithradates, Armenia kralı II. Tigranes'e sığınmak zorunda kalmıştır.⁵⁸⁰ VI. Mithradates'in Anadolu'dan ayrılması üzerine Lucullus, Anadolu'da barış ortamını oluşturmuştur.⁵⁸¹ Ayrıca bu gelişmeler yaşanırken Lucullus, Pontos'u tamamen işgal etmiş ve Senato'dan bölgenin bir Roma eyaleti haline getirilmesini ve gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini talep etmiştir.⁵⁸² Fakat daha sonra Lucullus ordusundaki ayaklanmalar ve karışıklıklar nedeniyle ordusunu sadece Kappadokia sınırında tutabilmiştir.⁵⁸³ Lucullus, Kappadokia'dan erzak talebinde bulunmuş ve bu süreçte I. Ariobarzanes Romalılar'a gerekli desteği sunmuştur.⁵⁸⁴ MÖ 68 yılında fırsattan istifade eden VI. Mithradates, ordusuyla krallığına dönerek Pontos'ta egemenliğini sağlamlaştırmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuştur.⁵⁸⁵ Lucullus'un ordusunun harekete geçememesinden yararlanan diğer bir kral da II. Tigranes'tir. MÖ

⁵⁷³Liv. *per.* XCIII; App. *Mith.* VII; LXXI; App. *B Civ.* I.111; Fest. XI.1; Eutr. VI.6.1; Cic. *Leg. agr.* II.40; Vell. II.4.1; II.39.2; Ampel. XXXIV.3; Malal. *chron.* CCXXI; Magie, 1950: 320; Kallet-Marx, 1995: 299; Errington, 2017: 282; Tekin, 2008: 160; Doğançcı, 2017: 70.

⁵⁷⁴Liv. *per.* XCII; Vell. II.42.3; Magie, 1950: 320; Sherwin-White, 2006: 233-234; McGing, 2005: 88.

⁵⁷⁵McGing, 1986: 144.

⁵⁷⁶Plut. *Luc.* V.1; Errington, 2017: 283; Tekin, 2008: 157.

⁵⁷⁷Vell. II.33.1; Errington, 2017: 283.

⁵⁷⁸Liv. *per.* XCIII; Plut. *Luc.* VII.6; Plut. *Flam.* XXI.10; App. *Mith.* LXVIII; LXXI; Eutr. VI.6.2; Seager, 2006b: 213; Doğançcı, 2013: 170; Broughton, 1952: 74-75; Madsen, 2009: 198; Errington, 2017: 283.

⁵⁷⁹Madsen, 2009: 198; Braund, 1983: 29; Doğançcı, 2013: 170.

⁵⁸⁰Liv. *per.* XCVII; Plut. *Luc.* XIX.1; App. *Mith.* LXXXII; Eutr. VI.8.4; Flor. *Epit.* I.40.18; Cic. *Leg. Man.* XXII-XXIII; Memn. XXX.1; Magie, 1950:334.

⁵⁸¹Bkz. Arslan, 2007: 371.

⁵⁸²Cass. Dio XXXVI.43.2; Errington, 2017: 283.

⁵⁸³Plut. *Luc.* XXV.4-6; Keaveney, 1992: 125.

⁵⁸⁴Plut. *Luc.* XVII; Memn. XXIX.

⁵⁸⁵Plut. *Luc.* XXXIV.6; App. *Mith.* LXXXVIII; Eutr. VI.9.2; Cass. Dio XXXVI.9.1-2; Sall. *Hist.* V.2-3; Memn. XXXVIII.1; Cic. *Leg. Man.* XXIV-XXV; Sherwin-White, 2006: 243.

67 yılında ordusu ile Kappadokia'ya giren II. Tigranes'e, VI. Mithradates'in de katılması üzerine Pontos ve Armenia ordusu, Kappadokia'yı istila etmiş ve I. Ariobarzanes, altıncı kez tahtını terk edip Romalılar'a sığınmak zorunda kalmıştır.⁵⁸⁶

VI. Mithradates, bir yandan hem topraklarında hem de ordusunda gerekli düzenlemeleri yaparken diğer yandan müttefik bulma arayışı içerisinde olmuştur. Çünkü Armenia'nın kendisine sunduğu desteği kaybetmiştir. II. Tigranes ve VI. Mithradates, Kappadokia'yı istila ederken II. Tigranes'in oğlu -VI. Mithradates'in torunu- iktidarı ele geçirmek için isyan girişiminde bulunmuştur.⁵⁸⁷ İsyanın VI. Mithradates'in telkinleriyle düzenlendiğini düşünen II. Tigranes, Kappadokia'dan ayrılıp Armenia'ya gitmiş ve isyan eden oğlunu yenerek Armenia'da iktidarını sağlamlaştırmıştır.⁵⁸⁸ Bu gelişmeler sonucunda ittifak arayışına giren VI. Mithradates, Parth kralı III. Phraates (MÖ ca. 70-58) ile müttefik olabilmek için diplomatik birtakım girişimlerde bulunmuştur.⁵⁸⁹ Fakat Parth'lara sığınmış olan II. Tigranes'in oğlunun etkisiyle III. Phraates, Romalı Komutan Pompeius ile anlaşma yolunu seçmiştir.⁵⁹⁰ Bu süreçte II. Tigranes'inoğlu, Pompeius'u Armenia'ya karşı sefer yapılması için ikna etmiştir.⁵⁹¹ Yapılan savaşın başarılı olması üzerine II. Tigranes, teslim olmak durumunda kalmıştır. MÖ 66 yılında yapılan anlaşmayla II. Tigranes, ele geçirdiği tüm bölgelerden çekilmiş, Sophene bölgesi ve Kilikia'nın bir kısmını I. Ariobarzanes'e bırakmıştır.⁵⁹² MÖ 65 yılında Anadolu'da kalamayacağını farkına varan VI. Mithradates, ordusuyla Bosporos Krallığı'na doğru ilerlemiştir.⁵⁹³ MÖ 64 yılında Pompeius, Anadolu'da bir takım düzenlemeler yapmıştır. Pompeius, Pontos'u Roma eyaleti haline dönüştürmüştür.⁵⁹⁴ Pompeius, Bithynia Eyaleti ile Pontos'u birleştirerek yeni bir eyalet oluşturmuştur.⁵⁹⁵ Kappadokia kralı I. Ariobarzanes ise yedinci kez tahtı elde etmiş ve ayrıca Pompeius'un

⁵⁸⁶Plut. *Luc.* XXXV.6; App. *Mith.* XCI; Cass. Dio XXXVI.17.1-2; Cic. *Leg. Man.* XXII; Tekin, 2008: 168; Magie, 1950: 349.

⁵⁸⁷Liv. *per.* C; Cass. Dio XXXVI.51.1-2; XXXVII.6.4; Debevoise, 1968: 72.

⁵⁸⁸Cass. Dio XXXVI.50.1-2; App. *Mith.* CIV.

⁵⁸⁹App. *Mith.* LXXXVII; Plut. *Luc.* XXX.1; Sall. *Hist.* IV.67; Cass. Dio XXXVI.1.1-3; Memn. XXXVIII.8.

⁵⁹⁰Liv. *per.* C; Cass. Dio XXXVI.45.3; Fest. XVI.3; Oros. VI.13.2; Just. *Epit.* XXXII.4.6; Katz, 1981: 334; Keaveney, 1981: 202.

⁵⁹¹Debevoise, 1968: 73.

⁵⁹²App. *Mith.* CV; Diod. Sic. L.4; Liv. *per.* CI; Plut. *Pomp.* XXXIII.4; Plut. *Luc.* XLVI.2-3; Cass. Dio XXXVI.52.1; LIII.5; Eutr. VI.13.1; Val. Max. V.1.9; 10; Vell. II.37.4-5; Cic. *Sest.* LVIII; Fest. XVI.2.

⁵⁹³App. *Mith.* CI; Plut. *Luc.* XLVI.2; Liv. *per.* CI; Cass. Dio XXXVI.50.2; Flor. *Epit.* I.40.25; Fest. XVI.1; Cic. *Mur.* XXXIV.

⁵⁹⁴Liv. *per.* CII; Vell. II.38.6; Fest. III.3; XI.4; Plin. *Ep.* X.79.1; Doğançlı-Altın, 2018: 3; Kaya, 1998: 165.

⁵⁹⁵Liv. *per.* CII; Str. XII.3.1; Doğançlı-Altın, 2018: 3-4; Sherwin-White, 1984: 162-165.

yapmış olduğu düzenlemelerle birlikte topraklarını oldukça genişletmiştir.⁵⁹⁶ Tüm bu gelişmelerin ardından oldukça hayret verici bir gelişme, I. Ariobarzanes'in Kappadokia tahtından çekilerek tahtını oğluna bırakmasıdır.⁵⁹⁷ MÖ 63 yılında VI. Mithradates'in ölümü sonrasında, özellikle Pompeius'un yapmış olduğu düzenlemeler, Anadolu'da Roma egemenliğini geri dönölmez bir şekilde sağlamlaştırmıştır.

⁵⁹⁶App. *Mith.* CV; Diod. Sic. XL.4; Tekin, 2007: 162; Magie, 1950: 375; Sherwin-White, 2006: 265; Adcock, 1937: 12; Marek, 2016: 290.

⁵⁹⁷App. *Mith.* CV; Borrell, 1862:13; Simonetta, 1961: 18; Simonetta, 1977: 36; Tekin, 1998: 208; Sherwin-White, 1977b: 180.

İKİNCİ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DA İSYANLAR, DİRENİŞLER VE AYAKLANMALAR

1. Büyük İskender'in Hayatını Kaybetmesinden Koroupedion Savaşı'na Kadar Anadolu'daki İsyan Hareketleri (MÖ 323-281)

MÖ 323 yılında Büyük İskender'in ölümünün ardından imparatorluk dağılmaya başlamıştır. İlan edilmiş yasal bir vâris bulunmamakla birlikte Babil'de bulunan komutanlar herhangi bir kişiyi kral ilan etmek yolunu seçmemişlerdir. Babil'de saltanat vekâleti üzerine bir araya gelen süvari ve piyade birlikleri, toplantıda bir uzlaşmaya varamamıştır. Ayrıca iki grup arasındaki gerginlikler mücadelelerin oluşmasına yol açmıştır.⁵⁹⁸ Süvariler Perdikkas'ın kışkırtmasıyla Büyük İskender ile Roksane'nin oğlu olursa, hükümdarlığın korunmasını aynı zamanda Perdikkas'ın kral naibi atanmasını önermiştir. Piyade birliklerinin komutanı Meleagros ise, Pergamon'da bulunan Büyük İskender'in diğer bir eşi olan Barsine'den doğma Herakles'in ya da Philippos'un oğlu Philippos Arrhidaios'un kral ilan edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.⁵⁹⁹ Meleagros'un kışkırtması sonucunda askerler bir ayaklanma başlatmış ve Arrhidaios'un kral ilan edilmesini talep etmişlerdir. MÖ 323 yılında uzun bir anlaşmazlığın ortaya çıkmasından sonra süvari ve piyade birliklerinin komutanları III. Philippos adını alan Arrhidaios ile birkaç ay sonra dünyaya gelen Roksane'nin oğlu IV. İskender'i çifte kral ilan etmişlerdir.⁶⁰⁰ Bu gelişmenin ardından Perdikkas, orduda düzenleme yapmak için girişimlerde bulunmuş ve Meleagros'un da yer aldığı isyan eden kişileri ve kendisine rakip olarak gördüğü birçok kişiyi öldürmüştür.⁶⁰¹

MÖ 323 yılında Pisidia halkı ayaklanarak Büyük İskender'in bölgeye komutan ve satrap olarak atadığı Balakros'u öldürmüşlerdir.⁶⁰² MÖ 322 yılında Kardialı Eumenes'in Kappadokia'da hüküm süren Ariarathes'i yapılan bir savaşta mağlup etmesi ve onu öldürmesi üzerine Perdikkas tarafından bölge kendisine bırakılmıştır. Fakat

⁵⁹⁸Diod. Sic. XVII.1-3; Plut. *Alex.* LXXVII; Nep. *Eum.* III.1; Curt. X.8.4-23

⁵⁹⁹Diod. Sic. XX.20.1; Plut. *Alex.* LXXVII.5; Curt. X.6.10-22; Just. *Epit.* XV.2.3; Errington, 1970: 49-53; Tarn, 1921: 18-28.

⁶⁰⁰Diod. Sic. XVIII.2.2-4; Plut. *Alex.* LXXVII.5; Curt. X.10.1-4; Plut. *Eum.* II.2-5; App. *Syr.* LII; Bosworth, 1993: 420-427.

⁶⁰¹FGrHist. 2.156.

⁶⁰²Diod. Sic. XVIII.22.1; Arr. *Anab.* II.12.2.

Kardialı Eumenes, bölgeye ulaştığında görevini üstlenme çabası sonucunda yerel bir takım direnişler ortaya çıkmıştır. Perdikkas, Philippos Arrhidaios ve Kardialı Eumenes, aynı yıl orduları ile birlikte Kilikia'ya gelmişlerdir. Kilikia'da alınan karar neticesinde Balakros'un ölümünden sorumlu tutulan Laranda (Karaman) ve Isaruia (Zengibar) kentleri cezalandırılmıştır. Sonuç olarak her iki kentin de direniş göstermesiyle birlikte direnen halk öldürülmüş ve halkın büyük bir çoğunluğu ise köleleştirilmiştir.⁶⁰³ Fakat Perdikkas, bölge üzerinde tam bir denetim elde edememiştir.⁶⁰⁴

Perdikkas, MÖ 322 yılında, Büyük İskender'in politikalarını devam ettirmek amacıyla, Ariarathes'in egemenliğinde bulunan Kapadokia'yı ele geçirmeyi planlamış ve Antigonos ile Leonatos'a Kapadokia yöneticisi Kardialı Eumenes'e yardım etmelerini bildirmiştir. Ancak Antigonos ve Leonatos, bu öneriyi reddetmişlerdir. Bu gelişmenin ardından Perdikkas, Ariarathes ile gerçekleştirdiği savaştan galip ayrılmış ve bu durumun sonucunda Kappadokia topraklarını Kardialı Eumenes'e bırakmıştır. Bu gelişmeden sonra Antigonos, Antipatros'un yanına kaçmak zorunda kalmıştır. Ayrıca Antigonos, Antipatros ve Krateros arasında Perdikkas'a karşı bir güç birliği oluşturulmuştur. Daha sonra söz konusu bu ittifaka Ptolemaios da katılmıştır. Perdikkas, Antigonos'la mücadele etme planını uygulamadan önce Ptolemaios'a karşı harekete geçmiştir. Ardından Perdikkas, Kardialı Eumenes'e Karia, Phrygia, Lykia ve Pamphylia'yı bölgelerini ele geçirme ve Antipatros ile Krateros'un Anadolu'ya geçmelerini engelleme görevini vermiştir.⁶⁰⁵ Perdikkas'ın ölümünden sonra Alketas ise Kardialı Eumenes'e sığınma talebinde bulunmuştur. Antipatros'a karşı ayaklanmalarda ön planda olan Attalos ise Makedonia bloğuna dâhil olmuştur. Attalos'un ordusu Knidos, Kaunos ve Rhodos bölgelerine saldırılar düzenlemiştir. Attalos'un gerçekleştirdiği bir deniz savaşında Rhodoslu amiral Demeratos, galip gelmiştir. Bu gelişmenin ardından Antipatros, Kardialı Eumenes'e karşı mücadele sürdürmüştür. Kardialı Eumenes, Antipatros'a karşı Alketos ve Attalos'dan destek alma arayışı içine girmiştir. Bunun üzerine Alketos ve Attalos, Antipatros'a karşı ayaklanmalara destek

⁶⁰³Diod. Sic. XVIII.22.1-8; Just. *Epit.* XIII.6.1-3; Oros. III.23.17; Bosworth, 1978: 232.

⁶⁰⁴Shaw, 1990: 218

⁶⁰⁵Diod. Sic. XIII.6.

vermişlerdir. Antipatros, Asandros'u Alketas ve Attalos karşısında mücadele etmesi için görevlendirmesine rağmen başarı elde edememiştir.⁶⁰⁶

MÖ 321 yılında Kardialı Eumenes, I. Halefler Savaşı'nda Krateros'a karşı mücadele içerisinde olmuştur. Kardialı Eumenes'in emrindeki komutanlardan biri olan Neoptolemus ihanet ederek Antipater ile müzakerelerde bulunmuştur. Neoptolemus, Antipater ile bir anlaşma yapmış ve Kardialı Eumenes'e karşı bir komplo kurmuştur. Kardialı Eumenes, gerçekleştirdiği mücadeleden galip ayrılmıştır. Gerçekleşen savaş sırasında Neoptolemus hayatını kaybetmiştir.⁶⁰⁷ Kardialı Eumenes'in ordusunda kendisine karşı olan gruplaşmalar ve çatışmalar meydana gelmiştir. Bunlardan biri ise Hephaistion'du. Hephaistion ile Kardialı Eumenes arasında sıklıkla uzlaşmazlık yaşanmıştır.⁶⁰⁸ Kardialı Eumenes'in Phrygia'da gerçekleşen iki savaşta rakiplerini bozguna uğratmıştır. Gerçekleşen ikinci savaşta Perdikkas, ağır bir mağlubiyet yaşamıştır. Bu gelişmelere ek olarak Perdikkas'ın tavırları ve tutumları, orduda kendisine karşı gerçekleşen tepkileri beraberinde getirmiştir. Perdikkas'a karşı ortaya konan tepkiler, orduda ayaklanma düşüncesinin belirmesine yol açmıştır. Orduda görev yapan komutanlardan Antigenes, Seleukos ve Pithon'un başlattığı ayaklanma sonucunda Perdikkas öldürülmüştür.⁶⁰⁹

MÖ 319 yılında Kardialı Eumenes Phrygia'ya doğru ilerlemiş ve Kelainai (=Apameia Kibotos)'ye gelmiştir.⁶¹⁰ Bu sırada orduda huzursuzluklar meydana gelmiştir. Çünkü ordudaki paralı askerler, Kardialı Eumenes'ten ücretlerinin ödenmesini talep etmişlerdir. Fakat Kardialı Eumenes'in orduya ödeme yapabilecek mali kaynağının olmaması, orduda gerçekleşen bir isyanın ortaya çıkmasını sağlayabilirdi. Bu gelişmenin sonucunda Kardialı Eumenes'in oluşabilecek bir isyana karşı önlemler alması ve askerlerin taleplerini yerine getirmesi gerekmiştir. Kardialı Eumenes, başka bir strateji izleme yolunu seçmiştir. Kardialı Eumenes, askerlere ödeme yapmak yerine Kelainai kentindeki arazileri askerler arasında paylaşmıştır. Ayrıca Kardialı Eumenes'in askerlerin çevredeki bölgelerde yağma hareketlerinde bulunmalarına ve

⁶⁰⁶Diod. Sic. XVIII.37.3-4.

⁶⁰⁷Diod. Sic. XVIII.29.4; Plut. *Eum.* V-VII; Just. *Epit.* XIII.8.3-9; Anson, 2004: 109.

⁶⁰⁸Plut. *Eum.* II.1-5; Arr. *Anab.* VII.13.1.

⁶⁰⁹Diod. Sic. XVIII.36.2-5; Just. *Epit.* XIII.5.10; XIV.4.11; Arr. *Anab.* VII.18.5; Arr. *fr.* IX.28; Plut. *Eum.* VIII.2-3; Paus. I.6.3; Memn. IV.3; Nep. XVIII.5.1; FGHist. 155; Anson, 2004: 112; Hölbl, 2001: 15.

⁶¹⁰Plut. *Eum.* VIII.4; Just. *Epit.* XIV.1.7-8.

bölgedeki yerleşimleri ele geçirmelerine izin vermesi, askerlerin fazlaca gelirler elde etmesine neden olmuştur.⁶¹¹ Böylece Kardialı Eumenes, ordusundaki yaşanabilecek olası bir isyanın önüne geçmiştir. Fakat Kardialı Eumenes, ordusuyla birlikte Kappadokia’da iken ordusunda beklemediği gelişmeler meydana gelmiştir.⁶¹² Kardialı Eumenes’in ordusundaki komutanların liderliğinde ordudan firarlar başlamıştır. Bunun sonucunda yaklaşık 4000 kişi Kardialı Eumenes’in ordusundan firar etmiştir. Kardialı Eumenes ise birliklerini firar eden askerlerin üzerine göndermiştir. Bu gelişmelerin ardından Kardialı Eumenes’in birlikleri, firar eden askerlerin kamp kurduğu bölgeye bir baskın düzenlemiştir. Bu baskın sonucunda firar eden askerlerin büyük çoğunluğu ele geçirilmiş ve Kappadokia’ya geri götürülmüşlerdir. Kardialı Eumenes, askerlerin firar etmesinde liderlik eden komutanları öldürmüştür. Ayrıca geri kalan askerlerin ordusunda tekrar görev yapmalarını sağlamıştır. Böylece Kardialı Eumenes, orduda başlayan isyan hareketlerinin ve firarların önüne geçmeye çalışmıştır.⁶¹³

Antigonos, Kardialı Eumenes’e karşı gerçekleştirdiği savaşta onun ordusunda çözümlerin meydana gelmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur. Antigonos, Kardialı Eumenes’in ordusunda görev yapan Apollonides ile gizlice iletişim sağlamıştır. Antigonos ile Apollonides arasında görüşmeler gerçekleşmiştir. Antigonos’un sunmuş olduğu vaatler, Apollonides tarafından oldukça olumlu bir şekilde karşılanmıştır. Gerçekleşen savaş sırasında Apollonides, aniden bir ayaklanma başlatmış ve emrindeki askerlerle Antigonos’un tarafına geçmiştir. Fakat savaş alanında Apollonides, Kardialı Eumenes tarafından ele geçirilmiştir. Kardialı Eumenes, savaş alanında mücadeleler meydana gelirken Apollonides’i öldürmüştür.⁶¹⁴ Bu gelişmelerin ardından gerçekleşen savaşta Kardialı Eumenes, mağlup olmuştur.⁶¹⁵ MÖ 318 yılında Kardialı Eumenes, ordusuna yaptığı bir konuşmada Büyük İskender’den bahsederek ordusunun güvenini bu yolla kazanmaya çalışmıştır.⁶¹⁶ MÖ 315 yılında Kardialı Eumenes, bir grup askerinin

⁶¹¹Plut. *Eum.* VIII.5.

⁶¹²Polyaenus, *Strat.* IV.6.6; Billows, 1990: 74.

⁶¹³Diod. Sic. XVIII.40.1-4; Billows, 1990: 74; Anson, 2004: 256.

⁶¹⁴Plut. *Eum.* IX.2; Anson, 2004: 128.

⁶¹⁵Diod. Sic. XVIII.40.1-4; Plut. *Eum.* V; Just. *Epit.* XIV.2.1-2; Anson, 2004: 128; Billows, 1990: 76.

⁶¹⁶Diod. Sic. XVIII.59.1-61.3; Plut. *Eum.* XIII.3-8; Just. *Epit.* XIV.2.6-12; Oros. III.23.25; Nep. XVIII.7.1-3; Polyaenus, *Strat.* IV.8.2; Will, 2006a: 45. Bu dönemde Kardialı Eumenes, Ptolemaios ve Antigonos’un muhalefetine karşın paralı askerlerden oluşan büyük bir ordu meydana getirmiştir. Diod. Sic. XVIII.61.4 -63.6.

başlattığı isyan sonucunda ele geçirilip Antigonos'a teslim edilmiş ve Antigonos tarafından öldürülmüştür.⁶¹⁷

MÖ 319 yılında Antigonos, Kappadokia'da iken yaklaşık 3000 Makedoniali asker isyan başlatmıştır. Askerler Lykaonia ve Phrygia'yı tahrip ettikten sonra dağlık alana yerleşerek güçlü bir pozisyon almışlardır. Antigonos, isyan eden askerlerle savaşmak yerine başka bir yol izlemeyi tercih etmiştir. Bu nedenle komutan Leonidas'ı ordusundan kovarak sanki aralarında bir uzlaşmazlık varmış gibi bir hava yaratmıştır. Leonidas, bu gelişmenin ardından isyan eden askerlerin bulunduğu dağlık alana giderek isyana katılmayı teklif etmiştir. Antigonos'un yaratmış olduğu durum karşısında isyan eden askerler, Leonidas'ın kendilerine katılmasını kabul etmişlerdir. Hatta Leonidas'ı isyanın liderlerinden biri olarak görmüşlerdir. Leonidas, daha sonra isyan eden askerleri Antigonos'a karşı savaşmaları için onları dağlık alandan başka bir yere çekmek için uğraş vermiştir. Ayrıca isyan eden askerlerin içerisinde süvari olmaması da ayrıca bir dezavantaj yaratmıştır. Askerler, dağlık alandan ayrıldıklarında Antigonos süvarilerini savaş alanından başka bir pozisyona çektiğinde Antigonos'un birlikleri isyancıların lideri Holkias'ı ve isyanın liderlerinden diğer ikisini ele geçirmiştir. İsyanın liderleri Antigonos'tan hayatlarının bağışlanmasını istediklerinde Antigonos, şart koşmaksızın isyancıların tümünün garnizonu terk etmelerini ve Makedonia'ya dönmelerini iletmiştir. Bunun üzerine isyancılar, Antigonos'un teklifini kabul etmiştir. Leonidas ise isyan eden askerlerin Makedonia'ya dönmeleri için görevlendirilmiştir.⁶¹⁸

MÖ 319 yılında Alketas, Antigonos'a karşı başkaldırmıştır. Bunun sonucunda Antigonos, Alketas'a karşı verdiği mücadele sonucunda onu ele geçirerek öldürmüştür.⁶¹⁹ MÖ 310 yılında Ptolemaios ve Antigonos arasında sorunlar başlamıştır. Bu gelişmenin ardından Ptolemaios, Antigonos'a karşı bir isyan başlatmıştır. Bununla birlikte Ptolemaios, Hellespontos Phrygia'sındaki ve Kilikia'daki kentlerin Antigonos'a karşı isyan etmelerini sağlamıştır.⁶²⁰

⁶¹⁷Plut. *Eum.* XVII.1; XIX.1; Diod. Sic. XIX.40.2-44.3; Anson, 2004: 189; Hölbl, 2001: 16; Errington, 2017: 45; Will, 2006a: 45.

⁶¹⁸Polyaenus, *Strat.* IV.6.6; Billows, 1990: 75; Anson, 2004: 124.

⁶¹⁹Diod. Sic. XVIII.46.1-7; Just. *Epit.* XV.1.1.

⁶²⁰Diod. Sic. XX.19.2-5.

MÖ 310 yılına tarihlendirilen Theangela yazıtı⁶²¹, Karia yöneticisi Eupolemos⁶²² ve Theangela (Etrim) kenti arasındaki bir anlaşmayı içermektedir:

“α[—]

στεφ[—]

ρου τοῦ δὲ [—]

τῶν στρατευομέ[νων — τῶν]

δὲ ζμηνῶν τελεῖν ἕκαστ[—]

εἶναι δὲ ἄδειαν καὶ Ἐρειναιεῦσιν [—]

Φιλίππῳ δὲ καὶ Δαμαγάθῳ καὶ Ἀριστοδήμῳ [καὶ τοῖς ὑπ’ αὐτοὺς τασσο]-

μένοισι στρατιώταις ἀποδοθῆναι τὰ ἐνοφειλόμεν[α αὐτοῖς ὀψώνια μηνῶν]

τεσσάρων καὶ δόμα μηνῶν δύο Ἀριστοδήμῳ καὶ τοῖς [ὑπ’ αὐτὸν οὔσιν?]

στρατιώταις ὅσοι ἂν μένωσιν παρ’ Εὐπολέμῳ· ὅσοι δὲ τῶν σ[τρατιωτῶν]

παρεγένοντο εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν Εὐπολέμου ἐν εἰρήνῃ ἢ ἐν π[ολέμῳ]

εἶναι αὐτοῖς ἄδειαν· τῶν δὲ δούλων ὅσοι μὲν ἐν εἰρήνῃ παρεγένοντο

εἶναι αὐτοῖς κατὰ τὰς συνθήκας τὰς Εὐπολέμῳ καὶ τὰς Πευκέσται γε-

γενημένας· τοῖς δὲ ἐμ πολέμῳ ἐλθοῦσιν ἄδειαν εἶναι· ἀποδοθῆναι δὲ

καὶ τοῖς καταπαλταφέταις ὀψώνια μηνῶν τεσσάρων· τῶν δὲ στρατιω-

[τ]ῶν τοῖς βουλομένοις ἀπίναί ἐξεῖναι ἔχουσιν τὰ αὐτῶν, καὶ εἶναι

[α]ὐτοῖς ἀτέλειαν τῶν ὑπαρχόντων ἄγουσιν διὰ τῆς Εὐπολέμου.]

ὅταν δὲ ὁμόσῃ Εὐ[πόλ]εμος Θεαγγελεῦσιν καὶ τοῖς στρατιώταις

ἐμμενεῖν ἐν τοῖς ὁμολογημένοις καὶ τὰ ὀψώνια ἀποδοῖ τοῖς στρατιώταις,

⁶²¹Robert, 1936: 69-86, n° 52; Austin, 2006: 88-89, n° 40; Bölük, 2012: 104-106.

⁶²²Eupolemos, Kassandros tarafından bölgeye gönderilen bir komutandır. Eupolemos, daha sonra bölgede egemenliğini oluşturmuştur. Eupolemos, Karia bölgesini yöneten yerel bir yönetici olarak karşımıza çıkmaktadır. Diod. Sic. XIX.68.

παραλαμβάνετω τὴν πόλιν καὶ τὰς ἄκρας· τοῖς δὲ στρατιώταις τοῖς ἐκ Θεαγγέλων, ἐάν τινες στρατεύωνται παρ' Εὐπόλεμωι ὑπάρχειν αὐτοῖς τὰ Πεντάχωρα. ὄρκος ὃν ὠμώμοκεν Εὐπόλεμος· ὀμνύω Δία Γῆν Ἥλιον Ἄρη Ἀθηνᾶν Ἀρείαν καὶ τὴν Ταυροπόλον καὶ τοὺς ἄλλους θεοὺς πάντας καὶ πάσας· ἐμμενῶ οἷς ὠμολόγηκα πρὸς τὴν πόλιν τὴν Θεαγγελέων καὶ τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐν Θεαγγέλοις, καὶ σημανοῦμαι τὰς συνθήκας ἃς πεποιήμαι πρὸς Θεαγγελεῖς καὶ ἀποδώσω ἐσφραγισμένας Θεαγγελεῦσι καὶ οὐ κωλύσω τὴν πόλιν ἀναγράψαι τὰς συνθήκας καὶ τὸν ὄρκον ὃν ὠμώμοκα ἐν στήλῃ καὶ στήσαι ἐν ἱερῶι ᾧ ἂν βούλωνται ἐν Θεαγγέλοις· εὐόρκο<ῦ>ντι μέμ μοι εὔ εἶναι αὐτῶι καὶ γένει, ἐπιορκοῦντι δὲ τάναντία τούτων.”

“...ve Erinaea'daki insanlar için de ayrıcalık olmalıdır. Philippos, Demagathos ve Aristodemos ve [onların komutası altındaki] askerlere dört [aylık maaşları] ödenmelidir, bundan dolayı Eupolemos'un hizmetinde kalmaya karar veren[onun emri altındaki] bütün askerlere ve Aristodemos'a iki aylık maaş ödülü de verilmelidir; savaşta ya da barışta Eupolemos'un ordusundan kente kaçan bütün [askerler] için bir ayrıcalık olmalıdır; barış şartlarına uymayan bütün köleler için Eupolemos ve Peukestas ile yapılan antlaşmadaki maddeler uygulanmalıdır; savaştan kaçanlar için bir imtiyaz olmalıdır; topçu askerler için de dört aylık maaş ödenmelidir; ayrılma arzusunda olan bütün askerlere yanlarına taşınabilir mallarını almalarına izin verilmelidir ve onlar Eupolemos'un topraklarından geçerlerken mallarına konan vergilerden muaf tutulmalıdır; ve Eupolemos, Theangela'daki insanlar ve (kentteki) birliklere anlaşmaya uyacağına dair yemin ettiğinde ve askerlere maaşlarını ödediğinde kentin ve (iki) kalenin kontrolü ona bırakıldı; Eupolemos'un hizmetine giren Theangela'daki bazı askerlerin Pentakhora'ya yerleşmesine izin verilmelidir. Eupolemos tarafından edilen yemin: Ben, Zeus, Yer Tanrısı, Helios, Ares, Athena Areia ve Tauropolos ve bütün diğer tanrı ve tanrıçalar adına yemin ederim; Ben yaptığım antlaşmaya uyacağım ve ben Theangela'daki insanlar ile yaptığım antlaşmayı mühürleyeceğim ve bunu kapatıp onlara teslim edeceğim, ve ben bir stele yazdığım ve onların istediği Theangela'daki kutsal bir tapınağa yerleştirdiğim antlaşma ve yemini kayda geçirmekten kente engel olmayacağım. Eğer ben

yeminime uyarsam ben ve ailem refaha ersin, eğer yemini bozarsam bu durumun tam aksi yaşansın.”

Yazıtta Theangela halkının ve bölgedeki paralı askerlerin isyan ettiği yer almaktadır. Karia yöneticisi Eupolemos ve Theangela'daki askerler arasında yapılan anlaşmada isyan eden askeri gücün Eupolemos'un askerleri oldukları belirtilmiştir. Yapılan anlaşma ile birlikte Karia yöneticisi Eupolemos, isyan eden askerlere bazı ayrıcalıklar tanımıştır. Askerlerin maaşlarının ödeneceği, firar eden askerlerin ve kölelerin affedileceği ve ordudan ayrılmak isteyen askerlerin kararlarına saygı duyacağını ifade etmiştir.⁶²³ İsyen eden askerlere Eupolemos tarafından sağlanan ayrıcalıklar, söz konusu askerlerin bir daha sorun olarak ortaya çıkmaması için verilen tavizler olarak değerlendirilebilir.⁶²⁴

MÖ 302 yılında Antigonos, Mithradates'in Makedonia'nın hâkimi Kassandros ile yakın ilişki içine girmiş olmasından dolayı ondan şüphelenmiştir. Bu yüzden Mithradates'in kendisine karşı isyan edeceğini düşünmüştür. Antigonos, Mithradates'i ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunmuş, fakat Demetrios, suikast girişimini engellemiştir. Mithradates, Ipsos Savaşı'ndan sonra Paphlagonia bölgesinde bulunan Kimiata Kalesi'ni ele geçirmiş ve bölgede egemenlik kurmayı başarmıştır. Bu gelişmeler Mithradates'in bölgede yerel bir hükümdar olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁶²⁵ MÖ 301 yılında Herakleia kraliçesi Amastris ile evlenen Lysimakhos, egemenlik sınırlarını genişletmiştir.⁶²⁶ Aynı yıl Kappadokia'nın yönetimi Antigonos tarafından Amyntas'a bırakılmıştır. Armenia kralı Ardoates'in himayesinde bulunan II. Ariarathes, Kappadokia bölgesininin yönetimini sağlamak düşüncesinde olmuştur. II. Ariarathes, bu süreçte Armenia kralı Ardoates'ten oldukça büyük yardımlar görmüştür. II. Ariarathes, Halys Nehri kıyılarında Amyntas'a karşı verdiği mücadeleden galip ayrılmıştır. Ayrıca savaş sırasında Amyntas, hayatını kaybetmiştir.⁶²⁷ Büyük İskender'in ölümünün ardından Lysimakhos'un payına düşen Bithynia'da yerel bir yönetici Zipoites, Lysimakhos'a karşı direniş göstermiş ve MÖ 297/296 yılında kral unvanını

⁶²³Billows, 1989: 195-196.

⁶²⁴Gillespie, 2011: 110.

⁶²⁵Diod. Sic. XVI.90.2; XX.111.4; Lucian, *Macr.* XIII; Plut. *Demetr.* IV.1-5; Plut. *Mor.* CLXXXIII a; Str. XII.3.42; App. *Mith.* IX; CXII; Bosworth-Weathley, 1998: 164.

⁶²⁶Memn. IV.4; Jones, 1937: 149.

⁶²⁷Diod. Sic. XXXI.19.5; Str. XII.1.2; Frontin. *Str.* III.2.9.

olarak bağımsızlığını kazanmıştır.⁶²⁸ MÖ 284 yılında Herakleia kraliçesi Amastris, çocukları Klearkhos ve Oksathrestarafından başlatılan bir isyan sonucu öldürülmüştür. Bu gelişmenin ardından Lysimakhos, Klearkhos ve Oksathres'i cezalandırmış ve Herakleia kentinin yönetimini Eumenes'e bırakmıştır.⁶²⁹ Bu tarihlerde Pergamon'da bir takım ayaklanmalar mevcuttur. Pergamon yöneticisi Philetairos, bağımsız bir hanedanlık kurmayı amaçlamıştır.⁶³⁰ Philetairos'un başlattığı ayaklanmanın başarılı olmasından sonra Pergamon, sistematik olarak gelişmeye başlamıştır. Mysia'nın eski satrapının topraklarında sürekli olarak Yunan sanatının ve entelektüel yaşamın merkezine dönüşen bir şehir ortaya çıkmıştır. Aynı amaç, Philetairos'un Anadolu'daki Yunan şehirlerine ve Yunan anakarasındaki tapınaklara verdiği bağışların arkasında yatmıştır. Philetairos, bu amaçla kendisini Hellenizm'in koruyucusu olarak dış dünyaya sunmaya çalışmıştır. Bununla birlikte Philetairos'un bölgedeki egemenliği, Kaikos vadisinin orta kısmından biraz daha fazlası ile sınırlıydı. Çünkü Philetairos'un olası bir yayılcı politikası Seleukoslar'ı tehdit eder hale gelebilirdi. Bu yüzden Philetairos, Seleukoslar ile açık bir şekilde çatışmaktan oldukça kaçınmıştır.⁶³¹ Philetairos'un Lysimakhos egemenliğine karşı başlattığı ayaklanmayı Strabon aktarmıştır⁶³²:

“... Büyük İskender'in haleflerinden olan Agathokles'in oğlu Lysimakhos'un hazinesini koruduğu yerd. Pergamon halkı dağın tepesinde iskan edilmişti; koni şeklinde olan dağ, dik yamaçlıydı. Bu dağın ve dokuz bin talanton'a varan hazinenin korunması, çocukluğundan beri hadım olan Tieion'lu Philetairos'a verilmişti... O, çok iyi yetiştirilmiş olduğundan bu güvene layık oldu. Bir süre Lysimakhos'a sadık kaldı. Fakat ona iftira eden Lysimakhos'un eşi Arsinoe ile arasında anlaşmazlık vardı. Bu yüzden Philetairos, Pergamon'un ayaklanmasına neden oldu ve fırsatlardan yararlanarak kenti yönetti. Çünkü bu sırada iç işleriyle bunalmış olan Lysimakhos, oğlu Agathokles'i öldürmek zorunda kalmış ve Seleukos Nikator ülkeyi işgal ederek onu tahttan indirmiştir. Fakat daha sonra Seleukos Nikator, Ptolemaios Keraunos tarafından ihanete uğrayarak öldürülmüştür. Bu karışıklıklar sırasında Philetairos, genel olarak çevresindekilere veya güçlülere her durumda hizmet ederek, dostluk ve vaatlerle egemenliğini sürdürmüş ve böylece yirmi yıl hazinenin ve kalenin hakimi olmuştur.”

⁶²⁸Magie, 1950: 311; Vitucci, 1953: 11.

⁶²⁹Just. *Epit.* XVI.3.3; Pomp. Trog. XVI; Burstein, 1976: 143. Lysimakhos, bu girişiminin ardından Bithynia kralı Zipoites'e karşı verdiği mücadelede Klearkhos ile birlikte hareket etmiştir. Burstein, 1976: 84.

⁶³⁰Paus. I.8.1; X.4.

⁶³¹Heinen, 2006: 427.

⁶³²Str. XIII.4.1.

2. Koroupedion Savaşı'ndan Phoinike Anlaşması'na Kadar Anadolu'daki İsyan Hareketleri (MÖ 281-205)

MÖ 281 yılında I. Seleukos, hem Anadolu'da hem de Thrakia'da egemenliğini güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmuştur. I. Seleukos, Lysimakheia kentine geldiğinde bir kurban törenine katılmıştır. Fakat tören sırasında Ptolemaios Keraunos, I. Seleukos'a karşı bir ayaklanma başlatmış ve onu öldürmüştür.⁶³³ Bu olayın ardından Ptolemaios Keraunos, Makedonia tahtını elde edebilmiştir.⁶³⁴ I. Seleukos'un ölümünün ardından tahta geçen I. Antiokhos, Anadolu'da bir takım düzenlemeler gerçekleştirmiştir. I. Antiokhos, Lysimakhos'a karşı giriştiği isyan hareketi nedeniyle Philetairos'a Pergamon kentinin yönetimini vermiştir.⁶³⁵ Bu gelişmelerin ardından I. Antiokhos, Syria bölgesine doğru yola çıkmıştır. Zira bu dönemde Seleukeia Piereia'da II. Ptolemaios'un desteklediği isyanlar görülmüştür. I. Antiokhos'un önceliği isyanları bastırmak olmuştur.⁶³⁶

MÖ 281 yılında Herakleia halkı, önceki valileri olan Herakleides'i tutuklamıştır. Fakat Seleukos, Herakleides'in serbest bırakılmasını istemiş ve aksi bir durumda kente saldırılar düzenleyeceğini iletmiştir.⁶³⁷ Kente Seleukoslar tarafından saldırı gerçekleştirildiğine dair bilgimiz bulunmamaktadır. MÖ 280 yılında Bityhnia kralı Zipoites'in ölümünden sonra tahta I. Nikomedes geçmiştir. Fakat I. Nikomedes'in kardeşi olan Zipoites⁶³⁸, Bithynia tahtını ele geçirebilmek amacıyla bir ayaklanma başlatmıştır. Bunun sonucunda Bithynia'da bir iç savaş meydana gelmiştir. Nikomedes, hem Antiokhos'a hem de kardeşi Zipoites'e karşı güç elde edebilmek için Yunan kentleri ile ittifak oluşturma siyasetini benimsemiştir.⁶³⁹ Bu dönemde Nikomedes, Herakleia kenti ile bir ittifak oluşturmuştur.⁶⁴⁰ Nikomedes, Thrakia'da faaliyet gösteren Kelt grupların bir kısmını kardeşine karşı verdiği mücadelede kendisine paralı asker

⁶³³Pol. II.41.1; Nep. XXI.3.4; App. Syr. LXII-LXV; Just. *Epit.* XVII.2.4-5; Memn. VIII.1-3; Oros. III.23.63-68; Paus. I.16.2; Euseb. *chron.* CCXXXV; CCXLIII; CCXLIX; Hieron. *chron.* MDCCXXXV-MDCCXXXVII; Hansen, 1971: 17; Grainger, 1990: 190.

⁶³⁴Memn. XII.2-3; Paus. X.19.7.

⁶³⁵App. Syr. LXIII.

⁶³⁶Heinen, 2006: 413.

⁶³⁷Memn. VI.1-7.4.

⁶³⁸Bu durumu fırsat olarak değerlendiren Seleukos kralı I. Antiokhos, yaşanan iktidar mücadelesinde Zipoites'i desteklemiştir. Arslan, 2000a: 56.

⁶³⁹Memn. X.1.

⁶⁴⁰Memn. IX.3-4.

olarak hizmet etmeleri için Anadolu'ya getirmiştir.⁶⁴¹ Bu karar, Anadolu'nun siyasi ve sosyal yapısını önemli ölçüde değiştirecek nitelikte olmuştur.⁶⁴² Nikomedes'in Galatlar'ı Anadolu'ya getirmesinin asıl sebebi, Anadolu'da egemenlik oluşturmak isteyen Antiokhos'un Zipoites'i desteklemesi sonucunda güç elde edebilme çabası olarak yorumlanabilir.⁶⁴³ Nikomedes, iç savaşı sona erdirmek için Galatlar'ı ordusunda paralı asker olarak kullanarak Zipoites'e karşı bir savaş başlatmıştır. Nikomedes, Galatlar ile yaptığı işbirliği sonucunda Zipoites'i mağlup ederek Bithynia'da tek egemen güç konumunu elde etmiştir.⁶⁴⁴

Galatlar'ın Anadolu'ya gelmeleri ve bunun sonucunda bölgede yerleşmeleri, Anadolu açısından kargaşanın oluşmasına yol açmıştır. Galatlar'ın Trokmi kabilesi Hellespontos'ta, Tektosag kabilesi Phrygia ve Lydia'da ve Tolistobog kabilesi ise Aiolis ve Ionia bölgelerinde yerleşmiştir. Bu kabileler, kura yöntemi ile yağma yapacakları ve vergi toplamak istedikleri bölgeleri belirlemişlerdir.⁶⁴⁵ Söz konusu kabileler, kendi bölgelerinde istila ve yağma hareketleriyle uğraşmakla birlikte çevre bölgelerden haraç toplamışlardır.⁶⁴⁶ Galatlar, kentler ve kırsaldaki bölgeler üzerine istila hareketleri düzenlemişler, hatta tapınaklara yağmalar düzenleyerek buradan bir gelir elde etmeye çalışmışlardır.⁶⁴⁷ Ayrıca Galatlar, kralların yönetimi altındaki bölgelere yağmalar düzenlememeleri karşısında haraç talebinde bulunmuşlardır.⁶⁴⁸ Galatlar, Byzantion kentinden bölgede yağma hareketlerinde bulunmamaları karşılığında haraç almışlardır.⁶⁴⁹ Galatlar'ın Anadolu'daki faaliyetleri, onların "terör" sözcüğü ile aynı değerde olduklarını ifade eden yaklaşımlara yol açmıştır.⁶⁵⁰ Galatlar'ın Anadolu'da gerçekleştirdikleri istila hareketleri, kent ve kırsalda yaşayan halkların büyük oranda

⁶⁴¹Memn. XI.1-3; XII.6; Liv. XXXVIII.16.3-7; Pol. I.6.5; Just. *Epit.* XXXII.3.6; Paus. I.41.5; VII.6.8-9; X.15.2; XXIII.14; Str. XII.5.1.

⁶⁴²Kaya, 2000: 18; Arslan, 2000: 54; Sartre, 1995: 39; Vitucci, 1953: 25; Strobel, 2002: 5; Mitchell, 1993: 15.

⁶⁴³Ellis, 1990: 93; Moraux, 1957: 68.

⁶⁴⁴Liv. XXXVIII.16.8-9; Memn. XI.4-6; Just. *Epit.* XXV.2.11; Launey, 1944: 36; Ellis, 1990: 93; Magie, 1950: 730; Strobel, 1996: 115; Hansen, 1971: 29.

⁶⁴⁵Liv. XVIII.16.10.

⁶⁴⁶Str. XII.4.10; Plin. *HN* V.42.146; Sherk, 1980: 956; Staehelin, 1907: 42; Jones, 1937: 110.

⁶⁴⁷Diod. Sic. XXII.4; Just. *Epit.* XXIV.6.4; XXIV.5.1; Paus. X.22.2-3; Mitchell, 1974: 1.

⁶⁴⁸Staehelin, 1907: 41; Hansen, 1971: 30.

⁶⁴⁹Liv. XXXVIII.16.3-4; Arslan, 2010: 229.

⁶⁵⁰Liv. XXXVIII.16.13.: "*Tantusque terror eorum nominis erat, multitudinem etiam magna subole aucta, ut Syriae quoque ad postremum reges stipendium dare non abnuerent.*"

etkilenmelerine yol açmıştır.⁶⁵¹ Leonnorios, komutasındaki Galatlar, Erythrai kentine istila hareketleri düzenlemişlerdir. Erythrai kentinin direnişini sürdürmesine rağmen kent halkı Galatlar'a haraç ödemeyi kabul ettiklerini bildirip sorunu çözme yoluna gitmiştir. Kent halkından Polykritos adlı bir kişi Galatlar ile müzakere ederek diplomatik bir takım girişimlerde bulunmuştur.⁶⁵² Bu dönemde Galatlar, Hellespontos civarındaki yerleşimlere yağmalar düzenlemişlerdir.⁶⁵³ Kyzikos kenti, defalarca Galatlar tarafından saldırıya uğramıştır. Kyzikos halkı, kentlerini koruduğunu inandıkları Herakles'in heykelini yapmışlardır. Söz konusu heykelde Herakles, bir Galat askerini bertaraf eder halde tasvir edilmiştir.⁶⁵⁴ MÖ 276 yılında Galatlar, Miletos kentine doğru harekete geçmişlerdir. Fakat Galatlar'ın Miletos'taki ana hedefi, Didyma Tapınağı olmuştur. Galatlar'ın Miletos'a karşı yaptıkları saldırılar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte Galatlar, Miletos kentine bir kez daha saldırı düzenlemişlerdir. Galatlar, kent dışında kutlama yapan Miletos'lu kadınları kaçırmışlardır. Bu eylemin karşılığında Miletos halkından fazlaca bir fidye talebinde bulunmuşlardır. Miletos halkının söz konusu fidyeyi ödemesi durumunda kaçırılan kadınların çoğu teslim edilmiştir. Galatlar'ın Miletos kentine düzenledikleri seferler ve insanları kaçırp fidye istemeleri gibi benzeri olaylar daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Galatlar'ın kaçırdığı kadınlarından bir kısmı esir olmayı tercih etmeyerek yaşamlarına son vermişlerdir.⁶⁵⁵ Galatlar'ın insan kaçırp fidye isteme eylemleri, Ephesos kentinde de görülmüştür.⁶⁵⁶ Aynı dönemlerde Erythrai kenti, Galatlar tarafından saldırılara uğramıştır. Saldırılarına karşı Erythrai halkının direnişlerini sürdürmelerine rağmen Erythrai kentinde erzak sıkıntısı yaşanmaya başlamıştır. Bu durum karşısında Erythrai halkı, bir elçilik heyeti oluşturmuştur. Galatlar ile yürütülen müzakereler sonucunda elçilik heyeti, Galatlar'a vergi vermeyi kabul etmişlerdir. Bu gelişmenin ardından Galatlar, bölgeden ayrılmışlardır.⁶⁵⁷

Galatlar'ın Anadolu'da gerçekleştirdikleri istila hareketleri, Anadolu'da kent ve kırsalda büyük tahribatlara yol açmıştır. Galatlar'ın Anadolu'da oluşturmuş olduğu terör

⁶⁵¹I Priene 74; IMT 1485.

⁶⁵²I Erythrai 24; 28.

⁶⁵³IMT 239.

⁶⁵⁴Mitchell, 1993: 16.

⁶⁵⁵Wörle, 1975: 63.

⁶⁵⁶Plut. *Mor.* CCCIX.

⁶⁵⁷I Erythrai 24.

ortamının kontrol altına alınması düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda I. Antiokhos, Galatlar'ın Anadolu'daki faaliyetlerini sona erdirmek amacıyla bir sefere çıkmıştır. MÖ 269 yılında I. Antiokhos'un gerçekleştirdiği sefer sonucunda Galatlar mağlup olmuştur.⁶⁵⁸ I. Antiokhos'un gerçekleştirmiş olduğu seferin Anadolu'da bir takım yansımaları olmuştur. Galatlar'ın mağlup edilmesi, Anadolu'daki halklar tarafından oldukça olumlu bir şekilde karşılanmıştır.⁶⁵⁹ Tüm bu gelişmelere rağmen I. Antiokhos, Ptolemaioslar ile gerçekleşen savaşa odaklanmış, Galatlar'ın Phrygia bölgesindeki egemenliklerini kabul etmiş ve bu gelişmenin ardından Anadolu'dan ayrılmıştır.⁶⁶⁰ Galatlar, I. Antiokhos'tan da yağma yapmamaları karşılığında haraç almıştır. Ayrıca I. Antiokhos, Anadolu'daki kentlerden Galatlar adına özel bir vergi toplamıştır.⁶⁶¹ Yaşanan tüm bu durumlar, Anadolu'daki kentleri olumsuz bir şekilde etkilemiştir. MÖ 261 yılında I. Antiokhos, Galatlar ile gerçekleştirdiği bir çatışma sırasında Kentoarates adlı bir Galat tarafından öldürülmüştür.⁶⁶²

Pergamon kralı I. Eumenes, tahta geçtiğinde ücretli askerlerin de yer aldığı büyük bir orduya sahipti. Ayrıca Pergamon'un ekonomik ve idari yapısına yönelik kaynakların çokluğu da krallığın gelişimine yol açan gelişmeler arasındadır. Tüm bu gelişmeler, I. Eumenes'in Seleukoslar'a karşı ayaklanması için zemini oluşturmuştur. Ayrıca I. Eumenes'in Seleukoslar'a karşı isyan girişimi, II. Ptolemaios tarafından da desteklenmiştir. Bunun sonucunda I. Eumenes, Seleukoslar'a karşı harekete geçmiştir. II. Ptolemaios'un Anadolu'ya gerçekleştirmiş olduğu seferi fırsat olarak değerlendiren I. Eumenes, Seleukoslar'a ait olan bazı bölgeleri ele geçirmiştir. Bu gelişmelerin ardından I. Eumenes, Seleukoslar ile Sardeis yakınlarında gerçekleşen savaşı kazanmış ve hüküm sürmek istediği bölgeyi Seleukoslar'ın egemenliğinden kurtarmıştır.⁶⁶³ Sardeis'te gerçekleşen savaştan galip gelmesinden sonra I. Eumenes, bastırmış olduğu sikkelerde I. Seleukos'un resmini çıkarmıştır. I. Eumenes, tahta bulunduğu süre içerisinde (MÖ 263-241) dört ay boyunca devam eden paralı askerlerin başlattığı isyan ile uğraşmak

⁶⁵⁸App. Syr. LXV; Suda σ. CDXLIII; Lucian, *Laps.* IX; Lucian, *Zeux.* VIII-XII; Heinen, 2006: 416; Strobel, 1996: 257.

⁶⁵⁹OGIS 222; I Klazomenai 1; I Erythrai 504; Foucart, 1885: 387-394; Orth, 1977: 97.

⁶⁶⁰I. Antiokhos, daha sonraki yıllarda Galatlar'ın yağmalarına maruz kalan kentleri korumak amacıyla Anadolu'nun stratejik bölgelerinde askeri yerleşimler kurmuştur. Cohen, 1978: 15.

⁶⁶¹I Erythrai 37; SEG 37.924; Habicht, 1956: 95-100.

⁶⁶²Ael. NA VI.44; Sulp. Sev. II.19; Malal. *chron.* CCIV-CCV; Euseb. *chron.* CCXLIX; CCLXIX; Hieron. *chron.* MDCCLVI; Exc. Barb. XLVI a; Movses. II.1; Ellis, 1990: 97.

⁶⁶³Str. XIII.4.2; Suda Pχ. DCCCXXVIII; Heinen, 2006:428.

zorunda kalmıştır. İsyanın hangi yılda çıktığı tam olarak tespit edilememektedir. Pergamon’da bulunan yazıtta, I. Eumenes ve paralı askerler arasında yeminli bir anlaşma yapıldığı ve I. Eumenes’in isyanı sona erdirmek için vermiş olduğu tavizler yer almıştır.⁶⁶⁴

MÖ 259 yılında “Oğul Ptolemaios⁶⁶⁵” ve Miletos tiranı Timarkhos, Anadolu’da II. Ptolemaios’a karşı bir isyan başlatmıştır.⁶⁶⁶ İsyanın etki alanı Miletos kentini kapsamıştır.⁶⁶⁷ “Oğul Ptolemaios”, Ephesos ve Samos kentlerini ele geçirmiştir.⁶⁶⁸ Bu gelişmelerin sonucunda Ptolemaioslar’ın Anadolu’daki stratejik açıdan önemli olan bölgeler kaybedilmiştir. Bu durum ise Ptolemaioslar’ın Anadolu politikasını oldukça zedeleyici bir durumdur. II. Ptolemaios’un Anadolu’daki isyana müdahale etmesi sonucunda tam bir kargaşa ortamı başlamıştır. Bu sırada Anadolu’daki isyan hareketlerini fırsat olarak değerlendiren Seleukoslar, Anadolu’da egemenliklerini sağlamlaştırmak amacıyla faaliyetlerde bulunmuşlardır. Seleukos kralı II. Antiokhos, Samos’a doğru harekete geçmiş ve kenti Seleukos egemenliğine dâhil etmiştir. Böylece Ptolemaioslar, önemli bir merkezlerini kaybetmiştir. Miletos tiranı Timarkhos ise kent halkının çağrısı üzerine II. Seleukos tarafından kentten sürgün edilmiştir. Ptolemaios ordusunun harekete geçmesi üzerine “Oğul Ptolemaios” öldürülmüştür.⁶⁶⁹ Ayrıca bu isyan hareketi Rhodos tarafından desteklenmiştir. Çünkü Ptolemaioslar ve Rhodos’un Anadolu politikaları oldukça ters düşmüştür. Her iki güç de Anadolu’nun güneyinde egemenlik kurmak düşüncesinde olmuştur. Ayrıca bu dönemde Rhodos donanması, Ephesos kıyılarında gerçekleşen savaşta Ptolemaios donanmasını yenilgiye uğratmıştır.⁶⁷⁰

II. Antiokhos ile II. Ptolemaios’un Anadolu’da egemenlik oluşturabilmek için gerçekleştirdikleri mücadeleler, Anadolu’daki diğer yöneticilerin rahat bir şekilde

⁶⁶⁴OGIS 266; Allen, 1983: 22-23.

⁶⁶⁵ “Oğul Ptolemaios” Lysimakhos ile II. Ptolemaios’un kız kardeşi Arsinoe’nin oğludur. Daha sonra II. Ptolemaios kız kardeşi Arsinoe ile evlenmiştir. Bu evlilik sonucunda II. Ptolemaios, Arsinoe’nin oğlunu evlat edinmiştir. Fakat bu görüş dışında başka olasılıklar da mevcuttur. MÖ 239 yılına kadar epigrafik belgelerde yer alan “Oğul Ptolemaios” adının isyan eden kişi olmadığı ve bu döneme kadar belgelerde üç ayrı Ptolemaios olduğu görüşü de mevcut bulunmaktadır. Grabowski, 2019: 35.

⁶⁶⁶Frontin. *Str.* III.2.11; Polyaeus, *Strat.* V.25.1.

⁶⁶⁷MÖ 258 yılında Miletos kenti, II. Antiokhos tarafından ele geçirilmiştir. App. *Syr.* LXV; Frontin. *Str.* III.9.10; OGIS 226; I Didyma 358; Hölbl, 2001: 44; Heinen, 2006: 419; Haussoullier, 1901: 6-7.

⁶⁶⁸Frontin. *Str.* III.2.11; Pomp. Trog. XXVI.

⁶⁶⁹App. *Syr.* LXV; Ath. XIII.593 a-b; SEG 1 366.

⁶⁷⁰Heinen, 2006: 419; Berthold, 1984: 91.

hareket etmelerine imkân tanımıştır. MÖ 255 yılında Kappadokia yöneticisi III. Ariarathes, kral ünvanını almıştır.⁶⁷¹ Pergamon yöneticisi I. Eumenes ise topraklarının Anadolu'daki Seleukos merkezlerine yakın olması sebebiyle kral ünvanını almak istememiştir. Bithynia'da I. Nikomedes, kral ünvanını kullanmaya devam etmiştir.⁶⁷² MÖ 255 yılında I. Nikomedes, hayatını kaybetmiştir.⁶⁷³ I. Nikomedes'in ölümünden sonra onun eşi Etazeta, bir süreliğine yönetimde bulunmuştur. Fakat I. Nikomedes'in büyük oğlu Ziaelas, Bithynia'da egemenlik oluşturmak istediğinden bir ayaklanma başlatmıştır. Ziaelas, Bityhnia tahtını ele geçirebilmek için Galat paralı askerlerinin de yer aldığı bir ordu oluşturmuştur. Ziaelas'ın oluşturduğu ordu ile Bityhnia'ya doğru harekete geçmiştir. Bölgede gerçekleşen mücadeleler sonucunda Ziaelas başarıya ulaşmıştır. Ziaelas, Etazeta'yı yönetimden uzaklaştırmış ve Bithynia tahtını elde etmiştir.⁶⁷⁴

MÖ 250 yılında Pontos kralı Ariobarzanes (MÖ ca. 266-250)'in ölümünden sonra II. Mithradates tahta geçmiştir.⁶⁷⁵ II. Mithradates'in yaşının küçük olmasını ve deneyimsiz olmasını fırsat olarak gören Galatlar, Pontos topraklarına saldırılarda bulunmuşlardır. Pontos'ta yağma ve istila hareketlerinde bulunan Galatlar, Amisos (Samsun) kentini kuşatma altına almışlardır. Amisos kentinin tüm direnişlerine rağmen kent halkı erzak sıkıntısı çekmeye başlamıştır. Herakleia kenti ise kuşatma altında bulunan Amisos'a deniz yolu ile erzak göndererek yardımda bulunmuşlardır. Bu durumun sonucunda Amisos kentinin kuşatmaya daha fazla direnebileceğini düşünen Galatlar, kuşatmayı kaldırmışlardır. Fakat Herakleia kentinin Amisos kentine yardımları Galatlar'ın tepkilerine yol açmıştır. Bunun sonucunda Galatlar, Herakleia kentine bir sefer düzenlemişler ve kenti kuşatma altına almışlardır. Galatlar, Herakleia kentinde başarıya ulaşarak kenti ele geçirmişlerdir. Herakleia halkının Galatlar'a haraç ödemeyi kabul etmesi ile birlikte Galatlar bölgeden ayrılmışlardır.⁶⁷⁶

MÖ 246 yılında II. Antiokhos'un Ephesos kentinde hayatını kaybetmesi, onun ölümünün kuşkulu bir şekilde gerçekleştiği söylentilerini de beraberinde getirmiştir.

⁶⁷¹Diod. Sic. XXXI.19.6; Simonetta, 1977: 20.

⁶⁷²SIG³ 456.

⁶⁷³Memn. XIV.2-3; Plin. *HN* VIII.144.

⁶⁷⁴FGrHist 434. Ziaelas'ın ayaklanmasını Galatlar'ın dışında Sophene kralı Sames de desteklemiştir. Memn. XIV.

⁶⁷⁵Memn. XVI.1.

⁶⁷⁶Staelin, 1907: 17.

Ayrıca bu dönemde Ephesos kentinde II. Antiokhos'un eşi Laodike da bulunmuştur. Bazı çevreler, II. Antiokhos'un ölümünün Laodike'nin girişimleri ve entrikaları sonucunda gerçekleştiğine inanmıştır.⁶⁷⁷ II. Antiokhos'un ölmeden önce Laodike'dan olma oğlu II. Seleukos'un halef olarak tayin ettiği, Laodikeia tarafından iddia edilmiştir. Bunun sonucunda II. Seleukos, Ephesos'ta kral olarak ilan edilmiştir. Fakat II. Antiokhos'un diğer eşi Berenike⁶⁷⁸ ise kendi oğlunun tahtın yasal varisi olduğunu iddia etmiştir. Bu durum neticesinde Seleukos tahtında hak iddia eden iki ayrı figür ortaya çıkmıştır. II. Seleukos'un krallığı, Anadolu'daki kentler tarafından tanınmış ve desteklenmiştir. Fakat Anadolu'da II. Seleukos'un krallığını tanımayan çevreler de bulunmaktaydı. Ephesos yöneticisi Sophron ayaklanmış ve Ptolemaioslar'a sığınmıştır. Hatta Sophron, Ephesos'tan ayrılmadan önce Laodike onu ortadan kaldırmak için girişimde bulunmuş, fakat başarılı olamamıştır.⁶⁷⁹ Antiokheia ve Seleukeia kentleri ise Berenike'nin oğlunu kral olarak destekleyen kentler arasında olmuştur. Berenike mevcut durum karşısında II. Seleukos'u bertaraf etmek için kardeşi III. Ptolemaios'tan yardım talep etmiştir. Berenike, Kilikia bölgesine bir sefer düzenlemiştir. Yapılan sefer "Üçüncü Suriye Savaşı"nın başlatacak en önemli nedenlerden birini oluşturmuştur. Kilikia bölgesine sefer düzenlenmesinin sebebi, Soloi (Viranşehir, Mersin) kentinde bulunan hazinenin II. Seleukos'un eline geçmesini engellemektir. Soloi kentinde devam eden kuşatmasının başarılı olması üzerine söz konusu hazine, Seleukeia kentine taşınmıştır.⁶⁸⁰ Kilikia valisi Aribazos, II. Seleukos taraftarı bir politika izlemiştir. Berenike'nin Kilikia'da başarılı olması üzerine Kilikia valisi Aribazos, bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Fakat Aribazos, Taurus Dağları'ndaki bölgede yaşayan yerli halk tarafından yakalanmış ve öldürülmüştür.⁶⁸¹ Aynı tarihlerde ise Berenike ve oğlu Antiokheia'da Laodike yanlıları tarafından öldürülmüştür.⁶⁸² Bu gelişmelerin

⁶⁷⁷Heinen, 2006: 420; Errington, 2017: 128-129.

⁶⁷⁸MÖ 253 yılında Seleukos'lar ve Ptolemaios'lar arasında bir anlaşma yapılmıştır. Sözü geçen anlaşma, daha sonraki yıllarda Seleukos'ların politikalarını oluşturan gelişmelerden birini oluşturmaktadır. Anlaşma II. Antiokhos, eşi Laodikeia'yı redderek Ptolemaios prensesi Berenike ile evlenmesini de içermiştir. Dan XI.6; Hölbl, 2001: 44; Walbank, 2006a: 249. Berenike hakkında bkz. Plut. *Mor.* CLXXXI f; Ael. *VH* XIII.13; Theoc. *Id.* XVII.13-18; XVII.34-42.

⁶⁷⁹Ath. XIII.593; Hölbl, 2001: 50.

⁶⁸⁰FGrHist 160.

⁶⁸¹Kaya, 2014: 219.

⁶⁸²App. *Syr.* LXV; Just. *Epit.* XXVII.1.1-5; Polyaeus, *Strat.* VIII.50.1; Val. Max. IX.10e.1; Poprh. *fr.* XLIII; Heinen, 2006: 420.

ardından III. Ptolemaios, Anadolu'da Seleukoslar'a karşı faaliyetlerini devam etmiştir.⁶⁸³

MÖ 244 yılında II. Seleukos, Anadolu'da kaybettiği toprakları yeniden kazanmaya yönelik bir politika izlemiştir. II. Seleukos, ordusu ile birlikte Toros dağlarını geçerek bölgedeki Ptolemaios ordusunu mağlup etmiştir. Bu gelişmenin ardından II. Seleukos, Anadolu'nun güney kıyılarında kendisine karşı isyan eden kentleri egemenliği altına almak için girişimlerde bulunmuştur.⁶⁸⁴ II. Seleukos, MÖ 241 yılında III. Ptolemaios ile anlaşma yapmadan önce kardeşi Antiokhos Hieraks'a Seleukoslar'ın Anadolu'da topraklarını yönetme yetkisini vermiştir.⁶⁸⁵ Bu durum II. Seleukos'un ilgisini Ptolemaioslar'a karşı yoğunlaştırması ve Anadolu ile ilgili konuların çözülmesini Antiokhos Hieraks'a bırakması anlamını taşımaktadır. Fakat süreç tam aksi yönde ilerlemiştir. II. Seleukos, Anadolu'ya müdahale etmesi gereken zorluklarla karşılaşmıştır. Ayrıca III. Ptolemaios, savaş sonucunda Anadolu'nun kıyı bölgelerinde egemenliğini sağlamlaştırmıştır. Fakat II. Seleukos ile Antiokhos Hieraks arasındaki anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Bu gelişmelerin ardından Antiokhos Hieraks, Anadolu'da bir isyan hareketi başlatmıştır. Bu durumun sonucunda Anadolu'da bulunan Pergamon, Bithynia, Kappadokia ve Pontos kendi çıkarları doğrultusunda savaş sürecinde iki güçten birini desteklemek zorunda kalmıştır. Ayrıca Galatlar, her iki güce de paralı asker olarak hizmet vermek için hazır bir durumda olmuştur. II. Seleukos, Anadolu'da müttefik edinebilmek için kardeşi Laodike'yi Pontos kralı II. Mithradates ile diğer kardeşi Stratonike'yi Kappadokia kralı III. Ariarathes ile evlendirmiştir.⁶⁸⁶ II. Seleukos'un bu dönemde Bithynia ve Pergamon ile iyi ilişkiler kurduğunu da belirtmek gerekmektedir.⁶⁸⁷ Fakat II. Seleukos ile Antiokhos Hieraks arasında savaş başladığında her iki güç de Anadolu'daki kralların istediği tarafı seçmeleri yönünde serbest bırakmıştır. II. Mithradates ve III. Ariarathes, Antiokhos Hieraks'ı desteklemeyi seçmiştir. II. Seleukos'un kardeşlerini II. Mithradates ve III. Ariarathes ile evlendirmesinin asıl sebebi, Antiokhos Hieraks'a karşı değil Ptolemaioslar'a karşı Anadolu'da kendi lehine bir denge oluşturma çabası olabilir. Antiokhos Hieraks,

⁶⁸³Pol. V.58.11; Just. *Epit.* XXVII.1.6-10; Callim. Fr. CX.40-78; Porph. *fr.* XLIII; Dan XI.7; Catull. LXVI; OGIS 54.

⁶⁸⁴Just. *Epit.* XXVII.2.1-3.

⁶⁸⁵Just. *Epit.* XXVII.2.6-8; Errington, 2017: 131.

⁶⁸⁶Just. *Epit.* XXXVIII.5.3; Diod. Sic. XXXI.19.6; Grainger, 1997: 49.

⁶⁸⁷SIG³ 456.

Galatlar'ı paralı asker olarak ordusuna dâhil etmiştir. II. Seleukos, MÖ 240 yılında Lydia'da Antiokhos Hieraks'ı yenmiştir.⁶⁸⁸ Daha sonra yönünü Ankyra'ya çevirmiş ve bölgede yapılan savaşı II. Seleukos kazanmıştır.⁶⁸⁹ Fakat Sardeis kenti, II. Seleukos tarafından ele geçirilememiştir. Anadolu'da bu karmaşa devam ederken Pergamon, bu durumdan oldukça faydalanmıştır. MÖ 241 yılında Eumenes'in hayatını kaybetmesi üzerine Pergamon tahtına I. Attalos geçmiştir.⁶⁹⁰ I. Attalos tahta geçtikten sonra kazanç sağlamak üzere Seleukos ile Antiokhos Hieraks arasındaki savaşa katılmıştır. Galatlar'ın paralı asker olarak görev yaptıkları Antiokhos Hieraks'ın ordusu, yenilgilere rağmen güç kazanmıştır. Galatlar'ın savaş sırasındaki askeri başarıları, bölgede tek başına egemen olmak istemeleri fikrini oluşturmuştur. Bu fikir, Anadolu'daki krallıklar için oldukça büyük bir tehdittir. Galatlar'ın egemenlik kurmak düşüncesinin farkına varan I. Attalos, Galatlar'a karşı ordusunu hazırlamak için girişimlerde bulunmuştur.⁶⁹¹ MÖ 238 yılında I. Attalos, Galatlar'a karşı oldukça önemli bir zafer kazanmıştır.⁶⁹² Fakat Galatlar'ın Anadolu'da yarattığı kargaşa ortamı devam etmiştir.⁶⁹³ MÖ 235 yılında Bithynia kralı Ziaelas, Galat paralı askerleri tarafından öldürülmüştür.⁶⁹⁴ Savaştan sonra Pergamon kralı I. Attalos, kral ünvanını alarak Anadolu'daki diğer krallıkların başlattığı temsili devam ettirmiştir.⁶⁹⁵ I. Attalos'un kral ünvanını alması, Seleukoslar'a karşı açık bir isyan girişimi olarak algılanmıştır. Bu nedenle Antiokhos Hieraks, Anadolu'nun yönetimini sağlamak istediğinden dolayı isyancı olarak nitelendirdiği I. Attalos'u bertaraf etmek niyetinde olmuştur.⁶⁹⁶ Antiokhos Hieraks, II. Seleukos'a karşı başarılar elde etmesine rağmen⁶⁹⁷ Anadolu'daki Seleukos topraklarında

⁶⁸⁸Euseb. *chron.* CCLI; Errington, 2017: 132-133.

⁶⁸⁹Euseb. *chron.* CCLI; Polyaeus, *Strat.* IV.9.6; VIII.61.1; Just. *Epit.* XXVII.2.10-12; XLI.4.7; Plut. *Mor.* CLXXXIV a; CDLXXXIX a-b; DVIII d-e; Ath. XIII.577 f.

⁶⁹⁰Pol. XVIII.41.8; Liv. XXXIII.21.1; Paus. I.8.1; Ath. X.445 d; Str. XIII.4.2.

⁶⁹¹MÖ 228 yılına tarihlendirilen Miletos kentinin kolonisi Kios hakkındaki kararname (I Milet 3.141), savaş sürecinde Kios'a bazı yükümlülüklerin getirildiğini açıklamaktadır. Chaniotis, 2005: 122. Büyük olasılıkla yazıtta bahsedilen savaş, I. Attalos'un Galatlar'a karşı başlatmış olduğu savaştır.

⁶⁹²Pol. XVIII.41.7; Liv. XXXIII.21.3; Frontin. *Str.* I.11.15; II.13.1; Paus. I.4.5-6; VIII.1; Polyaeus, *Strat.* IV.20.1; OGIS 269; 276; I. Milet. 3.141.

⁶⁹³Liv. XXXVIII.16.13; Mitchell, 1993: 20; Rankin, 1987: 193.

⁶⁹⁴Ath. II.58 c; Green, 1990: 699.

⁶⁹⁵Pol. XVIII.41.7-8; Str. XIII.4.2; I. Pergamon. 43; 44; OGIS 289; Hansen, 1971: 31-32; Mitchell, 1993:21; Allen, 1983: 30; Rostovtzeff, 1941: 555; Meshane, 1964: 60. I. Attalos'un kral ünvanını kullanmaya başlaması, Seleukoslar'a karşı meydan okuması anlamını taşımaktadır. I. Attalos, Pontos ve Kappadokia kralları gibi hanedanlar arası evlilik modeli ile bölgede egemenliğinin sağlamlaştırılması yönünde hamle yapmayı açık bir meydan okumayla askeri zaferler ile bölgede egemenlik oluşturma yoluna gitmiştir.

⁶⁹⁶Kaya, 2014: 218-219.

⁶⁹⁷Euseb. *chron.* CCLI.

geçici olarak egemenlik sürmüştür. Antiokhos Hieraks'ın I. Attalos karşısındaki yenilgileri⁶⁹⁸, onun yönetimindeki tüm toprakların Pergamon egemenliğine geçmesini sağlamıştır. Antiokhos Hieraks, Kappadokia kralı III. Ariarathes'e sığınmasına rağmen kendisine karşı bir komplo kurulduğunu düşünerek bölgeden ayrılmıştır.⁶⁹⁹ Fakat MÖ 226 yılında Antiokhos Hieraks'ın bir grup Galatlı tarafından öldürülmesi⁷⁰⁰ ve ardından II. Seleukos'un ölümü⁷⁰¹ yeni bir kargaşa ortamını yaratmıştır.

II. Seleukos ile Antiokhos Hieraks'ın savaşı sırasında Anadolu'da krallıkların savaşa katılmasının yanı sıra yerel yöneticiler de kendilerini güç savaşının içerisinde bulmuştur. Kargaşa ortamından faydalanıp bölgesinde nüfuzunu güçlendiren ve sonucunda bir hanedanlık kuran ya da hükümdar sıfatını alan yerel ölçekte güçlü bir takım kişiler de bulunmaktaydı. Bunlara Lysanias ve Limnaeus örnek olarak gösterilebilir. Olympikhos ise II. Seleukos tarafından Karia bölgesine atanan bir yöneticidir. Olympikhos, savaştan yararlanarak bölgede nüfuzunu güçlendirmeye çalışmış ve diplomatik ilişkiler yürütmüştür.⁷⁰²

MÖ 223 yılında III. Seleukos ve Akhaios, I. Attalos'a karşı sefer için hazırlıklarda bulunmuştur. Seleukos ordusu, Toroslar'ı geçip I. Attalos'un üzerine doğru ilerlerken III. Seleukos, Phrygia yakınlarında Galat paralı askerlerinden olan Apaturos ve Nikanor'un başlattıkları bir isyan sonucunda öldürülmüştür.⁷⁰³ Akhaios ise ordunun tek sorumlusu olarak kalmıştır. Akhaios, III. Seleukos'un ölümüne sebep olan Apaturos ve Nikanor'u yakalamış ve onları cezalandırmıştır. Ayrıca orduda baş gösteren ayaklanmaların önüne geçmiştir.⁷⁰⁴ Akhaios, Anadolu'da Pergamon'a karşı belirli başarılar elde etmiştir.⁷⁰⁵ III. Seleukos'un ölümü onun kardeşi III. Antiokhos'u hiçbir

⁶⁹⁸OGIS 271; 274; 275; 278; 279; 280; Green: 1990: 264; 699; Mitchell, 2003: 285.

⁶⁹⁹Just. *Epit.* XXVII.3.7-10; Euseb. *chron.* CCLIII.

⁷⁰⁰Just. *Epit.* XXVII.3.11; Pol. V.74.4; Plin. *HN* VIII.158; Euseb. *chron.* CCLIII.

⁷⁰¹Just. *Epit.* XXVII.3.12; Pol. IV.48.6; V.40.5; App. *Syr.* LXVI; Euseb. *chron.* CCLI; CCLIII; CCLXIII; Hieron. *chron.* MDCCXCI; Sulp. Sev. II.19.

⁷⁰²Dignas, 2002: 2-6; 59-69; Ma, 1999: 42; 47; 116; Robert L. & J., 1990: 542-553; Bilde, 1990: 79-90; Gabrielsen, 1999: 82; 86; 91. Olympikhos dışında Anadolu'da nüfuz kazanan yerel güçler de mevcuttur. Pol. V.90.1; Bikeran, 1938; 166; Bagnall & Derow, 2004: 29. Olympikhos, Seleukos'a bağlı bir yönetici olmasına karşın bölgede nüfuzunu güçlendirdikten sonra Makedonia kralı III. Antigonos Doson ile iyi ilişkiler kurmuştur. I. Labruanda 34; 35. Pol. XX.5.4-11.

⁷⁰³Pol. II.71.4; IV.2.7; V.40.6; XXXIX.8.5-6; XLVIII.6-8; Just. *Epit.* XXIX.1.3; App. *Syr.* LXVI; Porph. *fr.* XLIV; Euseb. *chron.* CCLIII; CCLXIII; Hieron. *chron.* MDCCXCIV; Malal. *chron.* CCV; Exc. Barb. XLVI a; Launey, 1949-1950: 508; Downey, 1963: 53.

⁷⁰⁴Pol. IV.48.9; V.40.7.

⁷⁰⁵Ma, 1999: 54-56.

rakibi olmadan tahtı elde etmesini sağlamıştır. Seleukos Krallığı'nın merkezdeki istikrarsızlığı krallığın parçalanma belirtilerini yansıtmıştır. III. Seleukos tahta geçtikten sonra Pontos Kralı II. Mithradates'in kızı Laodike ile evlenmiştir.⁷⁰⁶ III. Antiokhos'un Anadolu'da egemenliğini sağlamlaştırmaya çalıştığı bu dönemlerde Pontos Krallığı'nı evlilik yolu ile kendisine bağlamasının önemi oldukça büyüktür.

Bu dönemlerde I. Attalos, Ionia'dan Troas'a kadar olan bölge içerisinde egemenliğini kurmuş ve Seleukoslar'ın bölgedeki kentlerin bağımsızlığı politikasını üstlenmiştir. Karia ve Lykia bölgeleri ise Ptolemaioslar'ın egemenlik sınırları içerisinde olmuştur. Pisidia ve Pamphlyia bölgeleri ise bu dönemde bağımsız bölgelerdir.⁷⁰⁷ III. Antiokhos, Anadolu'da daha önce Seleukoslar'a ait olan bölgelerde egemenlik oluşturmak için Akhaios'u görevlendirmiştir.⁷⁰⁸ MÖ 222 yılında Akhaios, I. Attalos'un işgal ettiği bölgeleri ele geçirerek Anadolu'da Sardeis merkezli Seleukoslar idaresini yeniden kurmuştur. Akhaios, özellikle Toroslar ve civarında Seleukos egemenliğini sağlamlaştırdıktan sonra I. Attalos'un hinterlandını tamamen kapatarak onu Pergamon'a adeta hapsetmiştir.⁷⁰⁹ Böylece I. Attalos'un yayılcı politikası oldukça zedelenmiştir. Akhaios, Anadolu'da Lampsakos, Aleksandria Troas, Ilion ve Smryna haricinde Anadolu'nun batısında daha önce Seleukoslar'ın egemenliğinde bulunan bölgelerin neredeyse tamamını ele geçirmiştir. MÖ 220 yılında Akhaios, Laodikeia kentinde bir isyan başlatarak kendisini kral ilan etmiştir.⁷¹⁰ Akhaios'un politikası, Syria'ya karşı bir sefer düzenlemek ve III. Antiokhos'u bertaraf etmektir. Fakat Akhaios'un ordusunda bu fikre karşı çıkan askerler bir isyan hareketi başlatmışlardır. Bu durum karşısında Akhaios, ordusundaki isyanın büyümesini engellemiş ve bu fikirden vazgeçmek zorunda kalmıştır.⁷¹¹

MÖ 218 yılında Pednelissos kenti Akhaios'a yardım talebinde bulunmuştur. Çünkü Pednelissos (Bodrumkaya, Kozan) kenti, Selgeliler tarafından kuşatma altına alınmıştır. Bunun üzerine Akhaios, Pisidia ve Pamphlyia bölgelerine bir sefer başlatmıştır. Akhaios, bölgede faaliyetlerine devam ederken komutanlarından

⁷⁰⁶Pol. V.43.1-4; Green, 1990: 701.

⁷⁰⁷Özsait, 1985: 45.

⁷⁰⁸Pol. IV.48.9-10; V.40.7.

⁷⁰⁹Pol. IV.48.11; Green, 1990: 265.

⁷¹⁰Pol. IV.19.1-12; Gardner, 1878: 30.

⁷¹¹Kaya, 2014: 221.

Garsyeris'i Pednelissos kentine yardım etmesi için görevlendirmiştir. Garsyeris, komutasındaki birliklerle ilerlerken Pisidia bölgesine ulaşan iki yolun Selge halkı tarafından kapatıldığını haber almış ve bu durum neticesinde Pamphylia bölgesine doğru harekete geçmek durumunda kalmıştır. Garsyeris, bölgeden çok sayıda asker toplamış ve Pednelissos kentine yardım etmek üzere Selgeliler'e karşı harekete geçmiştir. Garsyeris, Selgeliler'e karşı harekâtında başarılı olmuş ve Selge kenti halkından birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Bununla birlikte Garsyeris'in harekâtından kurtulmayı başaran çok sayıda insan ise Selge kentine gelmiş ve kentin kapılarını kapatarak kendi hayatlarını güvence altına almayı istemişlerdir. Bu süreçte Selge halkı kent içerisinden Logbasis adlı bir kişiyi Garsyeris ile barış yapması için görevlendirmişlerdir. Fakat Logbasis, kenti temsil edip barış görüşmelerini yürütmek yerine ihanet ederek Garsyeris ile işbirliği yapmıştır.⁷¹² Garsyeris, komutasındaki birliklerle kente saldırmasına rağmen başarılı olamamıştır. Bu gelişmelerin ardından Akhaios, ordusu ile bölgeye gelmiştir. Akhaios'un ordusunun Logbasis'in yardımıyla kente yaklaştığını gören Selge halkı, Logbasis'in kent içerisindeki evine doğru harekete geçerek Logbasis'in eşini ve çocuklarını öldürmüştür. Ardından Selge halkı, kent içerisindeki köleleri kenti savunmaları karşılığında özgür bırakmışlardır. Böylece Akhaios'a karşı başarı elde etmişlerdir. Kenti ele geçiremeyen Akhaios ise Selge halkıyla anlaşma yapmak zorunda kalmıştır.⁷¹³

MÖ 218 yılında I. Attalos, Akhaios karşısında kaybettiği yerleri geri almak amacıyla Galatlar'ın Aigosag kabilesinden çok sayıda kişiyi paralı asker olarak ordusuna almıştır.⁷¹⁴ I. Attalos, Aigosag kabilesinin yardımcıları ile kısa zaman içerisinde kaybettiği topraklarda egemenliğini oluşturmuştur. Fakat aynı yıl I. Attalos'un bölgede ilerleyişi sırasında Aigosaglar'ın oluşturduğu birlikte huzursuzluklar ve ayaklanmalar başlamıştır. Aigosaglar MÖ 1 Eylül 217'de gerçekleşen ay tutulmasını⁷¹⁵ kötü olayların olacağını öne sürerek ordunun faaliyetlerine devam etmemesi ve geri dönmesini talep ederek bir isyan başlatmışlardır. I. Attalos ise isyanın büyümemesi için Aigosaglar'ın taleplerini kabul etmiştir. I. Attalos, Aigosaglar'ı Hellespontos'a yerleştirerek kendisine

⁷¹²Akhaios'un eşi Laodike, Logbasis tarafından büyütülmüştür. Logbasis bu nedenle ihanet edip Akhaios'un tarafına geçmiş olabilir.

⁷¹³Pol. V.72-77.

⁷¹⁴Pol. V.72-79; Magie, 1950: 10.

⁷¹⁵<https://eclipse.gsfc.nasa.gov/5MCLE/5MKLE-214173.pdf>

sadık kalan Lampsakos, Alexandria Troas ve Ilion kentleriyle görüşmelerde bulunmuş ve daha sonra Pergamon'a dönmüştür.⁷¹⁶ Aigosaglar'ın isyan etmesindeki neden, ay tutulmasının kötü olayları meydana getireceği düşüncesi değil I. Attalos'un Aigosaglar'a bölgede yağma hareketlerinde bulunmalarına izin vermemesidir.⁷¹⁷ Ayrıca Aigosaglar, Hellespontos'a yerleştikten sonra yağma hareketlerinde bulunarak kentleri ve kırsalı taciz etmişler ve böylece Anadolu'da sorun kaynağı olmayı devam ettirmişlerdir. Akhaios'a karşı savaş devam ederken Bithynia kralı I. Prusias ise bazı başarılar elde etmiştir. Galatlar, Hellespontos civarındaki bölgeleri yağmalamaya başlamıştır. Galatlar, Ilion kentini ele geçirmeye çalışırken Alexandria Troas bölgesi halkı Galatlar'a karşı direnişleri sayesinde hatırı sayılır bir başarı elde etmiştir. Galatlar, bölgede başarı elde edemeyince Arisbe kentini işgal etmiştir. Galat terörünün bölgede artarak devam etmesi üzerine I. Prusias ordusu ile birlikte Galatlar'a karşı bir sefer düzenlemiştir. Galatlar'ın mağlup olması üzerine Galat teröründen etkilenen halklar, bu durumu sevinçle karşılamıştır.⁷¹⁸ Akhaios'un Anadolu'daki faaliyetlerine karşın III. Antiokhos ordusu ile Anadolu'ya geldikten sonra I. Attalos ile ittifak yapmıştır.⁷¹⁹ Bu ittifakın sonucunda III. Antiokhos, Pergamon Krallığı'nı tanımak zorunda kalmıştır. III. Antiokhos, Akhaios tarafından ele geçirilen Sardeis'i kuşatma altına almıştır.⁷²⁰ MÖ 214 yılında III. Antiokhos, Sardeis'i ele geçirmiştir.⁷²¹ MÖ 213 yılında Akhaios'un öldürülmesi ile birlikte Seleukoslar'ın Anadolu'daki en büyük problemi ortadan kalkmıştır.⁷²² MÖ 209 yılına tarihlendirilen Seleukoslar'ın Anadolu'daki yöneticisi olan Zeuksis'e yazılmış olan bir mektup III. Antiokhos'un Anadolu ile ilgili konular ile ilgilenmeye devam ettiğini göstermektedir.⁷²³

⁷¹⁶Pol. V.78; Hansen, 1971: 41 dn. 82; 42; Malay, 1992: 34.

⁷¹⁷Mitchell, 1993: 22.

⁷¹⁸Pol. V.111.1-7; Hansen, 1971: 43; Ellis, 1990: 98; Staehelin, 1907: 36; Mitchell, 1993: 22.

⁷¹⁹Pol. V.107.4; V.109.5.

⁷²⁰Pol. VII.15.2. III. Antiokhos'un Sardeis kuşatması, iki yıl boyunca sürmüştür.

⁷²¹Pol. VII.15.2-18.10. III. Antiokhos ve Laodike'nin Sardeis kentine göndermiş olduğu mektuplar için bkz. SEG 39 . 1283-1285; Ma, 1999: 284-287.

⁷²²Pol. VIII.15.1-21.11; Suda β. CDLXXX.

⁷²³SEG 37.1010.

3. Phoinike Anlaşması'ndan Pdyna Savaşı'na Kadar Anadolu'daki İsyân Hareketleri (MÖ 205-168)

III. yüzyılın sonlarına tarihlendirilen Soloi kentindeki halka yazılan bir mektup, kentte meydana gelen huzursuzlukları ve bunun karşısında halkın tepkilerini yansıtmıştır. Fakat Soloi halkına yazılan mektubun hangi kral tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Mektubun IV. Ptolemaios ya da III. Antiokhos tarafından yazıldığına ilişkin öneriler mevcuttur. Önemli olan mektubun hangi kral tarafından yazıldığı değil mektupta yer alan kent içerisindeki huzursuzluklar ve tepkilerdir. Mektup, Hellenistik kralların gönderdiği garnizonların yerli halkı korumak yerine bazen taciz ettiğini açıkça göstermektedir⁷²⁴:

1 νοι σὲ μὲν οὐκ ἐσχολακέναι οὐδὲ
μίαν ἐπίσκεψιν ποιήσασθαι, τὴν δὲ πόλιν οὐ με-
τρίως κατὰ τοῦτο τὸ μέρος θλίβεσθαι· χωρὶς
μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἀτάκτως κατε-
5 σκηνωκότων οὐ μόνον τὴν ἔξω πόλιν ἀλλὰ καὶ
τὴν εἴσω κατέχεσθαι, ἣν οὐδ' ἐπ' Ἀλεξάνδρου
τοῦ βασιλέως οὐδέποτε ἐπισταθμευθῆναι,
μάλιστα δὲ ὑπὸ τῶν ἔξω τάξεων ἐνοχλεῖσθαι·
τοὺς γὰρ κατέχοντας τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων
10 τούτους εἶναι. οἶμαι μὲν οὖν καὶ παρόντι σοι [περὶ]
τούτων ἐντολὴν πεποιῆσθαι· οὐ μὴν ἀλλ' εἰ]-
περ μὴ γέγονεν, σοὶ κ[α.] {καθῆκον ἦν?}.

III. yüzyılın sonlarına doğru Soloi kentindeki garnizonlar, şehir içerisindeki evleri işgal ederek buralarda konaklamışlar, kentte meydana gelen tepkiler sonucunda kendi tasarruflarını kullanmışlardır. Bunun sonucunda kent halkı meydana gelen durum karşısında diplomatik faaliyetler ile sorunun çözülmesi yoluna gitmişlerdir. *str.* 5-6'da

⁷²⁴SEG 40.1312; Heberdey-Wilhelm, 1896: 42-43, n° 101; Chaniotis, 2005a: 70-71.

Büyük İskender döneminde Soloi kentinin ele geçirildiği ve bu dönemde bile garnizonların kentin içerisinde konaklanmasına izin verilmediği yer almaktadır.

MÖ 197 yılında Lampsakos halkı, Massalia halkına göndermiş olduğu bir mektupta Galatlar'ın Tolistobog kabilesinin kentlerini yağmaladıklarından söz etmiştir. Mektupta Lampsakos halkının Galat terörüne karşı şikâyetleri yer almıştır.⁷²⁵ Ayrıca aynı tarihlerde Galatlar'ın Tolistobog kabilesi, Herakleia kentine bir yağma seferi düzenlemiştir. Fakat Galatlar'ın Tolistobog kabilesi, bölgede gerçekleşen direnişlere karşı başarı sağlayamamış ve büyük oranda kayıp verip geri çekilmek zorunda kalmışlardır.⁷²⁶

MÖ 189 yılında consul olarak seçilen Manlius Vulso, Lucius Scipio'dan Anadolu'daki Roma birliklerinin komutasını almıştır.⁷²⁷ Anadolu'ya gelen Manlius Vulso, Magnesia Savaşı sırasında III. Antiokhos'u desteklemiş olan taraflara karşı bir cezalandırma seferi gerçekleştirmek istemiştir. Bu seferin arkasında yatan sebep ise Seleukos yanlısı politika izleyen tarafları yendikten sonra onları Anadolu'da oluşturmak istediği yapıda denge unsurları olarak kullanmaktır. Böylece Manlius Vulso, Anadolu'da hem Roma gücünü göstermek hem de oluşturmak istediği yapının devamlılığını sağlamak niyetinde olmuştur. Manlius Vulso, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra ordusuyla birlikte Ephesos kentinden ilerleyişine başlamıştır.⁷²⁸ Fakat Manlius Vulso'nun takip etmiş olduğu güzergâh doğrudan Galatlar'ın üzerine olmamıştır. Manlius Vulso ordusuyla birlikte Pisidia, Karia ve Pamphylia bölgelerine yönelmiştir. Manlius Vulso, güzergâhı üzerindeki kentlerden ve topluluklardan zorla haraç almıştır.⁷²⁹ Böylece Galat terörü yüzünden zarar gören Anadolu halklarına benzer bir durum Romalılar tarafından yaşatılmıştır.⁷³⁰ Manlius Vulso'nun oluşturduğu terör ortamından haberdar olan halklar, önlemler uygulama yoluna gitmişler ve yaşadıkları bölgeleri terk ederek yaşadıkları korku nedeniyle dağların yüksek tepelerine saklanmak zorunda kalmışlardır. Manlius Vulso, Pamphylia'ya ulaştığında aldığı paralar karşılığında bölgedeki kentleri özgür ilan etme yoluna gitmiştir. Anadolu'da

⁷²⁵SIG³ 591.

⁷²⁶Memn. XX.

⁷²⁷Diod. Sic. XXIX.9.1; Liv. XXXVII.48.1-51.7; Zon. IX.21.

⁷²⁸Liv. XXXVIII.12.1-15.5; XLII.10-11; XLV.1-8; XLVII.8-XLVIII.12; Pol. XXI.33.1-36.4; Zon. IX.20; *Vir. ill.* LV.1.

⁷²⁹Magie, 1950: 1156-1157 dn.4.

⁷³⁰Errington, 1972: 179.

faaliyetlerine devam eden Manlius Vulso, Abbassos'ta kamp kurmuş ve ilerleyişine ara vermiştir. Manlius Vulso, Abbassos'tayken Galatlar'ın Tolistobog kabilesinden Eposognatos⁷³¹ ile diplomatik ilişkilerde bulunmuştur. Eposognatos, diğer Galat kabileleriyle görüşerek bir çözüm yolu bulunması için çaba harcamış, fakat girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Roma ordusu, Aksylon'a ulaştığında bölgede Galatlar'ın saldırısına maruz kalmıştır. Bu beklenmedik saldırı, Roma ordusunda bir kargaşa oluşturmuştur.⁷³² Yaşanan bu durum sonucunda Manlius Vulso, Galatlar'ın direnişini kırmak için Gordion (Yassihöyük) kentine doğru harekete geçmiştir. Manlius Vulso, Gordion'a geldiğinde kenti terk edilmiş bir halde bulmuştur. Çünkü bölgede yaşayan halklar, Roma ordusunun bölgeye yaklaştığını öğrenmiş ve hayatlarını kurtarabilmek için Olympos Dağı'na sığınmıştır.⁷³³ Galatlar'ın Tektosag ve Trokmi kabileleri ise Magaba Dağı'na sığınmıştır. Ayrıca Tektosag ve Trokmi kabileleri, Olympos Dağı'na sığınmış olan Galatlar'a yardım etmek üzere Magaba Dağı'ndaki birliklerinin bir kısmını buraya göndererek destek olmuşlardır.⁷³⁴ Olympos Dağı'nda yapılan savaş sonucunda yenilgiye uğrayan Galatlar, ormanlık alanlara doğru kaçmaya başlamıştır. Romalılar'ın kaçan insanların peşlerine düşmeleri sonucunda çoğu kadın ve çocuk olmak üzere yaklaşık kırk bin Galat öldürülmüştür. Geri kalan Galatlar'ın pek çoğu ise esir olarak alınmıştır.⁷³⁵ Galatlar'ın bu kadar kayıp vermesinin sebebi, Galat kampında her yaştan ve cinsiyetten insanların toplanmış olmasıdır. Çünkü Galatlar, Olympos Dağı'nda

⁷³¹Eposognatos, Pergamon ile iyi ilişkileri bulunan ve Magnesia Savaşı'na katılmayan ve savaş sürecinde Pergamon'u destekleyen bir Galat yöneticisidir. Liv. XXXVIII.18.1.

⁷³²Liv. XXXVIII.18.4-8.

⁷³³Liv. XXXVIII.18.15; Pol. XXI.37.8-9.

⁷³⁴Liv. XXXVIII.19.1-2; Rankin, 1987: 197; Staehelin, 1907: 54.

⁷³⁵Esir alınan kişiler arasında Tolistobog kabilesinin şefi Ortiagon'un eşi Khiomara da bulunmaktaydı. Fakat Khiomara'nın esir tutulduğu yerdeki Romalı komutan epey miktarda fidye almak niyetinde olmuştur. Bunun için Romalı komutan Khiomara'nın yanında bulunan hizmetçilerinden birini Ortiagon'a göndererek durumu bildirmesi ve Khiomara'nın talep edilen miktar ödenmesi koşuluyla serbest bırakılacağını iletmesi için göndermiştir. Romalı komutan, fidye istediğini Roma kampından saklama yoluna gitmiştir ve gece Khiomara ile kampın yakınındaki bir yere sessizce gelmiştir. Romalı komutan burada Ortiagon'a gönderdiği hizmetçinin getireceği cevabı bekleme yoluna gitmiştir. Romalı komutanın Ortiagon'a gönderdiği hizmetçi ve yanındaki bir kişi daha ile gelerek komutana istemiş olduğu meblağı sunmuşlardır. Romalı komutan, burada istemiş olduğu fidyeyi sayarken Khiomara, hizmetçilerine talimat vermiş ve hizmetçiler harekete geçerek Romalı komutanı öldürmüşlerdir. Khiomara'nın isteği üzerine hizmetçiler, Romalı komutanın kafasını gövdesinden ayırmışlardır. Khiomara, bölgeden hemen ayrılmış ve Ortiagon'un bulunduğu kampa doğru hareket etmiştir. Khiomara, Ortiagon ile buluştuğunda elindeki kesik başı yere atmıştır. Ortiagon, bunun ne anlama geldiğinde Khiomara, kendisine tecavüz eden ve zorba tavırlarda bulunan Romalı komutandan nasıl intikam aldığını dile getirmiştir. Bkz. Arslan, 2000: 106-107.

mevzilenirken sivil halkı da beraberlerinde götürmüş ve kampa yerleştirmişlerdir.⁷³⁶ Manlius Vulso, Anadolu'dan ayrılmadan önce Galat yöneticilerini etrafında toplayıp II. Eumenes'e karşı bir politika üretmemeleri ve kendi sınırları kalmak koşuluyla bölgede yaşamalarına izin vermiştir. Ayrıca Anadolu'da istila ve yağma hareketlerinde bulunmalarını aktarmıştır. Galat yöneticileri ise bu şartları kabul etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Galatlar, gerçekleştirilen düzenlemeler sonucunda Pergamon'un egemenlik sınırları içerisinde kalmıştır.⁷³⁷

MÖ 188 yılında Apameia Antlaşması imzalanmasının ardından Seleukoslar ciddi anlamda ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Apameia Antlaşması gereğince Seleukoslar'ın Roma'ya tazminat ödemesi gerekmiştir.⁷³⁸ Ekonomik anlamdaki baskılar, Seleukos egemenliğindeki bölgelerde vergilerin arttırılmasına yol açmıştır.⁷³⁹ Ayrıca III. Antiokhos, var olan ekonomik sıkıntıların aşılması için tapınakların mülklerinin devlete aktarılmasını bir araç olarak görmüştür. Bunun sonucunda III. Antiokhos, bir Yahudi tapınağını ordusu ile birlikte yağmalamıştır. Bu durum Yahudi toplumunun tepkilerine yol açmıştır. Ayrıca Yahudi toplumuna ağır bir vergi getirilmiştir. Yaşanan bu gelişmelerin sonucunda Yahudi toplumu ile Seleukoslar arasında çatışmalar yaşanmıştır. MÖ 175-164 yılları arasında tahtta kalan IV. Antiokhos, Yahudi toplumunun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde Hellenleştirmeyi tamamlamak için girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca IV. Antiokhos, politikalarını Yahuda ülkesi üzerine oluşturmuş ve bölgeyi Seleukoslar ve Ptolemaioslar arasında tampon bir bölge olarak oluşturmuştur. MÖ 167 yılında ise IV. Antiokhos politikası gereği Kudüs'te Yunan kurumları oluşturulmaya başlanmıştır. Ayrıca bu dönemde IV. Antiokhos, Yahudi dinini yasakladığını ilan etmiştir. Bölgedeki Seleukos ordusu, Yahudi dininin yasaklanması için faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat bu durum bölgede bir isyanın patlak vermesine yol açmıştır. Makkabi'nin liderliğinde gerçekleşen isyan hareketi yaklaşık 25 yıl sürmüş ve isyan başarıya ulaşmıştır.⁷⁴⁰ MÖ 141 yılında Seleukoslar Yahudi toplumunun kurmuş olduğu devletin bağımsız olduğunu ilan

⁷³⁶Liv. XXXVIII.16.1-23.11; XXXVIII.49.1-5; XXXIX.6.5-6; Pol. XXI.37.1-9; App. Syr. XLII; Oros. IV.20.25; Zon. IX.20; Fest. XI.2; Errington, 2006b: 288; Sherwin-White, 1984: 21; Green, 1990: 422; Hansen, 1971: 88; Kaya, 2000: 55; Arslan, 2000: 96.

⁷³⁷Arslan, 2000: 112; Kaya, 2000: 65.

⁷³⁸Austin, 2006: 365, n° 205; Ager, 1996: 266, n° 97; Ma, 1999: 247; Errington, 2006b: 287.

⁷³⁹Plut. *Mor.* CLXXXIII f.

⁷⁴⁰Joseph. *Ant. Iud.* XII.268-272; Joseph. *BI.* I.36; 1 Macc. II.1-28; Sulp. Sev. II.20; Dan XI.34-35; Euseb. *chron.* CXXIII-CXXIX; Hieron. *chron.* MDCCCXLVIII.

etmiştir.⁷⁴¹ MÖ 188-141 yılı arasında gerçekleşen Seleukoslar ve Yahudi toplumu arasındaki çatışmalar ve isyan hareketleri Anadolu'yu etkisi altına almıştır. Anadolu'da yaşayan Yahudiler⁷⁴²'in Seleukoslar'a karşı bir takım tepkileri mevcuttur. II. Demetrios döneminde (MÖ 145-125) Antiokheia'da yaşayan Yahudi toplumu, bir isyan hareketi başlatmıştır.⁷⁴³

Anadolu açısından asıl sorun, Apameia Anlaşması'ndan sonra Roma'nın düzenlemeleri sonucunda Anadolu'daki krallıklar arasında yaşanan savaşlardır. İlk anlaşmazlık Pergamon ve Bithynia arasında Phrygia Epiktetos bölgesi konusunda yaşanmıştır. Bölge Apameia Anlaşması'na göre Pergamon'a bırakılmıştır. Anlaşmazlıkların çözülememesi üzerine MÖ 186 yılında Pergamon ve Bithynia arasında savaş gerçekleşmiştir.⁷⁴⁴ Ortasion liderliğindeki Galatlar⁷⁴⁵ ile I. Prusias'ın ittifakına Pontos kralı I. Pharnakes de dâhil olmuştur.⁷⁴⁶ Ortasion, Galatia bölgesinin tümünde egemenlik kurmak için bir ayaklanma başlatmıştır.⁷⁴⁷ MÖ 186-183 yılları arasında II. Eumenes, Ortasion liderliğindeki Galatlar'a karşı savaşlar gerçekleştirmiştir.⁷⁴⁸ Ortasion, II. Eumenes'e karşı gerçekleştirdiği mücadelelerde Anadolu'da dağınık bir şekilde yağma ve istila hareketleriyle uğraşan Galatlar'ı aynı amaç altında birleştirmeyi başarmıştır. Ortasion'un başlattığı ayaklanmanın ana hedefi Anadolu'daki Galatlar'ı oluşturmak istediği krallık altında toplamaktır.⁷⁴⁹ Ayrıca ilk kez Galatlar, Anadolu'da gerçekleşen bir mücadeleye paralı asker olarak değil bir krallığın müttefiki olarak katılmışlardır. Fakat MÖ 184 yılında I. Prusias ve Ortasion liderliğindeki Galatlar, Pergamon güçleri tarafından yenilgiye uğratılmışlardır.⁷⁵⁰ MÖ 183 yılında II. Eumenes ve I. Prusias'ın sorunun çözümü için Roma'ya başvuru yapmaları, iki taraf arasında barış yapılmasını sağlamıştır.⁷⁵¹ Aynı yıl Roma'nın yaptığı

⁷⁴¹Freeman, 2013: 40.

⁷⁴²III. Antiokhos, MÖ 205 yılında Yahudiler'in bir kısmını Phrygia ve Lykia bölgelerine yerleştirmiştir. Joseph. *Ant. Iud.* XII.147; Schalit, 1960: 292.

⁷⁴³Temizkan, 2017: 47.

⁷⁴⁴Just. *Epit.* XXXII:4.2; Nep. XXIII.10.2; Hansen, 1971: 97; Vitucci, 1953: 55; Sherwin-White, 1984: 44.

⁷⁴⁵Apameia Anlaşması ile birlikte Galatlar, Anadolu'da istila ve yağma hareketlerine girişmedikleri sürece kendi bölgelerinde yaşama hakkına sahip olmuşlardır. Arslan, 2000: 113; Kaya, 2000: 65.

⁷⁴⁶Pomp. Trog. XXXII.

⁷⁴⁷Pol. XXII.21.1-4; Suda o. DCXXXIX.

⁷⁴⁸Thonemann, 2013: 36.

⁷⁴⁹Arslan, 2000: 115.

⁷⁵⁰OGIS 298.

⁷⁵¹McShane, 1964: 160; Hansen, 1971: 95; Marek, 2010: 296.

yeni düzenlemeyle birlikte Galatlar, Pergamon egemenliğine girmiştir.⁷⁵² Fakat kısa bir süre sonra I. Pharnakes, Galat yöneticilerini Pergamon aleyhine ayaklandırmıştır. Böylece Galatlar, I. Pharnakes'in oluşturduğu ittifaka dâhil olmuşlardır. I. Pharnakes, Anadolu'da ilerlemesine devam ederken Galatlar'ı Pergamon egemenliğindeki bölgelerde istila ve yağma hareketleri düzenlemelerini sağlamıştır.⁷⁵³ MÖ 180 yılında Galatlar ile I. Pharnakes arasında nedenini tespit edemediğimiz sorunlar yaşanmıştır. Bu gelişmenin ardından Pontos ordusu, Galatlar'a yönelik bir sefer düzenlemiştir.⁷⁵⁴ Daha önce I. Pharnakes ile müttefiklik ilişkisinde bulunan Galat yöneticileri Kassignatos ve Gaizatoriks, Pergamon lehinde mücadeleye katılmak istediklerini belirtmişler, fakat bu durum II. Eumenes tarafından reddedilmiştir.⁷⁵⁵ Pergamon-Pontos arasında gerçekleşen mücadeleler sırasında Galatlar'ın tavırları oldukça farklı olmuştur. Galatlar'ın bir bölümü Pontos güçlerine direnme kararı almış, diğer bir bölümü ise I. Pharnakes yanlısı bir politika izleyerek mücadeleye dâhil olmuştur.⁷⁵⁶ MÖ 179 yılında yapılan anlaşmanın Galatlar açısından önemi ise Galatlar üzerindeki Pergamon egemenliğinin onaylanmasıdır.⁷⁵⁷ Böylece Ortiagon'un Anadolu'daki Galatlar'ı oluşturmak istediği krallık altında toplamak hedefi başarıya ulaşamamıştır.

MÖ 175 yılında IV. Seleukos, Heliodoros adlı bir komutanın başlattığı isyan girişimi sonucunda öldürülmüştür.⁷⁵⁸ Ardından Heliodoros, bir süre yönetimi elinde bulundurmuştur. Fakat bu durum beraberinde karışıklıkların ve kargaşanın hüküm süreceği gelişmeleri oluşturmuştur. Tahta geçebilecek iki aday da Roma'da rehin olarak tutulmuştur. Bunlardan biri IV. Seleukos'un oğlu Demetrios, diğeri ise III. Antiokhos'un kendisi ile aynı ismi taşıyan oğludur.⁷⁵⁹ Bu gelişmelerin ardından Roma, rehin olarak tutmuş olduğu Antiokhos'u serbest bırakmıştır. Fakat Antiokhos, Anadolu'ya geldiğinde IV. Seleukos'un öldürüldüğünü öğrenmiştir. Antiokhos, Pergamon kralı II. Eumenes'in yardımlarıyla kendisini kral olarak ilan etmiştir. IV.

⁷⁵²Kaya, 2000: 67; Hansen, 1971: 101.

⁷⁵³Pol. XXIV.14.6.

⁷⁵⁴Pol. XXIV.14.1-9; Habicht, 2006a: 177.

⁷⁵⁵Bu durum, Galatlar'ın Pergamon'a bağımlı olduklarını belirten çok açık bir siyasi tavidir. Kaya, 2014: 353.

⁷⁵⁶Stahelin, 1907: 49.

⁷⁵⁷Pol. XXV.2.1-15; Just. *Epit.* XXXVIII.6.2.

⁷⁵⁸App. *Syr.* XLV; Habicht, 2006b: 340-341.

⁷⁵⁹Pol. XXXI.2.1-5; Ascon. XIII; Euseb. *chron.* CCLIII; Sulp. Sev. II.19; Habicht, 2006b: 340; Green, 1990: 440.

Antiokhos'un faaliyetlerinden ilki Heliodoros'u yönetimden uzaklaştırmak ve onu cezalandırmak olmuştur.⁷⁶⁰

MÖ 169 yılında II. Eumenes, ordusu ile birlikte Yunan anakarasına doğru yola çıkmıştır. II. Eumenes'in ordusunda Kassignatos'un liderliğindeki Galat paralı askerleri de yer almıştır. Fakat daha sonra II. Eumenes, Anadolu'da başlayan Galat isyanını göz önünde bulundurarak gerçekleştirdiği seferi yarıda kesmiş ve Pergamon'a geri dönmek zorunda kalmıştır.⁷⁶¹ II. Eumenes, Anadolu'ya geldikten sonra Galatlar'ın isyanını bastırmak için seferler gerçekleştirmiştir. II. Eumenes'in gerçekleştirmiş olduğu seferlerin başarılı olması üzerine Galatlar, mücaleden mağlup gelen taraf olmuştur.⁷⁶² MÖ 168 yılında ise Galatlar, büyük bir ayaklanma başlatmışlardır. Ardından Galatlar, Pergamon topraklarına saldırı düzenlemiştir.⁷⁶³ Daha sonra Roma, Pergamon ve Galatlar arasındaki savaşı sona erdirmek için girişimlerde bulunmuştur.⁷⁶⁴ Galatlar, Pergamon'a karşı Roma'ya elçilik heyeti gönderdiğinde Roma taleplerini kabul ederek Galatlar'ın bölgelerinde özgür olduğunu ilan etmiştir.⁷⁶⁵ Böylece Roma, Anadolu'daki güçler dengesini alt üst ederek Anadolu açısından yeni bir aşamayı oluşturmuştur. MÖ 167 yılında Phrygia yakınlarında gerçekleşen bir savaşta II. Eumenes, Galatlar'ı mağlup etmiştir.⁷⁶⁶ Ayrıca MÖ 166 yılına kadar Anadolu'nun batısı yoğun bir şekilde Galat istilalarına maruz kalmıştır.⁷⁶⁷ Bu istilalar sırasında Sardeis, büyük bir tehdit görmüş, Sardeis'in kuzeyindeki bir kent ise Galatlar tarafından tamamen yıkılmıştır.⁷⁶⁸

⁷⁶⁰Pol. XXXI.13.3; Liv. *per.* LXI; App. *Syr.* XLV; Gran. Lic. IV; Sulp. Sev. II.19; Zon. IX.21; 1 Macc. I.10; Joseph. *Ant. Iud.* XII.234-236; Porph. *fr.* XLIX; Exc. Barb. XLVI a; Dan XI.21; Euseb. *chron.* CXXVII; CCLIII; Hieron. *chron.* MDCCCXLII; Hansen, 1971: 107; Habicht, 2006b: 332; Gruen, 1986: 555; Sherwin-White, 1984: 28.

⁷⁶¹Liv. XLIV.13; Mitchell, 1993: 25.

⁷⁶²Pol. XXIX.22.4; Magie, 1950: 766 dn. 62.

⁷⁶³Pol. XXIX.22.1-4; Liv. XLV.19.3; XLV.20.1; Diod. Sic. XXXI.12.1-13.1; Hansen, 1971: 122-123; Gruen, 1986: 573; McShane, 1964:183; Sherwin-White, 1984: 37; Arslan, 2000: 123; Braund, 1984: 55.

⁷⁶⁴Liv. XLV.34.10-14.

⁷⁶⁵Gruen, 1986: 573; Sherwin-White, 1984: 37; Green, 1990: 447.

⁷⁶⁶Diod. Sic. XXXI.14; Hansen, 1971: 124.

⁷⁶⁷Thonemann, 2011: 172-173.

⁷⁶⁸OGIS 305; FD III.3.241-242; Gruen, 1986: 197-198.

4. Pdyna Savaşı'ndan III. Attalos'un Vasiyeti'ne Kadar Anadolu'daki İsyân Hareketleri (MÖ 168-133)

MÖ 164 yılında IV. Antiokhos, Elymais bölgesindeki isyancıların elinde olan bir tapınağa gerçekleştirmiş olduğu bir sefer sırasında hayatını kaybetmiştir ve bu gelişmenin ardından henüz yaşı küçük olan V. Antiokhos (MÖ 164-162) tahta geçmiştir.⁷⁶⁹ MÖ 162 yılında Roma'da esir olarak tutulan Demetrios, Roma'dan kaçmayı başarmış ve tahtı ele geçirme düşüncesinde olmuştur.⁷⁷⁰ Bu nedenle Demetrios (MÖ 162-150), kendini kral olarak ilan etmiş ve toplamış olduğu birliklerle Apameia kentini ele geçirmiştir.⁷⁷¹ Bu gelişmenin ardından Demetrios, Antiokheia kentini kuşatma altına almıştır. Demetrios, Antiokheia kentini ele geçirmiştir. Bu gelişmenin ardından kent içerisinde bulunan V. Antiokhos ve kral naibi Lysias'ı öldürmüştür.⁷⁷² Böylece Demetrios, Seleukos tahtını elde etmeyi başarabilmiştir.

MÖ 163 yılında Kappadokia kralı IV. Ariarathes'in ölümünden sonra oğulları Ariarathes⁷⁷³ ve Orophernes arasında tahtı elde edebilmek adına mücadeleler yaşanmıştır.⁷⁷⁴ Aynı yıl V. Ariarathes, tahtı elde ettikten sonra belli başlı sorunlar ile ilgilenmek zorunda kalmıştır. Çünkü bu dönemde Galatlar'ın yağmaları ve oluşturdukları terör ortamı, Anadolu'nun doğusuna doğru bir yayılım göstermiştir. Galatlar, Kappadokia topraklarına istila hareketleri gerçekleştirmişlerdir. V. Ariarathes, Galatlar'ın istila hareketlerine karşı harekete geçmiş ve onları yenilgiye uğratmıştır.⁷⁷⁵ MÖ 158 yılında Orophernes'in başlattığı direniş başarıya ulaşmıştır. Orophernes, V. Ariarathes'i Kappadokia'dan uzaklaştırarak Kappadokia'nın yönetimini iki yıl boyunca

⁷⁶⁹Pol. XXXI.9.1-4; Liv. *per.* XLVI; App. *Syr.* LXVI; Gran. Lic. VI; Dan VIII.25; Joseph. *Ant. Iud.* XII.354-360; Porph. *fr.* LIII; LVI; Euseb. *chron.* CCLVI; Sulp. Sev. II.22; 1 Macc. VI.1-17; 2 Macc. I.13-17; IX.1-28; Green, 1990: 439; Habicht, 2006b: 352.

⁷⁷⁰Pol. XXXI.12.1-15.3; App. *Syr.* XLVII; Liv. *per.* XLVI; Just. *Epit.* XXXIV.3.9; Sulp. Sev. II.23; Zon. IX.25; Habicht, 2006b: 355.

⁷⁷¹Euseb. *chron.* CCLIII; Joseph. *Ant. Iud.* XII.389; Zon. IX.25; 1 Macc. VII.1; 2 Macc. XIV.1; Green, 1990: 440; Habicht, 2006b: 355-356.

⁷⁷²App. *Syr.* XLVII; Just. *Epit.* XXXIV.3.9; Sulp. Sev. II.23; Malal. *chron.* CCVII; Euseb. *chron.* CCLIII-CCLV; Zon. IX.25; Hieron. *chron.* MDCCCLV; Joseph. *Ant. Iud.* XII.390; 1 Macc. VII.2-4; 2 Macc. XIV.2; Habicht, 2006b: 356.

⁷⁷³V. Ariarathes, MÖ 172-163 tarihleri arasında babasının isteği üzerine Roma'da yaşamıştır. Bu süreçte Romalılar ile iyi ilişkiler kurmuştur. MÖ 163 yılında IV. Ariarathes öldüğünde Roma, Kappadokia'nın yasal kralı olarak V. Ariarathes'i tanımıştır. Liv. XLII.19.3; Diod. Sic. XXXI.19.7; Pol. XXXI.3.1; Sands, 1908: 15; Badian, 1958: 106; Pastor, 2008: 47.

⁷⁷⁴Diod. Sic. XXXI.19.8-21.1; Liv. *per.* XLVI; Zon. IX.24; Sherwin-White, 1984: 41; Pastor, 2008: 46.

⁷⁷⁵Stahelin, 1907: 73.

elinde bulundurmuştur.⁷⁷⁶ Bu gelişmeden sonra V. Ariarathes, Roma'ya sığınmak zorunda kalmıştır.⁷⁷⁷ Orophernes, Kappadokia halkına ağır vergiler yüklemiş ve halkın gelirlerine el koyarak 400 talanton paranın toplanmasını sağlamıştır. Fakat Orophernes'in zorba yönetim anlayışı, Kappadokia halkının ondan nefret etmesine yol açmıştır. Yaşanan bu gelişmeler, Orophernes'e karşı tepkileri beraberinde getirmiştir. Orophernes ise Kappadokia halkının kendisine karşı olan tepkilerine rağmen halktan zorla toplamış olduğu 400 talantonu Priene kentine aktarmıştır. Çünkü Orophernes, Kappadokia'daki egemenliği zarar görmesi durumunda bu paraları finansal kaynak olarak kullanmayı amaçlamıştır.⁷⁷⁸ Fakat hem V. Ariarathes hem de Orophernes tahtı elde edebilmek için Roma desteğine ihtiyaçları olduğunu anlamışlardır. Sonuç olarak her ikisi de Senato'ya başvurmuştur. Fakat Senato'da V. Ariarathes'in ve Orophernes'in tarafını destekleyenler arasında yoğun bir tartışma geçmesine rağmen karar alınamamıştır.⁷⁷⁹ Bunun üzerine Roma, V. Ariarathes ve Orophernes'in Kappadokia'da birlikte söz sahibi olmasını gerektiren ikili bir yönetim anlayışının uygulanması gerektiğini taraflara bildirmiştir.⁷⁸⁰ Fakat bu karar, Roma'nın aslında Kappadokia'daki taht mücadelesiyle çok fazla ilgilenmediğini ve Roma tarafından bu kararın uzun vadeli bir karar olarak değerlendirilmediğini göstermektedir. Alınan bu karar sonucunda Anadolu'ya dönmek üzere yola çıkan V. Ariarathes'e bir suikast düzenlenmiş, fakat başarıya ulaşamamıştır.⁷⁸¹ Pergamon kralı II. Attalos, V. Ariarathes ile iyi ilişkiler içerisinde bulunmuş ve Kappadokia'da yaşanan iktidar mücadelesinde V. Ariarathes'i desteklemiştir. II. Attalos'un desteğiyle Kappadokia üzerine bir sefer düzenleyen V. Ariarathes, Orophernes'i Kappadokia'dan uzaklaştırarak bölgede yeniden yönetimi elinde bulundurmuştur.⁷⁸²

Seleukos kralı I. Demetrios, tahta çıktığında egemenliği altındaki bölgelerde ayaklanmalar ortaya çıkmıştır. Media'da Timarkhos kendisini kral olarak ilan etmiş ve

⁷⁷⁶Pol. III.5.2; Liv. *per.* XLVII; Diod. Sic. XXXI.32.1; App. Syr. XLVII; Pomp. Trog. XXXIV; Pastor, 2008: 46.

⁷⁷⁷Pol. XXXI.10.1.

⁷⁷⁸Pol. XXXIII.6; I Priene 25; 39; OGIS 351; McGing, 2005: 77; Habicht, 2006b: 360-361; Sherwin-White, 1997a: 63; Badian, 1984: 404.

⁷⁷⁹Pol. XXXI.10.2-8; App. Syr. XLVIII.

⁷⁸⁰Just. *Epit.* XXXVI.1.2; Diod. Sic. XXXI.32.34; Liv. *per.* XLVIII; App. Syr. VIII.47; Magie, 1950: 202.

⁷⁸¹Pol. XXXII.11.3; Diod. Sic. XXXI.32.1.

⁷⁸²Pol. III.5.2; XXXII.11.1-3; XXXII.12.1; Diod. Sic. XXXI.34.1; Liv. *per.* XLVII; Walbank, 1979: 534; Hansen, 1971: 130; Magie, 1950: 202; Gruen, 1986: 584.

bir isyan hareketi başlatmıştır.⁷⁸³ Ayrıca bu dönemde Yahudiler'in ayaklanmaları devam etmiştir. I. Demetrios'un Roma'dan kaçıp faaliyetlerine devam etmesi ve kendisini kral etmesi, Romalılar tarafından tepkilere yol açmıştır. MÖ 160 yılında I. Demetrios, Timarkhos'un başlatmış olduğu ayaklanmayı bastırmıştır.⁷⁸⁴ Bu dönemlerde I. Demetrios'un Pergamon ve Kappadokia krallıkları ile ilişkileri bozulmaya başlamıştır. Kralın kişiliği ve tavırları⁷⁸⁵ da kendi egemenliği altındaki bölgelerde tepkilere yol açmıştır. I. Demetrios'a karşı ilk isyan hareketi Antiokheia'da başlamıştır. Antiokheia'da başlayan isyan, VI. Ptolemaios tarafından da desteklenmiştir. MÖ 157 yılında Pergamon kralı II. Attalos'un yardımlarıyla IV. Antiokhos'un oğlu Balas Pergamon'da himaye edilmiştir. Balas, Pergamon'da Aleksandros (MÖ 150-145) adıyla Seleukos kralı olarak ilan edilmiştir. Ardından Aleksandros, Kilikia bölgesine yerleştirilmiştir. Aleksandros, Kilikia bölgesinde yerli bir hanedanın himayesinde faaliyetlerde bulunmuştur. Aleksandros, MÖ 153 yılında destek talebinde bulunmak için Roma'ya başvurmuştur.⁷⁸⁶ MÖ 152 yılında Roma Senatosu çıkardığı bir kararnameyle Aleksandros'u Seleukos krallığındaki talebini destekleme kararı almıştır.⁷⁸⁷ MÖ 151 yılında I. Demetrios, Aleksandros'a karşı bir sefer başlatmıştır. Gerçekleşen savaş sonucunda I. Demetrios, başarıya ulaşmıştır.⁷⁸⁸ MÖ 150 yılında gerçekleşen ikinci sefer tam aksi bir şekilde seyretmiştir. Gerçekleşen bu savaş sırasında I. Demetrios, hayatını kaybetmiştir.⁷⁸⁹ Aynı yıl tahta geçen Aleksandros Balas, Seleukos İmparatorluğu'nun dışından gelmesine rağmen çeşitli Hellenistik krallar ve Yahudiler tarafından desteklenmiştir.⁷⁹⁰

⁷⁸³App. Syr. XLVII.

⁷⁸⁴App. Syr. XLVII; Diod. Sic. XXXI.27a.1; Habicht, 2006b: 358.

⁷⁸⁵I. Demetrios'un sık olarak alkol kullanması halk arasında tepkilerin oluşmasına yol açmıştır. Pol. XXXIII.19.1; Ath. X.440 b.

⁷⁸⁶Pol. XXXIII.15.1-2; Habicht, 2006b: 362.

⁷⁸⁷Pol. XXXIII.18.1-14; Green, 1990: 444.

⁷⁸⁸Just. Epit. XXXV.1.9-10.

⁷⁸⁹Just. Epit. XXXV.1.11; Pol. III.5.3; App. Syr. LXVII; Liv. per. XLVIII; LII; Sulp. Sev. II.24; Euseb. chron. CCLV; CCLXIII; Hieron. chron. MDCCCLXVII; Str. XIII.4.2; Joseph. Ant. Iud. XIII.58-60; 1 Macc. X.48-53; Habicht, 2006b: 362.

⁷⁹⁰Mittag, 2008: 51. Aleksandros Balas'ın Yahudiler ile ilişkileri hakkında bkz. 1 Macc. X.15-21; 51-66; 88-89; Joseph. Ant. Iud. XIII.43-46; 80-85; 102; XX.237-238; Euseb. Chron. CXXIX; Sulp. Sev. II.24; Liv. per. LII; Hieron. chron. MDCCCLXVI; MDCCCLXXIV; Chron. pasch. CDXLI a; Green, 1990: 445.

MÖ 152 yılında Andriskos⁷⁹¹ adlı bir kişi Makedonia kralı Perseus'un oğlu olduğunu iddia ederek Makedonia'da bir ayaklanma başlatmıştır. Andriskos'un propagandası karşısında halktan destek aldığı görülen Seleukos kralı I. Demetrios, Andriskos'u tutuklamış ve bu girişimin önüne geçebilmek için onu Roma'ya göndermiştir.⁷⁹² Fakat Makedonia tahtı için gerçekleşen bu mücadele, Anadolu'yu oldukça etkileyen gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Çünkü Andriskos, Roma'dan kaçarak Miletos'a gelmiştir.⁷⁹³ Böylece Andriskos'un isyanının etki alanı Anadolu'yu da kapsamıştır. Miletos halkı ise Roma ile iyi ilişkilerinin bulunması dolayısıyla Andriskos'un kentlerinde bulunmasından dolayı tepki çekmemek düşüncesinde olmuştur.⁷⁹⁴ Bunun sonucunda Miletos halkı Andriskos'u yakalamış ve kentlerinde onu hapsedmiştir. Andriskos'un hapsedilmesinin ardından Miletos halkı, Roma'ya bir elçilik heyeti göndererek Andriskos hakkında ne yapmaları gerektiği konusunda danışmıştır. Roma'nın elçilik heyetine cevabı ise Andriskos'un serbest bırakılması yönünde olmuştur.⁷⁹⁵ Roma, bu dönemde Anadolu ile ilgili sorunlara müdahale etmeden sorunu geçiştirmeye yönelik bir politika izlemiştir. Bunun üzerine Miletos halkı Andriskos'u serbest bırakmıştır.⁷⁹⁶ Roma tarafından Andriskos'un isyanını sona erdirdikten sonra Byzantion kenti, Andriskos'u desteklediği için özgürlüğünü kaybetmiştir.⁷⁹⁷

⁷⁹¹Antik kaynakların bir kısmında Andriskos'un II. Perseus'un oğlu olmadığı ve Makedonia tahtını elde edebilmek amacıyla sahte bir kimlik yaratıp ayaklanma başlattığı yer almaktadır. Diod. Sic. XXXII.15.2; Liv. *per.* XLIX; Flor. *Epit.* I.30.3; Lucian, *Ind.* XX.

⁷⁹²Diod. Sic. XXXI.40a.1; XXXII.15.1; Liv. *per.* XLVIII-XLIX; Zon. IX.28; Ampel. XVI.5; Green, 1990: 447.

⁷⁹³Diod. Sic. XXXII.15.1-5; Liv. *per.* XLIX.

⁷⁹⁴Pol. XXXVI.10.1; Errington, 1972: 231.

⁷⁹⁵Diod. Sic. XXXII.15.1-5.

⁷⁹⁶Andriskos, Miletos halkı tarafından serbest bırakıldıktan sonra Thrakia bölgesine gelerek Teres adlı bir yerel güç tarafından destek görmüş ve bölgeden asker toplamaya başlamıştır. Pol. XXXVI.10.1-3; Diod. Sic. XXXII.15.6-7; Ampel. XVI.5. MÖ 149 yılında Andriskos, ordusu ile Makedonia topraklarına girmiş ve Makedonia'nın yönetimini ele geçirmiştir. Pol. XXXVI.10.4-5; Liv. *per.* XLIX; Flor. *Epit.* I.30.1-3; Vell. I.11.1; Ampel. XLIV.2; Euseb. *chron.* CCXXXIX; CCXLI; Hieron. *chron.* MDCCCLXV. Andriskos'un Makedonia tahtını ele geçirmesi, yerelde bir takım direnişlerin ve tepkilerin oluşmasına yol açmıştır. Pol. XXXVI.9.1-10.7. Andriskos'un faaliyetleri Roma müdahalesi ile karşılaşmasına neden olmuştur. MÖ 148 yılında Andriskos yapılan bir savaşta praetor Juventius'u mağlup etmiştir. Pol. XXXVI.17.1-15; Diod. Sic. XXXII.9a.1; Liv. *per.* L; Flor. *Epit.* I. 30.4-5; Eutr. IV.13.1; Oros. IV.22.9; Zon. IX.28. Fakat MÖ 147 yılında Q. Caecilius Metellus, Andriskos'u mağlup etmeyi başarmıştır. Diod. Sic. XXXII.9b.1; Liv. *per.* L; Paus. VII.13.1; Eutr. IV.13.1; Vell. I.11.2; *Vir. ill.* LXI.1; Euseb. *chron.* CCXXXIX; Obseq. XIX; Green, 1990: 447. Ayrıca bkz. Tac. *Ann.* XII.62; Fest. VII.4; Amm. Marc. XXVI.6.20. Q. Caecilius Metellus, savaşın ardından Andriskos'u ele geçirmiş ve Makedonia'daki isyanı sona erdirmiştir. Diod. Sic. XXXII.15.7; Liv. *per.* L; Flor. *Epit.* I.30.5; Eutr. IV.13.1.

⁷⁹⁷Diod. Sic. XXXII.15.6.

MÖ 149 yılında Bithynia kralı II. Prusias, oğlu Nikomedes'e karşı bir suikast düzenlemiştir.⁷⁹⁸ Fakat suikast başarıya ulaşamamıştır. Bu gelişmenin ardından Nikomedes, II. Prusias'a karşı bir ayaklanma başlatmıştır. Bu süreçte Pergamon kralı II. Attalos, Nikomedes'i desteklemiştir. II. Attalos'un ordusu ile birlikte hareket eden Nikomedes, Bithynia topraklarına girmiştir. Bunun üzerine II. Prusias, Roma'dan yardım çağrısında bulunmuş, fakat Roma bu gelişme ile ilgilenmek istememiştir. II. Prusias ise Nikomedes'in ayaklanması karşısında yalnız kalmıştır. Nikomedeia'da karşılaşan iki güç arasında gerçekleşen savaşta II. Prusias mağlup olmuş ve öldürülmüştür. Bu gelişmenin ardından Nikomedes, Bithynia'da egemenliğini oluşturmuştur.⁷⁹⁹

MÖ 147 yılında Seleukos kralı Aleksandros Balas, egemenliği altında bulunan topraklarda görülen ayaklanmalar ve toprak kayıplarından dolayı halk üzerindeki desteğini kaybetmiştir. Hatta Aleksandros Balas'a desteğini sunan VI. Ptolemaios, farklı bir politika izlemiş ve desteğini kesmiştir. Bunun karşısında VI. Ptolemaios, II. Demetrios'u (MÖ 145-140) destekleme kararı almıştır.⁸⁰⁰ MÖ 145 yılında Aleksandros ile II. Demetrios arasında bir savaş gerçekleşmiştir. II. Demetrios'un savaştan galip ayrılması üzerine Aleksandros Balas, Antiokheia'yı terk etmek zorunda kalmış ve Kilikia'ya gelmiştir. II. Demetrios, bu gelişmelerin ardından Antiokheia kentine doğru hareket etmiştir. Bölgede iki ordunun karşı karşıya gelmesi ile bir savaş başlamıştır. Gerçekleşen savaşta Aleksandros Balas, mağlup edilmiştir. Bu gelişmenin ardından Aleksandros Balas, Diokles'in önderlik ettiği bir Arap hanedanına sığınmak zorunda kalmıştır. Fakat bu gelişmeden birkaç gün sonra Diokles, Aleksandros Balas'ı öldürmüştür.⁸⁰¹

II. Demetrios, Seleukos ordusunu tasfiye etmek ve birliklerini silahsızlandırmak için adımlar attığında karışıklıklar ortaya çıkmıştır. Apameia'daki garnizon ise bu durum karşısında II. Demetrios'a karşı bir isyan hareketi başlatmıştır. Aleksandros Balas'ın eski bir subayı olan Diodotus Tryphon, ordunun silahlarını ele geçirmiş ve

⁷⁹⁸App. *Mith.* IV-VI; Just. *Epit.* XXXIV.4.1-3; Zon. IX.28.

⁷⁹⁹Diod. Sic. XXXII.19.1; XXXII.21.1; App. *Mith.* VII; Just. *Epit.* XXXIV.4.5; Liv. *per.* L; IGRR IV 287; Vitucci, 1953: 86; Hansen, 1971: 136; Kallet-Marx, 1995: 98; Sherwin-White, 1984: 46.

⁸⁰⁰Diod. Sic. XXXII.9c.1; Liv. *per.* LII; Sulp. Sev. II.24; Hieron. *chron.* MDCCCLXXVII; Chron. pasch. CDXLIV a; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.103-110; 1 Macc. XI.1-12; Hölbl, 2001: 193.

⁸⁰¹Diod. Sic. XXXII.9d.1; Liv. *per.* LII; Just. *Epit.* XXXV.2.4; App. *Syr.* LXV; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.116-117; Euseb. *chron.* C-CLV; CCLXIII; 1 Macc. XI.14-17; Habicht, 2006b: 364-365.

Aleksandros'un yaşı küçük olan oğlu Antiokhos'u tahta geçirmek için mücadele içerisine girmiştir. Diodotos Tryphon, II. Demetrios'a karşı gerçekleştirdiği mücadelelerin ardından VI. Antiokhos'u (MÖ 145- ca. 142) Antiokheia'ya getirmiş ve bölgede VI. Antiokhos'u kral olarak ilan etmiştir. Böylece Seleukos tahtını elde edebilmek için iki aday ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerin ardından II. Demetrios, tahtı elde edebilmek için mücadelesini devam ettirmiştir.⁸⁰²

MÖ 145 yılında Diodotos Tryphon, Korakesion (Alanya) bölgesini kendisine üs olarak belirleyerek Seleukos kralı VI. Antiokhos'a karşı isyan girişiminde bulunmuştur.⁸⁰³ Diodotos Tryphon'un isyan etmesini hazırlayan zeminler, Seleukos İmparatorluğu'ndaki var olan istikrarsızlık ve korsanların köle ticaretindeki etkilerinin getirdiği ekonomik kazancın iktidarın ele geçirilmesinde kullanılabilmesidir.⁸⁰⁴ Diodorus Siculus, Diodotos Tryphon'un başlattığı isyana çok sayıda askerin katıldığını aktarmıştır.⁸⁰⁵ Ancak askerlerin II. Demetrios'u terk etmeyi amaçladıkları ve Diodotos Tryphon'u onlara liderlik etmeleri için ikna etmeleri de muhtemeldir. Seleukos İmparatorluğu'nun askeri organizasyonun merkezindeki bu askerlerin iktidardaki krallarından memnun olmamaları nedeniyle isyan hareketine dâhil oldukları görülmektedir.⁸⁰⁶ Fakat Diodotos Tryphon, hareketine geniş bir taban kazandıramamış ve tahtı elde edebilmek için Hellenistik devletlerden ve Roma'dan gerekli desteği alamamıştır.⁸⁰⁷ MÖ 144 yılında Diodotos Tryphon, Antiokheia kentini ele geçirmiştir.⁸⁰⁸ Diodotos Tryphon, Kilikia bölgesindeki korsanları II. Demetrios tarafından kontrol edilen bölgelere baskınlar düzenlemeleri için teşvik etmiştir.⁸⁰⁹ Seleukos Krallığı'nın kontrolü için iç mücadele, Kilikia bölgesinde korsanlığının hızla yayılmasına fazlaca katkıda bulunmuştur.⁸¹⁰ MÖ 141 yılında Seleukos kralı VI. Antiokhos ile Diodotos Tryphon arasında mücadeleler gerçekleşmiştir. VI. Antiokhos,

⁸⁰²1 Macc. XI.18-19; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.120; Habicht, 2006b: 365; Bellinger, 1949: 57.

⁸⁰³Diod. Sic. XXXIII.4a.1; Liv. *per.* LII; App. *Syr.* LXXVIII; Oros. V.4.17; Euseb. *chron.* CCLV; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.143-144; 1 Macc. XI.38-40; Habicht, 2006b: 365; De Souza, 1999: 98; Geelhaar, 2002: 114; Desideri, 1991: 301.

⁸⁰⁴Desideri, 1991: 301; Ziolkowski, 1986: 75.

⁸⁰⁵Diod. Sic. XXXIII.4a.1.

⁸⁰⁶Mittag, 2008: 52.

⁸⁰⁷Linke, 2013: 275.

⁸⁰⁸Diod. Sic. XXXIII.9.1; Liv. *per.* LII; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.144-145; 1 Macc. XI.54-56; Habicht, 2006b: 366; Green, 1990: 534; Houghton, 1992: 120.

⁸⁰⁹Wolff, 1999: 394.

⁸¹⁰Plut. *Pomp.* XXVIII.1; Diod. Sic. XXIII.28; App. *Syr.* LXVII; Just. *Epit.* XXXVI.7; Ormerod, 1924: 195; Maroti, 1962: 187-194; Lewin, 1991: 169.

Diodotos Tyrphon'un ayaklanmasını bastırmak için gerçekleştirdiği savaşta mağlup olmuş ve hayatını kaybetmiştir.⁸¹¹ Bu gelişmenin ardından Diodotos Tryphon'un krallığını ilan etmek için bastırıldığı paralarda “*ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ*” ünvanı yer almaktadır.⁸¹² Diodotos Tyrphon, kendisini VI. Antiokhos'un meşru halefi olarak değil, yeni bir imparatorluğun kurucusu olarak şekillendirmeye çalışmıştır.⁸¹³ MÖ 138 yılında Diodotos Tyrphon'un hayatını kaybetmesi⁸¹⁴, Kilikia'daki korsanların bağımsız bir şekilde faaliyetlerine devam etmelerini sağlamıştır.⁸¹⁵

Başarılı bir şekilde yönetimi ele geçiren tiranların anayasal hükümet biçimlerini kullanması ve önceki siyasi kurumların özelliklerini korumasına dair bilgimiz bulunmamaktadır.⁸¹⁶ Fakat Pisidia'da tiran Molkestes'in çocukları bir isyan hareketi başlatıp iktidarı ele geçirdiklerinde bu durumun aksine bölgede demokrasiyi tesis etmişlerdir. Yaşanan bu gelişmeler Diodorus Siculus tarafından şu şekilde aktarılmıştır⁸¹⁷:

Ὅτι κατὰ τὴν Πισιδίαν Μολκέστης τις ἦν, τὸ μὲν γένος Βουβωνεύς, ἀζίωμα δὲ μέγιστον ἔχων τῶν περὶ τοὺς τόπους κατοικούντων, διὰ τε τὴν ἐπιφάνειαν στρατηγὸς αἰρούμενος. ἐπὶ πολὸν δὲ ἰσχύων σωματαφύλακας ἔσχε καὶ φανερώς ἑαυτὸν ἀνέδειξε τύραννον. μετὰ δὲ τινὰς χρόνους ἀδελφὸς αὐτοῦ Σεμίας, σπεύδων εἰς ἑαυτὸν περιστῆσαι τὴν δυναστείαν καὶ πιστευόμενος ὡς ἂν ἀδελφός, ἀνεῖλε τὸν Μοκέστην καὶ τὴν τυραννίδα διεδέξατο. οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ σφαγέντος, ἀντίπαιδες ἔτι τὴν ἡλικίαν ὄντες, ὑπὸ τινος συγγενοῦς ἀπήχθησαν εἰς τὴν Τερμησιὸν λαθραίως. ἐν ταύτῃ δὲ τραφέντες καὶ γενηθέντες ἐνήλικιοι τὸν τε πατρῶον φόνον μετῆλθον, καὶ τὸν τύραννον ἀνελόντες δυναστεύειν οὐ προείλαντο, τῇ δὲ πατρίδι τὴν δημοκρατίαν ἀπεκατέστησαν.”

Pisidia bölgesini yöneten tiran Semias, kardeşi Molkestes⁸¹⁸'e karşı bir isyan girişiminde bulunarak bölgede egemenliğini oluşturmuştur. Molkestes'in çocukları ise Semias tarafından zarar görmemeleri için Termessos'a yakınlarından biri tarafından gizlice götürülmüştür. Semias, Pisidia bölgesini uzun bir süre yönetmiştir. Molkestes'in

⁸¹¹Diod. Sic. XXXIII.28.1; Liv. *per.* LV; App. *Syr.* LXVIII; Just. *Epit.* XXXVI.1.7; Oros. V.4.18; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.218; 1 Macc. XIII.31-32; Habicht, 2006b: 367; Ehling, 2008: 178.

⁸¹²Grainger, 1997: 6-8; Assar, 2020: 339; Bompois, 1879: 450.

⁸¹³Fischer, 1972: 208; Ehling, 1997: 26.

⁸¹⁴App. *Syr.* LXVIII; Hieron. *chron.* MDCCCLXXIX; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.224; 1 Macc. XV.37-39; Green, 1990: 535.

⁸¹⁵De Souza, 1999: 98; Ormerod, 1924: 204; Pohl, 1993: 126.

⁸¹⁶Reynolds, 1982: 9.

⁸¹⁷Diod. Sic. XXXIII.5a.1.

⁸¹⁸Bkz. A. Hall & J.J. Coulton, “A Hellenistic Allotment List From Balbura in Kibyrtis”, *Chiron*, 20, 1990, 109-158.

çocukları büyüdüğünde Semias'tan intikam alma niyetinde olmuşlardır. Bunun üzerine MÖ 140/139 yılında Molkestes'in çocukları bölgede bir isyan hareketi başlatmış ve isyanın başarılı olması üzerine Semias'ı öldürmüşlerdir. Fakat Molkestes'in çocukları bölgede bir tiranlık yönetimi kurmamış onun yerine bölgede demokrasiyi tesis etmişlerdir.⁸¹⁹

MÖ 138 yılında Pergamon tahtına III. Attalos geçmiştir.⁸²⁰ III. Attalos tahta geçtikten sonra kendisine karşı isyan edeceğini düşündüğü kişileri ortadan kaldırmayı düşünmüştür. III. Attalos, haleflerinden farklı bir politika izleyerek Pergamon'da büyük bir katliam başlatmıştır. Diodorus Siculus'a göre III. Attalos, zalim bir yönetim izlemiştir.⁸²¹ III. Attalos, babasının yakın çevresinde bulunan ve Pergamon'da sözü geçen birinin kendisine karşı bir ayaklanma başlatacağını düşündüğünden dolayı harekete geçmeye karar vermiştir. Bu amaçla III. Attalos, Pergamon ordusundan görev yapan paralı askerlerin bir kısmı ile anlaşma sağlamıştır. Paralı askerler, III. Attalos'un bertaraf etmek istediği kişilere karşı organize bir şekilde suikastler gerçekleştirmişlerdir. Suikastler sadece III. Attalos'un kendisine rakip olarak gördüğü çevre ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda onların eşleri, çocukları ve yakınları katledilmiştir. Tüm bu gelişmeler, Pergamon'da III. Attalos'a karşı olan tepkileri beraberinde getirmiştir.⁸²²

5. Aristonikos İsyanı (MÖ 133-129)

MÖ 133 yılında III. Attalos'un vefatından sonra hayatını kaybetmesi⁸²³ ve ölümünden sonra krallığını bir vasiyetname⁸²⁴ ile Roma'ya bırakması, Anadolu'da yeni bir karmaşayı oluşturacaktır. Bu durum karşısında Pergamon kenti, bir kararname

⁸¹⁹Kokkinia, 2008: 18-19; Berve, 1967: 722-723.

⁸²⁰Str. XIII.4.2; Plut. *Mor.* CLXXXIV *b*; CDLXXXIX *f*-CDXC *a*; OGIS 264; Habicht, 2006b: 376; Green, 1990: 715.

⁸²¹Diod. Sic. XXXIV.3.1.

⁸²²Diod. Sic. XXXIV.3.1; Just. *Epit.* XXXVI.4.1-4. III. Attalos'un şüphelendiği kişiler haricinde Telmessos'lu Daphidas'ı cezalandırma yoluna gitmiştir. Daphidas, gramer hocası olan bir kişiydi. Daphidas kralları "Çizgilerle bezenmiş erguvan renkli kaftanla, sadece Lysimakhos'un hazinesini doldurarak, siz idare ediniz Lydia'yi ve Phrygia'yi" sözleri ile eleştirmiştir. Söz konusu eleştiriden III. Attalos haberdar olunca Daphidas'ı Thoraks Dağı'nda çarımha gererek cezalandırmıştır. Str. XIV.1.39.

⁸²³Sall. *Hist.* IV.67.8; Just. *Epit.* XXXVI.4.5; Eutr. IV.18.1; Val. Max. V.2.3; Liv. *per.* LVIII; LIX; Flor. *Epit.* I.35.1-3; I.47.7-8; App. *B Civ.* V.4; Oros. V.8.4; Hieron. *chron.* MDCCCLXXXVII; Daubner, 2006: 17-19; Hansen, 1971: 149; Gruen, 1986: 595; Tekin, 2008: 149. Krş. Sherwin-White, 1984: 83 dn. 97.

⁸²⁴Liv. *per.* LVIII; LIX; Str. XIII.4.2; Val. Max. V.2.3; Flor. *Epit.* I.35.2; Just. *Epit.* XXXVI.4.5; App. *Mith.* IX.62; Oros. V.8.4; Vell. II.4.1; Plin. *HN.* XXXIII.53.148; Daubner, 2006: 19; Bean, 1997: 51; Mørholm, 1991: 192; Hansen, 1971: 142; Evans, 2011: 23; Mitchell, 1995: 29-30.

yayınlanmış ve III. Attalos'un vasiyetnamesine göre Pergamon kentinin özgür olduğunu kararnamede belirtmiştir.⁸²⁵ III. Attalos'un vasiyeti, Pergamonlu Eudemos tarafından ulaştırıldığı sırada Roma'nın uzun yıllardır uğraşmak zorunda olduğu pek çok sorun ve karışıklıklar bulunmaktaydı.⁸²⁶ III. Attalos'un vasiyeti, kargaşa ve isyan hareketlerinin

⁸²⁵OGIS 338; SEG 28. 960; Austin, 2006: 430-431, n° 248.; Daubner, 2006: 21; Kallet-Marx, 1995: 101; Gruen, 1986: 594; Demir, 2011: 191.

⁸²⁶Roma'nın bu dönemlerde uğraşmak zorunda kaldığı sorunlar bulunmaktaydı. Bunlardan birisi İspanya'da devam eden sorunlardır. MÖ 143 yılında İspanya'daki Numantia kenti ile Roma arasında bir savaş patlak vermiştir. App. *Hisp.* LXVI; LXXVI; Flor. *Epit.* I.34.4; Harris, 2006, 134. MÖ 143 yılında consul Q. Caecilius Metellus, bir kelt kabilesi olan Arevaci'lere karşı bir sefer düzenlemiş ve başarılı olmuştur. App. *Hisp.* LXXVI; Liv. *per.* LIII; Flor. *Epit.* I.33.13-14; Frontin. *Str.* III.7.3; IV.1.11; Eutr. IV.16.1; *Vir.ill.* LXI.3. Aynı yıl Q. Caecilius Metellus, Contrebia'yu kuşatma altına almıştır. Flor. *Epit.* I.33.10; Frontin. *Str.* I.1.12; Plut. *Mor.* CCI f-202 a; Vell. II.5.2-3; Ampel. XVIII.14; Val. Max. II.7.10; V.1.5; *Vir. ill.* LXI.4. MÖ 141 yılında consul Q. Pompeius, Numantia'ya başarısız olan bir sefer düzenlemiştir. App. *Hisp.* LXXVI-LXXVII; Oros. V.4.13. Bu gelişmenin ardından Q. Pompeius, Termentia'ya bir saldırı düzenlemiştir. App. *Hisp.* LXXVII; Liv. *per.* LIV. Daha sonra Q. Pompeius, Numantia garnizonunun bulunduğu Malia adlı küçük bir kente doğru harekete geçmiştir. Malia halkı, Roma ordusunun yaklaştığını öğrenince bölgelerindeki garnizona karşı bir ayaklanma başlatmış ve kenti Romalılar'a teslim etmişlerdir. Ayrıca Q. Pompeius, bölgede faaliyet gösteren Tanginus adlı bir kişinin liderliğindeki haydutlara karşı faaliyetlerde bulunmuştur. App. *Hisp.* LXXVII; Diod. Sic. XXXIII.17.1-3. Kış aylarının bastırmasıyla henüz bir sonuç alamayan Q. Pompeius, MÖ 139 yılında Numantia ile bir anlaşma yapmıştır. Cic. *Rep.* III.28; Diod. Sic. XXXIII.16.1-2; App. *Hisp.* LXXIX; Flor. *Epit.* I. 34.4; Oros. V.4.21; Vell. II.1.4; XC.3; Liv. *per.* LIV; Eutr. IV.17.1; Harris, 2006: 134. MÖ 138 yılında M. Popillius Laenas, Numantia'da yenilgiye uğramıştır. Frontin. *Str.* III.17.9; Lucil. DCCXIV. M.Ö. 138 yılı consülü D. Junius Brutus Callaicus, Oblivio Nehri'ni geçip Gallaecia'ya saldırılar düzenlemiştir. MÖ 137 yılında C. Hostilius Mancinus, Numantia'lılar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. App. *Hisp.* LXXX; Plut. *Tib.* V.1-VI.6; Flor. *Epit.* I.34.4-7; Oros. V.4.20; V.1-10; Vell. II.1.4; Gell. *NA* VI.9.12; Aug. *Civ.* III.21; Obseq. XXIV; Liv. *per.* LV; *Vir. ill.* LIX.1-4; Harris, 2006: 135. C. Hostilius Mancinus'un başarısız olması üzerine M. Aemilius Lepidus, bölgede gerçekleştirilecek savaş için görevlendirilmiştir. App. *Hisp.* LXXX-LXXXI; Harris, 2006: 135. Fakat MÖ 136 yılında Pallantia'da gerçekleştirilen bir savaşta M. Aemilius Lepidus yenilgiye uğramıştır. App. *Hisp.* LXXXI-LXXXII; Diod. Sic. XXXIII.27.1; Oros. V.5.12-16; Liv. *per.* LVI; Obseq. XXV; Lucil. MCXXIII. Aynı yıl consul L. Furius Philus, C. Hostilius Mancinus'u Numantia'lılara teslim etmiştir, fakat Numantia'lılar bu teklifi kabul etmemişlerdir. App. *Hisp.* LXXXIII; Liv. *per.* LVI; Cic. *De or.* I.181; II.137; Cic. *Off.* III.109; Plin. *HN* XXXIV.18; Obseq. XXIV; Oros. V.4.21; Vell. II.1.5; Justin. *Dig.* L.7.18; Amm. Marc. XIV.11.32. MÖ 135 yılında Q. Calpurnius Piso, Numantia'ya karşı bir sefer düzenlememiş fakat Pallantia topraklarına yağma ve istila seferleri düzenlemiştir. Ayrıca Q. Calpurnius Piso, görev süresinin geri kalanını Carpetania'da geçirmiştir. App. *Hisp.* LXXXIII. MÖ 134 yılında P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus, orduda düzenlemelerde bulunduktan sonra Pallantia'ya bir sefer düzenlemiştir. App. *Hisp.* LXXXVII-LXXXVIII; Suda ρ. CCXXXIX; Liv. *per.* LVII; Frontin. *Str.* IV.1.1; Val. Max. II.7.1; Flor. *Epit.* I.34.8-11; Polyaeus, *Strat.* VIII.16.2-4; Oros. V.7.2-5; Plut. *Mar.* III.2; XIII.2-3; Ael. *VH* XI.9; Lucil. CDXXIX-CDXXXVII; Harris, 2006: 136. Aynı yıl P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus, Numantia'lılara karşı gerçekleştirdiği savaştan galip ayrılmıştır. App. *Hisp.* LXXXIX; Oros. V.7.6-7; Flor. *Epit.* I.34.11; Frontin. *Str.* II.8.7. MÖ 133 yılında P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus, Numantia kentini kuşatma altına almıştır. App. *Hisp.* XCII-XCIII; Liv. *per.* LVII; Oros. V.7.8-12; Frontin. *Str.* IV.7.27; Sen. *Dial.* III.11.7. Kuşatmanın ardından Roma ile Numantia arasında gerçekleştirilen müzakerelerden herhangi bir sonuç alınamamıştır. App. *Hisp.* XCV; Oros. V.7.12; Flor. *Epit.* I.34.12. Sonuç olarak aynı yıl Numantia'lılar teslim olmak zorunda kalmışlar, bu gelişmenin ardından Numantia kenti P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus tarafından yerle bir edilmiştir. App. *Hisp.* XCVI-XCVIII; Diod. Sic. XXXIV.4.1-2; Liv. *per.* LIX; Flor. *Epit.* I.34.1-2; 15-16; Cic. *Rep.* I.71; VI.11; Oros. V.7.16-17; Vell. II.4.2-3; II.9.4; Eutr. IV.17.2; *Vir. ill.* LVIII.6; Gell. *NA* II.13.3; Pol. XII.5.2-3; Hieron. *chron.* MDCCCLXXV; Amm. Marc. XXIII.5.20; Sen. *Ep.* LXVI.13; Lucil. CDXXXVI-CDXXXIX; Petron. *Sat.* CXLI.

Roma'nın uğraşmak zorunda olduğu diğer bir gelişme ise MÖ 154 yılında Punicus liderliğinde Lusitania'da başlayan isyan hareketleridir. Punicus'un liderliğindeki isyancılar, bölgede Roma ordusunu bozguna uğratmışlar ve ayaklanmalarına ivme kazandırmışlardır. App. *Hisp.* LVI; Flor. *Epit.* I.33.15; Liv. *per.* XLVII; LIV; Eutr. IV.16.2; Obseq. XVII; Green, 1990: 712; Harris, 2006: 132. MÖ 153 yılında Romalı komutan L. Mummius, bölgede yenilgiye uğratılmıştır. App. *Hisp.* LVI; Diod. Sic. XXXI.42.1. Aynı yıl Lusitania halkı, diğer yerleşimlere baskınlar düzenlemiş, fakat bölgede L. Mummius'un müdahaleleri ile karşılaşmışlardır. App. *Hisp.* LVII; Eutr. IV.9.1; Harris, 2006: 132. MÖ 152 yılında L. Mummius, Lusitania halkı ile giriştiği bir mücadeleden galip ayrılmıştır. App. *Hisp.* LVII. Aynı yıl M. Atilius'un komutasındaki birlikler, Lusitania halkını yenilgiye uğratmıştır. App. *Hisp.* LVIII; Harris, 2006:133. Fakat Lusitania halkı, Roma karşısında uğradıkları yenilgilere rağmen bölgede yeni bir isyan hareketi başlatmışlardır. App. *Hisp.* LVIII; Obseq. XVIII. MÖ 151 yılında Sulpicius Galba'nın komutasındaki Roma ordusu, yenilgiye uğratılmıştır. App. *Hisp.* LVIII; Liv. *per.* XLVIII; Oros. IV.21.3. MÖ 150 yılında ise M. Licinius Lucullus, o sıralarda Gades yakınlarında bulunan Lusitania halkına karşı bir sefer düzenlemiştir. App. *Hisp.* LIX. Roma ordusunun başarılarından sonra bölgede Romalılar tarafından katliamlar gerçekleştirilmiştir. App. *Hisp.* LIX-LXI; Liv. *per.* XLIX; Cic. *Brut.* LXXXIX; Oros. IV.21.10; Val. Max. VIII.1.12; Nep. *Cat.* III.4; Suet. *Gal.* III.2. MÖ 148 yılında Viriathus, Lusitania'daki isyan hareketlerinin lideri konumuna gelmiştir. Diod. Sic. XXXIII.1.1-3; Liv. *per.* LII; Just. *Epit.* XLIV.2.7; Flor. *Epit.* I.33.15; Oros. V.4.1; Eutr. IV.16.2; Vir. *ill.* LXXI.1. MÖ 147 yılında Viriathus liderliğindeki isyancılar, C. Vetillius komutasındaki Roma ordusunu yenilgiye uğratmıştır. App. *Hisp.* LXIII; Liv. *per.* LII; Flor. *Epit.* I.33.16; Oros. V.4.2; Green, 1990: 713; Harris, 2006: 133. MÖ 146 yılında C. Plautius komutasındaki Roma ordusu, Viriathus liderliğindeki isyancılar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. App. *Hisp.* LXIV; Liv. *per.* LII; Oros. V.4.3; Broughton, 1951: 466. Fakat MÖ 145 yılında Viriathus liderliğindeki isyancılar, C. Laelius komutasındaki Roma ordusu tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Cic. *Brut.* LXXXIV; Cic. *Off.* II.40. MÖ 144 yılında, C. Laelius komutasındaki Roma ordusu, Baecor adlı bir yerleşime doğru kaçan Viriathus liderliğindeki isyancıları yenilgiye uğratmıştır. App. *Hisp.* LXV; Harris, 2006: 133. MÖ 143 yılında Viriathus liderliğindeki isyancılar, Hispania Citerior valisi, Claudio Unimano komutasındaki Roma ordusunu yenilgiye uğratmışlardır. App. *Hisp.* LXVI; Oros. V.4.3-6; Flor. *Epit.* I.33.16; Vir. *ill.* LXXI.1. Bu gelişmenin ardından Q. Fabius Maximus Servilianus iki lejyon ile bölgeye intikal etmiş ve isyancıların saldırılarını püskürtmüştür. App. *Hisp.* LXVI. MÖ 142 yılında Q. Fabius Maximus Servilianus komutasındaki Roma ordusu, isyancılar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. App. *Hisp.* LXVII-LVIII; Obseq. XXII. MÖ 141 yılında Q. Fabius Maximus Servilianus, Viriathus liderliğindeki isyancıları yenilgiye uğratmış, Lusitania halkına ait birçok yerleşim yerini işgal etmiş ve ele geçirdiği isyancıların önde gelenlerinden beş yüzünü katletmiştir. App. *Hisp.* LXVIII; Oros. V.4.12; Liv. *per.* LIII; Frontin. *Str.* IV.1.42; Ampel. XLVII.3; Val. Max. II.7.11. MÖ 140 yılında Viriathus liderliğindeki isyancılar, Roma ordusu karşısında galip gelmişlerdir. App. *Hisp.* LXVIII-LXIX; Harris, 2006: 134. Bu gelişmelerin ardından Viriathus liderliğindeki isyancılar ile Roma arasında bir anlaşma yapılmıştır. App. *Hisp.* LXIX; Liv. *per.* LIV; Diod. Sic. XXXIII.1.4; Obseq. XXIII. Fakat Senato bu anlaşmayı kabul etmemiş ve Viriathus liderliğindeki isyancılara karşı mücadelenin devam etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. App. *Hisp.* LXX; Diod. Sic. XXXIII.1.4; Harris, 2006: 134. MÖ 139 yılında Viriathus ile Roma arasında müzakereler gerçekleştirilmiştir. Diod. Sic. XXXIII.19.1; Cass. Dio *fr.* LXXV.1. Aynı yıl gerçekleştirilen bir suikast sonucunda Viriathus hayatını kaybetmiştir. App. *Hisp.* LXXIV-LXXV; Diod. Sic. XXXIII.1.4; Liv. *per.* LIV; Flor. *Epit.* I.33.17; Oros. V.4.14; Vell. II.1.3; Eutr. IV.16.2; Val. Max. IX.6.4; Harris, 2006: 134. Viriathus'un liderliğindeki isyan hareketleri için ayrıca bkz. Diod. Sic. XXXIII.1.5; Frontin. *Str.* II.5.7; III.10.6; IV.5.22; Just. *Epit.* XLIV.2.7-8; Flor. *Epit.* I.33.15; Vell. II.90.3. D. Junius Brutus, MÖ 137 yılında bölgedeki isyancılara karşı galip gelmiştir. App. *Hisp.* LXXI; Diod. Sic. XXXIII.24.1; Flor. *Epit.* I.33.12; Fest. V.1; Green, 1990: 715; Harris, 2006: 138. MÖ 132 yılında D. Junius Brutus'un gerçekleştirdiği sefer başarıya uğramış ve böylece bölgedeki isyan hareketlerinin bir süre daha önüne geçilmiştir. Fakat daha sonraki yıllarda bölgede isyan hareketleri devam edecektir. Eutr. IV.19.1.

MÖ 135 yılında ise Sicilya'daki Enna kentinde Damophilus'un öldürülmesinin ardından büyük bir köle ayaklanması meydana gelmiştir. Diod. Sic. XXXIV/XXXV.2; Liv. *per.* LVI; Flor. *Epit.* II.7.2-16; Oros. V.6.3-6; Ath. XII.542 b; Hieron. *chron.* MDCCCLXXXII. Köle ayaklanmasının lideri Eunus'tur. İsyanın diğer bir lideri Kleon'dur. Diodoros'a göre Kleon, Toroslar'da yaşayan bir Kilikia'lıydı ve çocukluğundan beri haydutluk hayatının içerisinde yetişmişti. Kleon, ayaklanma başlamadan önce Sicilya'da at çobanı olarak çalışmıştır. Eunus'un Roma karşısındaki başarılarını duyduktan sonra ayaklanmaya katılmıştır. Diod. Sic. XXXIV/XXXV.2.17; XXXIV/XXXV.2.43; Liv. *per.* LVI. MÖ 135 yılında praetor L. Plautius Hypsaeus, ayaklanmayı bastırmak üzere harekete geçmiş, fakat yenilgiye

Roma tarafından öncelikle ilgilenmesi gereken bir zamanda ulaşmıştır. Roma'nın yoğun bir şekilde gerçekleştirdiği savaşların ana unsurları olan kırsal kesimin halkı barış fazlaca büyük olmayan toprakların işletilmesini sağlamıştır. Savaşların uzun sürmesi, kırsal kesim halkının ekonomik olarak çökmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda kırsaldan kentlere bir göç hareketi başlamıştır. Kırsal kesimden kentlere gerçekleştirilen yoğun göçler, kentlerde bir takım problemlerin oluşmasına yol açmıştır.⁸²⁷ MÖ 133 yılında Tiberius Gracchus, küçük toprak sahiplerine toprak ve gereçler vererek aristokrat kesimin sahip olduğu toprakları kısıtlayan bir yasa çıkarmayı düşünmüştür. Aynı yıl bu amaçla toprak yasası olan “*Lex Agraria*” çıkarılmıştır.⁸²⁸ Fakat bu süreçte III. Attalos'un vasiyetnamesinin Roma'ya ulaşması, Tiberius Gracchus'un çıkarttığı yasanın finans kaynağının Anadolu'da kurulacak olan yeni eyaletin gelirleri olabileceği düşüncesini doğurmuştur.⁸²⁹ Bu doğrultuda Tiberius Gracchus, Roma'da var olan karışıklık ve kargaşa ortamında III. Attalos'un vasiyetnamesini onaylayan bir kararname çıkartmıştır.⁸³⁰ Bu sırada Pergamonlu Eudemos'un Tiberius Gracchus'a erguvan renginde giysiler ve taç verdiği ve böylece Tiberius Gracchus'un kral olmayı amaçladığı düşüncelerinin artması üzerine kentte kargaşa ortamı başlamıştır. P. Cornelius Scipio Nasicaliderliğindeki Senato üyelerinin başlattığı hareket sonucunda Tiberius Gracchus öldürülmüştür.⁸³¹ Bu olayın ardından Senato, ilgisini Anadolu'ya çevirmiş ve Anadolu ile ilgili meselelerle ilgilenmiştir.

uğramıştır. Diod. Sic. XXXIV/XXXV.2.18; Flor. *Epit.* II.7.7; Liv. *per.* LVI. Fakat bu sırada P. Popillius Laenas, bölgedeki pek çok kaçak köleyi yakalamıştır. CIL I² 638. MÖ 134 yılında C. Fulvius Flaccus, köle ayaklanmasını bastırmak amacıyla komutan olarak görevlendirilmiştir. Oros. V.9.6; Liv. *per.* LVI. MÖ 133 yılında Sicilya'da köle ayaklanması devam etmiştir. Roma valisi C. Titius'un komutasındaki birlikler isyancılar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Fakat bu dönemde L. Calpurnius Piso, isyancılara ait bazı bölgeleri ele geçirmeyi başarmıştır. Diod. Sic. XXXIV.8.1-9.1; Frontin. *Str.* IV.1.26; Oros. V.9.4-6; Val. Max. II.7.1; IV.3.10; Liv. *per.* LVIII; Obseq. XXVIIb; CIL I² 847.

⁸²⁷Scullard, 2011: 16; Brunt, 1971: 269.

⁸²⁸Diod. Sic. XXXIV.7.1; Liv. *per.* LVIII; Cic. *Leg. agr.* II.10; Cic. *Sest.* CIII; Plut. *Tib.* XIII.1-3; App. *BCiv.* I.12-13; Flor. *Epit.* II.2.6; Vell. II.2.3; Aug. *Civ.* III.24; Vir. *ill.* LXIV.3-4; Schol. Bob. CXXXV; Lintott, 2006b: 67.

⁸²⁹Cic. *Rep.* III.41; Plut. *Tib.* XIV.1-4; Liv. *per.* LVIII; Flor. *Epit.* II.3.2; Oros. V.8.4; Vir. *ill.* LXIV.5; Lintott, 2006b: 68; Habicht, 2006b: 378; Thonemann, 2013: 126.

⁸³⁰Plut. *Tib.* XIV.1. : “ἐπει δὲ τοῦ Φιλομήτορος Ἀττάλου τελευτήσαντος Εὐδήμος ὁ Περγαμηνὸς ἀνήνεγκε διαθήκην ἐν ἧ κληρονόμος ἐγγράπτο τοῦ βασιλέως ὁ Ῥωμαίων δῆμος, εὐθὺς ὁ Τιβέριος δημαγωγῶν εἰσήνεγκε νόμον ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα τοῖς τὴν χώραν διαλαγάνουσι τῶν πολιτῶν ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν.”

⁸³¹Diod. Sic. XXXIV.7.2; Liv. *per.* LVIII; LIX; Plut. *Tib.* XVII.1-XX.4; App. *B Civ.* I.15-18; Cic. *Brut.* CIII; Cic. *Phil.* VIII.13; Cic. *Rhet. Her.* IV.68; Sall. *Iug.* XLII.1-3; Gell. *NA* II.13.4-5; Vell. II.3.1-4; Flor. *Epit.* II.2.6-7; Ampel. XXVI.1; Oros. V.9.1-3; Vir. *ill.* LXIV.6-8; Val. Max. I.4.2; III.2.17; Lintott, 2006b: 72; Badian, 1968: 22; Thonemann, 2013: 126.

III. Attalos'un ölümünden sonra II. Eumenes'in gayrimeşru oğlu olan Aristonikos bölgede bir isyan hareketi başlatarak Pergamon tahtında hak iddia ettiğini dile getirmiştir.⁸³² Aristonikos isyanı, Anadolu'daki halkları arasında ortaya çıkan sosyoekonomik durum karşısındaki hoşnutsuzluğun sosyal patlamasıdır.⁸³³ Aristonikos'un iktidarı ele geçirebilmek için her türlü fırsatı kendi lehine kullanması, onun politikalarının bir sonucu olarak meydana gelmiştir.⁸³⁴ Aristonikos'un III. Attalos'un vasiyetnamesinin gerçek olmadığını ve Romalılar tarafından uydurma bir şekilde hazırlandığını iddia etmesi, onun Pergamon tahtı üzerindeki iddiasının meşruiyetini oluşturmasını sağlayan bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸³⁵

Aristonikos'un başlattığı isyan hareketi ile ilgili ana bilgi kaynağımız Strabon'un aktardığı gelişmelerdir:

“Smyrna'dan sonra Leukia denilen küçük bir kente gelinir. Attalos Philometor'un ölümünden sonra, kral ailesinden olduğu için saygı duyulan ve krallığı ele geçirmeyi tasavvur eden Aristonikos burada ayaklanmıştı. Kymeli'lerin toprakları civarındaki bir deniz savaşında Ephesos'lular tarafından yenilir yenilmez hemen Smyrna'dan sürgün edildi. Fakat o içarlere doğru gitti ve kısa zamanda çaresiz, desteksiz kalmış olan halktan çok sayıda insan ve hatta bağımsızlık vaadiyle 'heliopolitai' adını verdiği tutsakları dahi topladı. Önce beklenmedik bir anda Thyateira'ya saldırdı, sonra Apollonis'i ele geçirdi ve sonra da kuvvetlerini diğer kalelere karşı yöneltti; fakat uzun zaman bu başarısını sürdürmedi. Kentler hemen kendisine karşı Bityhnia kralı Nikomedes'in ve Kappadokia krallarının yardımıyla çok sayıda birlikler gönderdiler. Sonra Romalı beş elçi ve bundan sonra da consul Publius Crassus yönetiminde bir ordu ve sonunda da, Aristonikos'u canlı olarak ele geçirip Roma'ya gönderen ve savaşı sona erdiren Marcus Perperna geldi. Aristonikos, hapiste yaşamına son verdi. Perperna hastalıktan öldü ve Crassus, Leukai dolayında bazı kabileler tarafından saldırıya uğradı ve savaşta can verdi. Sonra, on naiple birlikte Manius Aquilius 'consul' olarak geldi. Eyaleti, halen devam etmekte olan yönetim şekliyle düzenledi...⁸³⁶”

⁸³²Liv. *per.* LIX; Vell. II.4.1; Flor. *Epit.* I.35.4; Just. *Epit.* XXXVI.4.6; Plut. *Flam.* XXI.10; Chamoux, 2002: 127; Daubner, 2006: 63; Hansen, 1971: 150; Malay, 1987: 36; Snowdon, 2005: 36. J. Hopp (1977: 121-125), isyanın daha III. Attalos yaşarken başladığını belirtmiştir. Ayrıca isyanın III. Attalos'un hayatını kaybettiği gün başladığını öne süren görüşler de bulunmaktadır. Sartre, 2003: 209.

⁸³³Rostovtzeff, 1941: 807.

⁸³⁴Collins, 1978: 83.

⁸³⁵Malay, 1987: 35; Malay, 1992: 127; McGing, 1986: 157. Sallustius, III. Attalos'un vasiyetnamesinin Romalılar tarafından Anadolu'yu ele geçirebilmek amacıyla hazırlandığını dile getirmiştir. Sall. *Hist.* IV. 69.8.

⁸³⁶Str. XIV.1.38.

Aristonikos, Leukai (Üçtepel) kentinden isyan hareketini başlattıktan sonra Kolophon, Samos ve Myndos kentlerini ele geçirmiştir.⁸³⁷ Böylece Aristonikos'un politikası, Anadolu'nun batı kıyılarındaki kentleri egemenliği altına almak olmuştur.⁸³⁸ Aristonikos'un kıyı kentlerinde egemenlik oluşturma politikası başarıya ulaştıktan sonra faaliyetlerini Karia bölgesine kadar genişletmiştir.⁸³⁹ Aristonikos, Karia ve Ionia kentlerine saldırarak egemenlik kurma düşüncesinde olmuştur.⁸⁴⁰ Phokaia kenti, MÖ 190 yılında Roma ordusu tarafından istila edildiği için Aristonikos'a desteğini sunmuş olabilir.⁸⁴¹ Aristonikos, Phokaia kentinden savaş süreci içerisinde oldukça yardım görmüştür.⁸⁴² Fakat Anadolu'daki pek çok kentin Aristonikos'a destek vermemiştir. Aristonikos, faaliyetlerini Karia bölgesine kadar genişletmiştir. Bu bölgede bulunan Bargylia ve Halikarnassos kentleri Aristonikos tarafından kuşatma altına alınsa da yapılan askeri faaliyetler başarısız olmuştur.⁸⁴³ Byzantion kentinin Aristonikos'a karşı Roma'ya yardım göndermesi, Aristonikos'un Anadolu'da giderek güçlendiği ve faaliyetlerinin geniş bir alana yayıldığı anlamına gelmektedir.⁸⁴⁴ Pergamon kenti ise Aristonikos'un isyanına karşı duran bir tavır sergilemiştir. Hatta Pergamon kenti, Aristonikos'un isyanına kent içerisinden katılımları engellemek amacıyla buldukları bölgelerden ayrılanlar hakkında cezalar uygulanacağı ve buldukları bölgede kalmaya devam edenlerin ödüllendirileceğini ilan eden bir yasa çıkarmıştır.⁸⁴⁵ Yasanın çıkarılmasının sebebi, sadece Aristonikos'a karşı katılımları engellemek değil ayrıca Pergamon kentinin Aristonikos tarafından ele geçirilmesini engellemektir. Çünkü Pergamon kenti yasayı çıkarmadan önce Aristonikos, topladığı ordu ile Pergamon kentini ele geçirebilmek amacıyla saldırmış, fakat herhangi bir başarı elde edememiştir.⁸⁴⁶ Ayrıca Pergamon kentinde Aristonikos'un pek çok destekçisi de

⁸³⁷Flor. *Epit.* I.35.4; Str. XIV.1.38; Magie, 1950: 148; Gruen, 1986: 598; Collins, 1978: 62; Daubner, 2006: 62; 79; Demir, 2011: 191.

⁸³⁸Hansen, 1971: 153.

⁸³⁹Snowdon, 2005: 51.

⁸⁴⁰Rostovtzeff, 1941: 807.

⁸⁴¹Pol. XXI.16.1; Liv. XXXVII.44.3-45.3; Zon. IX.20.

⁸⁴²Hansen, 1971: 153; McGing, 2005: 84; Daubner, 2006: 76.

⁸⁴³Kallet-Marx, 1995: 100; Hopp, 1977: 143.

⁸⁴⁴Tac. *Ann.* XII.62.

⁸⁴⁵OGIS 338; Austin, 2006: 430-431, n° 248; Hansen, 1971: 152; Magie, 1950: 30-33; Chaniotis, 2005a: 24. Vogt, 1974: 93-100; Malay, 1987: 37; Rostovtzeff, 1941: 807; Vavrinek, 1957: 16-20.

⁸⁴⁶Hansen, 1971: 157.

bulunmaktaydı.⁸⁴⁷ Anadolu’da Smyrna ve Ephesos kentleri, başarılı bir şekilde Aristonikos’a karşı direnmeyi başarabilmiştir.⁸⁴⁸

Aristonikos Anadolu’da faaliyetlerini arttırmış, fakat MÖ 132 yılında Kyme kıyılarında Ephesos donanması tarafından mağlup edilmiştir.⁸⁴⁹ Böylece Aristonikos’un donanmasını kaybetmesi, onun Anadolu’nun batı kıyılarındaki kentleri egemenliği altına almak düşüncesinin sekteye uğramasına yol açmıştır.⁸⁵⁰ Aristonikos, Kyme kıyılarında yenilgiye uğradıktan sonra iç kesimlere çekilmek zorunda kalmıştır. İsyanın iç bölgelere yayılmasından sonra Aristonikos’un isyanı Pergamon merkezi dâhil geniş bir alana yayılmıştır.⁸⁵¹ Ayrıca iç bölgelerde isyanın boyutu değişerek isyan yeni bir anlam kazanmıştır. Aristonikos, iç bölgelere çekildikten sonra alt sınıflara ve köylülere özgürlük vereceğini vaat ederek onları kendi savaşına dâhil etmiştir.⁸⁵² Kölelerin ve alt sınıfların Aristonikos’un savaşına katılmasının sebebi, daha iyi yaşam şartları elde edebilme çabası olarak tanımlanabilir.⁸⁵³ Aristonikos’un yanında alt sınıflar ve köleler dışında filozof Blossios da bulunmaktaydı.⁸⁵⁴ Aristonikos’un taraftarlarına “*Güneş ülkesi vatandaşları (=Ἡλιοπολίται)*” ismini vermesi ve stoacı bir ütopyadan hareketle ideal devlet düzeninin oluşturmaya çalışmasında Blossios’un etkisi olabilir.⁸⁵⁵ Ayrıca “*Ἡλιοπολίται*” kelimesinin ideal bir devlet düzeninden ziyade tanrı Helios ile bağlantısının olabileceği de öne sürülmektedir.⁸⁵⁶ Bu yüzden isyanın kökeninde köle idelojisine ait bir temel bulunmamaktadır. Fakat önemli olan husus, Aristonikos’un köleler ve alt sınıfları etrafında toplayıp onları bir araç olarak kullanma çabasıdır.⁸⁵⁷ Aristonikos’un başlattığı isyan hareketine alt sınıflar ve kölelerin haricinde geniş katılımlar olmuştur. İsyan hareketine çok sayıda Trakyalı’nın katılımları söz konusudur.⁸⁵⁸ Bu durum Aristonikos’un isyan hareketinin Trakya’da başladığına dair modern görüşlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁸⁵⁹ Ayrıca isyan hareketinin

⁸⁴⁷Collins, 1978: 77.

⁸⁴⁸Malay, 1992: 132; Collins, 1978: 89.

⁸⁴⁹Rigsby, 1979: 47, Jones, 2004: 484; Collins, 1978: 87; Daubner, 2006: 79; Rostovtzeff, 1941: 570.

⁸⁵⁰Daubner, 2006: 63.

⁸⁵¹Flor. *Epit.* I. 35.4; Collins, 1978: 97.

⁸⁵²Str. XIV.1.38.

⁸⁵³Magie, 1950: 152.

⁸⁵⁴Val. Max. IV.7.1; Plut. *Tib.* XX.5-7; Cic. *Amic.* XXXVII; Kallet-Marx, 1995: 106.

⁸⁵⁵Magie, 1950: 152; Rigsby, 1988: 125.

⁸⁵⁶Rostovtzeff, 1941: 808; Collins, 1978: 176; Gruen, 1986: 597; Sherwin-White, 1984: 87.

⁸⁵⁷Fairey, 2006: 244.

⁸⁵⁸Val. Max. III.2.12.

⁸⁵⁹Potter, 1988: 293.

unsurlarından birisi de askeri kökenleri olan Makedon kolonistlerdir. Makedon kolonistler, II. Eumenes tarafından Kaikos Nehri civarına yerleştirilmişlerdir.⁸⁶⁰

Bu dönemde Aristonikos'un bazı toprak kazanımları mevcuttur.⁸⁶¹ Aristonikos, daha sonra Thyateira, Apollonis ve Stratonikeia kentlerini ele geçirmiştir.⁸⁶² Thyateira, Apollonis (Mecidiye, Akhisar) ve Stratonikeia kentlerinin stratejik önemi, bu üç kentin Aristonikos'un başlattığı isyanın önemli merkezleri haline gelmesine neden olmuştur.⁸⁶³ Aristonikos'un Kyme'de mağlup olmasının ardından hala bölgede egemenlik oluşturması, Aristonikos'un sahip olduğu gücü net bir şekilde göstermektedir.⁸⁶⁴ Aristonikos'un askeri gücünün, Kaikos üzerindeki Stratonikeia'nın bulunduğu Lydia bölgesine dayandığı anlaşılmaktadır.⁸⁶⁵ Aristonikos, iç bölgelere çekildikten sonra bastırılmış olduğu sikkelerde III. Eumenes ünvanını almış, Pergamon tahtındaki iddiasını güçlendirmek için girişimlerde bulunmuştur.⁸⁶⁶

Roma, P. Cornelius Scipio Nasica liderliğindeki elçilik heyetini III. Attalos'un vasiyetnamesi doğrultusunda gerekli düzenlemeleri yapmak ve Aristonikos'un başlatmış olduğu isyanı sona erdirmek üzere Anadolu'ya göndermiştir.⁸⁶⁷ Roma'nın Anadolu'daki isyan hareketine geç müdahale etmesinin sebebi, Roma'nın Anadolu'daki yerel direnişin gücünü anlayamaması olabilir.⁸⁶⁸ Aristonikos'a karşı Roma'nın başlattığı savaşa Bithynia kralı II. Nikomedes, Kappadokia kralı V. Ariarathes, Pontos kralı V. Mithradates ve Paphlagonia yöneticisi Pylaimenes yardımcı birlikler sağlayıp Roma'ya destek vermiştir.⁸⁶⁹ Pontos kralı V. Mithradates, Pergamon kentindeki Aristonikos

⁸⁶⁰Magie, 1950: 123; Collins, 1978: 124.

⁸⁶¹Collins, 1978: 55; Kallet-Marx, 1995: 102.

⁸⁶²Eutr. IV.20.2; Oros. IV.10.4; Hansen, 1971: 154; Daubner, 2006: 71; Thonemann, 2013: 31; Collins, 1978: 93.

⁸⁶³Demir, 2011: 193.

⁸⁶⁴Broughton, 1975: 505.

⁸⁶⁵Broughton, 1934: 253.

⁸⁶⁶Gruen, 1986: 595; Hopp, 1977: 123; Robert, 1962: 252.

⁸⁶⁷Diod. Sic. XXXIV.33.7; Val. Max. V.3.2; Plut. *Tib.* XXI.4-7; *Vir. ill.* LXIV.9; Cic. *Dom.* XCI; Cic. *De or.* II.285; Cic. *Amic.* XLI; Cic. *Planc.* LXXXVIII; Cic. *Rep.* I.6; Daubner, 2006: 100; Wörrle, 2000: 566; Badian, 1968: 22. Roma, III. Attalos'un vasiyetnamesi doğrultusunda Anadolu'da yeni bir eyalet kurmak, gerekli düzenlemeleri yapmak ve Aristonikos isyanını sona erdirmek amacıyla Yunan kentlerinin bağımsızlığı propagandasını bir araç olarak kullanmaya devam etmiştir. Jones, 2004: 483.

⁸⁶⁸Sanford, 1950: 31.

⁸⁶⁹Oros. V.10.2; Eutr. IV.20.1; Magie, 1950: 150; Daubner, 2006: 103; Hansen, 1971: 156. Anadolu'da bu dönemde Roma ordusu da bulunmamaktaydı. Bu yüzden Roma, Anadolu'ya bir Roma ordusu sevk etmek yerine bir elçilik heyeti göndererek Anadolu'daki kent ve krallıkların desteğini almaya çalışmıştır. Daubner, 2006: 107. Ayrıca bu dönemde Tiberius Sempronius Gracchus'un öldürülmesi (Plut. *Tib.* XIV.2; Flor. *Epit.* II.3.7; Vell. II.3.1; Thonemann, 2013: 126; Demir, 2011: 187.) sonucunda Roma'da iç

tarafklararını ortadan kaldırmıştır. Böylece Arıstonıkos, Pergamon kentindeki desteğini kaybetmiştir.⁸⁷⁰ Apollonios onuruna dikilen yazıtta⁸⁷¹, Apollonios'un Thyateira kentinden toplanan birlikle beraber harekete geçip Roma ordusuna katıldığı ifadesi yer almıştır. Bu ifade, Arıstonıkos'a karşı kentlerin kendi imkânları birlikler toplayıp Roma ordusuna katıldıklarını göstermektedir. Arıstonıkos'un ele geirmış olduğu fakat daha sonra göstermiş olduğu direniş sayesinde özgürlüğünü kazanmış olan Kolophon kenti, Arıstonıkos'a karşı yapılan savaşa desteklerini sunmuştur.⁸⁷² Halikarnassos kenti, Romalılar'a gemiler göndererek destek olmuştur.⁸⁷³ Bununla birlikte Arıstonıkos'a karşı yürütülen savaş, kentlerin mali açıdan zarara uğramalarına yol açmıştır. Fakat Anadolu'da Roma ve mtfevik krallık ve kentlerin desteğine karşın Arıstonıkos karşısında herhangi bir başarı elde edilememiştir.⁸⁷⁴ Ayrıca P. Cornelius Scipio Nasica, bu dönemde hayatını kaybetmiştir.⁸⁷⁵ Roma, bu durum karşısında Anadolu'ya bir ordu göndermeye karar vermiştir. Savaşın komutanlığına ise P. Licinius Crassus Mucianus atanmıştır.⁸⁷⁶ P. Licinius Crassus Mucianus, Roma ordusu ile birlikte Anadolu'ya gelerek Arıstonıkos'a karşı yürütülen savaşa Karia bölgesinden başlamıştır.⁸⁷⁷ P. Licinius Crassus Mucianus'un komutasındaki Roma ordusuna Anadolu'daki krallıklar ve kentler de katılıp desteklerini sunmuştur.⁸⁷⁸ Byzantion, Kyzikos, Halikarnassos, Mylasa gibi şehirler, isyanın sona erdirilmesi amacıyla Roma tarafında yer alıp destek olmuşlardır.⁸⁷⁹ Leukai yakınlarında Arıstonıkos'un ordusunun harekete geçmesi ile Roma ordusu yenilgiye uğramıştır. Yaşanan bu savaş sırasında P. Licinius Crassus Mucianus.⁸⁸⁰ ve Kappadokia kralı V. Ariarathes hayatını kaybetmiştir.⁸⁸¹

karışıklıklar devam etmiştir. Belki de bu yüzden Roma, öncelikle bir ordu göndermek yerine Anadolu'daki krallıkların ve kentlerin katkısıyla isyanı sona erdirip P. Cornelius Scipio Nasica'nın gerekli düzenlemeleri yapacağını ngrmştir.

⁸⁷⁰Collins, 1978: 56; Daubner, 2006: 81.

⁸⁷¹I Metropolis 1; SEG LIII. 2. 1312.

⁸⁷²Kallet-Marx, 1995: 130.

⁸⁷³Migeotte, 1992: 78.

⁸⁷⁴Rostovtzeff, 1941: 809.

⁸⁷⁵IGRR IV 1681; Plut. *Tib.* XXI.6; Plin. *HN* VII.120.

⁸⁷⁶Liv. *per.* LIX; Eutr. IV.20.1; Oros. V.10.1; Val. Max. VIII.7.6; Cic. *Phil.* XI.18; Collins, 1978: 62.

⁸⁷⁷Oros. V.10.1; Daubner, 2006: 120. P. Licinius Crassus Mucianus, Leukai kentine askeri operasyon düzenlemek zere harekete getiğinde Mylasa kentinden yardım talep etmiştir. Magie, 1950: 150; Daubner, 2006: 138. Yaşanan bu durum, P. Licinius Crassus Mucianus'un Karia'daki faaliyetlerine rnek olarak gsterilebilir.

⁸⁷⁸Gruen, 1986: 602.

⁸⁷⁹Ergin, 2013: 62.

⁸⁸⁰Liv. *per.* LIX; Flor. *Epit.* I.35.4-5; Just. *Epit.* XXXVI.4.7-8; Eutr. IV.20.1; Oros. V.10.2-3; Vell. II.4.1; Val. Max. III.2.12; Obseq. XXVIII; Hansen, 1971: 157.

P. Licinius Crassus Mucianus'un ölümünden sonra Roma, M. Perperna'yı Anadolu'daki harekâtın komutanlığına atamıştır.⁸⁸² M. Perperna, Roma ordusu ile birlikte Aristonikos'un egemenliğindeki iç bölgeye doğru hareket etmiştir.⁸⁸³ M. Perperna, harekete geçtiğinde Aristonikos açısından bu durum beklenmedik bir gelişmedir. Aristonikos, Stratonikeia kentine çekilmek zorunda kalmış ve daha sonra kent, M. Perperna tarafından kuşatma altına alınmıştır. Stratonikeia kentindeki başarılı kuşatmadan sonra Aristonikos, M. Perperna tarafından ele geçirilmiştir.⁸⁸⁴ MÖ 129 yılında isyan sona erdirildiğinde Aristonikos esir olarak Attalos hazineleri ile birlikte Roma'ya gönderilmiştir.⁸⁸⁵

6. VI. Mithradates- Roma Mücadelelerinin Anadolu'daki Yansımaları (MÖ 120-63)

MÖ 129 yılında Kappadokia kralı V. Ariarathes'in ölümünden sonra krallık Nysa tarafından yönetilmiştir. Nysa, iktidarı elinde bulundurabilmek için oğullarından beşini zehirleyerek öldürmüştür. Fakat Nysa'nın küçük oğlu Ariarathes, sarayda bulunanlar sayesinde zehirlenmekten kurtulmuştur.⁸⁸⁶ Kappadokia halkı tarafından bu durum oldukça tepkiyle karşılanmıştır. Nysa'nın iktidar hırsıyla çocuklarını öldürmesi karşısında Kappadokia halkı Nysa'ya karşı bir ayaklanma başlatmıştır.⁸⁸⁷ Ayaklanmalar devam ederken VI. Ariarathes tahta geçmiş ve yönetimi Nysa ile paylaşmıştır. Fakat Nysa her ne kadar yönetimde söz sahibi olsa da halkın Nysa'nın çocuklarını öldürmesine karşı tepkisi devam etmiştir. Kappadokia'da ayaklanmaların devam etmesini fırsat gören Pontos kralı V. Mithradates, Kappadokia'ya bir sefer düzenlemiştir.⁸⁸⁸ Bu seferin sonucunda hem Nysa yönetimden uzaklaştırılmış hem de

⁸⁸¹Just. *Epit.* XXXVII.1-2; XXXVIII.2.5; Magie, 1950: 151.

⁸⁸²Eutr. IV.20.2; Oros. V.10.4; Collins, 1978: 68.

⁸⁸³Oros. IV.10.4; Collins, 1978: 69.

⁸⁸⁴Flor. *Epit.* I.35.6; Just. *Epit.* XXXVI.4.9; Oros. V.10.5; Eutr. IV.20.2; Vell. II.4.1; Val. Max. III.4.5; App. *Mith.* LXII; Hansen, 1971: 157; Green, 1990: 530; Broughton, 1934: 252-253.

⁸⁸⁵Just. *Epit.* XXXVI.4.9; Flor. *Epit.* I.35.6; Daubner, 2006: 145; Merkelbach, 1991: 132; Adams, 1980: 309; Vavrinek, 1975: 118 dn. 25.

⁸⁸⁶Just. *Epit.* XXXVII.1.3-5; Callataÿ, 1997: 190; McGing, 1986: 73; Simonetta, 1977: 29; Ferguson, 1907: 404-405.

⁸⁸⁷Magie, 1950: 202.

⁸⁸⁸App. *Mith.* X; Magie, 1950: 194; McGing, 1986: 37; Sherwin-White, 1984: 105; Kallet-Marx, 1995: 240.

Kappadokia'daki isyanlar sona erdirilmiştir.⁸⁸⁹ Böylece V. Mithradates'in yardımcılarıyla VI. Ariarathes Kappadokia tahtını elde edebilmiştir.⁸⁹⁰ MÖ 120 yılında V. Mithradates, Sinope'de çıkan bir ayaklanmada öldürülmüştür.⁸⁹¹ V. Mithradates'in arkadaşları tarafından öldürüldüğü fikrine karşılık olarak Sinope'de bulunan Roma taraftarları tarafından öldürülmüş olabileceğine yönelik bir fikir de bulunmaktadır.⁸⁹² VI. Mithradates, tahta geçmesinin ardından savaşlar ve isyanlar ile uğraşmak zorunda kalmış ve gerçekleştirdiği seferler sonucunda Karadeniz kıyıları Pontos egemenliğine dâhil edilmiştir.⁸⁹³

MÖ 115 yılında Kappadokia'da bazı karışıklıklar çıkmış, VI. Mithradates'in desteğini alan Kappadokia'lı bir soylu olan Gordios, VI. Ariarathes'i öldürüp Pontos'a sığınmıştır.⁸⁹⁴ VI. Ariarathes'in ölümünden sonra VII. Ariarathes tahta geçmiş, yaşının küçük olması sebebiyle Kappadokia bir süreliğine VI. Mithradates'in kız kardeşi Laodike tarafından yönetilmiştir.⁸⁹⁵ Böylelikle Kappadokia, dolaylı olarak Pontos egemenliğine girmiştir.

Kappadokia'lılar VI. Mithradates'in kral olarak ilan ettiği IX. Ariarathes'e karşı ayaklanarak MÖ 97 yılında VI. Mithradates tarafından öldürülen kralın kardeşini kendilerine kral olması için çağırışlardır.⁸⁹⁶ Bunun üzerine Kappadokia'ya gelen VIII. Ariarathes, Kappadokia tahtına çıkmıştır.⁸⁹⁷ Fakat daha sonra VI. Mithradates, yeniden Kappadokia'yı işgal etmiştir. VIII. Ariarathes, Kappadokia'dan çıkarıldıktan sonra endişe ile ortaya çıkan bir hastalıktan dolayı hayatını kaybetmiştir.⁸⁹⁸ Böylelikle VI. Mithradates, Kappadokia tahtına tekrar IX. Ariarathes'i getirmiştir. Kappadokia'nın işgali sonrasında Pontos genişlemesinden rahatsız olan III. Nikomedes, bir kişiyi VII. Ariarathes'in oğlu olarak Roma'ya göndermiş ve Senato'dan Kappadokia Krallığı'nda hak iddia etmesini sağlamıştır.⁸⁹⁹ Bu durum karşısında VI. Mithradates, Gordios'u

⁸⁸⁹Just. *Epit.* XXXVII.1.5.

⁸⁹⁰McGing, 1986: 73; Callataÿ, 1997: 190; Mørholm, 1979: 245; Simonetta, 1977: 31.

⁸⁹¹Memn. XXII.2; App. *Mith.* CXII; Just. *Epit.* XXXVII.1.6; XXXVII.2.1-3; XXXVIII.8.1; Eutr. VI.12.3.

⁸⁹²Arslan, 2007: 73 dn. 327.

⁸⁹³Bkz. Arslan, 2007: 80-91.

⁸⁹⁴Just. *Epit.* XXXVIII.1.1.

⁸⁹⁵Magie, 1950: 203; Callataÿ, 1997: 267; Sherwin-White, 1984: 105; Simonetta, 1961: 16-17.

⁸⁹⁶Just. *Epit.* XXXVIII.2.1; Tekin, 2008: 167; Magie, 1950: 204; Dmitriev, 2006: 290; McGing, 1986: 76; Badian, 1959: 291; Callataÿ, 1997: 271.

⁸⁹⁷Sherwin-White, 1984: 106; Dmitriev, 2006: 285; Sullivan, 1990: 39.

⁸⁹⁸Just. *Epit.* XXXVIII.2.2; Pastor, 2013: 189; Simonetta, 1977: 36.

⁸⁹⁹Just. *Epit.* XXXVIII.2.3-4.

Roma'ya göndermiş ve Kappadokia tahtındaki kişinin V. Ariarathes'in oğlu olduğunu aktarmasını istemiştir.⁹⁰⁰ Her iki tarafın söylemlerine rağmen Roma, Kappadokia'yı VI. Mithradates'ten, Paphlagonia'yı da III. Nikomedes'ten almıştır.⁹⁰¹ MÖ 95 yılında Armenia kralı II. Tigranes, Kappadokia topraklarını istila etmiş, Kappadokia kralı I. Ariobarzanes ise krallığını terk ederek Roma'ya sığınmıştır.⁹⁰²

Bithynia kralı III. Nikomedes, MÖ 94 yılında ölmüştür. Bunun üzerine III. Nikomedes ile Kappadokia prensesi Nysa'nın oğlu olan IV. Nikomedes tahta geçmiştir.⁹⁰³ III. Nikomedes'in gayrimeşru oğlu olan Sokrates ise Kappadokia tahtını ele geçirebilmek amacıyla ayaklanmış ve Roma'ya başvurmuştur.⁹⁰⁴ Roma'dan istediği desteği bulamayan Sokrates, VI. Mithradates'e sığınmıştır.⁹⁰⁵ VI. Mithradates, bu durumu bir fırsat olarak değerlendirmiş⁹⁰⁶ ve Aleksandros adlı bir kişiyi IV. Nikomedes'i öldürmesi için görevlendirmiştir. Suikast girişimi başarısız olunca, suikastı planlayan ve emir veren kişinin VI. Mithradates olduğu ortaya çıkmıştır.⁹⁰⁷ Bu girişimin sonuçsuz kalmasının ardından MÖ 91 yılında VI. Mithradates ordusuyla birlikte Bithynia topraklarına ilerlemiş ve IV. Nikomedes'i tahtından uzaklaştırmıştır. Bu gelişmenin ardından Sokrates'i Bithynia kralı ilan etmiştir.⁹⁰⁸

VI. Mithradates'in Roma karşıtlığı, tahta çıktığı sıralarda yaşının küçük olmasından faydalanan Roma'nın Phrygia'yı Pontos'tan alması ile başlamıştır.⁹⁰⁹ Bu durum, Anadolu'daki dengeleri değiştirmekle birlikte, özellikle Phrygia'nın Pontos'tan alınması, VI. Mithradates ile Roma arasındaki savaşların en önemli nedenlerinden biri oluşturmuştur. VI. Mithradates, Anadolu'da Roma emperyalizmine karşı politikalar geliştirmiştir. VI. Mithradates, Roma'nın Anadolu'da bir sömürü politika izlediğini ve

⁹⁰⁰Just. *Epit.* XXXVIII.2.5; Simonetta, 1977: 39; Niese, 1896: 820.

⁹⁰¹Sherwin-White, 1977a: 71; Alexander, 1981: 2.

⁹⁰²Just. *Epit.* XXXVIII.3.1; McGing, 1986: 77; Badian, 1959: 293; Dmitriev, 2006: 290; Borrell, 1862: 12; Sullivan, 1980: 1129; McGing, 2009: 209; Arslan, 2007: 103.

⁹⁰³App. *Mith.* VII; Just. *Epit.* XXXVIII.3.4; Gran. Lic. XXIX-XXX; Arslan, 2007: 106; Dmitriev, 2006: 293; Brennan, 1992: 152; Hind, 2006: 142-143.

⁹⁰⁴Brennan, 1992: 152; Pastor, 2008: 57.

⁹⁰⁵Callataÿ, 1997: 275; Sherwin-White, 1977a: 72; Tekin, 2008: 156.

⁹⁰⁶Çünkü Bithynia tahtında Ariarathes hanedanına mensup bir kişinin oturması, VI. Mithradates'in politikalarını zedeleyici bir durumdur.

⁹⁰⁷App. *Mith.* LVII; Magie, 1950: 207; McGing, 1986: 79.

⁹⁰⁸Memn. XXII.5; XXX.3; App. *Mith.* X; XIII; LVII; Just. *Epit.* XXXVIII.3.4; Pomp. Trog. XXXVIII; Eutr. V.5.1; Magie, 1950: 207; Tekin, 2008: 159.

⁹⁰⁹Just. *Epit.* 38.5.3; Sherk, 1984: 53, n° 49.

bunun sonucunda Anadolu halklarını Roma'nın sömürsünden kurtarabileceğini öne sürerek kentler üzerindeki propogandasına zemin oluşturmaya çalışmıştır.⁹¹⁰

VI. Mithradates, Quintius Oppius tarafından savunulan Laodikeia kentinde bir direniş ile karşılaşmasına rağmen kent halkına zarar verilmeyeceğini ve kente özgürlük sağlayacağını belirtmesi üzerine Laodikeia halkı taraf değiştirip Quintius Oppius'u VI. Mithradates'e teslim etmiştir.⁹¹¹ I. Mithradates-Roma Savaşı'nın Pontos lehine sonuçlanmasından sonra VI. Mithradates, Anadolu'da Roma egemenliğinde bulunan tüm toprakları ele geçirmiştir.⁹¹² VI. Mithradates'in Anadolu'daki ilerleyişi esnasında kentlerin büyük bir kısmı onu sevinçli bir şekilde karşılamıştır.⁹¹³ VI. Mithradates'in kentlerdeki halklar üzerinde uygulamış olduğu politikalar, başarılı olmuştur. VI. Mithradates, kentlere Anadolu'nun bağımsızlığını sağlamaya çalıştığını aktararak propogandasını iyi bir şekilde yürütebilmiştir. Bu nedenle Roma'ya bağlılığını sunan kentler, birer birer VI. Mithradates'in tarafına geçerek Roma'ya karşı direnişlerini başlatmışlardır. Çünkü Anadolu'da Roma egemenliği ve gücüne rağmen publicanus'ların ve valilerin kötü yönetimleri ve sömürüleri Anadolu'daki halkların gözündeki Roma imajını oldukça sarsmıştır. Ayrıca bu dönemde VI. Mithradates'in başarıları karşısında kentlerin Roma desteğini kaybetmeleri, başka bir güce ihtiyaç duymalarını gerektirmiştir. Çünkü Anadolu'daki kentlerin desteğe ihtiyaç duymadan Roma ya da Pontos gücüne karşı gelip başarı kazanmaları mümkün değildir. Böylece kentler, kendi çıkarlarını gözeterек taraflarını seçme yoluna gitme ihtiyacını hissetmişlerdir. Apameia ve Tralleis kentleri, VI. Mithradates'in tarafına geçerek Roma'ya karşı direnişe geçmiştir.⁹¹⁴ Magnesia, Ephesos ve Mitylene kentleri VI. Mithradates'i kentlerine davet etmiştir. Ayrıca Ephesos halkı kentlerinde bulunan Romalılar'ın onuruna dikilmiş olan heykelleri yıkarak net bir tavır sergilemiştir.⁹¹⁵ VI. Mithradates, publicanuslar'ın sömürsüne karşın Anadolu'daki kentlerin borçlarının

⁹¹⁰Arslan, 2007: 114.

⁹¹¹App. *Mith.* XVII; Bean, 2000: 266; Sherwin-White, 1984: 121.

⁹¹²Diod. Sic. XXXVII.26; Liv. *per.* LXXVI; Just. *Epit.* XXXVIII.3; Flor. *Epit.* I.40; Memn. XXXI.3.

⁹¹³App. *Mith.* XX-XXI; XXVII; Diod. Sic. XXXVII.26; Just. *Epit.* XXXVIII.3.8.

⁹¹⁴Cic. *Flac.* LIX.

⁹¹⁵App. *Mith.* XXI.

silindiğini ve beş yıl sürecek olan vergi muafiyeti getirildiğini ilan etmiştir.⁹¹⁶ Böylece Roma'nın yönetimine karşı kentlere alternatif bir yönetim sunma yoluna gitmiştir.

MÖ 89 yılında Pontos ordusu Pergamon'u kuşatma altına alınca Manius Aquillius Mytilene kentine gitmek zorunda kalmıştır. Fakat Mytilene kenti, VI. Mithradates'i desteklemeye karar verince halk kentlerinde bulunan Romalılar'a karşı isyan ederek onların büyük bir bölümünü katletmiştir.⁹¹⁷ Romalılar'ın bir kısmı ise üzerindeki Roma kıyafetlerini çıkartarak kendilerinin Romalı olmadığını dile getirerek katliamdan kurtulmuşlardır.⁹¹⁸ Kent halkı Manius Aquillius'u esir aldıktan sonra VI. Mithradates'e teslim etmiştir.⁹¹⁹ VI. Mithradates, Manius Aquillius'u şehir şehir gezdirerek halk önünde teşhir etmiştir.⁹²⁰ Ardından Pergamon'da tüm halkın önünde Manius Aquillius'un ağzına eritilmiş altın dökerek onu infaz etmiştir.⁹²¹

Pontos ordusunun Anadolu'daki başarıları sonucunda VI. Mithradates, Lykia, Pisidia, Pamphylia ve Ionia bölgelerinde Pontos egemenliğine karşı ayaklanan kentleri ele geçirmek için ordusunu yollamıştır.⁹²² Roma yanlısı bir tutum izleyen Sardeis'li Diodoros Zonas, Anadolu'daki kentleri Pontos egemenliğine karşı ayaklandırmaya yönelik girişimlerde bulunduğu Anadolu'da kentlerden gerekli karşılığı görememiştir.⁹²³ Anadolu'da VI. Mithradates'e karşı direnen kentler, Apameia, Laodikeia gibi Roma generallerinin konuşlandıkları yerleşimlerle Aphrodisias (Geyre) gibi civar şehirler ya da bazı bağımsız Pamphylia, Pisidia, Lykia bölgelerindeki yerleşmelerdir. Bu bölgeler, özgür ve kendi yasalarına tabi olduğundan ve Roma'nın müttefiki konumundaki bölgeler olduğundan Anadolu'daki Roma egemenliğindeki diğer kentler gibi Roma'nın sömürü sisteminden oldukça az etkilenmişlerdir.⁹²⁴

⁹¹⁶Glew, 1977b: 255.

⁹¹⁷Magie, 1950: 215.

⁹¹⁸Ath. V.213; Kallet-Marx, 1995: 253.

⁹¹⁹Diod. Sic. XXXVII.27.1-2; Plut. *Luc.* IV.2; Vell. II.18.3; Val. Max. IX.13.1; App. *Mith.* XXI; Plin. *HN* XXXIII.48; Cic. *Leg. Man.* XI; Ath. V.213 b; Green, 1990: 560. Mytilene halkı esir olarak ele geçirdikleri Publius Rutilius Rufus'u kentlerine olan yardımları söz konusu olduğundan onun kılık değiştirerek kentlerinden kaçmasına herhangi bir müdahalede bulunmamışlardır. Cic. *Balb.* XXVIII; Cic. *Rab. Post.* XXVII; Cass. Dio *fr.* XCVII.4.

⁹²⁰App. *Mith.* XXI.

⁹²¹App. *Mith.* XXI; Plin. *HN* XXXIII.14.48. Krş. Diod. Sic. XXXVII.27.1-2; Val. Max. IX.13.1. McGing, 1986: 112; Altın dökerek infaz etmek, bir Pers işkencesidir. Pastor, 2009: 11. 53 yılında Parth kralı Orodes, Licinius Crassus'u aynı yöntem ile infaz etmiştir. Cass. Dio XL.27; Sanford, 1950: 32-34.

⁹²²App. *Mith.* XVIII-XX; Oros. VI.2.5; Liv. *per.* LXXVII; Sherwin-White, 1984: 124; Özsait, 1985: 73.

⁹²³Str. XIII.4.9; Magie, 1950: 215.

⁹²⁴Flor. *Epit.* I. 40.6-8; Kallet-Marx, 1995: 158.

Magnesia, Apollonia, Tabai (Kale), ve Stratonikeia gibi kentler de Roma ile müttefikliklerini sonlandırmamak için Pontos egemenliğine karşı ayaklanmışlardır. Fakat Anadolu’da Magnesia⁹²⁵ kenti dışında Pontos egemenliğine karşı isyan hareketleri kısa sürede sona erdirilmiştir. VI. Mithradates, isyan eden kentleri bölgelerinde Pontos askeri gücünü bulundurmak ve savaş tazminatı vermeleri yönünde cezalandırmıştır.⁹²⁶ Ayrıca kendisine direnen bazı kentlerin başına tiran atamıştır.⁹²⁷ Adramytteion kenti, taraf değiştirerek Pontos’a karşı ayaklanma başlatıldığını ilan etmesine rağmen kent halkından Diodoros adlı bir kişi kentte isyan başlatmıştır. Diodoros, Pontos’a karşı ayaklanma başlatıldığını ilan eden tüm kişileri öldürmüştür. Bu olayın ardından Diodoros, VI. Mithradates tarafından kente tiran olarak atanmıştır.⁹²⁸

MÖ 86 yılında VI. Mithradates, Galat soylularını Pergamon’da vermiş olduğu şölene davet etmiştir. VI. Mithradates’in davranışlarından dolayı Galat soyluları kendi aralarında aldıkları bir karar ile bir ayaklanma başlatarak VI. Mithradates’e karşı bir suikast gerçekleştirme düşüncesinde olmuşlardır. Fakat Galat soylularının gerçekleştirdikleri suikastler başarısız olmuştur.⁹²⁹ Bu gelişmelerin ardından VI. Mithradates, Galat tetrakheslerini onların onuruna verdiği şölene davet etmiştir. Galat tetrakhes’leri ise VI. Mithradates’in davetini kabul etmiştir. Şölen devam ederken VI.

⁹²⁵Magnesia halkı Dardanos Anlaşması’na kadar olan süreç içerisinde kentlerini savunarak Pontos’a karşı direnişini sürdürmüştür. Liv. per. LXXXI; App. Mith. LXI.

⁹²⁶Paus. I.20.5; Memn. XXXI.4; Liv. per. LXXXI; App. Mith. XXI.

⁹²⁷Plut. Luc. III.3; Plut. Sull. VI.2; Str. XIV.1.42; App. Mith. LXII; Liv. per. LXXVI-LXXVII.

⁹²⁸Str. XIII.1.66; Magie, 1950: 216.

⁹²⁹Bkz. Arslan, 2007: 217.:

“... Mithradates haftada birkaç kez Pergamon gymnasion’unda yüksek bir podyum üzerinde oturarak yargıçlık ediyordu. Galatlar’ın Tolistobogioi kabilesinin tetrarkhes’lerinden iri yapılı, güçlü ve korkusuz Poredoriks, Mithradates’i yargıçlık ettiği sırada kolundan yakalayıp aşağı fırlatmayı düşünmüş; fakat bu suikast girişimi ajanları tarafından Mithradates’e bildirildiğinden, kral o gün gymnasion’a gelmemiştir. Komplonun ortaya çıkarıldığını anlayan Poredoriks ve arkadaşları bu sefer hep birlikte kralın üzerine saldırıp öldürmeyi planlamışlardır. Mithradates her nasılsa bu kez de, Galat şeflerinin planını öğrenmiş ve suikasti düzenleyen en tehlikeli şefleri birer birer saraya çağırıp öldürtmüştür. Poredoriks’in ölü vücudu da, dışarı atılmıştır. Tetrarkhes’in arkadaşlarından hiçbiri onun cesedinin yanına gitmeyi denememiş; ama hayattayken bu Galat şefine aşkı bilinen Pergamonlu bir kadın, onunla gömülme riskini göze alarak Poredoriks’in cansız bedenini gömmeyi üstlenmiştir. Kadını gören muhafızlar onu yakalayıp kralın huzuruna çıkarmışlar; fakat bu genç masum kadını gören Mithradates duygulanarak onu affetmiş ve Poredoriks’in süs eşyalarıyla gömülmesine izin vermiştir.

Ayrıca kral, kendisine komplo düzenleyenler arasında yaşutları arasında güzelliği ve çekiciliğiyle ön plana çıkan Bepolitanos adlı bir Galat delikanlısı hakkında verdiği ölüm cezasını daha sonradan üzülmeye değiştirmiştir. Adamlarına eğer genç sağ olarak yakalanırsa onun gitmesine izin verilmesini emretmiştir. Bu sırada Bepolitanos üzerinde dikkat çekici derecede güzel bir giysiyle tutuklanmıştır. Bepolitanos’u yakalayan muhafız gencin üzerindeki elbiseyi beğendiğinden onu hemen öldürmemiş ve giysiye kan sıçratıp kirletmemek için, ondan önce elbisesini çıkartmasını istemiştir. Tam bu sırada kralın habercisi koşarak yetişmiş ve Bepolitanos’un Mithradates tarafından affedildiğini ilan etmiştir.”

Mithradates'in emriyle şölen alanına gelen askerler tüm Galat tetrakheslerini katletmiştir. Aynı anda ise Galatia'da tetrakheslere yönelik katliamlar gerçekleşmiştir.⁹³⁰ Bu katliamlardan aralarında daha sonra Galatia kralı olacak Deiotaros dâhil sadece üç tetrakhes kurtulmayı başarabilmiştir.⁹³¹ VI. Mithradates, Galat tetrakhesleri dışında VI. Mithradates, kendisine muhalefet eden kişileri de ortadan kaldırmıştır. VI. Mithradates, kendisine karşı yapılan suikastleri cezalandırmanın yanı sıra Galatia üzerinde bir egemenlik kurmak düşüncesinde de olmuştur. Bu amaçla VI. Mithradates, Eumakhos'u Galatia'ya yönetici olarak atamıştır. Fakat Eumakhos'un Galatia'da yönetimi kısa süreliğine gerçekleşmiştir. Katliamdan kurtulmayı başaran tetrakhes'ler Galatia bölgesindeki halkı Eumakhos'a karşı isyan etmeleri amacıyla örgütlemiştir. Galatia'da baş gösteren ayaklanma neticesinde Eumakhos, Galatia'yı terk etmek zorunda kalmıştır. Böylece VI. Mithradates'in Galatia üzerindeki egemenlik düşüncesi sekteye uğramıştır.⁹³²

Smyrna'lı Myynnion ve Philotimos, Lesbos'lu Kleisthenes ve Asklepiodotos, VI. Mithradates'e bağlılığı ile bilinen ve VI. Mithradates'in güvenini kazanmış kimselerdir. Fakat bu kişiler VI. Mithradates'e karşı bir ayaklanma başlatıp onu ortadan kaldırma düşüncesinde olmuşlardır. Planlarını uygulamaya koymadan önce Asklepiodotos vazgeçip bu gelişmeleri VI. Mithradates'e aktarmıştır.⁹³³ Bunun üzerine VI. Mithradates, şüphe duyduğu herkesi ortadan kaldırmak düşüncesinde olmuştur. Bunun sonucunda Anadolu'da isyan girişiminde bulunmak ve Roma taraftarı olmak suçlamasıyla birçok insan hayatını kaybetmiştir.⁹³⁴

MÖ 85 yılında C. Flavius Fimbria⁹³⁵, Anadolu'da Roma'ya teslim olan kentlerdeki VI. Mithradates taraftarlarını cezalandırmıştır. Kendisine direnen kentleri ise yağmalamış ve direnişe katılan insanları katletmiştir.⁹³⁶ Daha sonra Ilion kentine gelen C. Flavius Fimbria, kente ordusu ile girmek istediğini kent halkına bildirmiştir. Fakat daha önce Kyzikos halkı C. Flavius Fimbria'ya kentlerinin kapılarını açtıklarında

⁹³⁰ App. *Mith.* XLVI; LVIII.

⁹³¹ Arslan, 2000a: 139.

⁹³² Magie, 1950: 223; Mitchell, 1993: 31.

⁹³³ App. *Mith.* XLVIII.

⁹³⁴ App. *Mith.* LIV; LVIII; Oros. VI.2.8; Jones, 1974: 193.

⁹³⁵ C. Flavius Fimbria hakkında bkz. Cic. *Verr.* II.5.181; Cic. *Brut.* CCXXXIII; Cic. *Off.* III.77.

⁹³⁶ App. *Mith.* LII; Liv. *per.* LXXXIII; Magie, 1950: 228.

kent yağmalanmıştır.⁹³⁷ Bu sebepten dolayı Ilion kenti, Roma ile müttefik olduklarını ve kente girmesine izin vermediklerini C. Flavius Fimbria'ya iletmiştir.⁹³⁸ Bunun sonucunda C. Flavius Fimbria, Ilion kentini kuşatma altına almıştır. Kuşatmanın başarılı olması üzerine kente giren Roma ordusu, kenti yağmalamış, kent halkına yönelik katliamlarda bulunmuştur. Hatta tapınağa sığınan insanlar dahi katledilmiş ve kent içerisindeki tapınaklar yağmalanmıştır.⁹³⁹ Daha sonra C. Flavius Fimbria, Hellespontos Phrygia'sını yağmalayarak Thyateira kentine doğru hareket etmiştir.⁹⁴⁰

MÖ 85 yılında L. Valerius Flaccus, Byzantion'a gelmiştir. L. Valerius Flaccus, Byzantion ve Khalkedon kentleriyle kendilerine yardımcı olmaları için görüşmelerde bulunmuştur. Çünkü Anadolu'daki kentler, Roma ordusunun kentlerinin içerisine girmesine izin vermemiştir.⁹⁴¹ Bu sırada ordunun komutasını Quintus Minucius Thermus'a devretmiştir. Bu gelişmenin ardından C. Flavius Fimbria'nın askerleri, bir isyan başlatarak ordunun yönetimini ele geçirmişlerdir. Ayrıca Quintus Minucius Thermus ise ordudan uzaklaştırılmıştır.⁹⁴² İsyan eden askerler Byzantion kentine zorla girerek kent içerisinde yağma ve katliamlarda bulunmuşlardır. L. Valerius Flaccus ise Khalkedon kentinde iken ordusundaki isyanı haber almıştır. L. Valerius Flaccus, Byzantion'a geldiğinde askerler ona karşı ayaklanmaları devam ettirmiştir. L. Valerius Flaccus, bunun üzerine Nikomedeia kentine kadar gelebilmiştir. Fakat bu bölgede isyan eden askerler tarafından yakalanan L. Valerius Flaccus öldürülmüştür.⁹⁴³

MÖ 85 yılında gerçekleşen Dardanos Anlaşması⁹⁴⁴'ndan sonra Sulla, Anadolu'da düzenlemelerde bulunmuştur.⁹⁴⁵ Romalılar'a karşı katliamın gerçekleştirildiği merkez olan Ephesos, Sulla tarafından cezalandırılmıştır.⁹⁴⁶ Ayrıca

⁹³⁷Diod. Sic. XXXVIII.8.2-4; Cass. Dio fr. CIV.6.

⁹³⁸Oros. VI.2.11.

⁹³⁹Liv. per. LXXXIII; App. Mith. LIII; Oros. VI.2.11; Cass. Dio fr. CIV.7; Obseq. 56 b; Vir. ill. 70.3; Aug. Civ. III.7.

⁹⁴⁰Günaltay, 1987: 403.

⁹⁴¹Cic. Flac. LXI.

⁹⁴²Cass. Dio XXXI.104.1-6.

⁹⁴³Liv. per. LXXXII; Memn. XXIV.3; XXVIII.2; Plut. Luc. VII.2; XXXIV.3; Plut. Sull. XXIII.11; App. Mith. LII; Oros. VI.2.9; Vell. II.23.2; II.24.1; Vir. ill. LXX.1; Cass. Dio fr. CIV.1-5; Lintott, 1971: 699.

⁹⁴⁴Sall. Hist. I.27; Liv. per. LXXXIII; Plut. Luc. IV.1; Plut. Sull. XXIII.6-XXXIV.7; XLIII.3-4; App. Mith. LVI-LVIII; Flor. Epit. I.40.11-12; Str. XIII.1.27; Gran. Lic. XXVII; Vell. II.23.6; Magie, 1950: 230; Errington, 2017: 282; McGing, 1986: 131.

⁹⁴⁵Arslan, 200b: 33.

⁹⁴⁶App. Mith. LXII; Kallet-Marx, 1995: 284.

katliamın gerçekleştiği diğer bir bölge olan Pergamon da cezalandırılmıştır.⁹⁴⁷ Tralleis, Kolophon, Sardeis, Miletos, Phokai, Klazomenai (Limantepe, Urla) ve Mytilene kentleri cezalandırılan ve özgürlüklerini kaybeden kentler arasında olmuştur.⁹⁴⁸ Roma'ya karşı isyan eden birçok kent yağmalanmış, birçok insan katledilmiş veya özgürlüğünü kaybetmiştir. Roma onuruna dikilen heykellerin yıkıldığı kentler, Sulla tarafından cezalandırılmış ve özgürlüklerini kaybetmiştir.⁹⁴⁹ Ayrıca Roma'ya karşı isyan etmiş olan kentler, ekonomik yönden de cezalandırılmış ve bu durum Anadolu'daki kentlerin ekonomisini alt üst etmiştir.⁹⁵⁰ Dardanos Anlaşması'ndan sonra VI. Mithradates, Pontos'taki konularla ilgilenmeye başlamıştır. Roma karşısında aldığı yenilgiler, kendi egemenliğindeki bölgelerde VI. Mithradates'in otoritesinin sorgulanmasına yol açmıştır. Bununla birlikte Pontos'ta yerel ayaklanmalar başlamıştır. VI. Mithradates'in öncelikli hedefi, kendi egemenliği altındaki bölgelerde düzenin sağlanması yönünde olmuştur.⁹⁵¹

VI. Mithradates, komutanı Arkhelos'un L. Cornelius Sulla ile Yunanistan'da yaptığı görüşmelerde Roma'ya fazla taviz verdiği gerekçesiyle ona suçlamalarda bulunmuştur.⁹⁵² Yapılan barış görüşmelerinden sonra L. Cornelius Sulla, Euboea bölgesinde Arkhelaos'a büyük bir arazi bağışlamıştır.⁹⁵³ Yaşanan bu durum sonucunda VI. Mithradates, Arkhelaos'tan şüphelenmeye başlamıştır.⁹⁵⁴ Ayrıca Arkhelaos savaş sırasında Pontos ordusunu savaş açısından uygun olmayan bölgelerde konuşlandırmış ve bu durum savaşın seyrini oldukça etkilemiştir. Arkhelaos, VI. Mithradates'in kendisinden şüphelendiğini öğrendikten sonra Romalılar'a sığınmıştır.⁹⁵⁵ Daha sonra Arkhelaos, L. Licinius Murena'yı Pontos'a karşı savaş açması için yönlendirmiştir. Arkhelaos, VI. Mithradates'e karşı kitlesel bir isyan başlatmamış fakat onun Roma'ya sığınması ve Pontos aleyhine bir politika izlemesi, Pontos ile Roma arasında yaşanan savaşın nedenlerinden birini oluşturmuştur.⁹⁵⁶ MÖ 84 yılında Murena, savaş sürecinde VI. Mithradates'i destekleyen Kibyra kentine bir sefer düzenlemiştir. Seferin başarıya

⁹⁴⁷Magie, 1950: 237.

⁹⁴⁸Hind, 2006: 159; McGing, 1986: 119; Kallet-Marx, 1995: 155; 277; Sherk, 1969: 143, n° 25.

⁹⁴⁹Kallet-Marx, 1995: 266.

⁹⁵⁰Magie, 1950: 236-238; Brunt, 1956: 19; McGing, 2003: 87; Kallet-Marx, 1995: 290; Özsait, 1982: 309.

⁹⁵¹App. *Mith.* LXXIV; Sherwin-White, 1984: 147.

⁹⁵²Liv. *per.* LXXXII; Plut. *Sull.* XXII.3-9; App. *Mith.* LIV-LV; Memn. XXV.1; Gran. Lic. XXVI-XXVII; Hind, 2006: 158.

⁹⁵³Plut. *Sull.* XXIII.1-5; Lintott, 2006: 32.

⁹⁵⁴App. *Mith.* LXIV.

⁹⁵⁵App. *Mith.* LXIV; Oros. VI.2.12; Cass. Dio XXXIX.57.2.

⁹⁵⁶App. *Mith.* LXIV; LXVI.

ulaşması üzerine kentin tiranı Moagetes'i yönetimden uzaklaştırmış, kenti ise Asia Eyaleti'ne dâhil etmiştir.⁹⁵⁷ L. Licinius Murena'nın saldırıları sonucunda VI. Mithradates, Roma'ya karşı savaş ilan etmiştir.⁹⁵⁸ VI. Mithradates'in L. Licinius Murena karşısında başarılı olması⁹⁵⁹ üzerine Anadolu'da Roma karşıtı isyan hareketleri başlamıştır. Mytilene kenti, Roma'ya karşı isyanını devam ettiren kentler arasındaydı. Bunun üzerine Lucullus, Mytilene kentine bir sefer düzenlemiştir. Kent üzerine gerçekleşen sefer başarılı olmuştur. Birçok insanın hayatını kaybetmiş, altı binden fazla kişi de esir olarak alınmıştır.⁹⁶⁰

MÖ 74 yılında Bithynia Eyaleti'nin kurulmasından sonra publicanuslar bölgede sömürü faaliyetlerine devam etmişlerdir. Aynı yıl L. Licinius Lucullus, Anadolu'ya geldiğinde publicanusların faaliyetleri karşısında halkın taleplerini ve şikâyetlerini dikkate alarak sorunları çözme yoluna gitmiştir.⁹⁶¹ Bithynia'da publicanuslar eyaletin vergilendirilmesi ile ilgilenirken Herakleia kenti, Roma tarafından vergiye tabi tutulmuştur. Herakleia kenti, kentlerinin özgür statüde olmasına rağmen vergilendirilmesi karşısında diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Fakat publicanuslar kent halkından zorla vergi toplamaya devam etmiştir. Bu durumun karşısında Herakleia halkı publicanusları öldürerek bu durumu gizleme yoluna gitmiştir.⁹⁶² MÖ 74 yılında VI. Mithradates, Roma'nın Anadolu'daki faaliyetlerine karşı çıkarak Bithynia topraklarına saldırı düzenlemiştir.⁹⁶³ Bu gelişme, Roma ile VI. Mithradates arasındaki savaşı başlatacak olan gelişmedir.⁹⁶⁴ VI. Mithradates'in Bithynia'yı ele geçirmesinde Bithynia halkının Roma'ya karşı olumsuz tavrı nedeniyle oldukça yararı olmuş, VI. Mithradates Bithynia'ya geldiğinde halk tarafından sevinçli bir şekilde karşılanmıştır.⁹⁶⁵ MÖ 73 yılında VI. Mithradates'in komutanı ve eski Galatia yöneticisi olan Eumakhos,

⁹⁵⁷Magie, 1950: 241.

⁹⁵⁸App. *Mith.* LXIV; LXVI.

⁹⁵⁹App. *Mith.* LXV-LXVI; Memn. XXVI.4; Green, 1990: 722.

⁹⁶⁰Plut. *Luc.* IV.1-3; Liv. *per.* LXXXIX; Magie, 1950: 245.

⁹⁶¹Plut. *Luc.* VII.

⁹⁶²Memn. XXXVIII.2-3.

⁹⁶³Liv. *per.* XCIII; Plut. *Luc.* VII.6; Plut. *Flam.* XXI.10; App. *Mith.* LXVIII; LXXI; Eutr. VI.6.2; Seager, 2006b: 213; Doğanç, 2013: 170; Broughton, 1952: 74-75; Madsen, 2009: 198; Errington, 2017: 283.

⁹⁶⁴Madsen, 2009: 198; Braund, 1983: 29; Doğanç, 2013: 170.

⁹⁶⁵Plut. *Luc.* VII.5-6; Memn. XXXIX.3.

Pisidia, Kilikia ve Isuaria bölgelerini işgal edip karşısına çıkan tüm Roma askerlerini öldürmüştür.⁹⁶⁶

MÖ 72 yılında VI. Mihtrades, Kyzikos kentini kuşatma aldığı sıralarda Pontos ordusunda salgın hastalıklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca erzak sıkıntısı, askerlerin iyi bir şekilde beslenememesine neden olmuştur. Bu nedenlerden dolayı askerler arasında bir korku havası hâkim olmuştur. Askerlerin gıda sıkıntısı çekmesi üzerine açlıktan dolayı ölen askerlerin cesetlerini yemeye çalıştıklarını haber alan VI. Mithrades, yaşanan trajediye rağmen kent üzerindeki kuşatmayı kaldırmama kararı almıştır.⁹⁶⁷ MÖ 71 yılında L. Licinius Lucullus, bir takım düzenlemelerde bulunmak için Asia Eyaleti'ne gitmiştir. Asia Eyaleti'nde bu dönemde publicanusların ve yöneticilerin izlediği politika sömürüye dayanmaktaydı. Senato'nun her eyaletin ödemesi gereken vergi miktarını hesaplamasına rağmen Asia Eyaleti'nde vergilerin toplanma biçimi tepkilere yol açmıştır.⁹⁶⁸ Bununla birlikte publicanusların Anadolu'daki özgür kentlerin mülklerini vergilendirme isteği, publicanuslar ile kent halkları arasında uzlaşmazlığa neden olan karışıklıklara neden olmuştur.

MÖ 72 yılında M. Aurelius Cotta, Anadolu'da Roma'ya karşı ayaklanan kentlerin direnişlerini sona erdirmek amacıyla askeri faaliyetlerde bulunmuştur. Aynı yıl Herakleia kenti M. Aurelius tarafından kuşatma alınmış, iki yıl boyunca süren kuşatma Herakleia garnizonun komutanı olan Connacorex'in bölgeden ayrılmak zorunda kalmasıyla başarıya ulaşmıştır.⁹⁶⁹ L. Licinius Lucullus ise Pontos'a ilerlerken yolu üzerindeki bölgeleri, Roma egemenliğine katmıştır.⁹⁷⁰ MÖ 71 yılında Roma'ya karşı direnen Amisos kenti kuşatma altına alınmıştır.⁹⁷¹ L. Licinius Lucullus, Amisos'ta Kallimakhos'un liderliğindeki uzun süreli direnişi sona erdirerek kenti ele geçirmiş, fakat askerlerinin kenti yağmalamasını engelleyememiştir.⁹⁷² Fakat L. Licinius Lucullus, Roma askerlerinin kenti harabeye çevirmeleri ve katliamları karşısında kentin yeniden inşa edilmesini emretmiş, kentin sınırlarını genişleterek Amisos'un özgür bir

⁹⁶⁶App. *Syr.* XLVIII, LXIX; App. *Mith.* LXIII; Plut. *Luc.* XIV.5; XXI.4-5; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.16.14.

⁹⁶⁷App. *Mith.* LXXV-LXXVI; Plut. *Luc.* XI.1-2; Sall. *Hist.* III.26.41; Liv. *per.* XC; Memn. XL.3; Oros. VI.2.19.

⁹⁶⁸McGing, 1986: 106; Bean, 1995: 14.

⁹⁶⁹Memn. XXXII.1-2; XXXIV.8-36.2; App. *Mith.* LXXXII; Sall. *Hist.* IV.50-51.

⁹⁷⁰App. *Mith.* LXXVIII.

⁹⁷¹Sall. *Hist.* III.40; Plut. *Luc.* XIV.2-8; XXXIII.3; App. *Mith.* LXXVIII; Phlegon. *fr.* XXII.3.

⁹⁷²App. *Mith.* LXXXIII; Memn. XXX.4; Sall. *Hist.* IV.46-48; Plut. *Luc.* XIX.1-9; XXXII.5-6; Eutr. VI.8.2; Cic. *Leg. Man.* XXI.

kent statüsünde olduğunu ilan etmiştir.⁹⁷³ Sinope ve Amaseia (Amasya) kentleri dışında Anadolu'da kentler ya kendi isteğiyle ya da zorla Roma egemenliğini kabul etmek durumunda kalmıştır. MÖ 70 yılında Sinope ve Amaseia kentlerinin Roma tarafından ele geçirilmesiyle VI. Mithradates'in Anadolu'daki desteği tamamen yok olmuştur.⁹⁷⁴

MÖ 74-63 yılları arasında yaşanan Pontos-Roma savaşlarında Roma'nın askeri başarıları karşısında bazı Pontos yöneticileri, komutanlar, bazı yakınları ve oğlu Makhares bir takım nedenlerden dolayı VI. Mithradates'e karşı isyan girişiminde bulunarak Roma tarafına geçmişlerdir. I. yüzyılda Komana'daki tapınağın başrahiplik kurumu politik bir boyut kazanmıştır. Philetairos'un oğlu olan Dorylaos, VI. Mithradates'ten birçok onurlu payeler almış ve Komana başrahipliğine atanmıştır. Halkı, Romalılar lehine VI. Mithradates'e karşı ayaklandırırken yakalanmıştır.⁹⁷⁵ VI. Mithradates, Phoenix adlı bir adlı bir yakınını muhafız komutanı olarak atamıştır. Fakat Phoenix, Roma ile gerçekleşen savaşta tüm birliklerini VI. Mithradates'in üzerine sürerek bir isyan hareketi başlatmış, daha sonra askerleri ile birlikte Romalılar'a katılmıştır.⁹⁷⁶ Moaphernes, Roma ile Pontos arasındaki savaşın kötüye gittiğini gördükten sonra L. Licinius Lucullus ile bir anlaşma yapmış, on beş garnizonu VI. Mithradates'e karşı ayaklandırmıştır.⁹⁷⁷ Lagetas ise VI. Mithradates aleyhinde bir isyan başlatmıştır. Halkı örgütleyen ve bir ayaklanma başlatan Legates, Pontos ordusu tarafından yakalanmış ve öldürülmüştür. Bunun sonucunda Legates'in başlattığı ayaklanma bastırılmıştır.⁹⁷⁸ MÖ 67 yılında Pontos'a sığınmış olan Senato üyesi olan Attidius bir isyan girişiminde bulunarak VI. Mithradates'i ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunmuştur. Fakat söz konusu girişim VI. Mithradates tarafından öğrenilmiştir. Bunun üzerine VI. Mithradates Attidius ve onunla işbirliği yapan kişileri yakalamış ve onları öldürmüştür.⁹⁷⁹

⁹⁷³App. *Mith.* LXXXIII; Plut. *Luc.* XIX.5.

⁹⁷⁴Str. XII.3.11; Memn. XXXVII.1-9; Diod. Sic. XIV.31.2; App. *Mith.* LXXXIII; Eutr. VI.8.2; Oros. VI.3.2-3; Plut. *Luc.* XXIII.2-6; Cic. *Leg. Man.* XXI; Magie, 1950: 342.

⁹⁷⁵Str. XII.3.33; Pastor, 2000: 143; Magie, 1950: 335.

⁹⁷⁶App. *Mith.* LXXIX.

⁹⁷⁷Str. XII.3.33.

⁹⁷⁸Str. X.4.10.

⁹⁷⁹App. *Mith.* XC.

7. Kitleseel Bir İsyen Hareketi: Ephesos Akşamı

“Romalılar, şehirlerinin kurucularıyla gurur duyuyorlar. Romalılar'ın dediklerine göre, kurucuları dışı bir kurdun memelerinden süt emmiş. Bu bütün Roma halkının neden birkurdun mizacına sahip olduğunu açıklıyor. Aynı kurtlar gibi Romalılar'ın da kan, güç ve servete karşı doymak bilmez susuzlukları var.”⁹⁸⁰

VI. Mithradates, Ephesos kentinde vermiş olduğu söylevde Roma karşıtı bir profil çizerek halkın desteğini büyük oranda kazanmaya çalışmıştır. VI. Mithradates'in Ephesos kentinde vermiş olduğu söylev⁹⁸¹, onun propagandasını en iyi bir biçimde

⁹⁸⁰Just. Epi. XXXVIII.6.

⁹⁸¹“Romalılar ile savaş mı yoksa barış mı yapılacağı konusunda karar verme şansına sahip olmayı arzu ederdik. Fakat en zayıf insan bile ona saldırıldığı zaman kendisini savunmalı ve karşılık vermelidir. Artık Romalılar'ın sadece düşman bir varlık olarak durmadıkları açıktır. Büyük bir savaş başlatmışlardır ve şimdi bedelini ödemeliler.

Zaferden eminim. Benim gibi siz de biliyorsunuz ki, Romalılar yenilebilir. Aquillius ve Nikomedes'i zaten mağlup ettik ve Romalılar'ı Kappadokia'dan sürdük. Romalılar yenilmez değildir. İtalya'daki Samnitler Roma ordularını bozguna uğrattılar. Epeiros kralı Pyrrhos onlara karşı üç zafer kazandı. Hannibal, İtalya'da on altı yıldan fazla başarılı oldu ve sonucunda Hannibal'i yenen Roma'nın askeri gücü değil, kendi halkı içerisindeki şiddetli anlaşmazlıklardır.

Romalılar'ın her yerde düşmanları var. Yozlaşmış yönetimleriyle, ağır vergileriyle ve mülklerimizi satmak yoluyla Anadolu'daki halklarımızın içine derin bir öfke işlediler. Roma kurulduğu günden itibaren İtalya'nın yerli kavimleri onunla ebedi bir savaş içerisine girerek bağımsızlıklarını elde etmeye çalıştı. Cesaret ve kahramanlıkları ile ünlü Galyalılar, İtalya'yı işgal edip birçok Roma şehrini ele geçirdi. Romalılar, Galyalılar'dan korkarak onlara haraç verdi fakat Galyalılar'ı dostumuz sayamayız. İtalya bu cesur insanların binlercesi tarafından istila ediliyor. Şimdi Teutones ve Cimbri kavimleri Roma'da kasırga gibi esiyor.

Şu anda bütün İtalya, Marsi ve Samnitler'in liderliğinde isyan ediyor. Bu halklar sadece bağımsızlık değil fakat aynı zamanda yönetimde söz sahibi olmayı ve vatandaşlık haklarını talep ediyorlar. Ayrıca Roma, liderleri arasındaki mücadeleler yüzünden paramparça bir halde. Bu anlaşmazlıklar, en az İtalyan kavimleriyle yapılan savaş kadar kanlı ve Roma'nın varlığını sürdürmesi açısından onlardan daha çok tehlikelidir.

Romalılar bu düşmanların her birine karşı savaşlar sürdürebilir ama bu toplu saldırılar onları alt edecek. Bizimle savaşmak üzere ellerinin boş olduğunu nasıl düşünebilirler? Er ya da geç Romalılar ile savaşmalıyız. Bu şansını kullanalım ve hızla güçlenelim. Romalılar sorunlarla boğuşuyor, şimdi tam zamanıdır.

Romalılar ben daha çocukken babama vermiş oldukları Büyük Phrygia'yı geri aldıkları zaman bana savaş açmış oldular. Halbuki Büyük Phrygia, II. Seleukos'un kız kardeşi ile evlendiği zaman çeyiz olarak büyükbabam II. Mithradates'e bırakılmıştı. Bana Paphlagonia'dan ayrılmamı emretmeleri bir başka savaş nedeniydi. Babam Paphlagonia'ya barış içinde sahip olmuştu.

Roma'nın bütün bu sert kararlarına boyun eğdim. Büyük Phrygia ve Paphlagonia'dan çekildim. Adil bir şekilde kazanmış olmasına rağmen oğlumu Kappadokia'dan geri çektim ve Kappadokialılar dostum Gordios'u kralları olarak talep ettiler. Senato Bithynia'yı devralmak istediğinde Sokrates Khrestos'u bile öldürdüm. Fakat bunlar Romalılar'ı yumuşattı mı? Hayır. Her geçen gün daha da baskıcı hale geldiler. Romalılar, adi bir dansçı kadının oğlu olan Nikomedes'i Pontos'a saldırmak üzere gönderdiler. Krallığımı savunmaya çalıştığımda bana savaş açtılar.

yansıtmaktadır. VI. Mithradates'in söylevinde kentlere empoze etmeye çalıştığı düşünce, kendisinin ve Anadolu'daki kentlerin Roma'ya karşı harekete geçmesidir. Bu girişimi VI. Mithradates, söylevinde Roma karşıtlığı üzerinden hazırlamıştır.⁹⁸²

VI. Mithradates'in başarılarına ve kazanımlarına rağmen Anadolu'da hala birçok Romalı bulunmaktaydı. Değişik meslek gruplarından oluşan Romalılar, Anadolu'da giderek güçlenmiş ve zenginleşmiştir. Hatta kentlerin yönetiminde söz sahibi olan Romalılar'ın sayısı epey fazlaydı. Ayrıca Roma'nın Anadolu'daki yayılmasının ekonomik ve siyasi gücünü temsil etmişlerdir.⁹⁸³ VI. Mithradates, Roma'ya karşı askeri başarılarının yanı sıra Romalılar'ı Anadolu'dan tamamen uzaklaştırmak niyetinde olmuştur. VI. Mithradates, kentlere dağılmış olan Romalıların planlarını engellemek istemiştir. Çünkü Anadolu'daki Romalılar, VI. Mithradates açısından tehdit olarak algılanmıştır.⁹⁸⁴ Anadolu'daki Romalılar, kentler üzerinde propaganda yürüterek Pontos

Romalılar, büyük ülkelerin güçlü krallarının gücünden ve görkeminden nefret eder. Pergamon'u miras almış olması gereken büyükbabam I. Pharnakes'i aldatılar. Romalılar, müttefiklerine bile kötü davrandılar. II. Eumenes, Seleukos kralı III. Antiokhos'u yenmek için Romalılar'a yardım ettikten sonra Galyalılar, Makedonlular ve Romalılar, II. Eumenes'i düşman ilan ederek oğlu Aristonhikos'u ortadan kaldırdılar. Kimse Romalılar'a Hannibal'in yenilmesine yardım eden Numidia kralı Massinissa kadar büyük bir yardımda bulunmamıştı. Buna rağmen torunu Iugurtha'ya saldırdılar ve hayatının sonuna kadar zindanda hapsedmeden önce zincirle vurup köle gibi sergilediler.

Neden Romalılarbüyük ve iyi krallardan nefret ediyor? Kendi geçmişleri bir dizi rezil kralla dolu olduğu için mi? Ezik Latin çobanları, Sabin kâhinler, Korinthoslu sürgünler, Etrurialı köleler... Roma'nın kralları işte bunlardır...

Ailemin soyu baba tarafından Pers İmparatorluğu'nun kurucuları Kyros ve Dareios'a kadar izlenebilir. Anne tarafından Makedonia İmparatorluğu'nun kurucuları Büyük İskender ve Seleukos Nikator'la akrabayım. Üstelik yeni krallığımdaki halklardan hiçbiri yabancı egemenliğine girmedi ya da yabancı krallar tarafından yönetilmedi. Büyük İskender bile Pontos'u Kappadokia'yı, Paphlagonia'yı, Bithynia'yı ya da Armenia'yı idare etmedi. İskit ülkesini saymıyorum bile.

Benden önce iki kral, Dareios ve Philippos, İskit ülkesine girmeye cesaret ettiler ama boyun eğdiremediler. Karadeniz'i ötesine yapılan her sefer çok büyük zorluklar ve risk anlamına gelir. Göçerler sadece amansız ve yiğit değildir, onların ne evleri ne de mülkleri vardır. Ülkelerini ıssız çöller ve karla kaplı dağlar korur. O büyük krallar, İskit ülkesinden kıl payı kurtuldular. İskit ülkesine gittiğimde savaşta acemiydim. Ama şimdi Romalılar'a karşı gücümün çoğunu İskit ülkesindeki müttefiklerimden alıyorum.

Roma ile kendi topraklarımızda süren savaşımız tamamen farklı. Bizim iklimimiz yumuşak. Hiçbir toprak bizimki kadar verimli değil, hiçbir ülkede bizimki kadar önemli şehir yok. Eğer cesur olup bu savaşa devam edersek zamanımızı kutlama yapmakla, sefere gitmek yerine servetlerimizi saymakla geçireceğimize söz veriyorum. Phrygia, Lydia ve Ionia'nın zenginliklerini düşünüün. Zorlu akınlarla bu ülkeleri fethetmemize bile gerek yok, tek yapmamız gereken gidip istila etmektir.

Pontos, Kappadokia, Paphlagonia ve Bosporos'un tamamını şimdiden topraklarıma kattım. Vahşi Kolkhis ve İskit ülkesine boyun eğdiren bu dünyada tek kişi benim. Askerlerim de düşmanlarım da adaletime ve cömertliğime şahittir." Just.Epit. XXXVIII.4-7; Mayor, 2013: 181-184.

⁹⁸²Just. Epit. XXXVIII.5.1-2.

⁹⁸³Arslan, 2007: 160.

⁹⁸⁴Memn. XXXI.4.: "Μετά δέ ταῦτα μαθὼν Μιθριδάτης ὡς οἱ κατὰ τὰς πόλεις σποράδες Ῥωμαῖοι τῶν παρ' αὐτοῦ διανοουμένων ἐμποδῶν ἴστανται..."

aleyhine isyanlar çıkarabilirlerdi.⁹⁸⁵ Ayrıca azımsanamayacak derecede Romalı'nın Anadolu'da bulunması, VI. Mithradates'in onları sürgün etmesini olanaksız kılmıştır. VI. Mithradates'in seçeneklerinden birisi Anadolu'daki Romalılar'ın tümünü ortadan kaldırmak olmuştur.⁹⁸⁶

MÖ 88 yılında VI. Mithradates, Anadolu'daki kentlere gizli bir emir yollamıştır.⁹⁸⁷ Kentlerinde bulunan Romalılar'ın belirtilen gün içerisinde öldürmesi gerektiği, Romalılar'ın mülklerinin paylaşılacağı, Romalılar'a ilişkin bilgi verenlerin ödüllendirileceği aksi takdirde cezalandırılacağı, Romalılar'a ait olan kölelerin katliama katılması şartıyla özgürleştirileceği kentlere gönderilen emirde yer almıştır.⁹⁸⁸ Belirtilen gün içerisinde ise Anadolu'nun her tarafından Romalılar'a karşı katliamlar başlamıştır.⁹⁸⁹ Anadolu'da tam anlamıyla bir etnik kıyım gerçekleşmiştir. Ephesos, Pergamon, Adramytteion, Kaunos, Nysa (Sultanhisar) gibi kentlerde tapınaklara sığınan Romalılar dahi katledilmiştir.⁹⁹⁰ Tralleis kenti katliama katılmamış, fakat kentlerindeki

⁹⁸⁵VI. Mithradates ile Roma arasındaki savaşlar başladıktan sonra kentlerde bulunan Romalılar, etkin bir şekilde siyasetlerini yürüterek kentlerin Pontos tarafına geçmemesi için girişimlerde bulunmuşlardır. Ayrıca Pontos aleyhine yürütülen isyanlar, Romalılar tarafından desteklenmiştir. Bazı kentlerin tarafsız kalmasında ise Romalılar'ın payı oldukça büyük olmuştur. Flor. *Epit.* I.40.6; Liv. *per.* LXXVIII.

⁹⁸⁶Magie, 1950: 216; Jonassohn & Björnson, 1999: 191.

⁹⁸⁷McGing, 1986: 113; Sheldon, 2003: 85.

⁹⁸⁸App. *Mith.* XXIII; LIV; LVIII; LXII; Flor. *Epit.* 1.40.7-8; Magie, 1950: 216-217.

⁹⁸⁹Liv. *per.* LXXVIII; Memn. XXII.9; XXXI.4; App. *Mith.* XXII-XXIII; LVIII; LXII; Oros. VI.2.2-3; Vell. II.18.1-2; Tac. *Ann.* IV.14; Val. Max. IX.2.3; Cic. *Leg. Man.* VII; Plut. *Sull.* XXIV.7; Plut. *Pomp.* XXXVII.4; Flor. *Epit.* I.40.7-8; Aug. *Civ.* III.22; Cass. Dio *fr.* CI.1; 109.8; Green, 1990: 561; Magie, 1950: 216; Kallet-Marx, 1995: 153; Mitchell, 1993: 30; Austin-Rankov, 1995: 94; Sheldon, 2005: 74-75.

Anadolu'da gerçekleşen katliam, Anadolu dışındaki coğrafyaları da etkilemiştir. Atina'da gerçekleşen Romalılar'a karşı isyan hareketleri, Anadolu'daki katliam örnek alınarak düzenlenmiştir. Paus. I.20.5. Atina halkı, Anadolu'da yaşanan katliamlar sırasında VI. Mithradates'e Aristion başkanlığında bir elçilik heyeti göndermiştir. Elçilik heyetinin VI. Mithradates'ten talebi, kendisi ile bir ittifak oluşturmaktır. Bu durum, VI. Mithradates tarafından oldukça olumlu bir şekilde karşılanmıştır. App. *Mith.* XXVIII. Aristion, Atina halkına Roma'ya karşı direnişleri sonucunda Roma'nın egemenliğinden kurtulacaklarını, Romalılar'a olan borçlarının silineceğini ve kentlerinde demokrasinin canlandırılacağını ilan etmiştir. Sherwin-White, 1984: 135-136; Badian, 1976: 107-112. Aristion'un konuşmasının halk nezdinde karşılık bulması üzerine Atina halkı isyan hareketine girişmiştir. Ayrıca halk VI. Mithradates ile ittifakı oldukça olumlu karşılamış ve VI. Mithradates ile olan ittifaklarını duyurmuşlardır. Paus. I.20.5; Kallet-Marx, 1995: 206. Kentlerinde bulunan Romalılar ve onların destekçileri öldürülmüş, diğer bir kısmı ise kentlerinden sürgün edilmiştir. Ath. V.213. Daha sonra Romalılar'a gerçekleşen isyan hareketleri birçok kentte görülmüştür. Bu isyan hareketleri, Anadolu'daki halk hareketini örnek alarak gerçekleşmiştir.

⁹⁹⁰App. *Mith.* XXIII; Ath. V.213; Kallet-Marx, 1995: 153; McGing, 1986: 117; 166; Bean, 1989: 140-149; Rigsby, 1996: 402-403.

Benzer bir gelişme, MÖ 86 yılında Atina'da Romalılar tarafından gerçekleştirilmiştir. MÖ 86 yılında Roma, Yunanistan'da VI. Mithradates'in komutanı Arkhelaos ve Pontos'un müttefiki durumunda olan Atina tiranı Aristion'a karşı savaşlar gerçekleştirmiştir. Piraeus kentinde Arkhealos ve ordusunu kuşatma altına alan Roma ordusu başarıya ulaşamamıştır. App. *Mith.* XXXIV-XXXVII; Frontin. *Str.* I.11.20; Gell. *NA* XV.1.4-7; Obseq. 56 b. Fakat Roma ordusu aynı anda Pontos müttefiki olan Atina tiranı Aristion'a karşı harekete geçmiştir. Atina kentinin kuşatma altına alınmış, fakat kent kuşatmaya uzun süre

Romalılar'ın öldürülmesi için Paphlagonia'lı birini görevlendirmişlerdir.⁹⁹¹ Nysa, Apameia, Knidos, Miletos, Smyrna, Erythrai kentleri Romalılar'a karşı katliama katılan kentler arasında olmuştur.⁹⁹² Gyges Gölü'nün kenarındaki sazlıklara saklanan bazı Romalılar, burada saklanarak hayatlarını kurtarabilmiştir.⁹⁹³ Katliam sırasında hayatını kaybeden Romalılar'ın sayısının 80.000-150.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir.⁹⁹⁴ Ayrıca Anadolu'da Romalılar'a ait ne varsa tahrip edilmiş ve ortadan kaldırılmıştır.

Anadolu'da bu gelişmeler meydana gelirken Roma, Müttefikler Savaşı⁹⁹⁵ ile meşgul durumdaydı. Savaşın çıkmasındaki ana etmen, İtalic müttefiklerin vatandaşlık haklarını talep etmeleriydi. İtalic müttefiklerin taleplerinin karşılık bulmaması üzerine savaş başlamıştır. Savaş kısa süre içerisinde tüm İtalya'ya yayılmıştır.⁹⁹⁶ Roma'nın Anadolu'daki kayıpları ise Roma'da ekonomik bir krizin başlamasına yol açmıştır.⁹⁹⁷ Ayrıca İtalic müttefikler, VI. Mithradates ile temas kurarak gerçekleşen savaşta ondan yardım talebinde bulunmuşlardır.⁹⁹⁸ Roma'nın savaş sürecinde almış olduğu yenilgiler ve büyük orandaki insan kaybı vatandaşlık yasalarının çıkarılmasına yol açmış, bunun sonucunda MÖ 88 yılında savaş sona ermiştir.⁹⁹⁹ Bu tarihten sonra Roma, ilgisini Anadolu'ya çevirmiştir.

dayanamamıştır. Bunun sonucundan Atina kenti, Roma ordusu tarafından ele geçirilmiştir. Diod. Sic. XXXVIII.6.1; Liv. *per.* LXXXI; Plut. *Sull.* XIV.1-10; XIV.43.5; Flor. *Epit.* I.40.10; App. *Mith.* XXXVIII; Paus. I.20.4-6; Plut. *Mor.* DV *a-b*; Oros. VI.2.5; Hieron. *chron.* MCMXXXI. Sulla, Pontos ordusuna karşı başarı elde edilmeyişinin de etkisiyle kent halkını cezalandırmış, fakat özgürlüklerini korumalarına izin vermiştir. Liv. *per.* LXXXI; Plut. *Sull.* XLIII.5; Plut. *Luc.* XIX.5; Plut. *Mor.* CCII *e*; Memn. XXII.11; App. *Mith.* XXXVIII. Athena Tapınağı'na sığınan Aristion, tapınak içerisinde Romalılar tarafından öldürülmüş, kentin *akropolis*'ine sığınan insanlar katledilmiş ve kentin tapınakları Roma ordusu tarafından yağmalanmıştır. Paus. I.20.6-7; IX.33.6; App. *Mith.* XXXIX; Plut. *Sull.* XIV.11-12; 23.3; Gran. Lic. XXIV.

⁹⁹¹Cass. Dio XXXI.101.1; Magie, 1950: 217.

⁹⁹²McGing, 1986: 110-119; Rigsby, 1988: 149-151; Reinach, 1890: 130.

⁹⁹³Plin. *HN* II.96.209.

⁹⁹⁴Magie, 1950: 214; Mitchell, 1993: 30.

⁹⁹⁵Diod. Sic. XXXVII.2.1-2; Liv. *per.* LXXII; Flor. *Epit.* II.6.1-7; App. *B Civ.* I.38-39; Eutr. V.3.1; Oros. V.18.1-6; Vell. II.15.1-2; Plut. *Mor.* CCCXXI *f*; Hieron. *chron.* MCMXXVIII; Aug. *Civ.* III.23; V.22; Plut. *Sull.* VI.11-13; Obseq. LIV; Plin. *HN* II.199; VII.34; VIII.221; Cic. *Div.* I.99; II.59.

⁹⁹⁶Diod. Sic. XXXVII.2.1-7; Just. *Epit.* XXXVIII.4.13-16; Sall. *Hist.* I.18-20.

⁹⁹⁷Barlow, 1980: 202.

⁹⁹⁸Diod. Sic. XXXVII.2.11; McGing, 1986: 122; Özsait, 1982: 308.

⁹⁹⁹Diod. Sic. XXXVII.2.10; Liv. *per.* LXXVI; App. *B Civ.* I.53; I.80; Oros. V.18.25; Eutr. V.3.4; Obseq. LVI; *Vir. ill.* LXIII.1. Müttefikler Savaşı, İtalya boyunca yıkıma yol açmıştır. Diod. Sic. XXXVII.1.1-6; Plin. *HN* II.199; Just. *Epit.* XXXVIII.4.13-14; Flor. *Epit.* II.6.11; Aug. *Civ.* III.26; V.22. M. Livius Drusus, İtalic müttefiklere vatandaşlık verilmesini destekleyen kişilerden biridir. Diod. Sic. XXXVII.2.2; Liv. *per.* LXXI; Flor. *Epit.* II.5.6; II.6.3; App. *B Civ.* I.35; Vell. II.14.1; Oros. V.18.2; Ampel. XXVI.4;

Anadolu'daki halklar, sadece Pontos gücünden korktukları için değil Roma'nın sömürsünden dolayı da katliama katılmışlardır.¹⁰⁰⁰ Romalılar'ın sömürsüne karşı tepkiler, katliam sırasında bir halk hareketine dönüşmüştür.¹⁰⁰¹ Ayrıca Romalılar'ın ortadan kaldırılması borçlu kimselerin borç yükünden kurtulması anlamına gelmektedir. Kölelerin katliama katılması, özgürleşmesi anlamını taşımaktadır.¹⁰⁰² Bunun sonucunda kentlerin yönetici sınıfları ile alt sınıflar aynı amaç etrafında katliama katılmışlardır.¹⁰⁰³ Ayrıca Romalılar'ın ortadan kaldırılması sonrasında onların mallarının paylaşılacak olması, halkın ekonomik bir gelir elde etmesine yol açacaktır.¹⁰⁰⁴ Böylece katliama katılan halklar, Pontos gücünden endişe duymalarının yanı sıra pragmatik bir davranış da ortaya koymuşlardır.

Ephesos katliamı, başarılı bir şekilde planlanmış, organize edilmiş ve sivilleri hedef alan bir hadisedir. Katliamın gerçekleşmesindeki iletişim ağı ve eşzamanlılık çok

Vir. ill. LVI.4; Schol. Bob. CXVIII. İtalik müttefikler, gerçekleşen bir festivalde consuller'i öldürmeyi planlamış, fakat planları başarısız olmuştur. *Flor. Epit.* II.6.8. M. Livius Drusus'un istedikleri yönde karar alamaması ve başarısızlığa uğramasının ardından Romalılar'a karşı komplo kurma düşüncesi içerisinde olmuşlardır. *Liv. per.* LXXI; *Tac. Ann.* III.27; *Flor. Epit.* II.5.9; *App. B Civ.* I.36; *Oros.* V.18.2; *Vell.* II.15.1; *Vir. ill.* LXVI.10-11; *Aug. Civ.* III.26. Müttefikler Savaşı'nın başlamasının ardından İtalikler'in vatandaşlık hakkını savunması ve bu yöndeki girişimleri sonucunda tepki çeken M. Livius Drusus, evinin yakınlarında öldürülmüştür. *Liv. per.* LXXI; *Vell.* II.14.1-2; *Flor. Epit.* II.5.2-9; *App. B Civ.* I.36-37; *Ampel.* XIX.6; *XXVI.4*; *Oros.* V.18.7; *Vir. ill.* LXVI.11-13; Schol. Bob. CXVII-CXVIII; *Sen. Dial.* VI.16.4; X.6.1; *Suet. Tib.* III.2; *Cic. Rhet. Her.* IV.31; *Cic. Mil.* XVI; *Cic. Nat. D.* III.80-81. Müttefikler Savaşı'nın başlamasının ardından İtalik müttefiklerden Picentia, Asculum'da praetor Q. Servilius dahil tüm Romalılar'ı öldürmüştür. *Diod. Sic.* XXXVII.12.1-3; XXXVII.13.2; *Liv. per.* LXXII; *Flor. Epit.* II.6.9; *App. B Civ.* I.38; *Vell.* II.15.1; *Oros.* V.18.8; *Obseq.* LIV; Schol. Bob. LXXXI; *Cic. Font.* XLI. Q. Varius Hybrida, İtalik müttefiklere yardım etmekten suçlu bulunanları cezalandırmayı öngören "Lex Varia" adlı yasayı çıkarmıştır. *Val. Max.* VIII.6.4; *App. B Civ.* I.37; *Ascon.* XXII. Yasa çerçevesinde suçlu bulunan L. Calpurnius Bestia, C. Aurelius Cotta ve L. Memmius, sürgüne gönderilen kişiler arasında bulunmaktadır. *App. B Civ.* I.37; *Cic. De or.* III.11; *Cic. Brut.* CCCIV-CCCV; *Sen. Dial.* XII.16.7. Aralarında M. Antonius ve M. Aemilius Scaurus'un da olduğu kişiler yasa çerçevesinde yargılanmış, fakat suçsuz bulunmuşlardır. *Cic. Sest.* CI; *Cic. Tusc.* II.57; *Ascon.* XXII; LXXIII; *Vir. ill.* LXXII.11; *Quint. Inst.* V.12.10. MÖ 90 yılında çıkarılan "Lex Julia" adlı yasayla isyana katılmayan İtalikler'e vatandaşlık hakkı verilmiştir. *Liv. per.* LXXX; *App. B Civ.* I.49; *Vell.* II.16.4; *Gell. NA* IV.4.3; *Cic. Balb.* XXI. Senato, MÖ 89 yılında savaş sürecinde "Lex Varia" adlı yasa çerçevesinde gerçekleşen yargılamaları askıya almıştır. *Ascon.* LXXIV. Aynı yıl çıkarılan "Lex Papiria Plautia" adlı yasa İtalikler'in vatandaşlık haklarını genişletmiştir. *Vell.* II.17.1; *Cic. Rhet. Her.* III.2; *Cic. Arch.* VII; Schol. Bob. CLXXV. Bu süreçte Herakleia kenti, Roma'ya yardım etmek için bir donanma göndermiştir. *Memn.* XXI.1. "Lex Pompeia" adlı yasanın kabul edilmesi ile birlikte isyanlar sona erdirilmiş ve isyana katılan birçok kişi vatandaşlık haklarını elde etmek için silahlarını bırakmıştır. *Cass. Dio* XXXVII.9; *App. B Civ.* I.53-54.

¹⁰⁰⁰*App. Mith.* XXIII.

¹⁰⁰¹McGing, 1986: 113; McGing, 2005: 86; Mastrocinque, 1999: 54-58; Kallet-Marx, 156-157.

¹⁰⁰²Bu dönemde sadece Pergamon'daki köleler, nüfusun üçte birine denk gelmektedir. Brunt, 1971: 40. Ayrıca katliamdan sonra birçok köle VI. Mithradates'in ordusuna katılmıştır. McGing, 1986: 114-116.

¹⁰⁰³B.C. McGing, isyana katılan kişilerin ayakta kalmasını öne sürmüştür. McGing, 1986: 113-122. Krş. Balsdon, 1979: 66-70.

¹⁰⁰⁴Bu durumun tam karşıtı olarak Romalılar ise Anadolu'daki gelirlerini kaybetmişlerdir. Pek çok Romalı, bu gelişmelerin ardından ekonomik bir yıkımla karşı karşıya kalmıştır. Roberts, 2011: 167-168.

dikkat çekici bir durumdadır. Hellenistik dönem isyan hareketlerinin çoğunda birçok insanın hayatını kaybetmesine karşın hiçbirisi Ephesos katliamı gibi belirli bir plana bağlı, sistematik ve eş zamanlı olarak gerçekleşmemiştir. Ayrıca Ephesos katliamının niteliğini de sorgulamak gerekmektedir. Buradan hareketle Ephesos katliamını bir soykırım olarak adlandırabilir miyiz? Birleşmiş Milletler'in soykırım tanımı "*Irk, canlı türü, siyasal görüş, din, sosyal durum ya da başka herhangi bir ayırıcı özellikleri ile diğerlerinden ayırt edilebilen bir topluluk veya toplulukların bireylerinin, yok edicilerin çıkarları doğrultusunda, bir plan çerçevesinde ve özel bir kastla yok edilmeleri anlamına gelmektedir.*" şeklindedir.¹⁰⁰⁵ Bu ifade çerçevesinde Ephesos katliamını bir soykırım olarak adlandırmak pek yanlış bir tespit olmamaktadır.¹⁰⁰⁶ Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, VI. Mithradates'in liderliğinde gerçekleşen katliamın bir etnik unsur hedef alınarak gerçekleştirilmiş olmasıdır.¹⁰⁰⁷

¹⁰⁰⁵<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crimeofgenocide.aspx> , (Çevrimiçi), 31.01.2020.

¹⁰⁰⁶Mayor, 2013: 24.

¹⁰⁰⁷ Krş. Jonassohn & Björnson, 1999: 191.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HELLENİSTİK ÇAĞ'DA ANADOLU'DA KENT VE KIRSALDAKİ DİRENİŞLER, TEPKİLER VE İSYAN HAREKETLERİ

1. Kentler

Hellenistik çağ, kent devletlerinin etkisinin büyük oranda hissedildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kent devletleri, bağımsızlık politikalarını ön plana çıkararak topluluklardan oluşmaktaydı. Bununla birlikte kent devletleri, ortak birtakım düşünceler çerçevesinde hareket etmiş ve iletişim halinde olmuşlardır. Hellenistik çağda kent devletlerinin diğer bir özelliği ise bölgesel konfederasyonlar oluşturmalarıdır. Anadolu'da ise farklı bir manzara karşımıza çıkmaktadır. Anadolu'nun batı, kuzey ve güney kısımlarında yer alan kent devletleri, dar bir sahil şeridini kontrol altında tutmuşlardır. Sahil şeridinin iç kısmında ise yerli halklar ve egemenliklerini genişletmeye çalışan monarşik devletler bulunmaktaydı.

Herodotos'a göre Lydia kralı Kroisos, Anadolu'nun batı kıyısındaki kentleri egemenliği altına alan ve onların haraç ödemelerini zorunlu kılan ilk kraldır:

“Kroisos doğuştan Lydialıydı, güneyden girip Syria ve Paphlagonia arasında akan ve Karadeniz denilen denizdeki Boreas rüzgârı yöresinde son bulan Halys ırmağının beri yakasındaki halkların tiranı olan Alyattes'in oğluydu. İşte kimi Yunanları haraca bağlarken, kimilerini de dost edinen ilk barbar, bizim bildiğimiz bu Kroisos'tur. İonları, Aioliyalıları, Asya Dorlarını haraca bağlamış, Lakedaimonlularla dost olmuştur. Kroisos'un ortaya çıkışından önce bütün Yunanlar özgürdüler, çünkü Kimmerler'in açtıkları sefer Ionia üzerine yapılmıştır ve daha eskidir, kentleri boyunduruk altına alamamış ve bir çapulcu akınından öteye geçememişti.”¹⁰⁰⁸

Persler, MÖ 6. yüzyılda Lydia Krallığı'nı fethetmiştir. Bu gelişmenin ardından Anadolu'daki kent devletleri de Pers egemenliğine girmiştir.¹⁰⁰⁹ Sonraki iki yüzyıl boyunca Persler, Anadolu'da egemenlik kurmuştur. Attika-Delos Deniz Birliği, Anadolu'daki kent devletlerini Pers egemenliğinden kurtaracak kadar güçlüydü. Fakat MÖ 5. yüzyıldaki bu özerlik kısa sürmüştür.¹⁰¹⁰ Entelektüellerin özgürlüklerini güvence altına almak için başlattıkları seferberliğe rağmen MÖ 4. yüzyılın başlarında

¹⁰⁰⁸ Hdt. I. 6.

¹⁰⁰⁹ Hdt. I. 84-92; Sarıkaya, 2011: 200-205.

¹⁰¹⁰ Hdt. I. 152-156.

Anadolu'da Pers egemenliği söz konusudur. Büyük İskender, MÖ 336 yılında tahta geçtiğinde Persler'e karşı gerçekleştirilen özgürlük propagandasının koruyucusu olarak ortaya çıkmıştır. Bu propaganda zamanla politik bir araç olarak kullanılmaya devam edecektir. Büyük İskender, MÖ 334 yılında Hellespontos'u geçtiğinde Anadolu'daki kent devletleri için yeni bir aşamayı başlatmıştır.¹⁰¹¹

Hellenistik dönem, kent devletleri açısından bir gerileme dönemini yansıtmamaktadır. Kralların siyasi üstünlüğüne rağmen bu dönem kent devletleri açısından bir zenginlik ve direnç dönemidir. Krallar arasındaki savaşlar ve Roma'ya karşı tepkiler ve mücadeleler, Hellenistik dönemde sıklıkla karşılaşılan durumlardır. Kent devletleri ise egemen güçlerin arasındaki sorunlardan kaynaklanan nedenlerle savaşa girmişlerdir. Kentlerin savaflara dâhil olması, birçok kez yıkımları da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle kent halkı, özgürlüklerini korumak için direnişe geçmek zorunda kalmıştır. Hellenistik çağda meydana gelen savaşlar ve isyan hareketleri, kent içerisindeki gerilimleri de arttırmıştır. Kent içerisindeki halkın birbirleri arasındaki eşitlik ideali, ekonomik bir takım gerekçelerle arka plana atılmıştır. Kentlerin borçlarının birikmesi bir sorun teşkil ederken büyük toprak sahipleri ise mülklerini genişletmiştir. Çeşitli etkenler, kent devletlerinin aristokratikleşmesine katkı sağlamıştır. Bu eğilimler, Roma'nın Anadolu'daki etkisiyle daha da keskin bir hale gelmiştir. Bununla birlikte Anadolu'da Roma eyaletlerinin kurulmasından sonra kent devletlerinin rolü azalmamıştır. Özellikle iç bölgelerde pek çok topluluk kent statüsü elde etmek için birtakım diplomatik girişimlerde bulunmuşlardır. Bunun sonucunda Anadolu'da kent devletlerinin sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Publicanusların sömürü ve yağma faaliyetleri ve Mithradates-Roma mücadeleleri, Anadolu'da krizlerin oluşmasına yol açmıştır. Fakat bu kriz süresince kent devletleri, büyük bir direniş göstererek varlığını devam ettirmiştir.¹⁰¹²

¹⁰¹¹ Özsait, 1982: 337.

¹⁰¹² Schuler, 2019b: 237-238.

1.1. Kent Ayaklanmaları

1.1.1. Büyük İskender'in Ölümünden Pergamon Kralı III. Attalos'un Vasiyetine Kadar Kentler

MÖ 322 yılında Perdikkas, Kral Philippos ve Eumenes Kappadokia'dan ayrılmışlardır. Rotalarını Kilikia'ya çevirmişlerdir. Tauros Dağları'nın kuzeyinde Lykaonia Bölgesi'nde yer alan iki kentin, Laranda ve Isauria'nın işgali karara bağlanmıştır. Çünkü bu kentlerde başlayan bir ayaklanma sonucunda Büyük İskender'in Kilikia'ya komutan ve satrap tayin ettiği Nikanor oğlu Balakros hayatını kaybetmiştir.¹⁰¹³ Ani bir saldırı sonucunda Laranda zapt edilmiştir. Kent yağmalanmış, birçok insan öldürülmüş ve nüfusun büyük bir çoğunluğu köleleştirilmiştir. Isauria kentinde kuşatmanın üçüncü günü kent halkı, eşlerini ve çocuklarını öldürüp kentlerini ateşe verip direnişlerini sürdürmüşlerdir.¹⁰¹⁴

MÖ 321 yılında Kardialı Eumenes ile Krateros arasında bir savaş gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu savaşta Krateros hayatını kaybetmiştir.¹⁰¹⁵ MÖ 320 yılında Triparadeisos'ta alınan kararlar neticesinde Krateros'u öldürmek suçundan dolayı sorumlu tutulan Kardialı Eumenes'in de arasında bulunduğu kişiler ölüm cezasına çarptırılmıştır.¹⁰¹⁶ Bu gelişmenin sonucunda Kardialı Eumenes, savaş için hazırlıklara başlamıştır. Fakat bu süreçte Kardialı Eumenes, gerekli hazırlıklarda bulunmak için mali kaynağa ihtiyaç duymuştur. Bunun üzerine Anadolu'nun batısındaki kentlerden gerekli mali kaynağı toplamaya çalışmıştır. Kardialı Eumenes'in talep ettiği meblağları ödemeyi reddeden pek çok kent ise yağmalanmıştır.¹⁰¹⁷

Diadokhlar döneminde Pisidia bölgesi çeşitli çatışmalar ve el değiştirmelere maruz kalmıştır. Bu dönemde Pisidia şehirleri arasında da savaş ve çatışmalar meydana gelmiştir.¹⁰¹⁸ MÖ 318 yılında Hellespontos Phrygia'sının satrabı olan Arrhidaios,

¹⁰¹³Diod. Sic. XVIII.22.1; Arr. Anab. II.12.2.

¹⁰¹⁴Diod. Sic. XVIII.22.1-7; Bosworth, 1978: 232.

¹⁰¹⁵Diod. Sic. XVIII.29.6-32.4; XVIII.37.1; Nep. XVIII.3.1-4.4; Arr. fr. IX.27; Plut. Eum. VI.1-VIII.1; Plut. Mor. DVI δ; Just. Epit. XIII.8.5-9; Suda κ. MMCCCXXXV; Oros. III.23.21-22.

¹⁰¹⁶Diod. Sic. XVIII.39.1-6; XIX.55.3; Arr. fr. IX.32-38; Plut. Eum. VIII.4; Polyaeus, Strat. IV.6.4; Ampel. XXXI.1; FGrHist. 155; 255.

¹⁰¹⁷Just. Epit. XIV.1.1-6.

¹⁰¹⁸Özsait, 1985: 47.

kontrolü altındaki bölgenin egemenliğini güçlendirmek amacıyla harekete geçmiştir. Ele geçirmek istediği bölgelere askerlerini yerleştirmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla Kyzikos'u ele geçirebilmek niyetinde olmuştur. Kyzikos halkı hazırlıksız bir şekilde yakalanırken kentlerinin kuşatma altına alındığını fark etmişlerdir.¹⁰¹⁹ Bu gelişmenin ardından Kyzikos halkı, Arrhidaios'a bir elçilik heyeti göndermiştir. Kyzikos halkının talebi, kentlerine garnizon yerleştirilmesi dışında Arrhidaios'un taleplerinin hepsini kabul edecekleri yönünde olmuştur. Diplomatik girişimlerin haricinde kent halkı, kentlerini savunmasını güçlendirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmuştur. Kölelerle birlikte tüm halk savunmaya hazır bir şekilde kentlerinde beraber hareket etmiştir. Arrhidaios'un kente garnizon yerleştirmek düşüncesinden vazgeçmemesinden dolayı Kyzikos kentine karşı savaşı başlatılmıştır. Bu durum karşısında Kyzikos halkı, Arrhidaios'a karşı büyük bir direniş başlatmıştır. Kyzikos halkının kentlerini savunmalarında başarılı olmasından dolayı Arrhidaios, savaş sürecinde herhangi bir kazanım elde edememiştir.¹⁰²⁰ Savaş sürecinde Kyzikos kentine Byzantion kentinin yardımları olmuştur.¹⁰²¹ Ayrıca Kyzikos kentinin kuşatıldığını haber alan Antigonos, bu durum karşısında ordusu ile Kyzikos'a gelmiştir. Antigonos, Kyzikos'a geldiğinde kuşatmanın başarısız olduğunu öğrenmiştir. Antigonos, Kyzikos kentini kuşattığı gerekçesiyle Arrhidaios'u cezalandırmak için bir takım girişimlerde bulunmuştur.¹⁰²²

Bu dönemin siyasetinin başlıca merkezini kentler oluşturmuştur. Kentlerin özgürlüğü meselesi, savaş nedeni olarak ortaya çıkan bir durumdur.¹⁰²³ Fakat Antigonos, Yunan kentlerinin bağımsızlığı politikasını kurmak istediği siyasi organizasyonun birimleri olarak tasarlamıştır.¹⁰²⁴ MÖ 313 yılında Antigonos, Miletos kentinde demokrasiyi tesis etmiştir. Benzer şekilde Kolophon ve Erythrai kentleri de özgür olarak tanınan kentler arasında olmuştur.¹⁰²⁵ MÖ 312 yılında Pontos bölgesindeki kentler, Lysimakhos'a karşı bir isyan hareketi gerçekleştirmişlerdir. Fakat Lysimakhos, ordusuyla bölgeye gelmiş ve başarılı seferleri sonucunda isyan hareketlerini sona

¹⁰¹⁹Diod. Sic. XVIII.51.2; XVIII.52.1.

¹⁰²⁰Diod. Sic. XVIII.51.1-4; Polyaeus, *Strat.* VII.30.3; Rostovtzeff, 1941: 590.

¹⁰²¹Diod. Sic. XVIII.51.6.

¹⁰²²Diod. Sic. XVIII.52.3; Polyaeus, *Strat.* VII.30.1; Marm. Par. B'12; Ath. XI.509 a.

¹⁰²³Champion, 2014: 102.

¹⁰²⁴Will, 2006a: 51.

¹⁰²⁵Magie, 2003: 30.

erdirmiştir.¹⁰²⁶ MÖ 311 yılında yapılan barıştan sonra Antigonos, Anadolu'daki kentlere bir mektup yazmış ve kentlerin özgürlüklerini tanıdığını belirtmiştir.¹⁰²⁷ Böylece Antigonos, Anadolu'daki kentlerin desteğini almaya çalışan bir politika ortaya koymuştur.¹⁰²⁸ I. Ptolemaios, MÖ 309 yılında Yunan kentlerinin bağımsızlığı politikasını kullanarak Karia ve Lykia kentlerine bir sefer düzenlemiştir. I. Ptolemaios, Antigonos'un Yunan kentlerinin özgürlüğü politikası karşısında kentlerde bulunan Antigonos'un askerlerinin bu özgürlük tanımına aykırı olduğunu iddia ederek kentleri özgürleştirme düşüncesi ile kentlerden tepki almamaya çalışmıştır. Fakat I. Ptolemaios'un başarısı uzun vadede başarıya ulaşamamıştır.¹⁰²⁹

MÖ 301 yılında Lysimakhos'un egemenliğindeki Kallatis kenti¹⁰³⁰ bir isyan girişiminde bulunmuş ve Antigonos kente ordusuyla yardım etmiştir. Sonuç olarak Lysimakhos'un başarısı sonucunda Kallatis kenti tekrar Lysimakhos egemenliğine girmiştir.¹⁰³¹ MÖ 297 yılında Priene kentinin tiranı olan Hieron, üç yıl boyunca hüküm sürdükten sonra halk ayaklanması ile birlikte görevinden uzaklaştırılmıştır.¹⁰³² Aynı yıl Zipoitos, Bithynia bölgesinde yeni bir hanedanın temellerini oluşturmuştur.¹⁰³³ Bu dönemde Khalkedon, Byzantion, Kios, Herakleia ve Tios kentleri Seleukoslar'a karşı isyan hareketleri başlatan kentler arasında bulunmuştur. Söz konusu kentler, Kouropedion Savaşı'ndan sonra direnişlerini bir üst konuma yükseltmişlerdir. Bu nedenle söz konusu kentler birleşerek Seleukoslar'a karşı "*Kuzey Birliği*" adı verilen bir birlik oluşturmuşlardır.¹⁰³⁴ I. Seleukos ise bu durum karşısında Anadolu'da denetimi

¹⁰²⁶Lund, 1992: 14-15.

¹⁰²⁷Welles, 1934, 3-12, n° 1; Austin, 2006: 86-88, n° 39; Billows, 1990: 132; Simpson, 1954: 25.

¹⁰²⁸Welles, 1934, 7, n° 1. Antigonos'un kentlere göndermiş olduğu mektubun ardından Skepsis (Kurşunlu) halkı bir meclis kararı almış ve Antigonos'u onurlandırmıştır. Meclis kararına göre hükümdarlık vasıflarını taşımayan Antigonos kentte düzenlenen bir festivalle ilişkilendirilmekle birlikte tanrıların aldıkları onurlar, Antigonos'a verilmiştir. Austin, 2006: 86, n° 39.

¹⁰²⁹Diod. Sic. XX.27.1-2; Plut. *Demetr.* VII.5; Hölbl, 2001: 19.

¹⁰³⁰Kallatis kenti, Anadolu sınırları içerisinde bulunmamaktadır. Burada Kallatis kentindeki isyan hareketine değinmemizin sebebi, Anadolu'da egemenlik kuran bir krallığın başka bir krallıkta gerçekleşen isyan hareketine yardım ederek isyan süreci üzerinden bir politika üretmesidir.

¹⁰³¹Diod. Sic. XIX.73. Lysimakhos'un kuşatması sırasında kentten kaçan bir kısım halk Bosporos Krallığı'na kaçarak orada sürgün hayatı yaşamayı seçmiştir.

¹⁰³²Paus. 7.2.10; SIG³ 599; I Priene 37; SEG 4. 474; SEG 37. 876; Magnetto, 2008: 119.

¹⁰³³SEG 19.504.

¹⁰³⁴Memn. XI.2; Magie, 2001: 86.

sağlamak amacıyla koloniler kurmuştur. Thyateira ve Seleukeia ad Calycadnum (Silifke) kentlerinde bu amaca yönelik koloniler kurulmuştur.¹⁰³⁵

Lysimakhos'un oğullarını öldürmesinden sonra egemenliği altındaki kentlerde memnuniyetsizlikler yaşanmıştır. Bu gelişmenin ardından birçok kentte Lysimakhos'a karşı isyanlar gerçekleşmiştir.¹⁰³⁶ Lysimakhos'un Seleukos tarafından MÖ 281 yılının Şubat ayında, Kourupedion Muharebesi'nde yenilerek öldürülmesinden sonra, Seleukos, generallerinden Aphrodisios'u Anadolu'nun kuzey bölgelerini ele geçirmek üzere Phrygia ve Paphlagonia'ya yollamıştır. Aphrodisios, Phrygia kentlerini hiçbir direnişle karşılaşmadan Seleukos hâkimiyeti altına almıştır. Fakat Karadeniz'in güney sahilindeki kentler, Herakleia Pontike halkının önderliğinde Seleukos egemenliğine karşı direnmişlerdir. Lysimakhos'un müttefiki olmalarından dolayı Seleukos'un generali Aphrodisios'a karşı aldıkları tavır nedeniyle Seleukos I Nikator'un da kendilerine karşı sert tedbirler almasına neden olmuşlardır. Bu yüzden Herakleia toprakları Seleukos ordusu tarafından işgal ve yağma edilmiştir.¹⁰³⁷ Herakleialılar Byzantion, Khalkedon ve I. Mithradates'ten yardım talebinde bulunmuşlardır. Fakat sonraki gelişmeler hakkında bilgi sahibi değiliz. Aslında Herakleialılar, Kourupedion Muharebesi'nden sonra, Seleukoslar ile aralarını düzeltmek üzere bir elçilik heyeti göndermişler, fakat elçiler daha konuşmalarına fırsat verilmeden kendilerine kızmış olan kral tarafından kovulmuşlardır. Görüldüğü üzere, Herakleialılar'ın direnmekten başka çaresi kalmamıştır. Antiokhos'un generallerinden Patrokles'in komutanı Aspendos'lu Hermogenes, Herakleia Pontike halkının teşvikiyle Bithynia topraklarına saldırmıştır. Fakat Bithynia Kralı Zipoites tarafından yenilerek öldürülmüştür.¹⁰³⁸ Herakleia Pontike ile Pontos Kralı I. Mithradates arasında Amastris kentinin kontrolü üzerinde bir anlaşmazlık yaşanmıştır. Herakleia'lılar, Lysimakhos'un Amastris'e yönetici olarak atadığı Eumenes üzerinde baskılarını arttırarak kenti tekrar kendi egemenlikleri altına almak üzere harekete geçmişlerdir. Sonuç olarak Eumenes, Amastris'in hâkimiyetini Pontos Kralı I. Mithradates'in oğlu Ariobarzanes'e bırakmıştır.¹⁰³⁹ MÖ 280 yılında Bithynia Krallığı'ndaki karmaşadan yararlanan Herakleialılar, bu durumu kendileri için

¹⁰³⁵App. Syr. LVII; Hieron. *chron.* MDCCXV; Malal. *chron.* CCIII-CCIV; Lib. *Or.* XI.100-103; Plin. *HN* VI.43; Amm. Marc. XIV.8.2; Ael. *NA* XII.2; Isid. *Char.* II; OGIS 211; TAM 5.2.901.

¹⁰³⁶Austin, 2006: 289, n° 159.

¹⁰³⁷Memn. XI.1.

¹⁰³⁸Memn. XV.

¹⁰³⁹Hansen, 1971: 16; McGing, 1986: 175.

bir fırsat görerek ayaklanmış ve Zipoites tarafından ellerinden alınan toprakları, Tieion (=Tios) ile Kieros/Prusias ad Hypium (Konuralp) kentlerini de ele geçirmişlerdir.¹⁰⁴⁰

MÖ 280 yılında Seleukeia kentinde bir isyan hareketi başlamıştır. Bu sıralarda Seleukoslar'ın doğu satraplıkları ile ilgili düzenlemelerde bulunan I. Antiokhos, Seleukeia kentindeki isyan hareketini öğrendiğinde isyanı bastırmak amacıyla bölgeye gelmiştir. Hem tahta yeni geçmiş olan I. Antiokhos'un deneyimsizliğinden hem de Seleukeia kentindeki isyan hareketinden faydalanmak isteyen II. Ptolemaios, bu dönemde Anadolu'nun batı ve güney kıyılarına seferler düzenlemiştir. II. Ptolemaios'un başlıca hedefi, Anadolu'da egemenlik sahasını genişletmektir.¹⁰⁴¹

MÖ 278 yılında Galat tetrakhes'i Luturios, Kyzikos kentine bir istila hareketi düzenlemiştir. Luturios, Kyzikos kentini kuşatma altına almıştır. Fakat Kyzikos kentinin direnişi sonucunda Luturios, başarıya ulaşamamıştır.¹⁰⁴² Galat istilasından etkilenen Kyzikos halkına Pergamon kralı Philetairos, kente bir takım yardımlarda bulunmuştur.¹⁰⁴³ MÖ 276 yılında Galatlar, Priene kentine istila hareketlerinde bulunmuşlardır.¹⁰⁴⁴ Galatlar, tapınaklara dahi istila etmişler ve kentte yaşayan pek çok kişiyi katletmişlerdir. Priene halkından Sotas adlı bir kişinin önderliğinde gerçekleşen bir ayaklanma sonucunda Galatlar'ı kentlerinden uzaklaştırmışlardır.¹⁰⁴⁵ Galatlar, Lykia bölgesindeki Limyra (Turunçova) kentine saldırılarda bulunmuşlardır. Bu saldırılarda Pisidialılar, Paionialılar ve Agrialılar, Galatlar ile ortak hareket etmişlerdir. Bu gelişmelerin ardından Limyra halkı daha fazla direniş gösterememiş ve II. Ptolemaios'tan yardım talebinde bulunmuştur. Bu talebi olumlu karşılayan II. Ptolemaios, bu sıralarda Anadolu'da görev yapan strategos Neoptolemus'a durumu iletmiştir. Bunun üzerine tüm hazırlıklarını tamamlayan Neoptolemus, Limyra halkına yardım etmek için harekete geçmiştir. Neoptolemus'un bölgedeki başarıları sonucunda Galatlar ve müttefikleri mağlup olmuş ve bu durumun sonucunda bölgeden ayrılmak zorunda kalmışlardır. Limyra halkı ise II. Ptolemaios ve onun eşi Arsinoe'ye kent

¹⁰⁴⁰Memn. XVI.

¹⁰⁴¹Kaya, 2014: 212.

¹⁰⁴²OGIS 748.

¹⁰⁴³Magie, 1950: 729; Hansen, 1971: 18; Launey, 1944: 217.

¹⁰⁴⁴SIG³ 226.

¹⁰⁴⁵OGIS 765; I Priene 74; Staehelin, 1907: 9; Strobel, 1996: 248.

halkına göstermiş oldukları yardımdan dolayı şükranlarını sunmak üzere kentte II. Ptolemaios ve Arsinoe adına bir kült oluşturulmuştur.¹⁰⁴⁶

MÖ 246 yılında Anadolu'daki kentlerin bir kısmı, II. Seleukos'a karşı bir ayaklanma başlatmıştır. Bu gelişmenin ardından III. Ptolemaios, isyan eden kentleri kendi etrafında toplamış ve Anadolu'da II. Seleukos'a karşı faaliyetler gerçekleştirmiştir. MÖ 246 yılında II. Seleukos ordusu ile birlikte Tauros Dağları'nı geçmiş ve Magnesia ad Sipylum'a kadar ilerlemiştir. Magnesia ad Sipylum'da Seleukos ordusunda bir isyan hareketi başlamıştır. Bu durum sonucunda asi askerlerin bulunduğu Magnesia ad Sipylum kenti ile Seleukoslar'a bağlı kalan Smyrna kenti arasında başlayan uzlaşmazlıklar yerini savaşa bırakmıştır.¹⁰⁴⁷ MÖ 245 yılında III. Ptolemaios, krallığının merkezindeki ayaklamaları haber aldıktan sonra Anadolu'dan ayrılmıştır.¹⁰⁴⁸ MÖ 244 yılında II. Seleukos, Anadolu'da kaybettiği toprakları yeniden kazanmaya yönelik bir politika izlemiştir. II. Seleukos, ordusu ile birlikte Toros dağlarını geçerek bölgedeki Ptolemaios ordusunu mağlup etmiştir. Bu gelişmenin ardından II. Seleukos, Anadolu'nun güney kıyılarında kendisine karşı isyan eden kentleri egemenliği altına almak için girişimlerde bulunmuştur.¹⁰⁴⁹ Seleukoslar ile Ptolemaioslar arasında yaşanan savaş sürecinde Ephesos kenti, III. Ptolemaios'u destekleyerek taraf değiştirmiştir. Fakat Smyrna kenti III. Ptolemaios'un saldırısına uğramasına rağmen taraf değiştirmemiş ve Ptolemaios'lara karşı direnişini savaşın sonuna kadar sürdürmüştür.¹⁰⁵⁰ MÖ 241 yılında ise Smyrna kenti ile Magnesia ad Sipylum kenti arasında bir anlaşma yapılmış ve iki kent arasındaki savaş sona ermiştir.¹⁰⁵¹

MÖ 222 yılında Nagidus ve Arsinoe kentleri arasındaki anlaşmazlık bölgede bulunan Ptolemaios yöneticisi Thrases tarafından çözülmüştür.¹⁰⁵² MÖ 218 yılında Galatlar, Hellespontos civarındaki kentlere saldırılar düzenlemişlerdir. Bu gelişmelerin sonucunda kentler, Galatlar'a karşı direnmek zorunda kalmışlardır. Aleksandreia Troas kenti, Galatlar'a karşı bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. Themistes adlı bir kişinin

¹⁰⁴⁶Mitchell, 1993: 18; Hölbl, 2001: 23.

¹⁰⁴⁷OGIS 229; CIG 3137; I Smyrna 573.

¹⁰⁴⁸Just. *Epit.* XXVII.1.9; PHaun. VI.15-17; Porph. *fr.* XLIII; Dan XI.8; Catull. LXVI.35-36; OGIS 54; Heinen, 2006: 421; Bülow-Jacobsen, 1979: 92-94.

¹⁰⁴⁹Just. *Epit.* XXVII.2.1-3.

¹⁰⁵⁰OGIS 228; 229; SGDI 2733; Austin, 2006: 314-320, n° 174.

¹⁰⁵¹I Smyrna 573; CIG 3137; Schmitt, 1969: 492; Opelt & Kirsten, 1989: 55-57.

¹⁰⁵²SEG 39. 1426.

liderliğinde kent halkından yaklaşık dört bin kişilik bir yerel kuvvet toplanmıştır. İlion kenti yakınlarında gerçekleşen mücadeleler sonucunda Aleksandria Troas kentinin yerel kuvvetleri bölgeden Galatlar'ı uzaklaştırmışlardır.¹⁰⁵³ Fakat Galatlar, bölgeden kovulduktan sonra Arisbe yerleşimini işgal ederek burada yerleşmişlerdir. Galatlar, bu kez Arisbe kentini üs olarak kullanarak kendilerine yakın olan bölgelere saldırılar düzenlemişlerdir. Galatlar'dan zarar gören halklar ise Bithynia kralı I. Prusias'tan yardım istemişlerdir. Bu durum karşısında harekete geçen I. Prusias, Arisbe kentine doğru harekete geçmiş ve bölgedeki tüm Galatlar'ı katlederek onların tüm mallarını yağmalamıştır.¹⁰⁵⁴

Labraunda (Kargıcak, Milas) halkının III. Antiokhos'a kentlerindeki Seleukos ordusunun faaliyetlerinden şikâyetle bulunmuşlardır. III. Antiokhos sorunun çözümü için Zeuksis'i görevlendirmiştir. Bunun üzerine MÖ 203 yılında Anadolu'daki Seleukos yöneticisi Zeuksis Labraunda kentindeki orduya bir mektup yazmıştır. Mektuptan anlaşıldığı kadarıyla Labraunda'daki Seleukos ordusu, kent halkının mülklerine ve kutsal mekânlara el koymuştur. Yaşanan tüm bu gelişmeler, Labraunda halkının tepkilerine yol açmıştır.¹⁰⁵⁵ Zeuksis'in mektubundan sonra kentte yaşanan gelişmeler hakkında bilgi sahibi değiliz.

III. Antiokhos, MÖ 197 yılında Anadolu'nun güney kıyıları boyunca ilerleyerek faaliyetlerde bulunmuştur.¹⁰⁵⁶ Bu dönemde Likya'da bulunan Arykanda kenti III. Antiokhos'un oğlu Mithradates'e karşı desteklerini sunmuştur.¹⁰⁵⁷ Bu gelişme büyük olasılıkla III. Antiokhos'un Likya'da ve Kilikia'da kontrolünü sağladığı döneme aittir. Likya'da bulunan Xanthos (Kınık) kentinde bulunan bir yazıtta¹⁰⁵⁸ III. Antiokhos, yerel tanrıları onurlandırarak Likya'nın geri kalanıyla birlikte Xanthos'un fethini haklı çıkarmaya çalışmıştır. Fakat yazıtta bölgedeki kentlerde oluşturulan Seleukos egemenliğine karşı büyük çapta bir direnişin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.¹⁰⁵⁹ III. Antiokhos, Ephesos'u ele geçirmesinin ardından Hellespontos'a kadar yayılım

¹⁰⁵³Staehelein, 1907: 36; Ellis,1990: 98.

¹⁰⁵⁴Pol. V.111.

¹⁰⁵⁵Ma, 1999: 305, n° 305.

¹⁰⁵⁶Pol. XVIII.40.1; Porph. fr. 46; Lib. Or. 11.121; Suda ε. MMMDXXIX; Liv. XXXIII.41; App. Syr. IV; Zon. IX.18. Green, 1990: 706.

¹⁰⁵⁷Ath. XII.528.

¹⁰⁵⁸OGIS 746; TAM 2.266: Yazıtta "Büyük kral Antiokhos, onu kendisine bağlayan akrabalık yüzünden bu şehri Leto ve Apollo ve Artemis'e adadı." ifadesi yer almaktadır.

¹⁰⁵⁹Jones, 1999: 69.

göstermiştir.¹⁰⁶⁰ Lampsakos, Smyrna ve Aleksandria Troas kentleri Pergamon ile iyi ilişkilerde bulunan kentlerdir. Bu durumun da etkisiyle söz konusu kentler, III. Antiokhos'a karşı direnme kararı almışlardır. III. Antiokhos ise bu kentlere askeri birliklerini yönlendirmiş ve söz konusu kentleri kuşatma altına alınmıştır.¹⁰⁶¹ Iasos halkı kentlerinde bulunan Makedonia askerlerine karşı bir isyan hareketi başlatmış ve bunun sonucunda kentlerindeki Makedonia askerlerini bölgeden uzaklaştırmışlardır. Ardından III. Antiokhos, ordusuyla Iasos kentine ilerlemiş, kentte denetim oluşturmuştur. Iasos halkı, kentlerindeki Seleukos varlığını gayet iyi bir şekilde karşılamıştır. Bununla birlikte Iasos kenti, MÖ 195 yılında III. Antiokhos ve onun eşi Laodike onuruna bir kararname yayınlamıştır.¹⁰⁶² Tüm bu gelişmelerden sonra III. Antiokhos'un Anadolu'daki yayılmasından rahatsızlık duyan Lampsakos ve Smryna kentleri MÖ 196 yılında Roma'ya başvurarak III. Antiokhos'un Anadolu'daki faaliyetlerini sona erdirmesi talebinde bulunmuşlardır.¹⁰⁶³ Teos kentinin Dionysos adına başlattığı festivallerden sonra kent halkı, kentlerinin dokunulmazlığı için bir çağrı başlatmıştır. Aynı talep MÖ 194 yılında III. Antiokhos'un elçisi Menippos tarafından Romalılar'a iletilmiştir. Bu talebe cevaben Romalılar, kent halkının dokunulmazlığının tanındığını belirten bir mektup yazmıştır.¹⁰⁶⁴ Fakat mektubun son cümlesi Roma'nın özellikle Anadolu kentlerine bakış açısını ve Anadolu politikasını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Son cümle kentin Roma'ya karşı iyi niyetlerini koruduğu sürece Roma desteğinin devam edeceğini belirtmektedir.¹⁰⁶⁵

MÖ 197-193 yılları arasında Roma ile Seleukoslar arasında diplomatik girişimler kurulmuştur. Fakat bu diplomatik girişimlerden herhangi bir sonuç alınamamıştır. Bu girişimlerde Roma, politik bir araç olarak kullandığı Yunan kentlerinin bağımsızlık politikasını ikinci plana atmıştır. Roma'nın öncelikli politikası Seleukoslar'ın Avrupa'ya geçmemesi olmuştur.¹⁰⁶⁶ MÖ 193 yılında Roma ile

¹⁰⁶⁰Ma, 1999: 82.

¹⁰⁶¹Liv. XXXIII.38.1.

¹⁰⁶²OGIS 237; SEG 26. 1226; I Iasos 4; GIBM 442; Ma, 1999: 28; Pugliese Carratelli, 1967-1968: 443-453, n° 2; Sokolowski, 1972: 173-174; Garlan, 1974: 197-198;

¹⁰⁶³Diod. Sic. XXIX.7.1; Liv. XXXIII.38.11-17; App. Syr. I-II; I Lampsakos 4; IMT 6; Syll³ 591; Austin, 2006: 355-357, n° 197; Bagnall-Derow, 2004: 70-72, n° 35; Gruen, 1986: 542; Green, 1990: 706; Ma, 1999: 95; Walbank, 1981: 233; Sherk, 1984: 4-6, n° 5; Magie, 1939: 164; Shipley, 2000: 376.

¹⁰⁶⁴Driediger-Murphy, 2014: 115.

¹⁰⁶⁵SIG³ 601; SEG 30. 1377; CIG 3045; Sherk, 1969: 214-215, n° 34; Rigsby, 1996: 153.

¹⁰⁶⁶Liv. XXIII.43.1-45.8; XXXIII.47.3-6; XXXV.13.4-17.2; Just. *Epit.* XXXI.1.5-7; XXXI.4.4-10; Pol. III.11.1-3; App. Syr. IX-XI; Plut. *Flam.* XXI.3-5; Plut. *Pyrrh.* VIII.5; Oros. IV.20.18-19; Frontin. *Str.*

Seleukoslar arasında Ephesos'ta gerçekleştirilen görüşmelerde Seleukoslar'ın elçisi Minnio, Romalılar'ın uyguladığı Yunan kentlerinin bağımsızlığı politikasının politik bir araç olarak kullanıldığını savunmuştur:

“Ey Romalılar, görüyorum ki Yunan kentlerinin özgürlüğü gibi mantıklı bir sloganı benimsiyorsunuz. Fakat eylemlerinizle sözleriniz örtüşmüyor. Bu konuda Antiokhos için bir yasa koyuyorsunuz. Fakat kendiniz için başka bir yasanız var. Asya'daki Lampsakos ve Smyrna'nın halkları, sizin antlaşma hükümlerine göre vergi aldığınız, gemi talep ettiğiniz İtalya'daki Neapolis'in, Rhegium'un ve Tarentium'un halklarından hangi bakımdan daha fazla Yunanlı? Syrakusai ve Sicilya'daki diğer Yunan kentlerinden neden sizin tarafınızdan her yıl imperium sahibi olarak atanan praetor var? Bu soruya verebileceğiniz tek yanıt şudur: Bunlar savaşta yendiğiniz halkların yükümlülüğü olan koşullardır. O halde Smryna, Lampsakos ile Ionia ve Aiolis'in kentlerinin durumunda Antiokhos'tan alacağınız yanıt da aynıdır. Bu kentler, Antiokhos'un atalarına savaşta yenildiler, vergi ödemek ve bağımlı olmak adına anlaşmalar yaptılar. Antiokhos, bu kentler üzerindeki eski haklarını yeniden oluşturmaya çalışıyor. Eğer amacınız yalnızca savaş bahanesi yaratmak değil eşitlik temelinde bir tartışma oluşturmaksa Antiokhos tüm bunlara cevap vermiş olmaktadır.”¹⁰⁶⁷”

MÖ 193 yılında Pisidia bölgesindeki kentler, III Antiokhos'a karşı bir isyan hareketi başlatmışlardır.¹⁰⁶⁸ Fakat Pisidia bölgesinde hangi kentlerin isyan hareketine katıldığını tam olarak bilememekteyiz. Fakat Pergamon ile yoğun ilişkilerde bulduklarından dolayı Selge ve Etanna (Sırtköy) kentlerinin isyana katıldıklarını söyleyebiliriz.¹⁰⁶⁹ MÖ 190 yılında Roma ordusu, III. Antiokhos'a karşı bir askeri girişimde bulunarak Anadolu'ya gelmiştir.¹⁰⁷⁰ Roma ordusunun Anadolu'ya geldiğini öğrenen III. Antiokhos ise diplomatik girişimlerde bulunması amacıyla Byzantionlu Heraklides'i elçi olarak görevlendirmiştir. Byzantionlu Heraklides, III. Antiokhos'un Aleksandria Troas, Lampsakos, Smyrna ve Ionia ve Aiolis bölgelerinde ele geçirdiği kentlerden vazgeçtiğini ve Roma'ya savaş tazminatı ödeyeceğini aktarmıştır. Fakat Roma, Yunan kentlerinin bağımsızlığı politikasını politik bir araç olarak yeniden ortaya

I.8.7; Nep. XXIII.2.1-2; Zon. IX.18; Errington, 2006b: 279-280; Kaya, 1996: 220; Errington, 1972: 162; Green, 1990: 706; Eckstein, 2008: 308.

¹⁰⁶⁷Liv. XXXV.16.

¹⁰⁶⁸Liv. XXXV.13.5.

¹⁰⁶⁹Özsait, 1985: 55.

¹⁰⁷⁰Liv. XXXVII.7.7-16; XXXVIII.41.11-14; XXXIX.28.8-9; App. Mac. IX.5; App. Syr. IX.; XI; Zon. IX.20; Errington, 2006b: 285; Kaya, 1996: 224.

koymuştur. Bu amaçla Roma, III. Antiokhos'un teklifini kabul etmemiş, Byzantionlu Heraklides'e III. Antiokhos'a iletmesi için barış şartlarını sıralamıştır:

“Savaş masraflarının tamamını savaşı başlatan taraf olarak Seleukos kralı karşılayacak, yalnızca Ionia ve Aiolis kentlerindeki garnizonların değil Anadolu'nun batısındaki tüm kentlerden garnizonlarını çekecektir. Kentler özgür olacak ve Toros Dağları'nın batısındaki Asya'da sahip olduğu her şeyi Roma'lılara teslim edecektir.”¹⁰⁷¹

Dardanos, Rhoeteum, Sestos (Akbaş Limanı) ve Elaia kentlerindeki Seleukos işgali, Roma ordusu tarafından yapılan askeri girişimlerle sona erdirilmiştir. Bu kentler kolaylıkla Seleukos egemenliğinden çıkarılmış, fakat Abydos kenti Roma'ya karşı yoğun bir direniş gerçekleştirmiştir.¹⁰⁷² Bu gelişmenin ardından Roma ordusu Abydos'u kuşatma altına almıştır. MÖ 190 yılında Kolophon kenti, III. Antiokhos tarafından kuşatma altına alınmıştır. Fakat Kolophon kenti, III. Antiokhos'a karşı direnmiş ve savaş sonrasında kentin direnişi sebebiyle Roma, Kolophon kentine ayrıcalıklar bağışlamıştır.¹⁰⁷³ Savaş sırasında III. Antiokhos'un müttefikleri Kappadokia ve Galatlar'dır.¹⁰⁷⁴ Bithynia ise savaş sürecinde tarafsız kalmayı seçmiştir.¹⁰⁷⁵ Sardeis, Thyateira, Magnesia, Tralleis, Ephesos ve Anadolu'da Roma'ya karşı direnen diğer kentler Romalılar'a teslim olmuştur.¹⁰⁷⁶ Savaştan sonra Herakleia kenti, Romalılar'a bir elçilik heyeti göndermiştir.¹⁰⁷⁷ Romalılar, sadece Herakleia kentinin değil savaşta kendilerini desteklemiş olan Anadolu'daki tüm kentlerin de özgür olduğunu iletmişlerdir.¹⁰⁷⁸ Herakleia dışındaki pek çok kent bu dönemde Roma ile doğrudan ilişkiler kurarak bağımsızlıklarının ve ayrıcalıklarının korunması için taleplerde bulunmuşlardır. Klaros kenti savaş sürecinde Roma yanlısı bir tutum izlemesi sebebiyle kentin dokunulmazlığının tanınması talebinde bulunmuştur.¹⁰⁷⁹ Savaş sürecinde Roma karşıtı bir tavır izleyen kentler de cezalandırılmıştır. Örneğin Phokaia kenti Roma tarafından saldırıya uğramıştır.¹⁰⁸⁰ MÖ 189 yılında consul Manlius Vulso, Anadolu'ya

¹⁰⁷¹Liv. XXXVII.35.8-10.

¹⁰⁷²Kaya, 2014: 315.

¹⁰⁷³Ma, 1999: 368-369, n° 46.

¹⁰⁷⁴Grainger, 1995: 30; Arslan, 2000: 92.

¹⁰⁷⁵Vitucci, 1953: 54; Habicht, 2006: 1; Gruen, 1986:530; Magie, 1950: 314.

¹⁰⁷⁶Pol. XXI.16.1; Liv. XXXVII.44.3-45.3.

¹⁰⁷⁷Memn. XVIII.6-8.

¹⁰⁷⁸SIG³ 618; SEG 2. 566; Sherk, 1969: 217-128, n° 35; Jones, 1937: 53; Badian, 1958: 88.

¹⁰⁷⁹Rigsby, 1996: 352; Sherk, 1969: 219, n° 36.

¹⁰⁸⁰Ma, 1999: 247.

gelerek savaş sürecinde Roma karşıtı politika izleyen kentlere karşı bir sefer düzenlemiştir.¹⁰⁸¹

Rhodos, MÖ 188 yılından itibaren Lykia'da uzun süreli isyan hareketleri ile ilgilenmek durumunda kalmıştır.¹⁰⁸² Rhodos, paralı askerlere bağımlı olduğundan dolayı Karia ve Lykia'da aynı anda savaşmak istememiştir.¹⁰⁸³ MÖ 177 yılında Lykia kentleri, Roma'ya elçilik heyeti göndererek Rodos'un kentlerine karşı tutumlarını şikâyet etmişler ve çözüm bulunmasını dile getirmişlerdir. Bu duruma karşı Roma, Lykia kentlerinin Rodos egemenliğinde olmadığını ve Rodos'un müttefiki konumunda olduğunu iletmiştir.¹⁰⁸⁴ MÖ 167 yılında Kaunos ve Mylasa kentinin öncülük ettiği Karialılar, Rhodos'a egemenliğine karşı ayaklanmışlar ve Euromos'u ele geçirmişlerdir. Ayrıca Alabanda kenti de ayaklanmaya dâhil olan kentler arasında olmuştur. Bu ayaklanmanın Karia'da pek geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır. MÖ 167 yılında Roma Senatosu, Rhodos'a bırakılmış tüm Lykia ve Karia kentlerinin özgürlüğünü tanıdığı belirten kararını duyurmuştur. Bu kararlar Karia ve Lykia, Rhodos'un egemenlik sınırlarından kurtarılmıştır.

MÖ 181 yılına tarihlendirilen Magnesia ve Miletos kentleri arasındaki bir anlaşma¹⁰⁸⁵, bu dönemde iki kent arasında yaşanan bir savaşın sonucuna işaret etmektedir. Yaşanan savaşta Herakleia kenti Miletos'u desteklerken Priene kenti de Magnesia'nın yanında yer almıştır. Magnesia ve Miletos arasındaki savaşın nedeni, Myos bölgesinin egemenliği konusunda yaşanmıştır. Anlaşmaya göre Myos bölgesi, Magnesia ve Miletos arasında paylaştırılmış ve iki kent arasındaki anlaşmazlık çözüme kavuşturulmuştur.¹⁰⁸⁶

MÖ 175 yılında Kilikia kıyılarındaki Tarsus ve Mallus (Karataş) kentlerinde IV. Antiokhos'a karşı bir isyan hareketi başlamıştır. Çünkü Tarsus ve Mallus kentleri, kralın eşi Antiokhos'a hediye olarak verilmiştir. IV. Antiokhos aceleyle sorunu çözmek

¹⁰⁸¹Pol. XXI.33.1-36.4; XXI.37.1-9; XXI.39.1-14; Liv. XXXVIII.12.1-15.5; XXXVIII.16.1-23.11; XXXVIII.25.1-27.9; XXXIX.6.5-6; XLII.10-11; XLV.1-9; XLVI.3; XLVII.8-12; XLIX.1-5; *Vir. ill.* LV.1; App. Syr. XLII; Oros. IV.20.25; Fest. XI.2; Diod. Sic. XXIX.12.1; Harris, 1979: 223; Grainger, 1995: 33; Hansen, 1971: 88; Mitchell, 1993: 23; Kaya, 2000: 55; Arslan, 2000: 96.

¹⁰⁸²Berthold, 1984: 168-172.

¹⁰⁸³Gabrielsen, 1993: 142.

¹⁰⁸⁴Pol. XXV.4.1-10; XXV.5; App. Mac. XI.2; Liv. XLI.6.5-12; XLI.8.5; XLII.12.3; Sherwin-White, 1984: 29; Badian, 1958: 99; Sartre, 1995: 111.

¹⁰⁸⁵I Milet. 3.148; Wörrle, 2004: 47-51; Grieb, 2008: 199-202.

¹⁰⁸⁶SIG³ 588; Errington, 1989, 279-288; Wörrle, 1988: 432.

için gitmiştir ve sorunun çözümü için Andronikos'u görevlendirmiştir. Fakat Menelaus, uygun bir fırsat elde ettiğini düşünerek tapınağın altın kaplarını çalmış ve Andronikos'a vermiştir. Onias ise bu eylemlerin tam olarak farkına vardığında, ilk önce Antiokheia yakınlarındaki Daphne'de bir sığınağa çekilmiştir. Bu nedenle Menelaus, Andronikos ile anlaşmış ve Onias'ın öldürülmesi gerektiğini aktarmıştır. Andronikos, Onias'ın sığınağına gitmiş ve Onias'ı öldürmüştür. Onias'ın ölümü tepkiyle karşılanmıştır. IV. Antiokhos, isyan hareketini bastırdıktan sonra Yahudiler Onias'ın katledilmesi karşısında gerekli adımlar atılmasını talep etmişlerdir. Bu talepleri olumlu karşılayan IV. Antiokhos, Andronikos'u öldürmüştür.¹⁰⁸⁷

MÖ 168-166 yılları arasında Anadolu'nun batısı yoğun bir şekilde Galat istilalarına maruz kalmıştır.¹⁰⁸⁸ Bu istilalar sırasında Sardeis, büyük bir tehdit görmüş, Sardeis'in kuzeyindeki bir kent ise Galatlar tarafından tamamen yıkılmıştır.¹⁰⁸⁹ MÖ 166 yılında II. Eumenes, Galatlar'a karşı gerçekleştirdiği savaşta başarıya ulaşmıştır.¹⁰⁹⁰ MÖ 165 yılında ise II. Eumenes, Karia bölgesinde bulunan Tabae kentine bir mektup yazmıştır.¹⁰⁹¹ Bu mektup, Galatlar'ın ani saldırılarını engellemek için yerel direnişin önemini vurgulamaktadır. Mektupta geçen "*koteiēs*" yerel komutana verilen isim olabilir.¹⁰⁹²

Kalynda kenti Kaunos egemenliğinde bulunan bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. MÖ 163 yılında Kalynda kenti Kaunos egemenliğinden kurtulmak amacıyla bir ayaklanma başlatmıştır. Kalynda kenti başlattığı ayaklanma sırasında diplomatik girişimlerde bulunarak destek almak amacını gütmüşlerdir. Kalynda kenti Rodos'tan yardım talebinde bulunmuştur. Fakat Rodos, Kalynda kentine yardım etmek için gerçekleştirmek istediği askeri girişimin tepkilere neden olmaması amacıyla Roma'ya başvurmuştur. Senato'nun Anadolu'da gerçekleşen bu olaya müdahil olması ile sorun çözülebilmiştir. Senato'nun kararı, Kalynda kentinin Rodos egemenliğine

¹⁰⁸⁷2 Macc. IV. 30-31.

¹⁰⁸⁸Thonemann, 2011: 172-173.

¹⁰⁸⁹OGIS 305.

¹⁰⁹⁰Diod. Sic. XXXI.14.1; OGIS 751; SEG 57.1150; Chaniotis, 2005: 69; Green, 1990: 710.

¹⁰⁹¹SEG. 57.1109.

¹⁰⁹²Thonemann, 2013: 15-16.

dâhil edilmesidir. Sonuç olarak Kalynda kenti, Kaunos egemenliğinden kurtarılmış, fakat başka bir gücün egemenlik sınırları içerisine girmiştir.¹⁰⁹³

Kappadokia tahtında hak iddia eden Orophernes, MÖ 157 yılında Kappadokia'nın kontrolü kısa bir süre ele geçirmiştir. V. Ariarathes, tahtı elde ettiğinde¹⁰⁹⁴ Orophernes'in Priene kentine nakletmiş olduğu büyük miktardaki parayı geri istemiştir. Priene kentinin bu durumu reddetmesi üzerine V. Ariarathes, kente saldırılar düzenlemiştir. Fakat Priene kenti, Kappadokia ordusu karşısında büyük bir direniş göstermiştir. II. Attalos, Priene kentine yapılan saldırılarda ordusu ile bizzat sefere katılıp Kappadokia yanlısı bir tavır izlemiştir. Roma'nın araya girmesi ile kent üzerindeki Kappadokia baskısı azalmıştır.¹⁰⁹⁵

1.1.2. Aristonikos İsyanı Sürecinde Kentler

MÖ 133 yılında Pergamon kralı III. Attalos'un ölümünden sonra Anadolu'da karışıklıklar ve kargaşa başlamıştır. II. Eumenes'in oğlu olduğunu iddia eden Aristonikos, Anadolu'da geniş çaplı bir isyan hareketi başlatmıştır. Aristonikos, Leukai kentinden isyan hareketini başlattıktan sonra Kolophon, Samos ve Myndos kentlerini ele geçirmiştir.¹⁰⁹⁶ Phoikia kenti Aristonikos'un isyan hareketine katılan kentler arasında bulunmaktadır.¹⁰⁹⁷ Aristonikos, Phokaia kentinden savaş süreci içerisinde oldukça büyük yardımları söz konusudur.¹⁰⁹⁸ Kolophon, Myndos ve Samos kentleri, Aristonikos tarafından ele geçirilen kentler arasındaydı. Aristonikos'un Kolophon, Myndos ve Samos kentlerini ele geçirmesinde bu kentlerde isyana destek veren kesimlerin etkisi oldukça büyüktür.¹⁰⁹⁹ Fakat Batı Anadolu'daki kentlerin büyük bir kısmı Aristonikos'un isyan hareketine karşı direniş göstermişlerdir. Elaia kenti,

¹⁰⁹³Pol. XXXI.4.1-XXXI.5.5; Walbank, 1979: 469.

¹⁰⁹⁴Pol. III.5.2; XXXII.11.1-3; Diod. Sic. XXXI.34.1; Liv. *per.* XLVII; Pomp. Trog. XXXIV; Walbank, 1979: 534. V. Ariarathes'in Sophene tahtına Mithrobuzanes'in geçmesinde büyük yardımları olmuştur. Diod. Sic. XXXI.22.

¹⁰⁹⁵Pol. XXXIII.6; I Priene 25; 39; OGIS 351; McGing, 2005: 77; Habicht, 2006b: 360-361; Sherwin-White, 1997a: 63; Badian, 1984: 404.

¹⁰⁹⁶Flor. *Epit.* I.35.4; Str. XIV.1.38; Magie, 1950: 148; Gruen, 1986: 598; Collins, 1978: 62; Daubner, 2006: 62; 79; Demir, 2011: 191.

¹⁰⁹⁷Just. *Epit.* XXXVII.1.1.

¹⁰⁹⁸Hansen, 1971: 153; McGing, 2005: 84; Daubner, 2006: 76.

¹⁰⁹⁹Str. XIV.1.38; Magie, 1950: 148; Gruen, 1986: 598.

Aristonikos'a karşı bir tavır izleyerek mücadele içerisinde olmuştur.¹¹⁰⁰ Smryna kenti, Aristonikos'a karşı mücadele eden kentler arasında bulunmaktadır.¹¹⁰¹ Aristonikos, Karia bölgesinde egemenlik kurmak için harekete geçtiğinde Halikarnassos ve Bargylia kentlerine seferler düzenlemiş, kentlerin Aristonikos'a karşı direniş göstermesi sebebiyle sefer başarısız olmuştur.¹¹⁰² Kyzikos ile Sestos kentleri de Aristonikos karşıtı bir politika izleyerek mücadeleye dâhil olmuştur.¹¹⁰³ Pergamon kenti ise Aristonikos'un isyanına karşı duran bir tavır sergilemiştir. Pergamon kenti, Aristonikos'un isyanına kent içerisinde katılımları engellemek amacıyla buldukları bölgelerden ayrılanlar hakkında cezalar uygulanacağı ve buldukları bölgede kalmaya devam edenlerin ödüllendirileceğini ilan eden bir yasa çıkarmıştır.¹¹⁰⁴ Smryna ve Ephesos kentleri de Aristonikos'a karşı mücadele veren kentler arasında bulunmaktadır.¹¹⁰⁵ Aristonikos, Kyme'de almış olduğu yenilgiden sonra Thyateira, Apollonis ve Stratonikeia kentlerini ele geçirmiştir.¹¹⁰⁶ Thyateira, Apollonis ve Stratonikeia kentlerinin stratejik önemi dolayısıyla bu üç kent Aristonikos'un başlattığı isyanın önemli merkezleri haline gelmiştir.¹¹⁰⁷ Apollonios onuruna dikilen yazıtta¹¹⁰⁸, Apollonios'un Thyateira kentinden toplanan birlik ile birlikte Aristonikos'a karşı Roma ordusuna katıldığı ifadesi yer almıştır. Bu ifade, Aristonikos'a karşı kentlerin kendi imkânları birlik toplayıp Roma ordusuna katıldıklarını göstermektedir. Aristonikos'un ele geçirmiş olduğu fakat daha sonra göstermiş olduğu direniş sayesinde özgürlüğünü kazanmış olan Kolophon kenti Aristonikos'a karşı yapılan savaşa desteklerini sunmuştur.¹¹⁰⁹ Anadolu'da krallıkların yanı sıra pek çok kent birlikler oluşturarak Aristonikos'a karşı mücadeleye katılmıştır. Fakat Aristonikos'a karşı Anadolu'da net bir başarı elde edilememesi Roma'nın müdahalesini gerektirmiştir. P. Licinius Crassus Mucianus'un komutasındaki Roma ordusuna Anadolu'daki krallıklar ve kentler de katılıp desteklerini sunmuştur.¹¹¹⁰

¹¹⁰⁰SIG³ 694.

¹¹⁰¹Daubner, 2006: 148; Jones, 2004: 480.

¹¹⁰²Kallet-Marx, 1995: 100; Hopp, 1977: 143.

¹¹⁰³OGIS 339; Dumont-Homolle, 1892: 451.

¹¹⁰⁴OGIS 338; IGRR 4.289; Austin, 2006: 430-431, n° 248; Hansen, 1971: 152; Magie, 1950: 30-33; Chaniotis, 2005a: 24. Vogt, 1974: 93-100; Malay, 1987: 37; Rostovtzeff, 1941: 807.

¹¹⁰⁵Malay, 1992: 132; Collins, 1978: 89.

¹¹⁰⁶Str. XIV.1.38; Eutr. 4.20.2; Oros. 4.10.4; Hansen, 1971: 154; Daubner, 2006: 71; Thonemann, 2013: 31; Collins, 1978: 93.

¹¹⁰⁷Demir, 2011: 193.

¹¹⁰⁸I Metropolis 1; SEG LIII. 2. 1312.

¹¹⁰⁹Kallet-Marx, 1995: 130.

¹¹¹⁰Gruen, 1986: 602.

Byzantion, Kyzikos, Halikarnassos, Mylasa, Sestos kentleri isyanın sona erdirilmesi amacıyla Roma tarafında yer alıp destek olmuşlardır.¹¹¹¹ Halikarnassos ve Mylasa kentleri isyanın bastırılması amacıyla Roma'ya gemiler göndererek mücadelenin içerisinde yer almıştır. Kyzikos donanmasına liderlik eden Makhaon, kentten toplanan birliklerle Aristonikos'a karşı mücadelenin içerisinde yer almıştır.¹¹¹² Aristonikos'un ele geçirilmesinden sonra Roma'nın ilgilenmesi gereken başlıca sorun, Anadolu'da hala devam eden Aristonikos yanlısı isyan hareketleri olmuştur. Manius Aquilius, Anadolu'daki isyan hareketlerini ortadan kaldırmak amacıyla Karia bölgesinden harekete geçmiştir. Manius Aquilius, daha sonra Mysia bölgesine doğru ilerleyerek direnişi sona erdirmeye çalışmıştır.¹¹¹³ Ayrıca iç bölgelerde Aristonikos'un isyan hareketine destek olan kentler dışında Roma yanlısı politika izleyen kentler de bulunmaktadır.¹¹¹⁴ Manius Aquilius, Anadolu'da isyan hareketlerini sona erdirmek amacıyla kentlerin bir kısmına garnizon yerleştirerek denetim kurmaya çalışmıştır. Fakat kentlerin bir kısmı Romalı askerlerin kentlerine yerleşmesine karşı çıkmış ve bu durum Anadolu'da tepkilere yol açmıştır.¹¹¹⁵ Aristonikos'un başlattığı isyan hareketi, kentlerin ekonomik olarak yıkımına neden olmuştur. Oldukça zarar görmüş bu kentler, kaynaklarını Roma garnizonu ile paylaşmak istememişlerdir.¹¹¹⁶ Manius Aquilius, gerçekleştirdiği seferde ele geçiremediği ve direnişlerine devam eden kentlerin su kaynaklarına zehir dökerek başarı elde etmeye çalışmıştır.¹¹¹⁷ Roma, III. Attalos'un vasiyetnamesine göre Anadolu'daki kentleri özgür ilan ettiğini belirtmesine rağmen Aristonikos'u destekleyen kentleri cezalandırma yoluna gitmiştir. Senato, Aristonikos'u destekleyen Phoikia kentinin cezalandırılması için bir karar çıkarmasına rağmen Massalia kentinin girişimleri ile karar uygulanmamıştır.¹¹¹⁸ Fakat Aristonikos'u desteklemesinin de etkisiyle Stratonikeia kenti, Asia Eyaleti'ne dâhil edilmiş ve

¹¹¹¹Ergin, 2013: 62.

¹¹¹²IGRR IV 134.

¹¹¹³App. B Civ. I.22; Habicht, 2006b: 380.

¹¹¹⁴Daubner, 2006: 155-156; Jones, 2004: 480; Chaniotis, 2005a: 36.

¹¹¹⁵Briant vd., 2001: 241-259.

¹¹¹⁶Daubner, 2006: 134.

¹¹¹⁷Flor. Epit. I.35.7: "Aquilus Asiatici belli reliquias confecit, mixtis -nefas- veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium. Quae res ut maturam, ita infamem fecit victoriam, quippe cum contra fas deum moresque maiorum medicaminibus impuris in id tempus sacrosancta Romana arma violasset."

¹¹¹⁸Just. Epit. XXXVII.1.

özgürlüğünü kaybetmiştir.¹¹¹⁹ Roma, MÖ 126 yılına kadar Asia Eyaleti'ndeki kentler hakkında düzenlemelerde bulunmuştur.

1.1.3. Publicanusların Sömürü ve Yağma Politikaları Karşısında Kentler

Roma'nın Anadolu ile olan siyasal ilişkileri, ekonomik ilişkilerin de gelişmesini sağlamıştır. Anadolu'nun batısına Romalılar'ın yerleşmesi ve ekonomik sisteme dâhil olmaları, Delos'un açık liman haline getirilmesi ile başlamıştır.¹¹²⁰ Aristonikos Ayaklanması devam ederken publicanuslar Pergamon'a gelerek gerekli ekonomik düzenlemeler gerçekleştirmişlerdir.¹¹²¹ Roma, publicanuslar aracılığıyla Asia Eyaleti'ndeki ekonomik sistemi elinde bulundururken III. Attalos'un vasiyetnamesinde belirtilen bölgelerde her gelir kaynağını kontrol edip ekonomik bir kazanç oluşturmaya başlamıştır.¹¹²² Bu durumda kentlerin sınırlarının belirlenmesi konusunda anlaşmazlıkların çıkması doğal bir hale gelmiştir.¹¹²³ Ayrıca III. Attalos'un vasiyetnamesi dışındaki bölgelerde de publicanusların faaliyet göstermeleri ve vergi toplamaya çalışmaları tepkileri beraberinde getirmiştir.¹¹²⁴ Publicanuslar ile Pergamon halkı arasında Pergamon kentine ait olan arazilerden vergi toplanmasıyla ilgili sorun daha Aristonikos isyanı devam ederken yaşanmıştır.¹¹²⁵ Bu durum karşısında Pergamon halkı, bir elçilik heyeti oluşturmuş, elçilik heyetini Roma'ya göndermiştir.¹¹²⁶ Roma Senatosu, yaşanan bu durum karşısında anlaşmazlıkları araştırmak üzere bir komisyon oluşturmuştur.¹¹²⁷ Verilen karar ise Pergamon kentine lehine olmuştur.¹¹²⁸ Ayrıca bu dönemde Aristonikos isyanı devam ettiği için Roma'nın Pergamon aleyhine vereceği karar, kentin Aristonikos'un tarafını tutarak isyana katılmasını sağlayabilirdi. Bu nedenle isyanın bastırılması için Roma'nın Anadolu'da kentlere ihtiyacı oldukça büyüktür. Senato'nun oluşturduğu komisyonun kararının hangi gerekçelere dayandığı

¹¹¹⁹Kallet-Marx, 1995: 116.

¹¹²⁰I Delos 2589; SIG³ 657; Pol. XXX.19.17-20.9; XXXI.10.12; XXXII.7.2; Sherwin-White, 1984: 31; McGing, 2005: 73; Errington, 1972: 253; Gruen, 1986: 571. Romalılar'ın Anadolu'ya gelmesinin sebeplerinden birisi köle ihtiyacını temin etmektir. Errington, 1988: 144.

¹¹²¹Daubner, 2006: 220.

¹¹²²Daubner, 2006: 220; Badian, 1972: 11.

¹¹²³Daubner, 2006: 216; Badian, 1972: 60.

¹¹²⁴Magie, 1950: 295; Sherk, 1984: 91, n° 72; Sherwin-White, 1976: 14.

¹¹²⁵IGR IV 262; Sherk, 1969: 63, n° 12; Sherk, 1984: 47-48, n° 45.

¹¹²⁶Sherk, 1969: 63, n°12; Daubner, 2006: 211.

¹¹²⁷Daubner, 2006: 211.

¹¹²⁸Badian, 1972: 60; Mitchell, 1999: 26; Magie, 1950: 166; Gruen, 1986: 606.

tam olarak bilmememize karşın alınan kararın pragmatik bir yaklaşımı ifade ettiğini söyleyebiliriz.¹¹²⁹ MÖ 123 yılında Asia Eyaleti'ne ilişkin gerçekleşen vergi düzenlemelerinden¹¹³⁰ MÖ 48 yılında C. Julius Caesar'ın eyaletlerin vergilerin toplanması işini publicanusların elinden almasına¹¹³¹ kadar olan süre içerisinde Anadolu'daki kentler publicanusların sömürü, terör, şiddet ve yağma politikalarına maruz kalmıştır.¹¹³² Ayrıca publicanusların keyfi bir şekilde vergi toplamaları onların sermaye oluşturulmalarına yol açmış, bu nedenle çeşitli ekonomik faaliyetlerin içerisine dâhil olmuşlardır.¹¹³³ Ayrıca denetimden uzak bir şekilde Anadolu'da faaliyet gösteren publicanuslar, köle ticaretine dâhil olarak fazlaca ekonomik kazanç sağlamışlardır.¹¹³⁴

Fakat Anadolu'daki kentlerin problemleri sadece publicanusların onlardan haksız bir şekilde vergi alması değildi. Ayrıca valilerin ve magistratusların birçoğu daha çok servet edinebilmek amacıyla Anadolu'daki halkları sömürme politikasını izlemiştir.¹¹³⁵ Bu durumdan rahatsız olan halk, şikâyet hakkını kullanmak istediğinde praetor, sadece uzlaşma sağlama yoluna gitmiştir. Ayrıca magistratusların tüm giderleri kent gelirlerinden karşılaması, Anadolu'daki kentlerin ve halkların ekonomik olarak yıpratılması anlamına gelmektedir.¹¹³⁶ Yağma ve sömürü politikalarına maruz bırakılan Anadolu'daki halklar ve kentler, bireysel veya kamusal borçlarını ödeyebilmek için Romalı zengin kimselerden borç almak durumunda kalmıştır. Romalı yöneticilerin talep ettikleri tutar, Romalı zenginlerden alınan meblağ ile ödenmeye çalışılmıştır. Böylece Anadolu'daki halklar, bir döngünün içerisinde sömürülmeye devam etmiştir. Anadolu'daki halklar, borçlarını ödeyemeyecek duruma geldiğinde şiddete maruz bırakılmışlar ya da hapis cezası almışlardır. Hatta borcunu ödeyemeyen insanlar, köle statüsüne düşerek özgürlüklerini kaybetmiştir.¹¹³⁷ Tüm yaşanan gelişmeler,

¹¹²⁹Daubner, 2006: 219.

¹¹³⁰Diod. Sic. XXXIV.25.1.

¹¹³¹Cass. Dio XLII.6.1-3; Oros. VI.15.29; App. *B Civ.* II.88-89; Plut. *Caes.* XLVIII.1; *Caes. B Civ.* III.105.1-2.

¹¹³²Kallet-Marx, 1995: 138; Debord, 1982: 275.

¹¹³³Badian, 1972: 81.

¹¹³⁴Rostovtzeff, 1941: 783; Glew, 1987: 39.

¹¹³⁵Cic. *Leg. Man.* XXII.65; Kallet-Marx, 1995: 153.

¹¹³⁶McGing, 1986: 105; Bean, 1995: 14.

¹¹³⁷Jones, 1974: 196.

Anadolu'daki halkların ekonomik olarak zayıflatılmasına ve bunun sonucunda gerçekleşen tepkilere ve isyanlara yol açmıştır.¹¹³⁸

Publicanusların faaliyetleri karşısında yaşanan anlaşmazlıklarından birisi Ephesos kentinde ortaya çıkmıştır. Publicanuslar ile Ephesos kenti arasındaki anlaşmazlığı Strabon şu şekilde aktarmıştır:

“μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Καῦστρου λίμνη ἐστὶν ἐκ τοῦ πελάγους ἀναχεομένη (καλεῖται δὲ Σελινουσία) καὶ ἐφεξῆς ἄλλη σύρρους αὐτῇ μεγάλας ἔχουσαι προσόδους, ἃς οἱ βασιλεῖς μὲν ἱεράς οὖσας ἀφείλοντο τὴν θεόν, Ῥωμαῖοι δ' ἀπέδοσαν: πάλιν δ' οἱ δημοσιῶναι βιασάμενοι περιέστησαν εἰς ἑαυτοὺς τὰ τέλη, πρεσβεύσας δὲ ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὡς φησι, τὰς τε λίμνας ἀπέλαβε τῆ θεῶ καὶ τὴν Ἡρακλεῶτιν ἀφισταμένην ἐξενίκησε κριθεὶς ἐν Ῥώμῃ: ἀντὶ δὲ τούτων εἰκόνα χρυσῆν ἀνέστησεν ἡ πόλις ἐν τῷ ἱερῷ. τῆς δὲ λίμνης ἐν τῷ κοιλοτάτῳ βασιλέως ἐστὶν ἱερόν: φασὶ δ' Ἄγα μέμνονος ἴδρυμα.

Kaïstros Irmağı'nın denize döküldüğü yerden sonra, denizden içeriye doğru boşalan Selunisia adında bir göl vardır. Bundan sonra Selunisia'yla karışan bir göl daha gelir, her ikisi de büyük gelir sağlar. Kutsal sayılan bu gelirden krallar [= Pergamon kralları] tanrıçayı yoksun kıldılar; fakat Romalılar bunu ona geri verdiyse de vergi toplayıcıları kendi çıkarları için bunu tekrar ele geçirdiler; fakat söylendiğine göre, Artemidoros, bir elçi heyetiyle [Roma'ya] gönderilmiş ve her iki gölü de tanrıça için geri almış ve aynı zamanda, isyancı olan ve davası Roma'da karara bağlanmış bulunan Herakleitos hakkındaki davayı da kazanmış olduğundan, dönüşünde kent onun altından yapılmış bir tasvirini tapınağa koymuştur. Gölün en iç tarafındaki تنها bir yerinde Agamemnon tarafından yaptırıldığı söylenen bir tapınak vardır.”¹¹³⁹

Publicanusların faaliyetleri karşısında diğer bir sorun Priene kentinde ortaya çıkmıştır. Priene kentine ait arazilerin ve tuzlaların publicanuslar tarafından vergilendirilmeye çalışılması Priene halkının tepki göstermesine neden olmuştur.¹¹⁴⁰ Priene halkı öncelikle Anadolu'daki Romalı yöneticilerle sorunun çözülmesi için diplomatik ilişki yürütmüş¹¹⁴¹ ve sonuç alınamayınca Krates adlı bir kişi sorunun çözülmesi adına Roma'ya elçi olarak gönderilmiş, Senato yaşanan bu durum karşısında Priene lehine karar vermiştir. Fakat publicanuslar bu kararı tanımamış, sözü geçen

¹¹³⁸Kallet-Marx, 1995: 125; Bean, 1995: 15.

¹¹³⁹Str. XIV.1.26.

¹¹⁴⁰I Priene 111-112; Magie, 1950: 166; Debord, 1982: 275.

¹¹⁴¹I Priene 121.

arazileri ve tuzlaları vergilendirmeye çalışmıştır. Priene halkının publicanusların tutumları karşısında direnişe geçmişlerdir. Publicanuslar direniş karşısında şiddet yoluyla vergilendirmelere devam etmişlerdir. Bu durum karşısında Krates tekrar Roma'ya elçi olarak gönderilmiş, sorunun Priene lehine çözülmesini sağlamıştır.¹¹⁴²

Pessinus kenti, stratejik konumu nedeniyle önemli bir ekonomik merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. Pessinus, geniş arazilere ve önemli derecede ekonomik gelirlere sahip durumdaydı.¹¹⁴³ MÖ 123 yılında Phrygia'nın Asia Eyaleti'ne eklenmesi ile eyalete komşu bir bölge olmuştur.¹¹⁴⁴ Bu durum sonucunda publicanusların faaliyetleri karşısında büyük oranda etkilenmişlerdir. MÖ 102 yılında Battaces¹¹⁴⁵, publicanusların faaliyetleri karşısında Roma'ya giderek bu durumu Senato'ya aktarmıştır. Publicanuslar Pessinus'taki tağnağı vergilendirmeye çalışmış, bölgedeki önemli gelirlere el koymaya çalışmış ve bunun sonucunda kendilerine gösterilen direniş karşısında şiddete başvurmuşlardır.¹¹⁴⁶ Ayrıca bu dönemde benzer sorunlar, Bithynia'da karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁴⁷

Anadolu'daki valiler, publicanusların ve mahkeme yöneticilerinin atlı sınıfa mensup olduğu için görev sürelerinin bitiminde yargılanma endişesi duyduklarından dolayı publicanusların faaliyetlerine karşı herhangi bir girişimde bulunmamışlardır.¹¹⁴⁸ MÖ 98 yılında Asia Eyaleti'ne vali olarak atanan Q. Mucius Scaevola, adaletli bir yönetim ortaya koyma prensibini benimsemiştir. Q. Mucius Scaevola, publicanusların yağma, sömürü, şiddet ve yolsuzluklarını engelleyen kararlar almış, publicanuslar tarafından sömürülen halkın zararların karşılanmasını emretmiştir. Böylece Q. Mucius Scaevola, P. Rutilius Rufus'un yardımlarıyla Roma'nın Anadolu yönetimindeki suistimalleri düzeltmiştir.¹¹⁴⁹ Q. Mucius Scaevola, mahkemeler oluşturarak mağduriyet yaşayanların hak aramalarını sağlamış, mahkemelerin başındaki yargıçları da adaletle hüküm verebilecek kişiler arasından seçmiştir. Mahkemenin verdiği kararlar arasında

¹¹⁴²I Priene 111-112; Kallet-Marx, 1995: 147; Daubner, 2006: 227.

¹¹⁴³Str. XII.5.3.

¹¹⁴⁴Magie, 1950: 170.

¹¹⁴⁵Pessinus, bir tapınak devleti görünümündeydi. Battaces ya da Attis adını alan din adamları, bölgenin yönetiminden sorumlu olmuşlardır.

¹¹⁴⁶Diod. Sic. XXXVI.13.1-3; Plut. Mar. XVII.9-11; Daubner, 2006: 251.

¹¹⁴⁷Magie, 1950: 170.

¹¹⁴⁸Diod. Sic. XXXVII.5.1; Daubner, 2006: 227; Badian, 1958: 184.

¹¹⁴⁹Diod. Sic. XXXVII.5.1-6.1; Liv. per. LXX; Val. Max. VIII.15.6; Cic. Att. VI.1.15; Cic. Planc. XXXIII; Ascon. XV; S HA Gord. V.5; Justin. Dig. I.2.2.40.

açgözlülükleri yüzünden halka sömürü ve yağma politikası uygulayan publicanusların bir kısmı hapis cezasına çarptırılmıştır.¹¹⁵⁰ İşlenen büyük haksızlıklar ve suçlarda mahkeme ölüm cezasını dahi uygulamıştır.¹¹⁵¹ Oinoanda (İncealiler) kenti, publicanusların kentlerinde gerçekleştirdiği faaliyetler nedeniyle Q. Mucius Scaevola'ya başvurmuş, sorunun araştırılması üzerine Oinoanda kenti lehine karar verilmiştir.¹¹⁵² Q. Mucius Scaevola'nın gerekli durumlarda mağduriyetin giderilmesi amacıyla masrafları kendi gelirinden ödemesi, Anadolu'daki hakların kendisine çok büyük bir sempati duymasına yol açmıştır. Ayrıca Q. Mucius Scaevola, Anadolu'da Roma'ya karşı olan tepkileri en aza indirerek adil bir yönetim anlayışı sergilemiştir.¹¹⁵³ Böylece Q. Mucius Scaevola, publicanusların yağma politikalarına ve haksız kazançlarına ağır bir darbe indirmiştir.

MÖ 80 yılında Asia Eyaleti'nde “κοινόν¹¹⁵⁴” publicanusların yaratmış olduğu zararlardan dolayı bir toplantı yapmış, toplantı sonucunda Roma'ya bir elçilik heyeti gönderilmesi kararlaştırılmıştır.¹¹⁵⁵ Roma, kentler lehine karar vererek publicanusların faaliyetleri doğrultusunda oluşan Roma'ya karşı olan tepkileri en aza indirmeye çalışmıştır.¹¹⁵⁶ Aynı yıl Mytilene kenti, Marcus Minucius Thermus tarafından ele geçirilmiştir.¹¹⁵⁷ Çünkü Mytilene kenti, VI. Mithradates'in yanında yer alarak Roma'ya karşı savaşmıştır. Mytilene kenti Romalılar tarafından yağmalanmıştır. MÖ 62 yılına kadar Mytilene kenti, publicanusların yağma politikalarına maruz kalmıştır.¹¹⁵⁸

MÖ 74 yılında Bithynia Eyaleti'nin kurulmasından sonra publicanuslar bölgede sömürü faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu faaliyetler ise bölge halkının Roma'ya karşı olan tepkilerini arttırmıştır.¹¹⁵⁹ Aynı yıl L. Licinius Lucullus, Anadolu'ya geldiğinde publicanusların faaliyetleri karşısında halkın taleplerini ve şikâyetlerini

¹¹⁵⁰Diod. Sic. XXXVII.5.4.

¹¹⁵¹Diod. Sic. XXXVII.5.2.

¹¹⁵²Eilers-Milner, 1995: 89

¹¹⁵³Diod. Sic. XXXVII.5.4; Kallet-Marx, 1995: 144; Daubner, 2006: 257; Badian, 1972: 89.

¹¹⁵⁴Reynolds, 1982: 26. Asia Koinonu hakkında ayrıca bkz. Tozan, M., *Roma'nın Anadolu'daki Egemenlik Politikası: Kentler ve Bağımlı Krallıklar (İ.Ö. 133-İ.Ö. 89)*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, ss. 100-102.

¹¹⁵⁵Sherwin-White, 1984: 249.

¹¹⁵⁶Daubner, 2006: 129; Debord, 1982: 275-276.

¹¹⁵⁷Liv. per. LXXXIX; Suet. *Caes.* II.1; Cic. *Leg. Agr.* II.40.

¹¹⁵⁸Plut. *Pomp.* XLII.7-10; Val. Max. VIII.14.3; Vell. II.18.3; Plin. *HN* VII.112; Cic. *Arch.* XXIV; Cic. *Balb.* LVII; Cic. *Tusc.* II.61; Burstein, 1985; 63, n° 47; Sherk, 1969: 143, n° 25.

¹¹⁵⁹Sall. *Hist.* II.83; IV.67.9.

dikkate alarak sorunları çözme yoluna gitmiştir.¹¹⁶⁰ MÖ 73 yılında VI. Mithradates'e destek olduğu gerekçesi ile publicanuslar Herakleia kentini vergilendirmeye çalışmıştır. Herakleia halkı kentlerinin özgür bir kent olduğunu dile getirerek bu duruma karşı çıkmıştır. Fakat publicanuslar tüm itirazlara rağmen halktan zorla vergi toplamaya başlayınca kent halkı durumu Senato'ya aktarmak üzere bir elçilik heyeti oluşturulmasına karar vermiştir. Fakat Herakleia halkı bir yandan Roma ile diplomatik ilişkilerini yürütmeye çalışırken diğer yandan kentlerindeki publicanus'ları öldürerek durumu gizlemeye çalışmışlardır.¹¹⁶¹ Daha sonra Herakleia kenti, VI. Mithradates'e desteğini sunmuştur. MÖ 70 yılında Herakleia kenti, Aurelius Cotta tarafından istila edilmiştir.¹¹⁶²

1.1.4. VI. Mithradates-Roma Mücadeleleri Süresince Kentler

MÖ 88 yılında VI. Mithradates'in liderliğinde gerçekleşen Ephesos katliamı, Romalılar'ın Anadolu'dan uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Roma'nın Anadolu'daki kayıpları, Roma'da ekonomik bir krizin başlamasına yol açmıştır.¹¹⁶³ Fakat Anadolu'da VI. Mithradates'in Roma karşısındaki yenilgileri sonucunda Romalılar, bölgeye yeniden gelerek Anadolu'nun ekonomik gelirlerine yeniden sahip olmuşlardır. L. Cornelius Sulla'nın Anadolu'da gerçekleştireceği düzenlemeler ise publicanusların faaliyetlerini sınırlandırmamıştır.¹¹⁶⁴ MÖ 88 yılında VI. Mithradates'in Anadolu'daki ilerleyişi sırasında kendisine karşı ilk direniş, Laodikeia kentinde gerçekleşmiştir. Bunun üzerine VI. Mithradates, Laodikeia kentini kuşatma altına almıştır. Fakat Laodikeia halkı kuşatmaya uzun süre dayanamamıştır. Tüm bu gelişmelerden sonra VI. Mithradates, elçilerini kent halkına göndererek eğer kentlerindeki Romalılar'ı teslim ederlerse kendilerine zarar verilmeyeceğini iletmiştir. Bu girişimin sonucunda Laodikeia halkı,

¹¹⁶⁰Plut. *Luc.* VII.

¹¹⁶¹Memn. XXXVIII.2-3.

¹¹⁶²App. *Mith.* LXXXII; Memn. XXXIV.8-XXXVI.2; Sall. *Hist.* IV.50-51.

¹¹⁶³Rostovtzeff, 1941: 944-945; Callatay, 1997: 328; Mastrocinque, 1999: 91-93; Barlow, 1980: 202; Pastor, 2013: 180-185.

¹¹⁶⁴Badian, 1976: 95.

kentlerindeki Romalılar'ı VI. Mithradates'e teslim etmiştir.¹¹⁶⁵ Ayrıca Anadolu'daki kentlerin Roma otoritesine karşı tepkileri sonucunda Mytilene kenti, Manius Aquilius'u ele geçirerek VI. Mithradates'e teslim etmiştir.¹¹⁶⁶ Fakat Lykia, Pisidia, Pamphylia ve Ionia bölgelerinde VI. Mithradates'e karşı direnişlerini sürdüren kentler bulunmaktaydı.¹¹⁶⁷ Pamphylia, Pisidia, Lykia bölgelerindeki kentler ise özgür kent statüsünde oldukları için hem Pontos egemenliğine girmek istemediklerinden hem de söz konusu kentlerin özgür kent statüsünde olduklarından Romalı yöneticilerin yağma ve sömürü politikalarına maruz kalmadıklarından dolayı VI. Mithradates'e karşı ayaklanmışlardır. VI. Mithradates, Lykia, Pisidia, Pamphylia bölgelerine komutanları gönderip direniş hareketlerini sona erdirmeyi planlamıştır.¹¹⁶⁸ Bununla birlikte VI. Mithradates, kendisine karşı direnen Smryna, Pergamon, Adramyttium ve diğer kentleri cezalandırma yoluna gitmiştir.¹¹⁶⁹ Anadolu'da kentler, tüm bu gelişmelerden sonra F. Valerius Flaccus, ordusu ile Anadolu'ya geldiğinde Roma ordusunu kentlerine kabul etmemişlerdir.¹¹⁷⁰ Ayrıca VI. Mithradates, Anadolu'da ilerleyişini devam ettirmiş ve güzergâhı üzerindeki kentlerden büyük destek görmüştür.¹¹⁷¹ Fakat VI. Mithradates, Anadolu'da pek fazla direniş ile karşılaşmamıştır. Bunun sebebi ise Roma'lı yöneticilerin Anadolu'da sömürü ve yağma politikaları izlemelerinden dolayı Roma'ya karşı takındıkları tutumla ilgilidir. VI. Mithradates'e karşı gerçekleşen kent ayaklanmaları, uzun ömürlü gerçekleşmemiştir. Pontos'un askeri gücüne dayanamayan kentler, direnişlerini sona erdirmek zorunda kalmıştır. Pontos güçleri tarafından ele geçirilen kentler, savaş tazminatı vermek ve kentlerinde Pontos askeri gücünü barındırmak zorunda bırakılmıştır.¹¹⁷² VI. Mithradates'e karşı ayaklanan kentler arasında Apameia, Laodikeia, Aphrodisias gibi kentlerde, Roma askeri gücünün bulunması sebebiyle direnişlerini devam ettirmişlerdir. Ayrıca Magnesia, Stratonikeia,

¹¹⁶⁵App. *Mith.* XX; Liv. *per.* LXXVIII; Str. XII.8.16; Ath. V.213; SEG 32.1097; SEG 34.1043; SEG 35.1081; Sherwin-White, 1984: 121; Kallet-Marx, 1995: 283; Bowersock, 1984: 51; Jones, 1985: 264; Reynolds, 1982: 16-20.

¹¹⁶⁶Liv. *per.* LXXVIII; App. *Mith.* XX-XXI; Ath. V.213 *b*; Diod. Sic. XXXVII.27.1-2; Val. Max. IX.13.1; Plut. *Luc.* IV.2; Plin *HN* XXXIII.48; Vell. II.18.3; Cic. *Leg. Man.* XI.

¹¹⁶⁷Phaselis, Termessos, Andriake (Büyükükum, Demre) ve Patara (Kalkan, Kaş) kentleri Pontos ordusunun ele geçiremediği ve direnişlerine devam eden kentler arasında bulunmaktadır. Stratonikeia, Tabai ve Nysa kentleri VI. Mithradates'e karşı yoğun bir biçimde direnmiş kentler arasındadır. Magie, 1950: 213.

¹¹⁶⁸App. *Mith.* XIX-XX; Liv. *per.* LXXVII; Oros. VI.2.5; App. *B Civ.* I.55; Sherwin-White, 1984: 124.

¹¹⁶⁹Liv. *per.* LXXXII; App. *Mith.* XLVIII; Oros. VI.2.8; Cic. *Verr.* II.2.51; Cic. *Flac.* LIX.

¹¹⁷⁰Cic. *Flac.* LXI.

¹¹⁷¹App. *Mith.* XXI; Diod. Sic. XXXVII.26; Just. *Epit.* XXXVIII.3; Paus. I.20.4; McGing, 2005: 85.

¹¹⁷²App. *Mith.* XXI; Flor. *Epit.* I.40.6.

Tabai ve Apollonia gibi kentler, Roma yanlısı politika izlediklerinden VI. Mithradates'e karşı ayaklanan kentler arasında bulunmaktaydı.¹¹⁷³ Tüm bu gelişmelerin ardından VI. Mithradates, Anadolu'da ele geçirdiği bölgelerde düzenlemeler yaparak yönetimi komutanları arasında paylaştırmış¹¹⁷⁴ kendisine karşı direnen kentlere askeri güç bırakmış veya o kentlerin yönetimi için bir tiran atamıştır.¹¹⁷⁵ VI. Mithradates, Pergamon'u krallığının yeni başkenti olarak ilan etmiş¹¹⁷⁶ ve böylece MÖ 88 yılında Anadolu'da Roma egemenliği tamamen parçalanmıştır.¹¹⁷⁷ Tüm bu gelişmelerin ardından VI. Mithradates, Pontos egemenliğine karşı ayaklanan Magnesia kentinde ve Paphlagonia ve Lykia bölgelerinde kentlerin direnişlerini sona erdirmek amacıyla ordusunu göndermiştir.¹¹⁷⁸ Paphlagonia bölgesinde kentler, Pontos ordusuna karşı direnişlerini daha fazla sürdürememiş, bunun sonucunda Pontos ordusuna teslim olmuştur.¹¹⁷⁹ Fakat sadece Magnesia kentinde Pontos ordusu başarı elde edememiştir. MÖ 85 yılına kadar Magnesia kenti, Pontos'a karşı direnişini sürdürmüştür.¹¹⁸⁰ Lykia bölgesindeki kentler ise Pontos ordusuna karşı direnişlerini sürdürmüşlerdir.¹¹⁸¹ Bunun üzerine VI. Mithradates, Lykia bölgesinde kendisine karşı direnen kentlere karşı bir sefer düzenlemiştir. VI. Mithradates, Lykia bölgesinde bulunan Patara kentini kuşatma altına almıştır. Daha sonra Lykia bölgesinde denetimi sağlamak ve direniş hareketlerini sona erdirmek amacıyla bölgede ordusunu bırakmıştır.¹¹⁸² Bölgede kalan Pontos ordusu, direniş hareketlerini sona erdirmek amacıyla bölgenin kuzey kesimlerine kadar faaliyetlerde bulunmuştur.¹¹⁸³ Kibyra, Termessos ve Pamphylia bölgeleri Pontos ordusunun direnişleri sona erdirmek amacıyla faaliyetler yürüttüğü bölgeler arasındadır. Pontos ordusunun bu bölgelerde istila hareketlerinde bulunmalarının yanı sıra ele

¹¹⁷³Liv. *per.* LXXXI; Plut. *Mor.* DCCCIX *b-d*; Schol. Bob. XCV-XCVI; Memn. XXXI.4; App. *Mith.* XXI; Flor. *Epit.* I.40.6-8; OGIS 441; Kallet-Marx, 1995: 158; Magie, 1950: 234-235; Sherk, 1984: 75-78, n° 63.

¹¹⁷⁴App. *Mith.* XXI; Özsait, 1982: 361-362.

¹¹⁷⁵Plut. *Sull.* XI.2; App. *Mith.* LXII. Örneğin Tralleis kentini savaş sürecinde kısa bir süreliğine Kratippos'un oğulları olan tiranlar yönetmiştir. Str. XIV.1.142.

¹¹⁷⁶Plut. *Sull.* XI.1-3; App. *Mith.* XLVIII.

¹¹⁷⁷Arslan, 2007: 144; McGing, 1986: 108.

¹¹⁷⁸App. *Mith.* XX-XXI.

¹¹⁷⁹Plut. *Sull.* XX-XXIII; Oros. VI.2.2; Eutr. V.5.

¹¹⁸⁰Liv. *per.* LXXXI; App. *Mith.* LXI; Paus. I.20.5.

¹¹⁸¹App. *Mith.* XXIV; App. *B Civ.* LXVII; Liv. *per.* LXXVIII; Magie, 1950: 218; Sherwin-White, 1984: 125.

¹¹⁸²App. *Mith.* XXVII; Sherwin-White, 1984: 125.

¹¹⁸³CIL I.589; Johnson vd., 1961: 74-76, n° 79; Magie, 1950: 1176; Broughton, 1952: 141 dn. 8.

geçirilen direnişçiler esir alınmış ve köleleştirilmiştir.¹¹⁸⁴ Bununla birlikte Karia bölgesinin kıyı kentlerinde Pontos karşıtı direnişler bastırılmış olmasına rağmen iç bölgelerde ayaklanmalar devam etmiştir.¹¹⁸⁵ Ayrıca Stratonikeia ve Tabai kentlerindeki direnişler, Pontos ordusu tarafından bastırılmıştır. Böylece Pontos'a karşı ayaklanan kentler, savaş tazminatı ödemek ve kentlerinde Pontos ordusu bulundurmak zorunda kalmıştır.¹¹⁸⁶

MÖ 86 yılında Pontos ordusunun Khaironeia'da mağlup olması¹¹⁸⁷, Anadolu'da Roma'ya karşı başkaldıran kentlerde endişelere yol açmıştır. Bununla birlikte VI. Mithradates'in Anadolu'da egemenliği ağır bir darbe almıştır. Bu bakımdan Anadolu'da kentler, VI. Mithradates ile ilişkilerini kısıtlamış, politikalarını daha tedbirli bir şekilde sürdürmüşlerdir. Ayrıca Roma tarafından cezalandırma korkusuyla hareket eden kentlerde Pontos aleyhine ayaklanmalar başlamıştır. Bu durum üzerine VI. Mithradates'in Anadolu'da egemenliğini sağlamlaştırma politikaları, kentlerin kendisine karşı olan desteğini oldukça azaltmıştır.¹¹⁸⁸

MÖ 86 yılında Khios halkı Pontos aleyhinde bir tutum sergileyerek kentlerinde bir ayaklanma başlatmıştır. Bu durum karşında VI. Mithradates, komutan Zenobios'u görevlendirmiş, Zenobios ise Ephesos'tan donanmasıyla harekete geçmiştir.¹¹⁸⁹ Zenobios, Khios'a vardığında çok zorlanmadan kenti ele geçirmiştir. Zenobios, Khios halkını kent meydanında toplamış, silahlarına el koymuş ve kentten topladığı esirleri Erythrai kentine göndermiştir. Ayrıca Zenobios, Khios kentinin Pontos karşıtı bir ayaklanma başlatması sebebiyle kente savaş tazminatı cezasını uygulamıştır. Fakat Zenobios, kentin gereken miktarda ödeme yapmadığı gerekçesiyle kent halkını köleleştirmiş ve onları Kolkhis kentine göndermiştir. Bunun sonucunda Zenobios, kente

¹¹⁸⁴Magie, 1950: 265; Akşit, 1971: 88.

¹¹⁸⁵App. *Mith.* XXI-XXIII; Plut. *Luc.* III.3; SEG 15.1958; SEG 19. 654; SEG 29. 1076; I Stratonikeia 505; OGIS 441; 442; Santangelo, 2007: 53; Sherk, 1969, 100-111, n° 17-18; Johnson vd., 1961, 66, n° 67; Benndorf- Niemann, 1989: 155, Abbott- Johnson, 1926, 271-276, n° 16-17; Doublet, 1889: 503-508; Viereck, 1890: 624; Buckler vd., 1939: 162.

¹¹⁸⁶App. *Mith.* XXI; OGIS 442; Magie, 1950: 234.

¹¹⁸⁷Liv. *per.* LXXXII; Memn. XXII.13; Flor. *Epit.* I.40.11; App. *Mith.* XLII-XLV; Paus. I.20.6; IX.40.7; Plut. *Luc.* III.6; XI.6; Plut. *Sull.* XVII.1-XIX.11; Oros. VI.5.2; Eutr. V.6.2.

¹¹⁸⁸Magie, 1950: 218; McGing, 1986: 127.

¹¹⁸⁹App. *Mith.* LXVI.

Pontoslu insanları yerleştirerek kentte düzeni sağlamıştır.¹¹⁹⁰ Fakat Khios'taki gelişmelerin Anadolu'da bir takım yansımaları olmuştur. Çünkü Anadolu'daki kentler, Khios'taki durumun benzeri yaşamamak kaygısında olmuşlardır. Zenobios, Khios kentinden ayrıldıktan sonra Ephesos'a gelmiştir. Fakat Ephesos halkı bu durumdan endişe duyarak Zenobios'un ordusunun kentin dışında kalması suretiyle kente girmesini istemiştir. Zenobios, daha sonra herhangi bir açıklama yapmadan tüm Ephesos halkını kent meydanına çağırdığını ilan etmiştir. Bu durum sonucunda Ephesos halkı endişeye kapılmış, kent içerisinde bir örgütlenme başlatmıştır. Aynı gün Ephesos halkı ayaklanmış, Zenobios ve yanındaki askerleri alıkoymuş, daha sonra da onlara ölüm cezası uygulamıştır.¹¹⁹¹ Bu gelişmelerin ardından Ephesos kenti bir kararname yayınlamış, Anadolu'daki tüm kentlerin VI. Mithradates'e karşı isyan hareketine katılmaları gerektiğini ilan etmiştir.¹¹⁹²

[— ἐπειδή, τοῦ δήμου]

1 [φυλάσσον]τος τὴν πρὸς Ῥωμαίους τοὺς κο[ινοὺς σωτήρας πα]-

[λαιὰν εὖν]οιαν καὶ ἐν πᾶσιν τοῖς ἐπιτασσομέ[νοις προθύμως]

[πειθαρχ]οῦντος, Μιθραδάτης Καππαδοκί[ας βασιλεὺς παρα]-

[βὰς τὰς π]ρὸς Ῥωμαίους συνθήκας καὶ συναγαγῶ[ν τὰς δυνάμεις ἐ]-

5 [πεχείρη]σεν κύριος γενέσθαι τῆς μηθὲν ἑαυτῶι προ[σηκούσης]

[χώρα]ς, καὶ προκαταλαβόμενος τὰς προκειμένας ἡμῶν πό[λεις ἄ]-

[πάτ]η, ἐκράτησεν καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως καταπληζόμενος

[τῶι] τε πλήθει τῶν δυνάμεων καὶ τῶι ἀπροσδοκῆται τῆς ἐπιβολῆς,

[ὁ] δὲ δῆμος ἡμῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς συνφυλάσσωσιν τὴν πρὸς Ῥωμαί-

10 ους εὖνοιαν, ἐσχηκῶς καιρὸν πρὸς τὸ βοηθεῖν τοῖς κοινοῖς πράγμα-

¹¹⁹⁰Memn. XXIII; App. *Mith.* LXVI-LXVII; Ath. VI.266 *d-f*; Joseph. *Ant. Iud.* XVI.18; SIG³ 785; SEG 22. 507; IGRR IV 943; McGing, 1986: 128; Marshall, 1969: 263; Sherk, 1984: 138-139, n° 108; Hind, 2006: 159.

¹¹⁹¹App. *Mith.* LXVIII; Oros. VI.2.8; Hind, 2006: 159; Oliver, 1939: 468.

¹¹⁹²SIG³ 742; Sherk, 1984: 73, n° 61; Arnaoutoglou, 1998: 79, n° 90; Dignas, 2002: 191; Rostovtzeff, 1941: 943; Magie, 1950: 224; Bernhardt, 1977: 69.

σιν, κέκρικεν ἀναδειῖζαι τὸν πρὸς Μιθραδάτην πόλεμον ὑπέρ
τε τῆς Ρωμαίων ἡγεμονίας καὶ τῆς κοινῆς ἐλευθερίας, ὁμο-
θυμαδὸν πάντων τῶν πολιτῶν ἐπιδεδωκότων ἑαυτοὺς εἰς τοῦ[ς]
[π]ερὶ τούτων ἀγῶνας, διὸ δεδόχθαι τῶι δήμῳ, τοῦ πράγματος [ἀ]-
15 νήκοντος εἰς τε τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν κα[ἰ]
σωτηρίαν τοῦ τε ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς χώ-
[ρ]ας, τοὺς στρατηγούς καὶ τὸν γραμματέα τῆς βουλῆς καὶ τοὺς
προέδρους εἰσενεγκεῖν ψήφισμα παραχρῆμα καὶ περὶ φιλανθρώπων
καθότι συμφέρειν, καὶ περὶ τούτου διέλαβεν ὁ δῆμος.

“... [halkın] ortak kurtarıcıları olan Romalılara karşı eski iyi niyetini [korudukları] ve onların tüm buyruklarına [özenli bir şekilde uymaya çalıştıkları sırada] Mithradates, Kappadokia'nın [kralı], Romalılarla yaptığı anlaşmaları ihlal ederek, [kuvvetlerini] topladıktan sonra hiçbir şekilde kendisine ait olmayan ülkenin efendisi olmak için [teşebbüste bulundu], bizlerin önünde uzanan kentleri ele geçirdikten sonra, hıleye, kuvvetlerinin kalabalıklığıyla ve beklenmedik saldırısıyla paniğe uğratarak bizim şehrimizin efendisi oldu. Bizim halkımız başlangıçtan beri Romalılar'a karşı iyi niyetinde sadık kaldığı için, (şimdi) ortak menfaatler doğrultusunda onlara yardım etmek için uygun fırsat yakalayınca ve aynı düşünceyle bütün vatandaşların kendilerini bu şeyler uğruna mücadeleye adanmasıyla Romalıların egemenliği ve ortak özgürlük adına Mithradates'e karşı savaş açmaya karar vermiştir...”¹¹⁹³

Söz konusu kararnameyle birlikte halkın borçlarının bir kısmı silinmiş, kentteki mahkûmlar serbest bırakılmış, kentteki tüm davalar iptal edilmiş ve ayaklanmaya katılan kölelere vatandaşlık verilmesi kararlaştırılmıştır. Ephesos kentinin çağrısına uyan kentler, Anadolu'da genel bir ayaklanma bir başlatmıştır. Sardeis, Kolophon, Metropolis (Torbalı), Tralleis, Hypaipa (Günlüce), Adramyttium ve Smyrna kentleri Pontos'a karşı ayaklanmaya katılmış, VI. Mithradates tarafından kentlerine atanan tiranları ve Pontos askeri kuvvetlerini uzaklaştırmışlardır.¹¹⁹⁴ Bu gelişmenin ardından

¹¹⁹³Arslan, 2007: 221.

¹¹⁹⁴App. *Mith.* LXVIII; Oros. VI.2.8; Hind, 2006: 159.

harekete geçen VI. Mithradates, kendisine karşı ayaklanma başlatan şehirlere seferler düzenlemiş, söz konusu kentleri yağmalamış ve ele geçirdiği kentlerdeki halkı cezalandırma yoluna gitmiştir.¹¹⁹⁵ Fakat bu gelişmelerin ardından VI. Mithradates, Ephesos kentinin kararnamesine karşı bir bildiri ilan etmiştir. VI. Mithradates, söz konusu bildiri de kendisine bağlı kalan kentleri özgür ilan ettiğini, kentlerdeki kölelere vatandaşlık verdiğini ve borçluların borçlarını sildiğini belirtmiştir. VI. Mithradates, bu bildiri ile birlikte Anadolu’da kendisine karşı gerçekleşen ayaklanmaları sona erdirmeyi hedeflemiş, bunun sonucunda ayaklanmaların diğer kentlerde görülmesi engellenmeye çalışılmıştır.¹¹⁹⁶

MÖ 86 yılında Pontos ordusunun Roma tarafından Orkhomenos’ta mağlup olması¹¹⁹⁷ ve Fimbria’nın Anadolu’daki başarıları¹¹⁹⁸ karşında kentlerin VI. Mithradates’e karşı tutumlarını değiştirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler, Anadolu’daki kentlerin mevcut duruma göre pozisyon aldıklarının göstergesidir. Bu nedenle VI. Mithradates, Anadolu’da Pontos egemenliğine karşı kent ayaklanmalarını engellemek için Roma ile barış yapılması için diplomatik kanalları kullanmıştır. Bu arada Senato tarafından Anadolu’ya gönderilen Flavius Fimbria, Flaccus’a başkaldırıp onu öldürmüştür.¹¹⁹⁹ Ardından ordusuyla birlikte Anadolu’daki şehirleri yağmalamıştır. Ilion’da katliama girişerek şehri yerle bir etmiştir.¹²⁰⁰ Flavius Fimbria’nın Anadolu’daki faaliyetleri sırasında kentler, VI. Mithradates tarafından yardım göremeyeceğini anlayınca Roma ordusuna kentlerini açmış ve Pontos aleyhine bir politika izlemişlerdir. MÖ 85 yılında Mysia bölgesine bir sefer düzenlemiş ve bölge halkını cezalandırmıştır. Ardından Flavius Fimbria, Kyzikos, Nikomedeia ve Pitane kentlerine Pontos yanlısı bir politika izlemeleri sebebiyle bir cezalandırma seferine çıkmıştır.¹²⁰¹ Aynı yıl L. Licinius Lucullus, oluşturduğu donanmayla Anadolu’nun kıyılarına doğru yola çıkmıştır.¹²⁰²

¹¹⁹⁵App. *Mith.* LXVIII; Liv. *per.* LXXXII; Cic. *Flac.* LIX; Cic. *Verr.* II.2.51.

¹¹⁹⁶App. *Mith.* XLVIII; LVIII; LXI-LXII.

¹¹⁹⁷Liv. *per.* LXXXII; App. *Mith.* XLIX; Plut. *Luc.* III.6; XI.6; Plut. *Sull.* XX.3-XXI.6; XXII.7; Frontin. *Str.* II.3.17; Polyaeus, *Strat.* VIII.9.2; Gran. *Lic.* XXIV-XXV; Eutr. V.6.2; Oros. VI.2.6; *Vir. ill.* LXXV.7; Amm. Marc. XVI.12.41; Flor. *Epit.* I.40.11; Hind, 2006: 154-158; Green, 1990: 721.

¹¹⁹⁸Liv. *per.* LXXXIII; App. *Mith.* LII; Frontin. *Str.* III.17.5; Memn. XXIV.4-5; Oros. VI.2.10; Vell. II.24.1; *Vir. ill.* LXX.2; Plut. *Sert.* XXIII.6; FGGrHist. 252.

¹¹⁹⁹Liv. *per.* LXXXII; App. *Mith.* LII; Plut. *Luc.* VII.2; XXXIV.3; Plut. *Sull.* XXIII.11; Memn. XXIV.3; XXVIII.2; Oros. VI.2.9; *Vir. ill.* LXX.1; Cass. Dio *fr.* CIV.1-5; Str. XIII.1.27.

¹²⁰⁰App. *Mith.* LII-LIII; Plut. *Sull.* XXII-XXIV; Cass. Dio XXXIV-XXXV.

¹²⁰¹Diod. Sic. XXVIII.8.2-4; Cass. Dio *fr.* CIV.6; Hind, 2006: 160; Magie, 1950: 227.

¹²⁰²Plut. *Luc.* II.2-III.1; App. *Mith.* XXXIII; LI; Joseph. *Ant. Iud.* XIV.114-118; *Vir. ill.* LXXIV.2; Cic. *Arch.* XI; Cic. *Acad.* II.4; XI-XII; LXIV; Hind, 2006: 153; Hölbl, 2001: 212; Dorothy, 2006: 317.

Ayrıca L. Licinius Lucullus'un oluşturmuş olduğu donanmaya Damagoras liderliğindeki Rhodos güçleri katılmıştır.¹²⁰³ Bu gelişmenin ardından Knidos ve Kos halkı kentlerindeki Pontos askeri gücünü uzaklaştırmış, L. Licinius Lucullus'un donanmasına katılarak Samos Adası'na bir sefer düzenlemişlerdir.¹²⁰⁴ Daha sonra VI. Mithradates'in Kolophon kentine atamış olduğu tiran Epigonos, kentte başlatılan bir ayaklanma sonucu görevinden uzaklaştırılmıştır. Ayrıca Khios halkının desteğiyle Roma ordusu kentte bulunan Pontos ordusunu bölgeden uzaklaştırmıştır.¹²⁰⁵

L. Cornelius Sulla, Dardanos Anlaşması'ndan sonra Anadolu'da düzenlemeler gerçekleştirmiştir.¹²⁰⁶ L. Cornelius Sulla, Anadolu'daki düzenlemelerini savaş sürecinde Roma'ya karşı tutumlarını esas alarak gerçekleştirmiştir. L. Cornelius Sulla, Roma karşıtı kentleri cezalandırmaya yönelik bir politika¹²⁰⁷ izlerken Roma yanlısı politika izleyen kentleri ödüllendirme¹²⁰⁸ yoluna gitmiştir. L. Cornelius Sulla, vergilerin ve

¹²⁰³Plut. *Luc.* III.2-4; App. *Mith.* LV; Hind, 2006: 147; 160.

¹²⁰⁴Sherwin-White, 1978: 138-139.

¹²⁰⁵App. *Mith.* LVI; Magie, 1950: 226.

¹²⁰⁶Plut. *Luc.* IV.2-3; Plut. *Sull.* XXV.4-5; App. *Mith.* LXI-LXIII; Cassiod. *Chr.* DCLXX; Arslan, 2000b, 33.

¹²⁰⁷App. *Mith.* LXI-LXII; Plut. *Luc.* III.3; IV.1-2; Plut. *Pomp.* XLII.4; Plut. *Sull.* XXV.2; Liv. *per.* LXXXIX; Cic. *Off.* III.87; Magie, 1950: 237; Sherk, 1969: 143, n° 25; Brunt, 1956: 17; Kallet-Marx, 1995: 226; 266; 277; Hind, 2006: 159.

Roma'nın Anadolu'daki başarıları karşısında daha önce VI. Mithradates yanlısı bir politika izleyen birçok kent özgürlüklerini kaybetmemek için Pontos aleyhine ayaklanmalar başlatmıştır. Ayaklanma başlatan kentler arasında Ephesos, Sardeis, Tralleis, Metropolis, Hypaipa, Kolophon kentleri bulunmaktaydı. Fakat söz konusu kentlerin politik manevraları, oldukça geç kalmış bir durumu oluşturmuştur. Bu kentler, Roma tarafından bağışlanmamış ve özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Kolophon ve Tralleis kentleri, VI. Mithradates tarafından atanan tiranlar tarafından yönetilmiştir. Fakat Roma'nın sempatisini kazanabilmek için kentlerinde bir ayaklanma başlatmışlar ve tiranları yönetimden uzaklaştırmışlardır. Tüm bu gelişmelere rağmen bu kentler, Roma tarafından bağışlanmamış ve özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Laodikeia ve Mytlene kentleri, Pontos yanlısı bir ayaklanma başlatıp kentlerindeki Romalılar'ı VI. Mithradates'e teslim etmişti. Bu yüzden bu kentler, Roma tarafından ağır bir şekilde cezalandırılmıştır. Miletos, Phoikia ve Klozomenai kentleri, VI. Mithradates yanlısı bir politika izlemiş olduklarından dolayı özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Özellikle en büyük darbeyi Ephesos kenti almıştır. Çünkü MÖ 88 yılında Romalılar'a karşı gerçekleşen ayaklanmanın merkezi Ephesos kentiydi. L. Cornelius Sulla, katliama destek vermiş olan insanları ve kentleri cezalandırmak için girişimlerde bulunmuştur. Katliama destek vermiş olan birçok kişi yakalanmış ve ölüm cezasına çarptırılmıştır. L. Cornelius Sulla, Roma karşıtı bir politika izleyerek ayaklanan kentlerin bir kısmını istila etmiş ve kentlerde yaşayan halkın bir kısmı özgürlüğünü kaybetmiş ve köleleştirilmiştir.

¹²⁰⁸App. *Mith.* XIX-XXI; XXIV; LIII; LXI; Paus. I.20.5; Pol. XXX.5.12; Cic. *Flac.* XXIX.71; Cic. *Brut.* XC.312; Str. XIII.1.27; XIII.4.17; Liv. XLV.25.6; Plin. *HN* IV.29.109; Val. Max. II.2.3; OGIS 441; 442; 444; Kallet-Marx, 1995: 265; 283; 290; Özsait, 1982: 309; Scullard, 2011: 76; Magie, 1950: 234; 238; Sherk, 1969: 105-110, n° 18; 170-171, n° 29; 260-261, n° 48; 351-353, n° 70; Lewis, 1991: 127; Rigsby, 1996: 401; Reynolds, 1982: 12; Akşit, 1971: 87-89; Keaveney, 2005: 114; Brunt, 1956: 19.

Savaş sürecinde VI. Mithradates'e karşı ayaklanan Magnesia, Ilion, Aphrodisias, Khios, Tabai, Nysa, Apollonia ve Stratonikeia kentleri, bağımsızlıklarını korumuştur. Lykia bölgesinde ayaklanmaya katılan kentler, Roma tarafından ödüllendirilmiş, söz konusu kentlere toprak bağışları yapılmıştır. Yine benzer bir şekilde Rhodos, VI. Mithradates'e karşı bir politika izlemiştir. Bundan dolayı Rhodos, Roma tarafınan

savaş tazminatının ödenmesini kentler üzerine yıkmıştır. Böylece kentlerin karşılamayacağı miktarda vergilerin ve savaş tazminatının ödeneceğinin kararlaştırılması, kentlerin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.¹²⁰⁹

MÖ 74 yılında Bithynia kralı IV. Nikomedes ölmüştür ve onun ölümünden sonra tüm topraklarını ve krallığını Roma'ya vasiyetle bıraktığı ortaya çıkmıştır.¹²¹⁰ Bu gelişmenin ardından Senato, Asia Valisi Marcus Iunius Iuncus'u Bithynia'yı işgal edip bölgede kontrolü sağlaması ve kurulacak olan yeni eyaletle ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması için görevlendirmiştir.¹²¹¹ Marcus Iunius Iuncus, bölgede Roma karşıtı bir ayaklanma olabileceğini ihtimalini göz önünde bulundurarak Q. Pompeius'u Bithynia'ya göndermiştir.¹²¹² Bu dönemde VI. Mithradates, Roma'ya karşı bir savaş başlatmıştır. VI. Mithradates, Bithynia'nın Roma karşıtı bir politika izlemesinden dolayı onların desteği ile kısa süre içinde bölgeyi ele geçirmiştir.¹²¹³ VI. Mithradates'in Anadolu'daki ilerleyişi sırasında Nikaia, Myrleia, Prusa, Nikomedeia ve Kios kentleri VI. Mithradates yanlısı bir ayaklanma başlatarak kentlerini VI. Mithradates'e açmışlardır. VI. Mithradates'e karşı direnen Lampsakos, Hellepontos ve Parion (Kemer) gibi kentler Pontos ordusu tarafından kuşatma altına alınarak ele geçirilmiştir.¹²¹⁴

Savaş sürecinde Kyzikos kenti, Roma yanlısı bir politika izlemiş, Romalılar'a önemli yardımlarda bulunmuştur. Bu nedenle MÖ 73 yılında VI. Mithradates, Kyzikos kentini kuşatma altına almıştır.¹²¹⁵ Fakat Kyzikos kenti, Pontos ordusuna karşı büyük

ödüllendirilmiş ve Karia bölgesinin kıyılarında hatırı sayılır topraklar elde etmiştir. Kyzikos kenti, Flavius Fimbria tarafından istila edilmesine rağmen bağımsızlığını korumuştur. Roma-Pontos mücadelesinin etki alanında kalmamış olan Aleksandria Troas, Lampsakos, Dardanos, Assos (Behramkale), Abydos ve Skepsis kentleri özgürlüklerini korumuştur. Smryna kenti, Roma'ya yapmış olduğu yardımlardan dolayı (Tac. Ann. IV.56) ödüllendirilmiştir. Apameia ve Laodikeia kentleri, VI. Mithradates'e karşı gerçekleştirdikleri ayaklanmadan dolayı bağımsızlığını koruyan kentler arasında olmuştur. Ayrıca Termessos kenti, VI. Mithradates tarafından istila edildiği için Roma tarafından kente belirli ekonomik ayrıcalıklar verilmiştir.

¹²⁰⁹App. *Mith.* LXIII; Plut. *Luc.* IV.1; Kallet-Marx, 1995: 290; Magie, 1950: 238; Brunt, 1956: 19.

¹²¹⁰Liv. *per.* XCIII; App. *Mith.* VII; LXXI; App. *B Civ.* I.111; Fest. XI.1; Eutr. VI.6.1; Cic. *Leg. agr.* II.40; Vell. II.4.1; II.39.2; Ampel. XXXIV.3; Malal. *chron.* CCXXI; Magie, 1950: 320; Kallet-Marx, 1995: 299; Errington, 2017: 282; Tekin, 2008: 160; Doğanç, 2017: 70. IV. Nikomedes'in MÖ 76/75 yılında hayatını kaybetmiş olabileceğine dair görüşler hakkında bkz. Callatay, 1997: 341.

¹²¹¹Liv. *per.* XCII; Vell. II.42.3; Magie, 1950: 320; Sherwin-White, 2006: 233-234; McGing, 2005: 88.

¹²¹²Kallet-Marx, 1995: 300-301.

¹²¹³Liv. *per.* XCIII; Plut. *Luc.* VII.6; Plut. *Flam.* XXI.10; App. *Mith.* LXVIII; LXXI; Eutr. VI.6.2; Seager, 2006b: 213; Broughton, 1952: 74-75; Madsen, 2009: 198; Errington, 2017: 283.

¹²¹⁴App. *Mith.* LXXVII; Magie, 1950: 326.

¹²¹⁵Str. XII.8.11; Plut. *Luc.* IX.1; Flor. *Epit.* I.40.15; Sall. *Hist.* III.14; Eutr. VI.6.3.

bir direniş başlatarak kentlerini koruma yolunu seçmiştir.¹²¹⁶ Ayrıca VI. Mithradates, Kyzikos kentini kuşatma altına alırken komutanlarını ise Roma yanlısı politika izleyen kentleri istila etmeleri için görevlendirmiştir. Pontos ordusu kentler üzerine harekete geçtiği sırada Roma ordusu tarafından mağlup edilmiştir.¹²¹⁷ VI. Mithradates ise Kyzikos kentine teslim olmaları yönünde bir çağrı yapmıştır.¹²¹⁸ Fakat Roma ordusunun Kyzikos kentinin yakınlarında konuşlandığını öğrenen halk, VI. Mithradates'in çağrısını reddetmiş ve direnişlerini sürdürmüştür.¹²¹⁹ Ayrıca bu dönemde VI. Mithradates'in komutanı olan ve daha önce Galatia yöneticisi olan Eumakhos, Galatia bölgesini istila etmiştir. Ardından Eumakhos, Phrygia, Pisidia, Isauria ve Kilikia bölgelerini istila etmiş, ele geçirdiği Romalılar'ı öldürmüştür.¹²²⁰ C. Julius Caesar, Anadolu'da Roma yanlısı politika izleyen kentlerden birlikler toplamış, Pontos ordusuna verdiği mücadele sonucunda onları Karia bölgesinden uzaklaştırmıştır.¹²²¹ MÖ 73 yılında Galatia yöneticisi Deiotaros, Galatia bölgesindeki halkı VI. Mithradates'e karşı ayaklandırmıştır. Phrygia bölgesinde gerçekleşen bir savaşta Deiotaros, Pontos ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Ardından Eumakhos, Galatia bölgesine dönmek zorunda kalmış, fakat bölgede yoğun bir şekilde direnişle karşılaşmasından dolayı bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır.¹²²² Bu sırada Kyzikos kentinin direnişi şiddetli bir şekilde devam etmiştir. VI. Mithradates, Kyzikos kentinin direnişi karşısında kenti ele geçiremeyeceğini anlamış ve kuşatmayı sona erdirmek zorunda kalmıştır.¹²²³

MÖ 74 yılında Pontos ile Roma arasında savaş başladığında VI. Mithradates, yakınlarını Pharnakeia (Giresun)'ya göndermiştir. Fakat L. Licinius Lucullus'un Anadolu'daki başarıları üzerine yakınlarının Roma tarafından ele geçirilmesini engellemek amacıyla Bakkhides adlı bir kişiyi onları öldürmesi için görevlendirmiştir.

¹²¹⁶Memn. XL.1; App. *Mith.* LXXII-LXXIV; Cic. *Arch.* IX.21.

¹²¹⁷Sall. *Hist.* III.28-29; Memn. XXVIII.1; Liv. *per.* XCIV; App. *Mith.* LXXV; Plut. *Luc.* XI.3-6; Oros. VI.2.15; Amm. Marc. XXIII.6.56; Sherwin-White, 2006: 235.

¹²¹⁸App. *Mith.* LXXIII.

¹²¹⁹Sall. *Hist.* III.15-23; Memn. XXXVIII.1; App. *Mith.* LXXII-LXXIII; Plut. *Luc.* IX.2-8; Oros. VI.2.14; Frontin. *Str.* III.13.6; IV.5.21; Flor. *Epit.* I.40.16.

¹²²⁰App. *Mith.* LXXV; Liv. *per.* XCIV.

¹²²¹Suet. *Caes.* IV.2: "Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quo pertenderat, transit in Asiam auxiliisque contractis et praefecto regis provincia expulso nutantis ac dubias civitates retinuit in fide."

¹²²²App. *Mith.* LXXV; Liv. *per.* XCIV; Oros. VI.2.18; Sherwin-White, 2006: 236.

¹²²³Memn. XXVIII.3; App. *Mith.* LXXVI; Plut. *Luc.* XI.7-8. L. Licinius Lucullus'un Kyzikos'taki Pontos ordusuna ulaştırılmaya çalışan malzemelerin ve erzakların güzergâhlarını kontrol altına alması ve Kyzikos kuşatması hakkında bkz. Sall. *Hist.* IV.67.14; Eutr. VI.8.2; Cic. *Arch.* XXI; Cic. *Leg. Man.* XX; Cic. *Mur.* XXXIII.

Bunun üzerine Pharnakeia'da VI. Mithradates'in yakınlarının tümü katledilmiştir.¹²²⁴ Bu durum kent halkının tepkilerine yol açmıştır. Hatta bölgedeki Pontos komutanları, bu durum sonucunda kenti terk etmişler ve Roma hizmetine girmişlerdir. Daha sonra Roma ordusu bölgeye geldiğinde kent halkı hiçbir direniş göstermemiş, kentlerini Romalılar'a teslim etmiştir.¹²²⁵

MÖ 70 yılında L. Licinius Lucullus, Sinope kentini ele geçirmek için operasyonlarda bulunmuş, fakat kent halkının direnişi sayesinde başarılı olamamıştır. Bunun sonucunda L. Licinius Lucullus, kente malzeme ve erzak akışını kesmeye çalışmıştır.¹²²⁶ Korsanların girişimleri, L. Licinius Lucullus'un planının başarısız olmasına yol açmıştır. L. Licinius Lucullus, başka bir plan devreye sokmuş, kentin savunulması için büyük yarar gösteren komutan Leonippos ile kentin teslim edilmesi için anlaşmıştır. Lakin Leonippos'un L. Licinius Lucullus ile anlaşması, Seleukos ve Kleokhares tarafından ortaya çıkarılmıştır. Seleukos ve Kleokhares, kent meclisini toplamış, Leonippos'un ihanet ettiğini tüm kente duyurmuşlardır. Fakat kent halkı Leonippos'un L. Licinius Lucullus ile anlaştığına inanmamıştır. Çünkü Leonippos, Sinope halkının güveni kazanmış bir kişiydi. Kent halkı Seleukos ve Kleokhares'in Leonippos'u bertaraf etmeye çalıştıkları için böyle bir girişimde bulunduğunu düşünmüşlerdir. Bu nedenle Kleokhares ve onun kent içindeki taraftarları, Leonippos'u yakalamış ve öldürmüşlerdir. Bunun sonucunda Kleokhares ve onun kent içindeki taraftarları, kentin yönetimini ele geçirmiştir.¹²²⁷ Fakat Sinope halkı hem Roma'nın saldırıları ile uğraşırken hem de Kleokhares'in acımasız yönetimiyle kent içerisinde uğraşmak zorunda kalmışlardır. Bosporos kralı Makhares'in Romalılarla anlaşması ve Sinope'ye yardım göndermeyi durdurması üzerine kentte büyük bir kıtlık meydana gelmiştir.¹²²⁸ Kleokhares, kentin bu duruma daha fazla dayanamayacağını anlamış, kentten ayrıldıktan sonra askerlerini kent halkının üzerine göndermiştir. Kent halkı hem Romalılar ile direnişi sürdürürken hem de Kleokhares'in askerlerine karşı kent içerisinde direnmiştir.¹²²⁹ Fakat Kleokhares'in askerleri kent içerisinde birçok kişiyi öldürmüş, kenti yağmalayıp ateşe vermişlerdir. Bu gelişmeleri takip eden Romalılar ise

¹²²⁴App. *Mith.* LXXXII; Plut. *Luc.* XVIII.

¹²²⁵App. *Mith.* LXXXII.

¹²²⁶Oros. VI.3.2.

¹²²⁷Memn. LIV.1-3.

¹²²⁸Liv. *per.* XCVIII; App. *Mith.* LXXXIII; Memn. LIV.1; Cass. Dio XXXVI.50.2.

¹²²⁹Memn. LIV.2; Oros. VI.3.2; McGing, 1986: 139.

aniden şehrin içerisine girmiş ve kenti ele geçirmiştir.¹²³⁰ L. Licinius Lucullus kentin bağımsız olduğunu ilan etmiştir.¹²³¹

MÖ 69 yılında L. Licinius Lucullus, Tigranokerta (Silvan)¹²³² kenti yakınlarında gerçekleşen savaşta Armenia ordusunu yenilgiye uğratmıştır.¹²³³ L. Licinius Lucullus, Armenia ordusunu mağlup ettikten sonra Tigranokerta şehrini kuşatma altına almıştır. Bu sırada kentte bulunan Armenia'lı komutan Mankaios, Kilikia'lı ve Yunan paralı askerlerden şüphelenmiş, bir kısmının ellerinden silahlarını almış ve bir kısmına da hapis cezası vermiştir. Bu durumun sonucunda kentte bulunan Kilikalılar ayaklanmış ve kentin Roma ordusu tarafından ele geçirilmesinde çok büyük fayda sağlamışlardır.¹²³⁴ Tigranokerta şehrinin Roma tarafından ele geçirilmesinden sonra II. Tigranes tarafından kente zor kullanarak getirilen halk, kendi kentlerine geri dönmüşlerdir.¹²³⁵

MÖ 67 yılında VI. Mithradates'in Pontos'a dönmesinden sonra bölgedeki kentlerin birçoğu bu durumu sevinçle karşılamıştır. VI. Mithradates'in bölgedeki hâkimiyetini kaybetmesinden sonra Roma yanlısı politika izleyen ya da herhangi bir direniş göstermeyen kentler VI. Mithradates tarafından cezalandırılmıştır.¹²³⁶ Örneğin Eupatoria (Erbaa) kenti, Romalılar'a direnmeden teslim olduğu için VI. Mithradates tarafından cezalandırılmıştır.¹²³⁷

¹²³⁰Plut. *Luc.* XXIII.2-6; XLVI.1; App. *Mith.* LXXXIII; Oros. VI.3.2-3; Eutr. VI.8.2; Memn. XXXVII; Diod. Sic. XIV.31.2; Cic. *Leg. Man.* XXI; McGushin, 1994: 167-168.

¹²³¹App. *Mith.* LXXXIII.

¹²³²MÖ 78 yılında Armenia kralı II. Tigranes, Kappadokia'yı istila etmiş ve Kappadokia kralı I. Ariobarzanes, beşinci defa tahtını kaybetmiştir. App. *Mith.* LXVII; Tekin, 1998: 208. II. Tigranes, Kappadokia bölgesinden esir aldığı kişileri yeni kuracağı şehrin inşasında kullanmıştır. Böylece II. Tigranes'in isteği ile Tigranokerta şehri kurulmuş, Kappadokia'dan esir alınan bir çok kişi bölgeye zorla yerleştirilmiştir. App. *Mith.* LXVII; Str. XII.2.9. Ayrıca II. Tigranes, çoğunluğu Kilikia bölgesinden olmak üzere on iki kentin halkının tümünü yeni kurduğu şehre göç etmeye zorlamıştır. Cass. Dio XXXVI.2.3-4; Str. XI.14.15; Plut. *Pomp.* XXVIII.4; Holmes, 1917: 120. Ayrıca bkz. Muzaffer Demir, "Antik Kaynaklar Işığında Tigranokerta Şehrinin Lokalizasyonu Meselesi", *I. Uluslararası Batman ve Çevresi Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, 15-17 Nisan 2008, Batman, ss. 172-182.

¹²³³Sall. *Hist.* IV.64-66; IV.67.15; Memn. XXXVIII.5; App. *Mith.* LXXXV; Oros. VI.3.6-7; Eutr. VI.9.1; Frontin. *Str.* II.1.14; Cass. Dio XXXVI.1b.3; Plut. *Luc.* XXVI.5-XXIX.2; Plut. *Mor.* CCIII a-b; Plut. *Cam.* XIX.11; Fest. XV.3; Phlegon. *fr.* XII.10; Sherwin-White, 2006: 249; Green, 1990: 553.

¹²³⁴Cass. Dio XXXVI.2.2-3. Krş. Plut. *Luc.* XIX.2.

¹²³⁵Str. XII.2.9.: ...ὄσπερον δ' ἐπανήλθον οἱ δυνάμενοι μετὰ τὴν τῶν Τιγρανοκέρτων ἄλωσιν.

¹²³⁶App. *Mith.* XCI; Cass. Dio XXXVI.17.1.

¹²³⁷App. *Mith.* CXV. Eupatoria kenti hakkında bkz. Str. XII.3.30.

1.1.5. Parthlar, Quintus Labienus ve Kentler

MÖ 42 yılında M. Junius Brutus ve C. Cassius, Parthlar'dan destek alabilmek amacıyla Quintus Labienus'u görevlendirmişlerdir.¹²³⁸ Fakat daha sonra Quintus Labienus taraf değiştirmiş ve Parthlar ile işbirliği içerisinde olmuştur. MÖ 40 yılında Quintus Labienus'un komutasındaki Parth ordusu Syria'yı istila etmiş, ardından Anadolu'ya doğru hareket etmiştir. Romalı yönetici L. Decidius Saxa'nın komutasındaki birlikler ile Parth ordusu arasında mücadeleler gerçekleşmiştir. Bu mücadeleler sonucunda Roma ordusu mağlup olmuş ve L. Decidius Saxa ise hayatını kaybetmiştir.¹²³⁹ Daha sonra Parth ordusu Anadolu'da direnişlere rağmen ilerleyişini sürdürmüştür. Bu ilerleyişin sonucunda Parth ordusu, Anadolu'nun büyük bir kısmını ele geçirmeyi başarmıştır.¹²⁴⁰ Fakat MÖ 39 yılında Amanos Dağları'nın yakınlarında gerçekleşen bir savaşta P. Ventidius'un komutasındaki Roma ordusu, Parth ordusunu bozguna uğratmıştır. Ayrıca savaş sırasında Quintus Labienus, hayatını kaybetmiştir.¹²⁴¹ Quintus Labienus'un Anadolu'daki ilerleyişi sırasında Kilikia çevresindeki kentlerin bir kısmının destekleri olmuştur. Fakat Anadolu'daki pek çok kent Quintus Labienus'a karşı bir ayaklanma başlatmıştır. Panarama kentinde bulunan bir yazıt¹²⁴², Zeus'un Panamara'daki tapınağı savunmak için müdahalesini anlatmaktadır. Fakat yazıtın tarihsel bağlamı, Quintus Labienus ve Parthlar tarafından Anadolu'nun işgali ve buna yönelik gerçekleşen direnişlerdir.¹²⁴³ Mysia bölgesinde Quintus Labienus'a karşı bir ayaklanma gerçekleşmiştir¹²⁴⁴:

“Kleon, Gordion Kasabası'ndandı. O, sonradan burayı genişleterek bir kent haline getirmiş ve Iuliopolis adını vermiştir. Fakat başından beri kalelerin en kuvvetlisi olan Kallydion adını taşıyan yeri haydutların harekât üssü ve sığınağı olarak kullanmıştır. Vaktiyle, Asia'ya hakim olan Labienus'un adına haraç alanlara karşı saldırıya geçerek gerçekten Antonius'a yararı dokunmuştur. Fakat Actium Savaşı sırasında Antonius'a isyan ederek Caesar'ın generalleriyle birleşmiş ve layık olduğundan daha fazla itibar görmüştür. Bundan

¹²³⁸Just. *Epit.* XLII.4.7; Cass. Dio XLVIII.24.4-6; Flor. *Epit.* II.19.4; Vell. II.78.1.

¹²³⁹Cass. Dio XLVIII.24.3-26.1; Just. *Epit.* XLII.4.7; App. *B Civ.* V.10; Flor. *Epit.* II.19.3-5; Fest. XVIII.1; Ampel. XXXI.4; Liv. *per.* CXXVII; Plut. *Ant.* XXVIII.1; Joseph. *Ant. Iud.* XIV.330; Joseph. *Bl.* I.248-249.

¹²⁴⁰Cass. Dio XLVIII.26.3-5; App. *B Civ.* V.65; App. *Syr.* LI; Plut. *Ant.* XXX.2; Tac. *Ann.* III.62; Plut. *Ant.* XXX.2.

¹²⁴¹Cass. Dio XLVIII.41.1-4; Frontin. *Str.* II.5.37; Str. XVI.2.8; Pelling, 2006: 21.

¹²⁴²I Panarama 2.

¹²⁴³Paton & Myres, 1896: 220, n° 13; Cousin, 1904: 51-52, n° 39.

¹²⁴⁴Str. XII.8.9.

böyle Antonius'tan elde ettiklerine ilaveten Caesar'ın verdiklerine de sahip olmuştur; öyle ki, haydutluktan hükümdarlık katına erişmiştir...”

Quintus Labienus'a karşı başka bir ayaklanma Mylasa kentinde meydana gelmiştir¹²⁴⁵:

“... Hybreas çok hızla yükseldi, hem iyi bir vatandaş hem de iyi bir konuşmacı olarak ün yaptı fakat Labienus'a karşı politik muhalefetine yalnız kaldı. Karşıtları silahsız ve barış yanlısı oldukları için, bir ordu ve müttefik bir Parth kuvvetiyle kendilerine karşı gelen Labienus'a teslim oldular. Fakat her ikisi de hatip olan Laodikeia'lı Zenon ve Hybreas teslim olmayı reddettiler ve kentlilerin ayaklanmasına neden oldular. Parthlar o sırada Asia'ya sahiptiler. Bazı beyanlarıyla Hybreas, çılgınlıklarla dolu asabi yaradılıştaki bir genç olan Labienus'u tahrik etti. Labienus kendisini Parth imparatoru ilan edince, Hybreas 'Bundan böyle ben de kendimi Karia imparatoru ilan ediyorum' dedi. Bu yüzden Labienus, zaten düzenli bir şekilde bulunan Asia'daki Romalı askerlerden kurulu legio'larla kente karşı harekete geçti. Labienus, Hybreas'ı ele geçiremedi. Çünkü Hybreas Rhodos'a kaçmıştı. Bunun üzerine Labienus, utanç verici bir şekilde onun evine saldırarak kıymetli eşyalarını yağma etti ve kenti yakıp yıktı...”

Mylasa halkının ayaklanması sonucunda kent, Quintus Labienus tarafından yakıp yıkılmıştır. Bu durum kentin ekonomik olarak çöküşünü de beraberinde getirmiştir. Fakat kent Quintus Labienus ve Parth ordusuna karşı büyük bir direniş gösterdiği için Romalılar kente yardımlarda bulunmuştur.¹²⁴⁶ MÖ 31 yılında Octavianus, Mylasa kentine bir mektup göndermiştir. Mektupta Octavianus, kentin başına gelenlerden bahsetmiştir. Mylasa kentinin Quintus Labienus tarafından ele geçirilmesinden sonra kentte bulunan birçok kişinin ele geçirildiği, birçok kişinin katledildiği, tapınaklara sığınan insanlara dahi merhamet edilmediği, Mylasa kentinin ve çevresindeki kırsal kesimin yağmalandığı, kentin yakıldığı ve bunun sonucunda pek çok kişinin yanarak can verdiği Octavianus'un Mylasa kentine gönderdiği mektupta yer almıştır.¹²⁴⁷

¹²⁴⁵Str. XIV.2.24.

¹²⁴⁶I Mylasa 601; CIG 2695; Magie, 1950: 442.

¹²⁴⁷I Mylasa 602; SIG³ 768; SEG 34. 1071; Sherk, 1984: 112-113, n° 91.

2. Kırsal

2.1. Eşkıyalar, Haydutlar ve Korsanlar

“Eşkıyanın kırsal kesimlerde yaşayanlara yapma alışkanlığında olduğu zorbalıkların aynısını korsanlar da her zaman denizlerde gemicilere yapmışlardır. Bu tür şeylerin bilinmediği bir zaman asla olmadı ve insan doğası aynı kaldığı sürece olmaya devam edecektir”.¹²⁴⁸

MÖ 323 yılında Büyük İskender'in hayatını kaybetmesi ve diadokhlar arasındaki iktidar mücadeleleri, eşkıyalara, haydutlara ve korsanlara geniş bir alan yaratmıştır. Büyük İskender'in hayatını kaybetmesinden sonra korsanlığı bastırmak için hiçbir güç yeterince güçlü değildi ya da yeterince ilgilenmemiştir. Aslında korsanlar, diadokhlar için bir sorun olarak çıkarları gereği faydalı bir halde olmuştur.¹²⁴⁹ Ayrıca bu dönemde eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık yeni bir anlam kazanmıştır. Çünkü eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar Hellenistik kralların emrinde ücretli asker olarak görev yapmışlardır.¹²⁵⁰ Gabbert, korsanlar ile paralı askerlerin arasında net bir ayırım yapılması gerektiğini belirtmekle birlikte korsanlığın özel bir meslek olarak değerlendirilmesi gerektiğini aktarmıştır.¹²⁵¹

Strabon, Pisidia bölgesinde dağlarda yaşayan Pisidialılar'ın tümünün tiranlar tarafından yönetilen ayrı kabilelere bölündüğünü ve haydutluk yaptıklarını¹²⁵² ve Lykaonia'ya bağlı olan Eski ve Yeni Isauria adlı iki köyden bahsederken bu köylerin haydut yatağı olduğunu aktarmıştır.¹²⁵³ Pamphylia bölgesinde ise korsanlar, yerel organizasyonlar kurarak bölgede kendi yönetimlerini kurmuşlardır.¹²⁵⁴ Haydut ve korsan gruplarının liderleri olan ve kendilerini kral ya da tiran olarak adlandıran

¹²⁴⁸Cass. Dio XXXVI.20.1.

¹²⁴⁹Gabbert, 1986: 157.

¹²⁵⁰Öztürk, 2006: 32-33; Gabbert, 1986: 156.

¹²⁵¹Gabbert, 1986: 156.

¹²⁵²Str. XII.7.3. : “τῶν δ' οὖν ὀρειῶν οὓς εἶπον Πισιδῶν οἱ μὲν ἄλλοι κατὰ τυραννίδας μεμερισμένοι, καθάπερ Κίλικες, ληστρικῶς ἤσκηται: φασὶ δ' αὐτοῖς τῶν Λελέγων συγκαταμιχθῆναι τινὰς τὸ παλαιόν, πλάνητας ἀνθρώπους, καὶ συμμεῖναι διὰ τὴν ὁμοιοτροπίαν αὐτόθι...”

¹²⁵³Str. XII.6.2. : “τῆς δὲ Λυκαονίας ἐστὶ καὶ ἡ Ἰσαυρικὴ πρὸς αὐτῶ τῶ Ταύρω ἢ τὰ Ἰσαυρα ἔχουσα κώμας δύο ὁμωνύμους, τὴν μὲν παλαιὰν καλουμένην, τὴν δὲ νέαν, εὐερκῆ: ὑπήκοοι δ' ἦσαν ταύταις καὶ ἄλλαι κῶμαι συχναί, ληστῶν δ' ἅπασαι κατοικίαι...”

¹²⁵⁴De Souza, 1999: 98.

Kleokharēs ve Niko¹²⁵⁵, otoritenin yoksunluğundan yararlanarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.¹²⁵⁶

MÖ 310 yılında Bosporos kralı Eumelos, Pontos'a yelken açanların çıkarları doğrultusunda korsanlara karşı başarılı bir sefer gerçekleştirmiştir.¹²⁵⁷ MÖ 305 yılında Demetrios Poliorcetes, Rodos kuşatmasında korsanlardan yararlanmıştır.¹²⁵⁸ Örneğin korsan lideri Timokles, Demetrios Poliorcetes'in yanında yer alarak Rodos kuşatmasına katılmıştır.¹²⁵⁹ MÖ 287 yılında Demetrios Poliorcetes, Ephesos'u ele geçirebilmek amacıyla kentin korunmasından sorumlu olan Andron liderliğindeki korsanları parayla satın alarak şehri ele geçirmiştir.¹²⁶⁰ Isauria ve Pisidia bölgeleri, eşkıyalık ve haydutluk faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü bölgelerdir. MÖ 278 yılında Palfuerius Lydius önderliğinde eşkıyalar, Kremna (Çamlık) kentini ele geçirmişlerdir.¹²⁶¹ MÖ 277 yılında Antigonos Gonatas, tiran Apollodorus¹²⁶²'un yönetimi altındaki Kassandreia kentini kuşatma altına aldığı zaman korsan lideri Ameinias¹²⁶³ ile birlikte hareket etmiştir.¹²⁶⁴

¹²⁵⁵Niko, defalarca Messenia'ya defalarca baskın düzenlemiştir. Niko, şehirlere, kasabalara ve müstahkem mevzilere saldırmış, birçok insanı esir olarak tutmuş ve birçok yerleşimi yağmalamıştır. Fakat Niko, bu faaliyetlerinin hiç birisini deniz yoluyla gerçekleştirmemiştir. Bu yüzden Niko'yu bir eşkıya ve haydut olarak değerlendirebiliriz. Bkz. Gabbert, 1986: 157.

¹²⁵⁶Öztürk, 2009: 303.

¹²⁵⁷Diod. Sic. XX.25. Ayrıca bkz. Str. XI.2.12.

¹²⁵⁸Diod. Sic. XX.82.4-84.6; Marm. Par. B'XXIII. Demetrios Poliorcetes'in Rodos limanına yaptığı saldırı Rodos halkı tarafından püskürtülmüştür. Diod. Sic. XX.85.1-87.4. Daha sonra Demetrios Poliorcetes'in hem denizden hem de karadan saldırıları devam etmiş, fakat herhangi bir başarı elde edilememiştir. Bu arada Ptolemaios ve Knossos şehri Rodos'a yardımcı birlikler göndermiştir. Diod. Sic. XX.88.1-9. Demetrios Poliorcetes, kuşatmayı başarıya ulaştırabilmek için "helepolis" adı verilen bir kuşatma makinesini inşa etmiştir. Diod. Sic. XX.91.1-8; Plut. *Demetr.* XXI.1-6; Vit. *De arch.* X.16.3-6; Ath. V.206 d; Amm. Marc. XXIII.4.10; XXIV.2.18; Green, 1990: 32. Rodos, Demetrios Poliorcetes'in tedarik üslerini yok etmek amacıyla bir filo gönderip saldırıya geçmiştir. Diod. Sic. XX.93.1-7; Plut. *Demetr.* XXII.1-2. Demetrios Poliorcetes'in Rodos kuşatması devam ederken Ptolemaios, Kassander ve Lysimakhos, Rodos halkına yardım amacıyla malzemeler ve erzak göndermiştir. Diod. Sic. XX.96.1-3; Paus. I.6.6. Rodos'un karşı saldırısı karşısında Demetrios Poliorcetes, kuşatma makinelerini geri çekmek zorunda kalmıştır. Diod. Sic. XX.96.3-97.7; Vit. *De arch.* X.16.7. MÖ 304 yılında Atina arabuluculuk faaliyetlerinde bulunarak Demetrios Poliorcetes ve Rodos arasında ateşkes yapılmasını sağlamıştır. Diod. Sic. XX.98.1-3. Demetrios Poliorcetes, Aetolialılar'ın arabuluculuğu ile Rodos kuşatmasını sona erdirmiştir. Diod. Sic. XX. 99.1-100.2; Plut. *Demetr.* XXII.8.

¹²⁵⁹Diod. Sic. XX.97.5.

¹²⁶⁰OGIS 12; I Priene 15; Plut. *Demetr.* XLVI.6; Polyaeus, *Strat.* V.19; Green, 1990: 129. Demetrios Poliorcetes'in komutasındaki Andron ve diğer korsanların statüsü, ordudaki paralı askerlerin statüsünden farklı görülmemektedir. Bkz. Gabbert, 1986: 157.

¹²⁶¹Adak, 2006: 117.

¹²⁶²Apollodorus, MÖ 278 yılında kendisini Kassandreia'nın tiranı olarak ilan etmiştir. Diod. Sic. XXII.5.1-2; Polyaeus, *Strat.* VI.7.1-2; Green, 1990: 392. Apollodorus'un Kassandreia kentindeki yönetim anlayışı için bkz. Pol. VII.7.2; Diod. Sic. XXXIII.14.3; Paus. IV.5.4-5; Plut. *Mor.* DLVI d; Ael. *NA* V.15; Suda β. CCLXXIX.

¹²⁶³Ameinias hakkında bkz. Gabbert, 1989: 159-160.

Aratos, Sikyon şehrini ele geçirebilmek için haydut Xenophilus'un yardımına ihtiyaç duymuştur. Aratos, Xenophilus'un yardımlarıyla Sikyon şehri ele geçirilebilmiştir.¹²⁶⁵ Bu gelişmeler, gerektiği zaman yöneticilerin kırsal gücü elinde bulunduran kişilere ihtiyaç duyabileceğini göstermektedir.¹²⁶⁶

II. Ptolemaios döneminde (MÖ 282-246) Ptolemaios Krallığı'nın Akdeniz, Ege ve adalardaki siyasi otoritesinin güçlü olması, ekonomik açıdan zenginleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda tüm bölge korsanlık faaliyetlerine açık bir hal olma durumunu kazanmıştır. II. Ptolemaios ise korsanlık faaliyetlerine karşın mücadele etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca II. Ptolemaios, Anadolu'nun kuzeyindeki ve güneyindeki kentler ile iletişim sağlayıp bölgedeki ticari faaliyetlerin aksamaması için gerekli girişimlerde bulunmuştur.¹²⁶⁷ Tüm bunlara rağmen II. Ptolemaios, Seleukoslar'a karşı savaşında ordusunda korsanlardan yararlanmışır.¹²⁶⁸ Fakat II. yüzyıldan itibaren Ptolemaioslar kendilerine saldırmadıkları müddetçe haydutların ve korsanların faaliyetlerine müdahale etmemiştir. Seleukoslar'ın Anadolu'daki topraklarına saldırılarda bulunan korsanlara Ptolemaioslar tarafından alan açılıp destek verilmiştir.¹²⁶⁹ Bu dönemlerde Aitolialı korsan Timarkhos, Anadolu'da faaliyet gösteren korsan liderlerinden biridir.¹²⁷⁰

MÖ 240 yılında Kos halkı Diogeitos, Aristolokhos ve Theudotos adlı elçileri, Bithynia'ya diplomatik girişimlerde bulunmaları için göndermiştir. Elçilerin diplomatik girişimleri sonucunda Bithynia kralı Zialeas, Kos halkına ithafen bir mektup yazmıştır. Mektupta kentteki Asklepios Tapınağı'nın dokunulmazlığının tanındığı ifadesi yer almaktadır. Mektupta kentin kıyılarının güvenliği ve bölgedeki denizciliğin gelişimi için Bithynia Krallığı tarafından güvence verildiği yer almaktadır.¹²⁷¹ Zialeas'ın mektubu, Kos adasının dokunulmazlığı meselesinin ötesine geçmektedir. Bu durum, Kos elçilerinin Bithynia kıyısı boyunca seyahat eden Yunan tüccarların Karadeniz'e

¹²⁶⁴MÖ 276 yılında Antigonos Gonatas, Kassandreia kentini ele geçirebilmeyi başarabilmiştir. Polyaeus, *Strat.* IV.6.18.

¹²⁶⁵Plut. *Arat.* VI.

¹²⁶⁶Griffith, 1935: 262-263.

¹²⁶⁷Arslan, 2010: 245.

¹²⁶⁸Paus. I.7.3.

¹²⁶⁹Magie, 1950: 282; Şahin, 1994: 4.

¹²⁷⁰Frontin. *Str.* III.2.11. Krş. Polyaeus, *Strat.* V.25.

¹²⁷¹SIG³ 456; TAM IV.11.

seyahatlerinde güvence istemeleridir. Güvence istemelerinin sebebi ise bölgede var olan korsanlık faaliyetleri ile açıklanabilir.¹²⁷²

MÖ 240'lı yıllardan sonra, Batı Anadolu'nun merkezi kontrolü giderek zayıflamıştır. Bu durum Teos gibi şehirleri deniz saldırılarına karşı savunmasız bırakmıştır. Teos¹²⁷³ kenti, korsanlar tarafından ele geçirilmiştir. Teos kenti, vatandaşlarının serbest bırakılması karşılığında büyük bir fidye ödemeye razı olmuş, bunun sonucunda kentin varlıklı insanları sahip olduğu tüm lüks malların yüzde onunu toplayıp buldukları durumdan kurtulmaya çalışmıştır.¹²⁷⁴ Ayrıca Teos halkı korsanların talep ettiği miktarı toplamaya çalışırken zaman kazanmaya çalışmıştır.¹²⁷⁵ Çünkü Teos halkı bu zaman zarfında Seleukoslar, Girit ve diğer kentlere elçilik heyeti göndererek kentlerinin dokunulmazlığının onaylanmasını sağlamaya çalışmıştır. MÖ 205-201 yılları arasında Seleukoslar, Girit kentleri ve Yunanistan'daki kentlerin bir kısmı Teos kentinin dokunulmazlığını onaylayan kararnameler yayınlamıştır.¹²⁷⁶ Anadolu'daki kentlerin dokunulmazlık istemelerinin sebeplerinden birisi, korsan saldırılarına karşı kentlerinin korunmasını sağlamaktır. Fakat bir kentin krallıklar ve kentler tarafından dokunulmazlığının onaylanması o kente tam bir savunma ve garanti sağlamamıştır. Bu noktada kentler kendi savunma yöntemlerini gerçekleştirmişlerdir. Kentlerin savunulması için kent halkından seçilen kişilerin yerel bir kuvvet oluşturması, saldırılara karşı alınmış bir önlem niteliği taşımaktadır.

Eşkiyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri, Hellenistik devletlerin önlemesi gereken öncelikte bulunmayabilirdi. Bunun sebebi, eşkıyaların, haydutların ve korsanların yağmaları sonucunda elde edilen ekonomik kazançtan yararlanmak istemeleridir. Eşkilyaların, haydutların ve korsanların elde ettikleri kölelerden sistemin

¹²⁷²Cohen, 1995: 61.

¹²⁷³Teos kenti, bu dönemde Pergamon egemenliğinin sınırları içerisinde bulunmaktaydı. Allen, 1983: 45. Fakat Teos kentinin Pergamon egemenliğinden duyduğu memnuniyetsizlik kenti başka arayışlara sevk etmiştir. Teos kentine korsan saldırısına korsan baskını gerçekleştirildikten sonra Teos halkı kentlerinin dokunulmazlığının onaylanması için birçok kente elçilik heyeti göndermesinin yanı sıra Seleukoslar ile de diplomatik girişimlerde bulunmuşlardır. III. Antiokhos'un Teos kentinin dokunulmazlığını onaylaması üzerine Teos kenti, bölgelerindeki Seleukos egemenliğini kabul etmiştir. Hatta MÖ 190 yılındaki Magnesia Savaşı'nda Teos kenti, Roma'ya karşı bir tutum sergileyerek Seleukosları desteklemiştir. Liv. XXXVIII.27-28.

¹²⁷⁴SEG 44.949; De Souza, 1999: 67-68.

¹²⁷⁵De Souza, 1999: 68.

¹²⁷⁶SEG XLI 1003; CIG 3045-3047; 3055; OGIS 233; SIG³ 563-565; IG IX. 192; Rigsby, 1996: 281; 292, Gauthier, 1985: 51-52.

içerisinde yararlanılmak istemeleri ve yağma edilen malların kentlerde satılmasının getirdiği ekonomik canlılık, Hellenistik krallıkların ve Roma'nın eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine göz yummalarını sağlamıştır.¹²⁷⁷ Bununla birlikte korsanların kentler ile sağlamış olduğu ekonomik ilişkiler sonucunda kentler dokunulmazlıkları için korsanlara başvurmuşlardır.¹²⁷⁸

Ptolemaioslar ve Rodos, Anadolu'daki egemenliklerini sarsabilecek eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine karşı zaman zaman mücadele etmişlerdir. Ptolemaioslar eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine karşı Isauria, Pisidia ve Kilikia bölgelerinde askeri karakollar oluşturmuşlardır.¹²⁷⁹ MÖ 188 yılında imzalanan Apameia Anlaşması ile birlikte Roma, daha önce Seleukos egemenliğinde bulunan Karia ve Lykia bölgelerini Rodos'a bırakmıştır.¹²⁸⁰ Fakat MÖ 168 yılındaki Pydna Savaşı'ndan sonra Roma, Rodos'un arabuluculuk faaliyetlerini¹²⁸¹ öne çıkararak bir cezalandırma politikası izlemiştir. Bu nedenle Lykia ve Karia bölgeleri özgür ilan edilmiş¹²⁸² ve Delos Adası açık bir liman haline getirilmiştir.¹²⁸³ Bu gelişmeler sonucunda Rodos'un bölgedeki gücüne büyük bir ölçüde zarar verilmiştir.¹²⁸⁴ Fakat ortaya çıkan otorite boşluğu sonucunda bölgede eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri hız kazanmıştır.¹²⁸⁵

MÖ 175 yılında IV. Antiokhos, Kilikia bölgesindeki haydutlar üzerine bir sefer düzenlemiştir.¹²⁸⁶ Bu dönemlerde eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar için cazip fırsatların olduğu diğer bir bölge ise Pisidia'dır. Bazı Pisidia şehirleri, kentlerinin güvenliğini sağlamak amacıyla korsanlarla işbirliği yapmıştır. Bunun sonucunda MÖ 165 yılında

¹²⁷⁷Ormerod, 1924: 207; Kallet-Marx, 1995: 228; Rostovtzeff, 1941: 784; Magie, 1950: 282; Lewin, 1991: 169.

¹²⁷⁸Rauh vd., 2000:156.

¹²⁷⁹Bagnall, 1976: 131-132.

¹²⁸⁰Behrwald, 2015: 406.

¹²⁸¹Pol. XXIX.19.1-11; Liv. XLV.3.1-4.1; XLV.23.11-12; Diod. Sic. 30.24.1; Gell. NA 6.3.2-3.

¹²⁸²Pol. XXX.5.2-16; XXX.31.4-5; Liv. XLV.25.6-13; Diod. Sic. XXXI.5.2; Briscoe, 1969: 57; Jones, 1937: 56. Bu kararın ardından Lykia kentleri aldıkları ortak kararla, Lykia Bölgesi'nde Roma adına bir heykel yapmış ve ardından bu heykel kent merkezine yerleştirilmiştir. Mellor, 1975: 37.

¹²⁸³I Delos 2589; SIG³ 657; Pol. XXX.19.17-20.9; XXXI.10.12; XXXII.7.2; Sherwin-White, 1984: 31; McGing, 2005: 73; Errington, 1972: 253; Gruen, 1986: 571.

¹²⁸⁴Arslan, 2003: 91.

¹²⁸⁵Diod. Sic. XX.81.4; Adak, 2002: 130; Sherwin-White, 1976: 3; Berthold, 1984: 195; Bean, 1999: 13; Lewin, 1991: 168.

¹²⁸⁶Lib. Or. XI.122-123.

Pergamon kralı II. Eumenes, korsanlarla işbirliği yapan kentleri cezalandırmak için Selge'ye bir sefer düzenlemiştir.¹²⁸⁷

Kilikia, Pamphylia ve Lykia bölgelerinde yaşayan insanlar, coğrafyanın kendilerine sağladığı avantajlardan yararlanarak bölgede eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine girişmişlerdir. Bölgenin stratejik önemi, deniz ticaretinin bu bölgelerden geçmesi ve bölgede limanların, kalelerin ve sığınakların bulunması, coğrafyanın insanlara sunduğu avantajlar bu bölgelerde eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinin ivme kazanmasına neden olan etkenler olarak sıralanabilir.¹²⁸⁸

MÖ 145 yılında Diodotos Tryphon, Korakesion bölgesini kendisine üs olarak belirleyerek Seleukos kralı VI. Antiokhos'a karşı isyan girişiminde bulunmuştur.¹²⁸⁹ Diodotos Tryphon, Kilikia'lı korsanları örgütleyerek isyan girişimine bir ivme kazandırmayı hedeflemiştir.¹²⁹⁰ Diodotos Tyrphon'un MÖ 138 yılında hayatını kaybetmesi¹²⁹¹, Kilikia'daki korsanların bağımsız bir şekilde faaliyetlerine devam etmelerini sağlamıştır.¹²⁹² Strabon, Diodotos Trypho isyanının korsanlarla ilişkisini, bölgedeki korsanlık faaliyetlerini ve korsanların kazançlarını aktarmıştır:

“Bundan sonra Kilikia’da ilk olarak, çok dik bir kayaya kurulmuş bir kale olan Korakesion’a gelinir. Bu kale, Tryphon olarak da adlandırılan, Syria’nın krallara karşı ayaklanmasına neden olan ve onlarla savaşan, bir keresinde başarıya ulaşan ve bir diğerinde yenilgiye uğrayan Diodotos tarafından harekât üssü olarak kullanılmıştır. Demetrios’un oğlu Antiokhos tarafından, Tryphon bir yerde kuşatılarak intihara zorlandı. Veraset yoluyla, Syria ve aynı zamanda Kilikia’da egemen olan kralların iktidarsızlığından yararlanarak Kilikia’lı korsanları örgütleyen Tyrphon’dur. Onun ayaklandırıcı atılımları nedeniyle, diğerleri de benzer girişimleri aynı zamanda yaptılar ve böylece kardeşler arasındaki kavga ülkeyi herhangi bir saldırganın merhametine bıraktı. En çok çıkar sağladığından, tutsak ihracatı onlara hepsinden çok çekici geliyordu. Yaptıkları kötü işler arasında buna bağlantıları sadece kolay tutsak elde ettikleri için değildi, aynı zamanda mal bakımından zengin ve geniş olan pazar yerlerinin çok

¹²⁸⁷Kosmetatou, 1997: 25.

¹²⁸⁸Str. XIV.5.6; App. *Mith.* XCII; Plut. *Pomp.* XXIV.3; Rauh, 2003: 187-188, Semple, 1916: 138-141; Lewin, 1991: 168.

¹²⁸⁹Diod. Sic. XXXIII.4a.1; Liv. *per.* LII; App. *Syr.* LXVIII; Oros. V.4.17; Euseb. *chron.* CCLV; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.143-144; 1 Macc. XI.38-40; De Souza, 1999: 98.

¹²⁹⁰Plut. *Pomp.* XXVIII.1; Diod. Sic. XXIII.28; App. *Syr.* LXVII; Just. *Epit.* XXXVI.7; Ormerod, 1924: 195; Maroti, 1962: 187-194; Lewin, 1991: 169; Alvarez-Rivas, 2016: 277.

¹²⁹¹App. *Syr.* LXVIII; Hieron. *chron.* MDCCCLXXIX; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.224; 1 Macc. XV.37-39; Green, 1990: 535.

¹²⁹²De Souza, 1999: 98; Ormerod, 1924: 204; Pohl, 1993: 126.

uzak olmayışındandır; yani aynı günde, on bin tutsağı hem alabilen, hem de satabilen Delos'u kastediyorum. "Tüccar, oraya git, gemini boşalt, her şey satılır" atasözü buradan kaynaklanmıştır. Bunun nedeni Romalıların, Kartaca'nın ve Korinthos'un yakılıp yıkılmasından sonra zenginleşerek çok sayıda tutsak kullanmalarındadır. Sadece ganimet aramak için değil; fakat aynı zamanda tutsak ticareti yapmak için de, bu alanda kolay kazanç gören korsanlar sayı bakımından artış gösterdiler. Syria'luların düşmanı oldukları için hem Kıbrıs hem de Mısır kralları onlarla bu konuda işbirliği yaptılar. Rodos'lular da Syria'lularla dost olmadıklarından onlara yardımcı olmadılar, aynı zamanda korsanlar tutsak satıcısı olduklarını iddia ederek, kontrolsüzce bu kötü işlerini sürdürdüler. Romalılar, Tauros'un dış kısmındaki halklarla henüz o kadar ilgilenmiyorlardı; fakat sonra kabileleri ve kentleri denetlemesi için Scipio Aemilianus'u ve daha başka kimseleri gönderdiler; ve onlar yukarıda sözü edilen korsanlığın, yönetim yetersizliğinden olduğuna karar verdiler, kendileri Seleukos Nikator'dan itibaren tahta veraseten geçişi onayladıklarından, yöneticileri bu haktan yoksun bırakmaya utandılar. Bu durum önce, Euphrates'in öte yanındaki bölgeye sahip olan Parthlar'ı sonra da Armenia'lıları ülkenin efendisi yaptı. Armenia'lılar ülkeyi Tauros dışına ve hatta Phoinikia'ya kadar ele geçirmekle kalmadılar, aynı zamanda gidebildikleri kadar uzağa gittiler ve bütün soyuyla birlikte kralları devirdiler; fakat gene de denizi Kilikia'lılara teslim ettiler. Sonra bunlar kuvvetlenince, Romalılar onları kendi gelişmelerine bir zarar gelmeden bir orduyla ve savaşarak yok etmek zorunda kaldılar...¹²⁹³

MÖ 129 yılında Asia Eyaleti kurulması ile birlikte yapılan düzenlemeler sonucunda Lykia, Kilika ve Pamphylia bölgeleri Roma'nın egemenlik alanının dışında kalmıştır.¹²⁹⁴ Roma, Attaleia ve Side kentlerinde bir üs oluşturarak Lykia, Kilika ve Pamphylia bölgelerini kontrol altına almayı amaçlamıştır.¹²⁹⁵ Fakat Roma'nın bölgede tam bir denetim sağlayamaması, bölgede eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinin geniş bir alana yayılmasını sağlamıştır.¹²⁹⁶

MÖ 105 yılında Ephesos kenti, Astypalaia halkını onurlandıran bir kararname yayınlamıştır.¹²⁹⁷ Yazıtta korsanların Ephesos'a ait olan Phygela (Kuşadası) çevresindeki arazileri yağmalamaları ve bölgedeki birçok insanı köleleştirdikleri yer almaktadır. Bu durum karşısında Ephesos halkının girişimleri sonucunda Astypalaia

¹²⁹³Str. XIV.5.2.

¹²⁹⁴Just. Epit. XXXVI.3.

¹²⁹⁵Bosch, 1957: 39-40.

¹²⁹⁶Flor. Epit. I.41.1.

¹²⁹⁷IGRR IV. 1029.

halkı kendi imkânlarıyla korsanlara karşı bir sefer düzenlemiş, korsanlar tarafından ele geçirilip köleleştirilen insanlar kentlerine geri gönderilmiştir.¹²⁹⁸

Gaius Gracchus'un Asia Eyaleti'nde gerçekleştirmiş olduğu düzenlemeler¹²⁹⁹ sonucunda hem publicanus'lar hem de Anadolu'daki krallıklar denetimden uzak bir şekilde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu denetimsizlikten faydalanan yerel güç odakları ise eşkıyalar, korsanlar ve haydutlar olmuştur. MÖ 102 yılına kadar Roma, genellikle kendi iç meselelerine odaklanmıştır. MÖ 102 yılında Roma, ilgisini tekrar Anadolu'ya çevirmiştir. Çünkü Anadolu'daki eşkıyaların, haydutların ve korsanların başlıca hedefi Roma olmuştur.¹³⁰⁰ Ayrıca yaratılan terör nedeniyle Akdeniz'in güvenliği tamamen ortadan kalkmıştır. II. yüzyıla tarihlendirilen ve Knidos'ta bulunmuş olan bir yazıt, eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine karşı önemli güçlerin birlikte harekete geçmesini vurgulamaktadır.¹³⁰¹ Bu yüzden MÖ 102 yılında Roma'nın Marcus Antonius'u Kilikia ve civarında faaliyet yürüten korsanlara karşı sefere göndermesi¹³⁰², Anadolu'daki mevcut duruma karşı Roma gücünü göstermeye karşı yapılmış bir hamle olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³⁰³ Marcus Antonius, harekât merkezi olarak Side kentini belirlemiştir.¹³⁰⁴ Anadolu'daki pek çok kent ise Marcus Antonius'un seferine yardım sağlamıştır.¹³⁰⁵ Marcus Antonius'un seferinin başarılı olduğunu MÖ 100 yılında Roma'da düzenlediği zafer töreninden anlayabiliriz.¹³⁰⁶ Marcus Antonius'un seferi, sadece geçici nitelikte bir başarıdır. Sonraki yıllarda bölgede korsanlık faaliyetlerinin daha yoğun bir şekilde gerçekleştiğini bilmekteyiz.¹³⁰⁷ Hatta Marcus Antonius'un seferinden birkaç yıl sonra kızı korsanlar tarafından kaçırılmıştır.¹³⁰⁸ MÖ 100 yılında

¹²⁹⁸De Souza, 1999: 100-101; Kallet-Marx, 1995: 228. Roma'nın aynı yıl Astypalaia kenti ile kurmuş olduğu ittifak hakkında bkz. Sherk, 1969: 94, n° 16; Sherk, 1984: 56, n° 53.

¹²⁹⁹Cic. *Verr.* III.4.12; Daubner, 2006: 226; Badian, 1972: 63.

¹³⁰⁰Anadolu'daki yöneticilerin ve publicanusların sömürü politikası uygulamaları, Roma'ya karşı tepkileri beraberinde getirmiştir. Bu yüzden Roma'ya karşı duyulan memnuniyetsizlik ve tepkiler, yerel odakların güçlenip harekete geçerek Roma'ya karşı mücadele etmelerine yol açmıştır.

¹³⁰¹Durukan, 2009: 80 dn. 22.

¹³⁰²Liv. *per.* LXVIII; Tac. *Ann.* XII.62; Cic. *De or.* I.82; Obseq. XLIV; Plut. *Pomp.* XXIV.6; Sherwin-White, 1984: 101; Lewin, 1991: 169; Ormerod, 1922: 35; Ormerod, 1924: 208; De Souza, 1999: 102; Crawford, 1996: 261.

¹³⁰³Liv. *per.* LXVIII; Obseq. XLIV; Cic. *Brut.* CLXVIII; Cic. *De or.* 2.2; CIL 1. 2662; Ormerod, 1924: 208; De Souza, 1999: 102; Sherk, 1984: 59-64, n° 55; Kallet-Marx, 1995: 231; Magie, 1950: 283.

¹³⁰⁴De Souza, 1999: 106; Sherwin-White, 1976: 1; Morales, 2013a: 33.

¹³⁰⁵Tac. *Ann.* XII.62; Greenidge-Clay, 1960: 99; De Souza, 1999: 106; Magie, 1950: 284; Sherwin-White, 1976: 5; Sherwin-White, 1984: 99; Kallet-Marx, 1995: 231; Sherk, 1984: 59, n° 55.

¹³⁰⁶Plut. *Pomp.* XXIV.6; Greenidge-Clay, 1960: 110; De Souza, 1999: 109; Callatay, 1997: 270.

¹³⁰⁷De Souza, 1999: 116; Ormerod, 1924: 209; Morales, 2010: 49; Levick, 1967: 22.

¹³⁰⁸Plut. *Pomp.* XXIV.6; Cic. *Leg. Man.* XII.33.

Roma, Anadolu'yu da içerisine alan geniş çaplı düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeler kapsamında Senato tarafından “*Lex de Provinciis Praetoriis*” adlı yasa çıkarılmıştır.¹³⁰⁹ Yasanın önemi, Roma'nın Anadolu'da ikinci bir eyalet oluşturmasıdır.¹³¹⁰ Eyaletin kurulma amacı, Anadolu'nun güneyindeki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinin önlenmesidir. Fakat yeni kurulan Kilikia Eyaleti, Pamphylia, Pisidia ve Milyas'ı kapsamakla birlikte Kilikia'da herhangi bir toprağı bulunmamıştır.¹³¹¹ Roma, yasanın oluşturulmasından sonra Anadolu'daki krallıklar ve kentler ile iletişime geçerek onlara bölgede korsanlığın önlemesi için girişimlerde bulunmalarını aktarmıştır.¹³¹²

Roma, Anadolu'daki korsanlık faaliyetlerini sona erdirmek amacıyla MÖ 95 yılında Lucius Cornelius Sulla'yı Kilikia Eyaleti'ne *praetor* olarak atamıştır. L. Cornelius Sulla, Anadolu'ya ulaştığında korsanları ortadan kaldırmak amacıyla harekete geçtiğinde Armenia kralı II. Tigranes'in Kappadokia'yı işgal ettiğini haber almıştır. Bunun üzerine L. Cornelius Sulla, bölgedeki korsanlık faaliyetlerini sona erdirmek yerine Kappadokia'daki duruma son vermek amacıyla harekete geçmiştir. Böylece Roma'nın Anadolu'da korsanlık faaliyetlerini önleme çabası arka plana atılmıştır.¹³¹³

Roma'nın VI. Mithradates ile giriştiği mücadeleler, Anadolu'da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine büyük ivme kazandırmıştır.¹³¹⁴ Savaşın yarattığı koşullar, özgür insanların eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine katılmalarına neden olmuştur. Bununla birlikte, korsanlarla işbirliği yapan kentler, her zaman onlara karşı bir zorunluluk veya sempati duymazlardı. Bazı durumlarda tehdit ve baskı ile zorlanmışlardır.¹³¹⁵ Roma'nın politikası gereği önceliği, VI. Mithradates'in Anadolu'daki gücünü kırarak onu mağlup etmektir. Bu nedenle Anadolu'daki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine karşı bir hamle yapılmaması nedeniyle bir otorite boşluğu meydana gelmiştir. Bu otorite boşluğu, Anadolu'da eşkıyalara, haydutlara ve korsanlara geniş bir alan yaratmıştır. Hatta VI. Mithradates'in eşkıyalar, haydutlar ve

¹³⁰⁹De Souza, 1999: 113; Hassal vd., 1974: 195; Sumner, 1978: 211; Rauh vd., 2000:154; Rauh, 2003: 63; Troxell, 1982: 88; Sherk, 1984: 59-64, n° 55; Greenidge-Clay, 1960: 279-280.

¹³¹⁰De Souza, 1999: 109; Shaw, 1990: 220; Sherk, 1984: 59-64, n° 55; Levick, 1967: 20.

¹³¹¹Ormerod, 1924: 209; Magie, 1950: 285 dn. 15; Kallet-Marx, 1995: 233.

¹³¹²De Souza, 1999: 110-111; Kallet-Marx, 1995: 236.

¹³¹³Liv. *per.* LXX; Plut. *Sull.* V.6-7; App. *Mith.* X; App. *B Civ.* I.77; Just. *Epit.* XXXVIII.2.8; *Vir. ill.* LXXV.4; Sherwin-White, 1977: 173; McGing, 1986: 78; Badian, 1959: 284.

¹³¹⁴App. *Mith.* XCIII; Plut. *Pomp.* XXVIII.2.

¹³¹⁵Rauh, 2003: 195; Wolff, 2003: 18-19; Sherry, 1986: 141.

korsanlarla işbirliği onların daha da güçlenmelerine yol açmıştır.¹³¹⁶ Appianos, VI. Mithradates-Roma Savaşları'nın Anadolu'daki korsanlık faaliyetlerinin gelişimine neden olduğunu belirtmiştir¹³¹⁷:

“Mithradates, Romalılarla savaşa girdiğinde ve Asia Eyaleti'ni işgal ettiğinde eyaleti uzun süre elinde tutmaması gerektiğini düşündü ve buna göre bölgeyi her türlü şekilde yağmaladı ve denizlere korsanlar gönderdi. Başlangıçta halkı endişelendiren soyguncular gibi birkaç küçük tekneyle dolaştılar. Savaş uzadıkça daha çok hale geldiler ve büyük gemilere yöneldiler. Büyük kazançlar sağlamaya başlayınca, Mithradates yenildikten sonra bile geri çekilmediler. Hem geçim kaynaklarını hem de ülkelerini savaş yüzünden kaybederek yoksulluğa mahkûm oldukları için ekmeleklerini kara yerine denizden çıkarmaya karar verdiler. Savaş nedeniyle hem geçimi hem de ülkeyi kaybeden ve aşırı yoksulluğa düştükten sonra ordu generalleri gibi davranan korsan şeflerinin önderliğinde denize açılarak suru olmayan şehirlere saldırdılar; ötekilerin surlarını yıktılar ya da kuşatmayla ele geçirdiler. Başkalarının duvarlarını baltaladılar, yıktılar ya da düzenli kuşatma ile yakaladılar ve yağmaladılar. Zengin vatandaşları sığınma alanlarına götürdüler ve fidye için tuttular. Kendilerine verilen haydut sıfatını küçümsüyorlar, yağmaladıklarını savaş ganimeti olarak görüyorlardı. Sürekli olarak ahşap, pirinç ve demir malzemeler yapan zanaatkârları vardı. Kazanımlarından memnun ve henüz yaşam tarzlarını değiştirmemeye kararlı oldukları için kendilerini krallara, tiranlara ve büyük ordulara benzettiler ve hepsinin aynı yerde bir araya gelmeleri halinde yenilmez olacaklarını düşündüler. Gemiler inşa ettiler ve her çeşit silah yaptılar. Merkezleri gemilerini demirledikleri ve kamp olarak seçtikleri Kilikya'daki Kragos adlı bir yerdeydi. Her yerde kaleleri, kuleleri, ıssız adaları vardı. Başlıca toplandıkları bölge olarak Kilikia kıyılarını seçtiler, bölge engebeli ve yüksek dağ zirveleriyle kaplıydı. Bu nedenle onlar Küikialı olarak nitelendirilmişlerdir. Bu kötülük belki Kragos''lulardan çıkmıştı, ama Syrialı, Kıbrıslı, Pamphyliyalı, Pontoslu ve diğer doğu ülkelerinden birçok kişi bunlara katılmıştı. Mithradates Savaşları'ndan dolayı acı çekmektense yasadışı işler yapmayı tercih ettiler ve bu yüzden kara yerine denizi seçtiler.”

Bu dönemde korsanların Pamphylia bölgesinde etkin olmakla birlikte Kilikia'da üsler kurmaları, Anadolu'da güçlerini net bir şekilde göstermektedir. Tüm bu gelişmeler sonucunda Anadolu'nun kıyılarında istila hareketleri görülürken yapılan deniz ticareti

¹³¹⁶App. *Mith.* XVIII-XX; Liv. *per.* LXXVII; De Souza, 1997: 480; De Souza, 1999: 143; Rauh, 1998: 267; Rauh vd., 2000: 152; Ormerod, 1921: 118; Ormerod, 1924: 221-222; McGing, 1986: 139; Pastor, 2013: 436-437; Kallet-Marx, 1995: 229; Sheldon, 2005: 75; Sherwin-White, 1984: 124; Meijer, 1986: 191; Morales, 2013b: 71

¹³¹⁷App. *Mith.* XCII.

ise büyük oranda zarar görmüştür.¹³¹⁸ Bu dönemde Iasos, Klazomenai, Knidos, Kolophon, Didyma, Samothrake (Semadirek), Klaros kentleri korsan saldırılarına maruz kalan kentler arasında bulunmaktaydı.¹³¹⁹ VI. Mithradates'in Roma'ya karşı giriştiği mücadeleler sırasında ordusunda korsanlar da görev almıştır.¹³²⁰ MÖ 87 yılında VI. Mithradates'in komutanlarından Arkhelaos ve onun komutasındaki korsan Menophanes, Delos'u yağmalamışlardır. Birçok insanın hayatını kaybetmiş, halkın geri kalanı ise köle olarak satılmıştır.¹³²¹ Lykia'da korsanların faaliyetlerinin geniş bir alana yayılması üzerine Lykia Birliği'nde görev alan komutan Aikhmon, korsanlara karşı gerçekleştirmiş olduğu savaşlarda başarılı olarak bölgede korsanların faaliyetlerini sonlandırmayı amaçlamıştır.¹³²²

Bu dönemde korsanlık, denizdeki küçük çaplı hırsızlıklardan ve gemi soygunculuğundan oluşmayıp kendine özgü bir siyasi iktidar kurmuş ve yarı askeri bir terör gücü olarak Doğu Akdeniz ve Karadeniz'in denizyollarını kontrol etmiştir. Girit ve Kilikia'daki korsan limanları kaleler tarafından korunmuştur. Korsanlar gemileri yağmalayıp fidye için zengin yolcuları esir olarak tutmuş, hatta çok sayıda köle ele geçirmek için iç kesimlere seferler düzenleyerek şehirleri kuşatmışlardır.¹³²³

MÖ 85 yılında Lucius Licinius Lucullus, korsan saldırılarına karşın zorluklarla Abydos kentine varabilmiştir. Daha sonra Kıbrıs, Rodos ve Pamphylia'dan topladığı bir filo ile kıyı sahillerinde haydutlara ve korsanlara karşı mücadele etmiştir.¹³²⁴ MÖ 84 yılında L. Licinius Murena, Anadolu'daki kentlere Roma'ya verecekleri vergi karşılığında korsanları ortadan kaldırmak amacıyla gemilerin yapımında bulunmalarını istemiştir. Bunun sonucunda L. Licinius Murena, Anadolu'daki kentlerin yardımıyla bir filo oluşturmuştur. Korsanlara karşı harekete geçen L. Licinius Murena, Anadolu'nun

¹³¹⁸App. *Mith.* LXIII; Plut. *Pomp.* XXIV.1. Korsan grupları arasında kurulan karmaşık ittifak ağları, kentleri yağmalamalarına ve güvenliğin ortadan kalkmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda korsanların etkileri sadece Anadolu ile sınırlı olmayıp Akdeniz boyunca faaliyet göstermelerine neden olmuştur. OGIS 447; De Souza, 1999: 155-162; Ormerod, 1924: 229-232; Sherk, 1984: 88-89, n°. 71; Wolff, 2003: 50-51; Rauh, 1998: 266; Rauh, 2003: 193; Sherwin-White, 1984: 137; Garnsey, 1983: 58-60; Magie, 1950: 330-333; 340-342.

¹³¹⁹Arslan, 2003: 98; Morales, 2013a: 35.

¹³²⁰App. *Mith.* XXVI-XXVII.

¹³²¹Paus. III.23; Plut. *Sull.* XI.3; App. *Mith.* XXVIII; Ormerod, 1924: 211; Kallet-Marx, 1995: 211; McGing, 1986: 121.

¹³²²Arslan, 2003: 96-97.

¹³²³Mayor, 2013:131.

¹³²⁴App. *Mith.* LVI; Ormerod, 1924: 211; Sherwin-White, 1984: 140; Van Ooteghem, 1959: 23-25.

kıyılarından korsanları uzaklaştırmıştır.¹³²⁵ Fakat korsanlara karşı elde edilen başarı oldukça geçici bir nitelik taşımıştır. L. Licinius Murena'nın korsanlara karşı gerçekleştirdiği seferin ardından bölgede tekrar korsanlık faaliyetleri görülmeye başlamıştır.¹³²⁶

Seleukoslar korsanlık faaliyetlerine karşı aktif bir şekilde mücadelelerini devam ettirmiştir. MÖ 83 yılında Armenia kralı II. Tigranes'in Seleukoslar'a karşı gerçekleştirdiği sefer¹³²⁷ başarılı olmuş, fakat Seleukoslar'ın gücünü yitirmesi Akdeniz'in güvenliğini ortadan kaldırmıştır. Böylece korsanlar, Akdeniz'de rahat bir hareket alanı yakalamış ve bu durum da korsanlık faaliyetlerinin güçlenmesine yol açmıştır.¹³²⁸

Roma-Pontos mücadeleleri devam ederken Anadolu'daki kentler arasında Roma'ya karşı direnişler meydana gelmiştir. Bu bağlamda, MÖ 81 yılına kadar Roma'ya direnmeyi başaran Mytilene kenti korsanlarla işbirliği yaparak uzun bir süre direnişini devam ettirebilmiştir.¹³²⁹ Ayrıca Roma ile VI. Mithradates arasında yaşanan mücadelelerin ve savaşların yarattığı ortam Anadolu'da eşkıyaların, haydutların ve korsanların güçlenmelerine neden olmuştur. Bu nedenle Roma, MÖ 80 yılında Cornelius Dolabella ve C. Verres'i Anadolu'daki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerini önlemek için görevlendirmiştir.¹³³⁰ Cornelius Dolabella ve C. Verres, Anadolu'daki karmaşadan yararlanarak ellerindeki geniş yetkilerle istedikleri gibi hareket etmişlerdir. Fakat Cornelius Dolabella ve C. Verres, düzeni sağlamak için görevlendirilmelerine karşı Anadolu'daki pek çok kentte yağmalarda bulunarak Anadolu'daki kentlerin Roma'ya karşı tepkilerini arttırmıştır.¹³³¹ Ayrıca Anadolu'da hem Cornelius Dolabella ve C. Verres'in hem de publicanus'ların sömürsünden bıkan çok sayıda insan eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine katılmıştır.¹³³² Appianos, korsanların "*bu yaşam tarzını kötülükten değil, savaştan kaynaklanan*

¹³²⁵App. *Mith.* XCIII; De Souza, 1999: 123; McGing, 1986: 134; Magie, 1950: 241; De Souza, 1999: 122-123.

¹³²⁶De Souza, 1999: 123; Ormerod, 1924: 206; Magie, 1950: 240.

¹³²⁷App. *Syr.* XLVIII; LXIX; App. *Mith.* CVI; Just. *Epit.* XL.1.1-4; XL.2.3; Eutr. VI.14.2; Malal. *chron.* CCXI; Joseph. *Ant. Iud.* XIII.149; Green, 1990: 553.

¹³²⁸Magie, 1950: 296.

¹³²⁹Morales, 2013a: 37.

¹³³⁰Cic. *Verr.* II.16.43; Sherwin-White, 1976: 10; Sherwin-White, 1984: 152.

¹³³¹Cic. *Verr.* I.2; I.11; II.1.41-90; II.95-102; II.113; III.177-178; App. *B Civ.* IV.60; Schol. Bob. CCCXLV-CCCXLVI; Broughton, 1952: 57-59; Morales, 2013a: 33.

¹³³²Plut. *Pomp.* XXIV.6.

yoksulluktan dolayı seçtiğini” aktarmıştır.¹³³³ Fakat Plutarkhos, “zengin ve iyi ailelerden gelen, kendilerini zeki sayan birçok kişi korsan filolarına katılmaya başladığını ve korsanlığı saygınlık kazanabilecekleri ve hırslarını tatmin edebilecekleri bir iş olarak gördüklerini” dile getirmiştir.¹³³⁴ Bu nedenle Anadolu’da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine katılan kişiler, tek bir amaca yönelik yaşam tarzlarını belirlememişlerdir.¹³³⁵ Roma’nın Anadolu’da oluşturmayı amaçladığı düzen, Cornelius Dolabella ve C. Verres’in faaliyetleriyle birlikte tamamen tersine dönmüştür. Cornelius Dolabella ve C. Verres’in yağma politikalarına rağmen Anadolu’da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine karşı mücadeleler devam etmiştir. MÖ 80 yılında Gaius Cladius Nero, Mysia kentini korsanlara karşı savunarak başarılar elde etmiştir.¹³³⁶

Anadolu’da bu gelişmeler meydana gelirken Zēniketēs adında bir korsan Lykia ve Pamphylia’nın kıyılarındaki bazı kentleri ele geçirerek kendisini kral olarak ilan etmiştir.¹³³⁷ Zēniketēs, Olympos, Phaselis ve bölgedeki diğer kentleri ele geçirmiştir.¹³³⁸ Ayrıca Zēniketēs, Roma ile Pontos arasındaki mücadelelerden yararlanarak Pamphylia ve iç bölgelerde egemenliğini genişletmiştir.¹³³⁹ Fakat Zēniketēs’in ele geçirdiği bölgelerde ona karşı herhangi bir isyan girişimi yaşanmamıştır. Bu durum, ele geçirilen kentlerin Zēniketēs’in yönetiminden memnun olduğu durumunu ortaya çıkarmaktadır.¹³⁴⁰ MÖ 79 yılında Roma, Publius Servilius Vatia’yı Anadolu’daki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine son vermek amacıyla Kilikia *proconsulluğuna* atamıştır.¹³⁴¹ MÖ 78 yılında Publius Servilius Vatia, komutasındaki Roma ordusu ile Kilikia’ya gelmiştir.¹³⁴² Publius Servilius Vatia, öncelikle eşkıyalar, haydutlar ve korsanlarla işbirliği yapan Pamphylia’daki kentler üzerine seferler

¹³³³App. *Mith.* XCVI.

¹³³⁴Plut. *Pomp.* XXIV.

¹³³⁵Morales, 2010: 33-34; Lewin, 1991: 170.

¹³³⁶OGIS 443; IGRR IV 196; De Souza, 1999: 123; Ormerod, 1924: 206-214.

¹³³⁷Str. XIV.5.7: “κατὰ δὲ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ταύρου τὸ Ζηνικέτου πειρατήριον ἔστιν ὁ Ὀλυμπος ὄρος τε καὶ φρούριον ὁμώνυμον, ἀφ’ οὗ κατοπεύεται πᾶσα Λυκία καὶ Παμφυλία καὶ Πισιδία καὶ Μιλύας: ἄλόντος δὲ τοῦ ὄρους ὑπὸ τοῦ Ἰσαυρικοῦ, ἐνέπρησεν ἑαυτὸν πανοίκιον...” Ayrıca bkz. Adak, 2004: 28; Keyser, 1997: 64.

¹³³⁸Ormerod, 1922: 40; Magie, 1950: 287-288.

¹³³⁹Ormerod, 1922: 36; Rauh, 2003: 191.

¹³⁴⁰Troxell, 1982: 91.

¹³⁴¹Liv. *per.* XC; Eutr. VI.3; Sall. *Hist.* II.87.

¹³⁴²Eutr. VI.3; Flor. *Epit.* I.41.4; Sherwin-White, 1984: 154; De Souza, 1999: 128; Sherwin-White, 2006: 232; Kallet-Marx, 1995: 295.

düzenlemiştir.¹³⁴³ Bu kentlerde eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar serbest bir şekilde faaliyetlerini sürdürebilmişlerdir. Eşkıyaların, haydutların ve korsanların yağmaladıkları mallar kentlerde satılmıştır. Bu durumun kentlere ekonomik yansımaları söz konusudur.¹³⁴⁴

Publius Servilius Vatia, Lykia ve Pamphylia sahillerinde eşkıyaların, haydutların ve korsanların elinde bulundurduğu kentleri tahrip ederek onları bölgeden uzaklaştırmıştır.¹³⁴⁵ Publius Servilius Vatia, Phaselis, Attaleia ve Korykos (Kızkalesi) kentlerini ele geçirdikten sonra Zēniketēs'in faaliyetlerinin ana üssü olan Olympos kentini kuşatma altına almıştır.¹³⁴⁶ Olympos kentindeki kuşatmanın başarılı olması üzerine Publius Servilius Vatia, daha önceden Zēniketēs'e ait olan tüm bölgeleri ele geçirmiştir.¹³⁴⁷ Daha sonra Publius Servilius Vatia, Kilikia'ya doğru hareket ederek bölgedeki eşkıyalara, haydutlara ve korsanlara karşı başarılar elde etmiştir. Publius Servilius Vatia, bölgede eşkıyaların, haydutların ve korsanların üs olarak kullandıkları kaleleri ve yerleşimleri yıkmıştır.¹³⁴⁸ Publius Servilius Vatia, eşkıyaların, haydutların ve korsanların yoğun bir şekilde yerleştiği Isauria Bölgesi'ne hareket etmiştir. Bölgede direnişle karşılaşan Publius Servilius Vatia, Tauros Dağları'nı geçerek Isauria bölgesine girmiş, bölgede gerçekleşen savaşlar sonucunda galip gelerek bölgedeki pek çok kenti ele geçirmiştir.¹³⁴⁹ Publius Servilius Vatia, Kilikia'da bir üs meydana getirerek bölgede eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinin denetlenmesini sağlamaya çalışmıştır. Publius Servilius Vatia, başarılı seferleri sonrasında yaptığı düzenlemeler sonucunda Pontos'a uzanacak bir şekilde askeri seferlerin yapılabilceği bir yol açmıştır.¹³⁵⁰ Böylelikle hem Pontos hem de Anadolu'nun güney kesimleri kontrol altında tutulmak istenmiştir. Sonuç olarak Publius Servilius Vatia, bölgedeki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerini büyük oranda sona erdirmiştir. Publius Servilius Vatia'nın

¹³⁴³Ormerod, 1922: 36.

¹³⁴⁴Str. XII.7.2; XIV.3.2; XIV.5.7; Cic. *Verr.* II.10; Ormerod, 1922: 36.

¹³⁴⁵Flor. *Epit.* I. 41.5-6; Eutr. VI.3; Liv. *per.* XCIII; Keyser, 1997: 74.

¹³⁴⁶Cic. *Verr.* II.1.56-57; Cic. *Leg. agr.* I.5; II.50; Sall. *Hist.* I.117-119; II.63-64; Eutr. VI.3.1; Oros. V.23.22; Flor. *Epit.* I.41.5; Schol. Bob. CCCXLVII; Broughton, 1952: 63;

¹³⁴⁷Cic. *Verr.* II.5.79; II.10.21; Sall. *Hist.* I.116; I.127-137; Flor. *Epit.* I.41.5; Oros. V.23.22; Broughton, 1952: 63. Olympos ve Phaselis gibi kentler, Publius Servilius Vatia'nın seferlerinden sonra Zēniketēs'in kontrolünden çıkmasına rağmen Lykia Birliği'ne dahil edilmemiştir. De Souza, 1999: 124; Rauh vd., 2000: 153; Troxell, 1982: 68; Grainger, 2009: 137-142; Mitchell, 1998: 168.

¹³⁴⁸Liv. *per.* XC; Flor. *Epit.* I.41.5-6; Fest. XII.3; Vell. II.39.2; Ormerod, 1922: 37.

¹³⁴⁹Sall. *Hist.* II.65-69; III.1; Liv. *per.* XCIII; Frontin. *Str.* III.7.1; Fest. XII.3; Oros. V.23.22; Ormerod, 1922: 49; Magie, 1950: 287-289; Sherk, 1984: 83, n° 67; Keyser, 1997: 76; Lenski, 1999: 418.

¹³⁵⁰Keyser, 1997: 76.

bölgedeki seferleri başarılı olsa da onun bölgeden ayrılmasıyla birlikte Anadolu'da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri tekrar başlamıştır.¹³⁵¹ Çünkü Publius Servilius Vatia'nın seferinden kurtulmayı başaran eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar, Anadolu'nun batısına ve Girit'e çekilmiştir.¹³⁵² Bu durum, korsanların giderek batı bölgelere müdahale etmelerini ve hatta İtalya kıyılarına bile ulaşmalarını sağlamıştır.¹³⁵³ Bunun üzerine MÖ 75 yılında Roma, Anadolu'ya Lucius Octavius'u göndermiş, fakat Kilikia'da eşkıyalar ve haydutlarla gerçekleştirdiği mücadele sırasında öldürülmüştür.¹³⁵⁴ Hatta aynı yıl C. Julius Casear, korsanlar tarafından esir alınmıştır.¹³⁵⁵ C. Julius Caesar, korsanların talep ettikleri fidyeyi ödedikten sonra serbest bırakılmıştır. Daha sonra C. Julius Caesar, korsanları ele geçirmek ve onları çarpmıha germek için geri dönmüş, kendisini esir eden korsanları yakalayıarak onları cezalandırmıştır.¹³⁵⁶

MÖ 81 yılına kadar Roma ile Pontos arasında geçen savaşlarda ve mücadelelerde VI. Mithradates'in etkin bir şekilde haydutlara ve korsanlara yardımları söz konusuydu. Hatta korsanlar, VI. Mithradates ve İspanya'da Roma'ya karşı bir isyan hareketi başlatan Quintus Sertorius ile müttefik haline gelmiştir.¹³⁵⁷ VI. Mithradates ve Quintus Sertorius, Roma'ya karşı bir ittifak oluşturmuştur. VI. Mithradates ile Quintus Sertorius, korsanlar yardımıyla bir iletişim ağı kurarak haberleşmişlerdir.¹³⁵⁸ Roma'nın Anadolu'da eşkıyaları, haydutları ve korsanları ortadan kaldırma girişimlerinde bulunmasına rağmen VI. Mithradates'in Roma karşıtı politikaları sonucunda Anadolu'da kırsalda eşkıyalar ve haydutlar, denizlerde ise korsanlar giderek güç kazanmıştır. Roma, Pontos ile olası bir savaşın yaşanacağını öngörürken savaş sırasında Anadolu'da hem Pontos ile hem de eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar ile uğraşmak istememiştir. Bu nedenle MÖ 74 yılında M. Antonius Creticus, sınırsız yetkilerle Anadolu'daki haydutlar, korsanlar ve VI. Mithradates ile ilişkileri olan Girit'e

¹³⁵¹App. *Mith.* XCIII; De Souza, 1999: 148; Shaw, 1990: 221; Lewin, 1991: 169.

¹³⁵²Ormerod, 1924: 225.

¹³⁵³Morales, 2013a: 47.

¹³⁵⁴Plut. *Luc.* VI.1.

¹³⁵⁵Plut. *Caes.* I.8-II.4; Plut. *Crass.* VII.5; Plut. *Mor.* CCV e-CCVI a; Suet. *Caes.* IV.1-2; Vell. II.41.3; Polyaeus, *Strat.* VIII.23.1; *Vir. ill.* LXXVIII.3; Billows, 2009: 64; Goldsworthy, 2006: 76; De Souza, 1999: 140; Meijer, 1986: 191; Kallet-Marx, 1995: 300; Broughton, 1952; 69; Osgood, 2010: 319-323; Ward, 1977: 26.

¹³⁵⁶Plut. *Caes.* II.5-7; Suet. *Caes.* IV.2.

¹³⁵⁷McGing, 1986: 142-143; De Souza, 1999: 132-133; Wolff, 2003: 34; Mora, 1991: 38-41.

¹³⁵⁸App. *Mith.* XCII-XCIII; Sheldon, 2005: 75.

gönderilmiştir.¹³⁵⁹ MÖ 72 yılından itibaren M. Antonius Creticus, Girit'deki korsanlar üzerine seferler düzenlemiştir.¹³⁶⁰ Fakat MÖ 71 yılında korsan Lasthenes liderliğindeki Giritliler, M. Antonius Creticus'u bozguna uğratmıştır.¹³⁶¹ Aynı yıl M. Antonius Creticus, bölgedeki çatışmalarda hayatını kaybetmiştir.¹³⁶² Aynı dönemde VI. Mithradates'in komutanı Eumakhos, Pisidia, Isauria ve Kilikia bölgelerine seferler düzenlemiştir. Daha sonra Galat kralı Deiotaros'un bölgede eşkıyalara ve haydutlara karşı faaliyetler yürütmüştür.¹³⁶³ Fakat hem Eumakhos hem de Deiotaros bölgede tam bir denetim kuramamışlardır.¹³⁶⁴ MÖ 72 yılında VI. Mithradates'in donanması çıkan fırtına nedeniyle hasara uğramış, VI. Mithradates'in içerisinde bulunduğu gemi ise batmak üzereyken korsan lideri Seleukos yardıma gelmiş ve VI. Mithradates'i bulunduğu durumdan kurtarmıştır.¹³⁶⁵

Roma ile Pontos arasındaki çatışmalar, Anadolu'da eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinin daha da artmasına neden olmuştur.¹³⁶⁶ Kentlere yağmalar düzenlemek, kentlerin varlıklı insanlarını esir alarak fidye talebinde bulunmak, kentlerden haraç almak, kentlerden topladıkları malları kentlerde satmak ve kentlerden esir aldıkları özgür insanları kentlerde köle olarak satarak onlar üzerinden gelir etmek gibi faaliyetler Anadolu'da eşkıyaların, haydutların ve korsanların faaliyetleri arasında bulunmaktadır.¹³⁶⁷ Ayrıca Anadolu'daki korsanların etki alanı giderek genişlemiştir. MÖ 69 yılında korsanlar, Akdeniz boyunca saldırılarını arttırmış¹³⁶⁸, İtalya kıyılarındaki Caieta, Ostia ve Misenum kentlerine saldırılar düzenlemişlerdir.¹³⁶⁹ MÖ 67 yılında P. Clodius Pulcher, korsanlar tarafından esir alınmış, daha sonra serbest bırakılmıştır.¹³⁷⁰

¹³⁵⁹Sall. *Hist.* III.2-4; Vell. II.31.3-4; De Souza, 1999: 141; Kosmetatou, 1997: 27.

¹³⁶⁰Flor. *Epit.* I.42.1-2; App. *Sic.* VI.1-2.

¹³⁶¹Sall. *Hist.* III.74-75; Liv. *per.* XCVII; Diod. *Sic.* XL.1.1; Flor. *Epit.* I.42.3; App. *Sic.* VI.2; App. *BCiv.* I.111; McGushin, 1994: 125.

¹³⁶²Liv. *per.* XCVII; App. *Sic.* VI.2; Plut. *Ant.* I.1; Schol. Bob. XCVI; Green, 1990: 655. Krş. Diod. *Sic.* XL.1; Arslan, 2003: 107, dn. 120. Ayrıca bkz. De Souza, 1999: 141.

¹³⁶³Lenski, 1999: 418.

¹³⁶⁴App. *Mith.* LXXV.

¹³⁶⁵McGing, 1986: 139.

¹³⁶⁶Gabrielsen, 2005: 400; Rauh, 1998: 263; McGing, 1986: 142-143; De Souza, 1999: 132-133; Mora, 1991: 38-41.

¹³⁶⁷App. *Mith.* XCII-XCIII; Flor. *Epit.* I.41.2-3; Plut. *Pomp.* XXIV.1-5; Str. XIV.5.2; Rauh vd., 2000: 152; Brandt, 1992: 49.

¹³⁶⁸Bkz. Lewin, 1991: 170.

¹³⁶⁹Cic. *Leg. Man.* XXXI-XXXIII; LIII-LV; Vell. II.31.2; Oros. VI.4.1; Flor. *Epit.* I.41.6; Plut. *Pomp.* XXIV.1-XXV.1; Cass. Dio XXXVI.20.1-23.2; Ormerod, 1924: 223; Rauh, 1998: 267; Rauh, 2003: 196; Meijer, 1986: 193; Rodgers, 1937: 426.

¹³⁷⁰App *B Civ.* II.23; Cass. Dio XXXVI.17.3; Sherwin-White, 2006: 259.

Aynı yıl Aulus Gabinius, Akdeniz boyunca faaliyet gösteren korsanların faaliyetlerini sonlandırmak amacıyla “*Lex Gabinia*” adlı bir yasa hazırlamıştır.¹³⁷¹ Yasanın kabul edilmesiyle birlikte Pompeius Magnus, sınırsız yetkilerle eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerine son verilmesi amacıyla komutan olarak atanmıştır.¹³⁷² Pompeius Magnus, komutan olarak atandıktan sonra korsanlara karşı gerçekleştireceği savaş için hazırlıklarda bulunmuştur.¹³⁷³ Pompeius Magnus, Akdeniz boyunca faaliyet gösteren korsanları kısa zaman içerisinde mağlup etmiştir.¹³⁷⁴ Daha sonra Pompeius Magnus, Atina ve Rodos’a ordusu geldikten sonra Kilikia bölgesine doğru harekete geçmiştir.¹³⁷⁵ Pompeius Magnus, Korakesion’da üslerine sığınan korsanları mağlup etmeyi başarmış, onlara ait pek çok gemiyi ele geçirmiştir.¹³⁷⁶ Savaş sürecinde korsanlara en büyük destek, Kilikia civarında faaliyet gösteren eşkıyalar ve haydutlardan gelmiştir. Bu savaş haricinde Pompeius Magnus, Anadolu’daki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık hareketlerini anlaşıma yoluna giderek sona erdirmiştir. Örneğin, Kilikia’da korsanlık faaliyetleri ile uğraşmış olan korsan lideri Tarkondimotos, daha sonra Pompeius Magnus’un bölgedeki müttefiki konumuna yükselmiştir.¹³⁷⁷ Pompeius Magnus, bölgede geriye kalan eşkıyaları, haydutları ve korsanları Pompeiopolis (Taşköprü), Mallus ve Dyme kentlerine yerleştirerek onları denetim altında tutmayı hedeflemiştir.¹³⁷⁸ Böylece Pompeius Magnus, kısa süre içerisinde Anadolu’daki organize bir şekilde faaliyet gösteren eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık hareketlerini ortadan kaldırmıştır. Fakat bölgede eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri, dağınık bir şekilde devam

¹³⁷¹Cic. *Leg. Man.* XLIV; LII-LIII; LVI; LIX; LXVII; *Liv. per.* XCIX; *Sall. Hist.* V.16-20; *Plut. Pomp.* XXV.2-XXVI.4; *Flor. Epit.* I.41.7; *Vell.* II.31.2-32.2; *Ascon.* LXXII; *Val. Max.* VIII.15.9; *App. Mith.* XCIV; *Cass. Dio XXXVI.*23.3-37.2; *Wiseman,* 2006: 333; *Sherwin-White,* 1984: 187; *Jameson,* 1970: 539; *Girardet,* 2001: 154; *Davison,* 1930: 224; *Ward,* 1969: 8; *Loader,* 1940: 134.

¹³⁷²*Plut. Pomp.* XXV.2; *Liv. per.* XCIX; *Cic. Leg. Man.* XXII.63, *App. Mith.* XCIV.

¹³⁷³*Cic. Leg. Man.* XXXIV-XXXV; *Plut. Luc.* XXXVII.6; *Plut. Pomp.* XXVI.5; *Flor. Epit.* I.41.7-10; *App. Mith.* XCIV-XCV; *Vell.* II.32.4.

¹³⁷⁴*Cic. Leg. Man.* XXXIII-XXXIV; *Cic. Flac.* XXX; *Liv. per.* XCIX; *Caes. B Civ.* III.104.3; *Plut. Pomp.* XXVI.6-7; *App. Mith.* XCV; *App. B Civ.* II.1; *Cass. Dio XXXVI.*37.3-5; *Eutr.* VI.12.1; *Vir. ill.* LXXVII.5; *Luc.* II.576-578; VIII.256-258; *Sherwin-White,* 2006: 250. M. Terentius Varro, Akdeniz boyunca korsanlara karşı yürütülen savaşta yardımları dolayısıyla Pompeius Magnus tarafından ödüllendirilmiştir. *Plin HN* III.701; VII.115; XVI.7; XVIII.307; *Griffin,* 2006: 702.

¹³⁷⁵*Plut. Pomp.* XXVII.4-7; *Green,* 1990: 642.

¹³⁷⁶*Str.* XIV.3.3; *Plut. Pomp.* XXVIII.1-3; *XLV.*2-3; *App. Mith.* XCVI; *Vell.* II.32.4; *Flor. Epit.* I.41.12-14; *Plin. HN* VII.93; VII.97; *Malal. chron.* CCXI; *Anth. Pal.* II.398-406; *Ormerod,* 1924: 238-239; *Rauh,* 1998: 267; *Rauh vd.,* 2000: 153; *Magie,* 1950: 300; *Van Ooteghem,* 1954: 177; *Green,* 1990: 657; *Sherwin-White,* 2006: 250; *Rauh,* 2003: 199.

¹³⁷⁷*De Souza,* 1999: 176.

¹³⁷⁸*Str.* XIV.3.3; XIV.5.8; *Plut. Pomp.* XXVIII.4-7; *LXXXIII.*3; *App. Mith.* XCVI; *Flor. Epit.* I.41.14; *Cass. Dio XXXVI.*37.5-6; *Vell.* II.32.5-6; *Luc.* I.346; II.579; *Mela* I.71; *Lewin,* 1991: 170.

etmiştir. Ayrıca bölgedeki topluluklar, MS 1. yüzyılın sonlarına kadar Roma'ya karşı direnişlerini sürdürmüşlerdir.¹³⁷⁹

Pompeius Magnus'un seferinden sonra Anadolu'da eşkıyaların, haydutların ve korsanların üs olarak edindiği belli başlı direniş noktaları bulunmaktaydı. MÖ 51 yılında M. Tullius Cicero, Kilikia Eyaleti'ne vali olarak atanmıştır.¹³⁸⁰ M. Tullius Cicero, bölgede var olan eşkıyalık ve haydutluk faaliyetlerine karşı harekete geçmiştir. M. Tullius Cicero'nun seferi başarılı olmuş, bölgedeki eşkıyaların ve haydutların üsleri ve yerleşim merkezleri yıkılmış, sefer sırasında birçok eşkıya ve haydut öldürülmüş, ele geçirilen eşkıyalar ve haydutlar ise esir olarak alınmıştır.¹³⁸¹ M. Tullius Cicero, Kibystra bölgesine ordusunu çekmiş ve bölgedeki eşkıyaların ve haydutların yol bağlantıları kesmeye çalışmıştır.¹³⁸² M. Tullius Cicero, Amanos'ların kuzeyindeki eşkıyalar ve haydutlar üzerine bir sefer düzenlemiştir. M. Tullius Cicero, bölgede eşkıyaların ve haydutların yerleştiği Pindenissum kentini kuşatma altına almıştır. Pindenissum kentindeki eşkıyaların ve haydutların ve direnişlerine rağmen kent, M. Tullius Cicero tarafından ele geçirilmiştir.¹³⁸³ M. Tullius Cicero'nun seferlerine rağmen bölgedeki eşkıyalık ve haydutluk faaliyetleri, dağınık bir şekilde devam etmiştir.¹³⁸⁴

MÖ 40 yılında Marcus Antonius ve Octavianus arasında Brundisium'da yapılan uzlaşmayla yönetim paylaştırılmıştır.¹³⁸⁵ Marcus Antonius, Anadolu'ya geldikten sonra düzenlemelerde bulunmuştur.¹³⁸⁶ MÖ 38 yılında Marcus Antonius'un bölgedeki düzenlemelerine göre, Roma'nın eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri ile uğraştığı ve düzenli bir denetim sağlayamadığı Pisidia ve Lykaonia'nın bir bölümü Galatia kralı Amyntas'a bırakılmıştır. Lykaonia'nın Kilikia Trakheia'ya kadar olan kesimi Zeno'nun oğlu Polemon'a bırakılmıştır.¹³⁸⁷ Kilikia Trakheia, Kleopatra'ya

¹³⁷⁹Shaw, 1990: 221.

¹³⁸⁰Tozan, 2016: 110. M. Tullius Cicero'nun Kilikia valiliği hakkında bkz. Cic. Fam. XIII.12.1; XIII.16.2; XIII.67.1; Cic. *Deiot.* XXVIII; Cic. *Phil.* XI.34; Plut. *Cic.* XXXVI.1-5; *Vir. ill.* LXXXI.3; Quint. *Inst.* XII.1.16; Sen. *Suas.* VI.11.

¹³⁸¹Shaw, 1990: 223-225.

¹³⁸²Shaw, 1990: 225-226.

¹³⁸³Cic. *Att.* V.20.1-5; VI.1.9; Cic. *Fam.* II.10.3; XIV.4.10; Plut. *Cic.* XXXVI.4.

¹³⁸⁴Cic. *Att.* VI.4.1.

¹³⁸⁵Liv. *per.* CXXVII; Plut. *Ant.* XXX.6-XXXI.4; Vell. II.76.3; II.86.3; App. *B Civ.* V.59-65; Cass. Dio XLVIII.28.4-30.3; XLVIII.37.2-3; L.26.1; Tac. *Ann.* I.10; CIL 10.5159; Pelling, 2006: 17.

¹³⁸⁶Bkz. Kevser Taşdöner, "Romalı Triumvir Marcus Antonius'un Anadolu'da Siyasi Düzenlemeleri", *TAD*, 31/51, 2012, 209-236.

¹³⁸⁷Syme, 1986: 160-161.

bırakılmıştır.¹³⁸⁸ Olba (Silifke), haydut lideri Zenopharus'un kızı Aba'ya bırakılmıştır. Amanos dağına sınırı olan bölge ise Tarkondimotos'a bırakılmıştır.¹³⁸⁹

MÖ 36 yılında Marcus Antonius, bölgedeki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerini önlemek amacıyla yeni bir düzenleme yaparak Lykaonia, Pamphylia ve Isauria bölgelerini Amyntas'ın egemenliğine bırakmıştır.¹³⁹⁰ MÖ 32 yılında Amyntas, Kremna kentini ele geçirmiştir.¹³⁹¹ Ardından Amyntas, egemenliğine bırakılmış olan Pisidia ve civarını ele geçirmiştir.¹³⁹² MÖ 31 yılında Marcus Antonius hayatını kaybettikten¹³⁹³ sonra Octavianus, Amyntas'ın krallığını onaylamıştır. Hatta Octavianus, Dağlık Kilikia bölgesini Amyntas'ın egemenliğine bırakmıştır.¹³⁹⁴ Amyntas egemenlik alanını genişlettikten sonra eşkıyalık ve haydutluk faaliyetleri ile uğraşan Homonadeis adlı yerleşimde yaşayan halk ile mücadele etmiştir.¹³⁹⁵ Sonuç olarak Marcus Antonius, bölgedeki eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetlerinin dizginlenmesi için bölgenin yönetimini Roma'ya bağlı olan vasal güçlere bırakarak sorunu çözme yoluna gitmiştir.

¹³⁸⁸App. *B Civ.* V.75; Levick, 1967: 56; Lewin, 1991: 170-171.

¹³⁸⁹Kaya, 2005: 19 dn. 35.

¹³⁹⁰Mitchell, 1994: 104.

¹³⁹¹Str. XII.6.5; Mitchell, 1994: 104.

¹³⁹²Mitchell, 1994: 101; Levick, 1967: 25

¹³⁹³Liv. *per.* CXXXIII; Plut. *Ant.* LXXVI.4-LXXVII.7; Suet. *Aug.* XVII.4; Cass. Dio LI.10.5-9; Oros. VI.19.17; *Vir. ill.* LXXXV.5; Sen. *Ben.* VI.3.1; Cassiod. *Chr.* 724; Prop. III.9.56; Pelling, 2006: 63.

¹³⁹⁴Levick, 1967: 27; Lewin, 1991: 171.

¹³⁹⁵Str. XII.6.3-5; Çelgin, 1997: 96; Lenski, 1999: 419; Mitchell, 1995: 43. Amyntas, eşkıyalık ve haydutluk faaliyetleriyle uğraşan Homonadeis yerleşiminde yaşayan halkla uzun yıllar boyunca mücadele etmiştir. Amyntas, Homonadeis yerleşiminde yaşayan halk ile giriştiği bir mücadelede hayatını kaybetmiştir. Str. XII.6.3; Tac. *Ann.* III.48; Plin. *HN* V.94.

SONUÇ

Albert Camus, isyancıyı “*hayır*” diyen kimse olarak tanımlamıştır.¹³⁹⁶ Buradan hareketle iki temel sorunun cevaplanması gerekmektedir. Kaynaklarımızda isyanı tanımlayan tek bir kelime mi bulunmaktadır? Bu isyancılar kimlerdir? Antik Yunanca ve Latince kaynaklarımızda isyanı niteleyen kelimeler oldukça fazladır. Hellenistik dönemde isyan eden kesim ise yalnızca tek bir profili yansıtmamaktadır. Soylular, kentliler, yerel topluluklar, haydutlar, korsanlar çeşitli taleplerle isyan hareketi başlatmışlardır. İsyancılar, Hellenistik dönemde sadece “*hayır*” diyen kimseler değil kendi çıkarlarına göre hareket eden ve pragmatik bir yaklaşım ortaya koyan bireyler veya topluluklardır.

Hellenistik Çağ, dengelerin sürekli olarak değiştiği ve kargaşanın yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu kargaşa ortamının yarattığı fırsat, isyan hareketlerine zemin hazırlamıştır. İsyan hareketinin başarılı olması, isyancılar elde etmek istedikleri şeylere ulaşmasını anlamını taşımıştır. İsyan hareketinin başarısız olması sonucunda ise isyancılar cezalandırılmıştır. Hellenistik dönemde isyancıların affedildiği birtakım gelişmeler de bulunmaktadır. Bununla birlikte Hellenistik dönemin yapısını tamamen değiştirecek nitelikte bir isyan hareketi göze çarpmamaktadır. Bunun sebebini Hellenistik dönemin siyasi yapısında aramak daha doğru olur. Buradan hareketle siyasi yapının toplumlar üzerindeki dönüştürücü etkilerinin tespit edilerek isyan çalışmalarında kullanılabilir olmasının sağlanması hedeflenmiştir. İstikrarsız yönetimler ve Anadolu’da tek bir merkezi yapı altında örgütlenmenin olmaması, isyan hareketlerinin yerelleşmesini sağlamıştır. Roma, egemenlik politikası gereği, Anadolu’daki gelişmelerle ilgilenmiş, fakat Roma toplumunda Anadolu’daki isyan hareketleri tam anlamıyla karşılık bulmamıştır. Hellenistik kralların Roma ile karşılaştırıldığında zayıflıkları ve despotlukları göze çarpmaktadır.¹³⁹⁷ Hellenistik dönemde Anadolu’da vergilerin toplanmasında adaletsizlik, eyaletlerde egemenlik kurmak isteyen vâris satraplar, kırsalda haydutlar, korsanlar ve isyana eğilimli fakat özgürlüklerini kazanmaktan aciz halklar karşımıza çıkmaktadır.¹³⁹⁸

¹³⁹⁶ Camus, 1951: 25.

¹³⁹⁷ Ergin, 2013: 24.

¹³⁹⁸ Ergin, 2013: 25.

Hellenistik çağda değişik taleplerle ortaya çıkan isyan hareketleri karşımıza çıkmaktadır. Bu çağda iktidarı ele geçirebilmek için yaşanan mücadeleler ve iktidara karşı girişilen isyan hareketleri görülmektedir. Orduda ortaya çıkan isyan hareketleri karşımıza çıkmaktadır. Özellikle publicanusların ve valilerin kötü yönetimleri ve sömürüleri Anadolu'daki halkların gözündeki Roma imajını oldukça sarsmıştır. Bunun sonucunda ekonomik kaynaklı isyan hareketleri ortaya çıkmıştır. Fakat bu dönemde Anadolu'da ortaya çıkan köle ayaklanmalarını tespit edememekteyiz. Örneğin Aristonikos ayaklanmasına birçok köle katılmıştır. Fakat isyanın kökeninde köle ideolojisine ait bir temel bulunmamaktadır. Aristonikos'un köleler ve alt sınıfları etrafında toplayıp onları bir araç olarak kullanmıştır. Hellenistik çağda Anadolu'da kitlesel olarak çıkan din kaynaklı ayaklanmalar görülmemektedir. Buradaki tek istisna, II. Demetrios döneminde (MÖ 145-125) Antiokheia'da gerçekleşen bir Yahudi ayaklanmasına çalışmada yer verilmesidir. Tüm bunlar tematik bir yaklaşımın ortaya konulmasını olanaksızlaştırmıştır.

Galatlar'ın Anadolu'ya gelmeleri ve bunun sonucunda bölgede yerleşmeleri, Anadolu açısından kargaşanın oluşmasına yol açmıştır. Galatlar'ın Anadolu'da yarattığı terör ortamı, Anadolu'da merkezi bir iktidarın olmaması ve otorite boşluğundan kaynaklanan bir isyan hareketleri bütünüdür. Galat kabileleri, kura yöntemi ile yağma yapacakları ve vergi toplamak istedikleri bölgeleri belirlemişlerdir. Galatlar'ın Anadolu'da gerçekleştirdikleri istila hareketleri, kent ve kırsalda yaşayan halkların büyük oranda etkilenmelerine yol açmıştır. Galatlar'ın Anadolu'da gerçekleştirdikleri istila hareketleri, Anadolu'da kent ve kırsalda büyük tahribatlara yol açmıştır. Galatlar'ın Anadolu'da oluşturmuş olduğu "terör" ortamının kontrol altına alınması düşüncesi belirlemiştir. Buradan hareketle Galatlar'ın, haydutların ve korsanların faaliyetlerinin "terörizm" çalışmalarına temel oluşturması hedeflenmiştir

Roma'nın VI. Mithradates ile Anadolu'da giriştiği mücadeleler, isyan hareketlerine ivme kazandırmıştır. Anadolu'daki kentler, tarafların durumuna göre pozisyon belirlemişlerdir. VI. Mithradates, kentlere Anadolu'nun bağımsızlığını sağlamaya çalıştığını aktararak propagandasını iyi bir şekilde yürütebilmiştir. Bu nedenle Roma'ya bağlılığını sunan kentler birer birer VI. Mithradates'in tarafına geçerek Roma'ya karşı direnişlerini başlatmışlardır. Çünkü publicanusların ve valilerin

kötü yönetimleri ve sömürüleri Anadolu'daki halkların gözündeki Roma imajını oldukça sarsmıştır. VI. Mithradates'in başarıları karşısında kentlerin Roma desteğini kaybetmeleri, başka bir güce ihtiyaç duymalarını gerektirmiştir. Kentlerin desteğe ihtiyaç duymadan Roma ya da Pontos gücüne karşı gelip başarı kazanmaları mümkün değildi. Böylece kentler, kendi çıkarlarını gözeterek taraflarını seçme yoluna gitme ihtiyacını hissetmişlerdir. Böylece hem Roma'nın politikası hem de VI. Mithradates'in politikası, kendilerine karşı girişilen isyan hareketlerini cezalandırmak, kendilerini destekleyen tarafları ise ödüllendirmek olmuştur.

Hellenistik dönem, sürekli değişen dengelerin ve kargaşanın hâkim olduğu bir dönemdi. Hellenistik dönemde gerçekleştirilen siyasetin başlıca merkezini kentler oluşturmuştur. Kentlerin özgürlüğü meselesi, savaş nedeni olarak ortaya çıkan bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle "*Yunan kentlerinin özgürlüğü*" politikası politik bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Krallar arasında yaşanan savaşlar ve mücadeleler, kentleri olumsuz yönde etkileyen gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Yaşanan mücadeleler sırasında kentler pozisyonlarını belirleme gereksiniminde olmuşlardır. Mücadeleden galip gelen taraflar ise kentlerin pozisyonlarına göre hareket etmiş ve bu durumu göz önünde bulundurarak düzenlemelerde bulunmuştur. Başka bir güç tarafından ele geçirilen kentler, uygun bir zamanı bulduğunda isyan ederek özgürlüklerini kazanma eğiliminde olmuşlardır. Başka bir gücün egemenliği altında bulunan kentlerin yaşanan memnuniyetsizliklerden dolayı isyan hareketlerine giriştiği görülmektedir. Kentler, yönetimde bulunan kişileri de görevlerinden uzaklaştırmak eğiliminde olmuşlardır. Galatlar'ın Anadolu'da gerçekleştirdikleri istilalar sonucunda kentler, direnişe geçmek durumunda kalmışlardır. Kentlerde Galatlar'a karşı direnişe liderlik eden bir takım kişiler ortaya çıkmıştır.

Romalı publicanusların, valilerin ve magistratusların birçoğu daha çok servet edinebilmek amacıyla Anadolu'daki halkları sömürme politikasını izlemiştir. Yağma ve sömürü politikalarına maruz bırakılan Anadolu'daki halklar ve kentler, bireysel veya kamusal borçlarını ödeyebilmek için Romalı zengin kimselerden borç almak durumunda kalmıştır. Romalı yöneticilerin talep ettikleri tutar, Romalı zenginlerden alınan meblağlarla ödenmeye çalışılmıştır. Böylece Anadolu'daki halklar, bir döngünün içerisinde sömürülmeye devam etmiştir. Anadolu'daki halklar, borçlarını ödeyemeyecek

duruma geldiğinde şiddete maruz bırakılmışlar veya hapis cezası almışlardır. Hatta borcunu ödeyemeyen insanlar, köle statüsüne düşerek özgürlüklerini kaybetmiştir. Tüm bu yaşanan gelişmeler, Anadolu'daki halkların ekonomik olarak zayıflatılmasına ve bunun sonucunda gerçekleşen tepkiler ve isyanlara neden olmuştur.

Anadolu'da Hellenistik dönemde merkezi denetimden uzak olan bölgelerde bir tepki niteliğinde eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri karşımıza çıkmaktadır. Eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık, otoritenin tartışılır hale geldiği ve iktidarın dikkatinin başka yerlere kaydığı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Eşkıyalık, haydutluk ve korsanlık faaliyetleri, kırsalın insanlara oluşturduğu şartların doğal bir sonucudur. Kırsalda merkezi otoritenin yoksunluğu, eşkıyalara, haydutlara ve korsanlara geniş bir alan yaratmıştır. Merkezi otoritenin baskın olduğu kentler ile kırsal arasında bir ayrım oluşmuştur. Bu ayrım, kırsalın özündeki niteliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Fakat kent ve kırsal arasındaki ayrım, eşkıyaların, haydutların ve korsanların kentlere ihtiyaçları olma durumu beraberinde getirmiştir. Çünkü eşkıyalar, haydutlar ve korsanlar, faaliyetlerini gerçekleştirmek ya da yağmaladıkları eşyaları satmak için kentlere ihtiyaç duymuşlardır. Kralların egemenlik alanlarını genişletmek amacıyla birbirleriyle giriştikleri savaşlar ve özgür kentlere yaptıkları müdahalelerin yanı sıra korsanların ve haydutların yürüttükleri yağmacı faaliyetler kentlerin kötü durumlara düşmelerine yol açmıştır. Anadolu'daki kentler ise bu çekişmelerden ve haydutluk faaliyetlerinden vatandaşlarını korumak ve zarar görmemek amacıyla diplomatik girişimlerde bulunmuşlardır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Ael. NA (=Aelian, *De Natura Animalium*). Kullanılan Metin ve Çeviri: Aelian, *On Animals I-III*, çev. A. F. Scholfield, Cambridge, 1979.

Ael. VH (= Aelian, *Varia Historia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Historical Miscellany*, çev. N. G. Wilson, Cambridge, 1997.

Amm. Marc. (=Ammianus Marcellinus, *Rest Gestae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History*, çev. J. C. Raife, Harvard University Press, Cambridge, 1939-1950.

Ampel. (=Lucius Ampelius, *Liber Memorialis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucii Ampelii Liber Memorialis*, Ed. E. Assmann. 1935.

Anth. Pal. (=Anthologia Palatina). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Greek Anthology*, çev. W. R. Paton, London, William Heinemann Ltd, 1917.

App. B Civ. (=Appianos, *Bella civilia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Civil Wars*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. Hann. (= Appianos, *Hannibalica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Hannibalic Wars*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. Hisp. (=Appianos, *Hispanica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Spanish Wars*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. Ill. (=Appianos, *Illyrica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Illyrian Wars*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. Mac. (=Appianos, *Macedonica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Macedonian Affairs*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. Mith. (=Appianos, *Mithridatica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Mithradatic Wars*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. Sic. (=Appianos, *Sicilica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sicily and the Other Islands (Fragments)*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

App. *Syr.* (=Appianos, *Syrica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Syrian Wars*, çev. H. White, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

Arnob. (=Arnobius, *Adversus Gentes*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Adversus Nationes*, Ed. B. Amata, Roma, 2000.

Arr. *Anab.* (=Arrianus, *Anabasis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Anabasis of Alexander*, çev. P. A. Brunt -I. Robson, Cambridge, 1983.

Arr. *fr.*(= Arrianus, *Bithynicorum fragmenta*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *TA META ALEXANAPON, in Flavii Arriani quae exstant omnia*, vol. II, Ed. A. Roos, rev. G. Wirth, Leipzig, 1967.

Ascon. (=Asconius, *Q. Asconius Pedianus, Orationum Ciceronis Quinque Enarratio*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *A Historical Commentary on Asconius*, B. A. Marshall. Columbia, 1985.

Ath. (=Athenaios, *Deipnosophisticarum Epitome*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Deipnosophistis*, çev. C. B. Gulick, Cambridge, 1928.

Aug. *Civ.* (=Augustinus, *De Civitate Dei*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *City of God (Nicene and Post-Nicene Fathers 112)*, ed. P. Schaff, Massachusetts, 1995.

Caes. *B Alex.* (=Caesar, *De bello Alexandrino*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Alexandrian, African and Spanish Wars*, çev. A. G. Way. Cambridge, 1955.

Caes. *B Civ.* (=Caesar, *Bellum Civile*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Civil Wars*, çev. A. G. Peskett, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Callim. Fr. (=Callimachus, *Aetia*). Kullanılan Metin: *Aetia*, (Çevrimiçi), <http://dcc.dickinson.edu/callimachus-aetia/book-4/lock-berenice> , 10.08.2019.

Cass. Dio (=Cassius Dio, *Rhomaika*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History*, çev. E. Cary, Cambridge, 1927.

Cassiod. *Chr.* (=Cassiodorus, *Chronica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Die Chronik des Cassiodorus Senator*, Ed. T. Mommsen, Leipzig, 1861.

Catull. (=Catullus). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Catullus*, çev. F. W. Cornish, Cambridge, 1988.

Chron. pasch. (=Chronicon Pascale). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Chronicon Pascale*, Ed. L. A. Dindorf. Bonn, 1831.

Cic. Acad. (=Cicero, *Academica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Academics*, çev. H. Rackham, Harvard University Press, Cambridge, 1933.

Cic. Amic. (=Cicero, *de Amicitia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On Friendship*, çev. W. A. Falconer, Harvard University Press, Cambridge, 1923.

Cic. Arch. (=Cicero, *Oratio pro Archia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Archia*, çev. N. H. Watts, Harvard University Press, Cambridge, 1923.

Cic. Att. (=Cicero, *Epistulae ad Atticum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Letters to Atticus*, çev. D. R. S. Bailey, Harvard University Press, Cambridge, 1999.

Cic. Balb. (=Cicero, *Oratio pro Balbo*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Oratio pro Balbo*, çev. R. Gardner, London- New York, 1958.

Cic. Brut. (=Cicero, *Brutus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Brutus*, çev. G.L. Hendrickson, London, 1971.

Cic. De or. (=Cicero, *de Oratore*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Oratore*, çev. H. Rackham, London-New York, 1959-1960.

Cic. Deiot. (=Cicero, *Oratio pro rege Deiotaro*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Rege Deiotaro*, çev. N. H. Watts, Harvard University Press, Cambridge, 1931.

Cic. Div. (=Cicero, *De divinatione ad M. Brutum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Divinatione ad M. Brutum*, çev. W. A. Falconer, London-New York, 1964.

Cic. Div. Caec. (=Cicero, *Oratio (Divinatio) in Q. Caecilius*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Against Caecilius*, çev. L. H. G. Greenwood, Harvard University Press, Cambridge, 1928.

Cic. *Dom.* (=Cicero, *Oratio de Domo sua da pontifices*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speech Concerning His House Delivered before the College of Pontiffs*, çev. N.H. Watts. London-New York, 1923.

Cic. *Fam.* (=Cicero, *Epistulae ad Familiares*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Letters to Friends*, çev. D. R. S. Bailey, Harvard University Press, Cambridge, 1999.

Cic. *Flac.* (=Cicero, *Oratio pro L. Flacco*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Flacco*, çev. C. MacDonald, Harvard University Press, Cambridge, 1976.

Cic. *Font.* (=Cicero, *Oratio pro M. Fonteio*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speeches*, çev. N. H. Watts, London-New York, 1931.

Cic. *Har. resp.* (=Cicero, *Oratio de Haruspicum Responsis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Haruspicum Responsis*, çev. N. H. Watts, Harvard University Press, Cambridge, 1923.

Cic. *Leg.* (=Cicero, *De Legibus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Laws*, çev. C. W. Keyes, Harvard University Press, Cambridge, 1928.

Cic. *Leg. agr.* (=Cicero, *De lege agraria*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Three Speeches on the Agrarian Law*, çev. J. H. Freese, Cambridge, 1930.

Cic. *Leg. Man.* (=Cicero, *Pro Manilia or Oratio de Imperio Cn. Pompei*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Lege Manilia*, çev. H. G. Hodge, Harvard University Press, Cambridge, 1927.

Cic. *Mil.* (=Cicero, *Oratio pro T. Milone*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speech on Behalf of Titus Annius Milo*, çev. N. H. Watts, London-New York, 1992.

Cic. *Mur.* (=Cicero, *Oratio pro L. Murena*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Murena*, çev. C. MacDonald, Harvard University Press, Cambridge, 1976.

Cic. *Nat. D.* (=Cicero, *de Natura Deorum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Nature of the Gods*, çev. H. Rackham, Harvard University Press, Cambridge, 1933.

Cic. *Off.* (=Cicero, *De Officiis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On Duties*, çev. W. Miller, Harvard University Press, Cambridge, 1913.

Cic. *Phil.* (=Cicero, *Orationes Philippicae in M. Antonium*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Philippics*, çev. W. C. A. Ker, Harvard University Press, Cambridge, 1926.

Cic. *Planc.* (=Cicero, *Pro Cn. Plancio*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pro Cn. Plancio*, çev. H. N. Watts, London-New York, 1923.

Cic. *Rab. Post.* (=Cicero, *Pro C. Rabirio Postumo Oratio*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speech on Behalf of Gaius Rabirius Postumus*, çev. N. H. Watts, London-New York, 1931.

Cic. *Rep.* (=Cicero, *De Re Publica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Republic*, çev. C. W. Keyes, Harvard University Press, Cambridge, 1928.

Cic. *Rhet. Her.* (=Cicero, *Rhetorica ad Herennium*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Rhetorica ad Herennium*, çev. H. Caplan, Harvard University Press, Cambridge, 1954.

Cic. *Sen.* (=Cicero, *de Senectute*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Senectute*, çev. W.A. Falconer, London-New York, 1923.

Cic. *Sest.* (=Cicero, *Oratio pro P. Sestio*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speeches, pro Sestio and in Vatinius*, çev. R. Gardner, London-New York, 1968.

Cic. *Tusc.* (=Cicero, *Tusculanarum Disputationum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Tusculan Disputations*, çev. J. E. King, Harvard University Press, Cambridge, 1927.

Cic. *Verr.* (=Cicero, *In Verrem*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Against Verres*, çev. L. H. G. Greenwood, Harvard University Press, Cambridge, 1928.

Clem. Al. (=Clemens Alexandrinus, *Stromata*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Stromata, Buch I-VI*, çev. J.C. Hinrichs, Leipzig, 1906.

Curt. (=Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The History of Alexander*, çev. J. Yardley, London- New York, 1984.

Dan (=Daniel). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Book of Daniel*, Ed. J. Moffatt, New York, 1905.

Diod. Sic. (=Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historike*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*, çev. R.M. Geer, London, 1947.

Diog. Laert. (=Diogenes Laertios). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*, çev. C. Şentuna, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.

Enn. Ann. (=Ennius, *Annales*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals of Q. Ennius*, çev. O. Skutsch, Oxford, 1985.

Euseb. chron. (=Eusebios, *Chronicorum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Chronicorum (Liber Prior)*, Ed. A.Schoene, Berlin, 1875.

Eutr. (=Eutropius, *Breviarium ab urbe condita*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roma Tarihinin Özeti*, çev. Ç. Menzilioğlu, İstanbul, 2007.

Exc. Barb. (=Eusebios, *Excerpta Latina Barbari*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Chronicorum (Appendix VI)*, Ed. A.Schoene, Berlin, 1875.

Fest. (=Rufius Festus, *The Breviarium of Festus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Breviarium of Festus*, çev. J.W. Eadie, London, 1967.

Flor. Epit. (=Annius Florus, *L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCC Libri II*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epitome of the Roman History*, çev. E.S. Forster, Cambridge, 1929.

Frontin. Str. (=Sextus Iulius Frontinus, *Strategematon*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Strategems*, çev. C.E. Bennett- M.B. McElwain, Harvard University Press, Cambridge, 1925.

Gell. NA (=Aulus Gellius, *Noctae Atticae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Attic Nights*, çev. J.C. Raife, Cambridge, 1927.

Gran. Lic. (=Granius Licinianus, *Annales*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Grani Liciniani Quae Supersunt*, Ed. M. Flemisch, Leipzig, 1904.

Hdn. (=Herodianus, *Ab Excessu Divi Marci*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *History of the Empire*, çev. C. R. Whittaker, Harvard University Press, Cambridge, 1969.

- Hdt. (=Herodotos, *Historiae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Tarih*, çev. M. Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017.
- Hieron. *chron.* (=Eusebios-Hieronymos, *Chronicon*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Chronicon*, Ed. R. Helm, Berlin, 1926.
- Isid. Char. (=Isidoros Charaxes, *Stathmoi Parthikoi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Parthian Stations by Isidore of Charax*, çev. W.H. Schoff, Philadelphia, 1914.
- Joseph. *Ant. Iud.* (=Flavius Iosephus, *Historicus Antiquitates Iudaicae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Jewish Antiquities*, çev. H. St. J. Thackeray, Harvard University Press, Cambridge, 1930.
- Joseph. *Bl.* (=Flavius Iosephus, *Bellum Iudaicum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Jewish War*, çev. H. St. J. Thackeray, Harvard University Press, Cambridge, 1927.
- Julian. *Caes.* (=Julian, *Caesares*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Caesars*, çev. W.C. Wright, Harvard University Press, Cambridge, 1913.
- Julian. *Mis.* (=Julian, *Misopogon*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Misopogon*, çev. W. C. Wright, Harvard University Press, Cambridge, 1913.
- Julian. *Or.* (=Julian, *Orations*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Orations 1-5*, çev. W.C. Wright, Harvard University Press, Cambridge, 1913.
- Just. *Epit.* (=Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, çev. S. Watson, London, 1853.
- Justin. *Dig.* (=Justinianus, *Digesta*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Digest of Justinian I-IV*, çev. Alan Watson, Philadelphia, 1998.
- Juv. (=Iunius D. Iuvenalis, *Saturae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Yergiler-Saturae*, çev. Ç. Dürüşken, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.
- Lib. *Or.* (=Libanius, *Orationes*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Selected Orations I-II*, çev. A. F. Norman, Harvard University Press, Cambridge, 1969-1977.

Liv. (=Livius, *Ab Urbe Condita*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *History of Rome: Summaries, Fragments, Iulius Obsequens*, çev. A.C. Schlesinger, London, 1959.

Liv. *per.* (=Livius, *Ab urbe condita librorum periochae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *History of Rome*, çev. B. O. Foster, Harvard University Press, Cambridge, 1919-1959.

Luc. (=Lucanus, *Bellum civile*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Civil War*, çev. J. D. Duff, Harvard University Press, Cambridge, 1928.

Lucian, *Hist. conscr.* (=Lucian Samosathenus, *Historia Quomodo Conscribenda*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *How to Write History*, çev. K. Kilburn, Cambridge, 1959.

Lucian, *Icar.* (=Lucian Samosathenus, *Icaromenippus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Icaromenippus or the Sky Man*, çev. A. M. Harmon, Harvard University Press, Cambridge, 1915.

Lucian, *Ind.* (=Lucian Samosathenus, *Adversus Indoctum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Ignorant Book-collector*, çev. A.M. Harmon, 1921.

Lucian, *Laps.* (=Lucian Samosathenus, *pro Lapsu inter Salutandum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *A Slip of the Tongue in Greeting*, çev. K. Kilburn, Cambridge, 1959.

Lucian, *Macr.* (=Lucianus Samosathenus, *Macrobii*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Macrobii*, çev. A.M. Harmon, London, 1913.

Lucian, *Salt.* (=Lucian Samosathenus, *de Saltatione*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Dance*, çev. A.M. Harmon, Cambridge, 1936.

Lucian, *Syr. D.* (=Lucian Samosathenus, *de Syria Dea*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Syrian Goddess*, çev. H.A. Strong, London, 1913.

Lucian, *Zeux.* (=Lucian Samosathenus, *Zeuxis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Zeuxis or Antiochus*, çev. K. Kilburn, Cambridge, 1959.

Lucil. (=Lucilius, *Saturae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucilius (Remains of Old Latin 3)*, çev. E. H. Warmington, Harvard University Press, Cambridge, 1938.

1 Macc. Kullanılan Metin ve Çeviri: *The First Book of Maccabees*, Ed. W. Fairweather – J. Sutherland, Cambridge, 1908.

2 Macc. Kullanılan Metin ve Çeviri: https://ebible.org/pdf/eng-kjv/eng-kjv_2MA.pdf , (Çevrimiçi), 16.12.2019.

Malal. *chron.* (=Ioannes Malalas, *Chronographia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Chronographia*, Ed. L. Dindorf, Corpus Scriptorum Byzantinae Historiae, Bonn, 1831.

Marm. Par. (=Marmor Parium). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Marmor Parium, The Parian Marble*, çev. G. Newing, Ashmolean Museum, Oxford University.

Mela (=Pomponius Mela, *De Chorographia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pomponius Mela's Description of the World*, çev. F. E. Romer, Ann Arbor, 1998.

Memn. (=Memnon). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Herakleia Pontike Tarihi (ΠΕΡΙ ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ)*, çev. M. Arslan, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Min. Fel. (=Minucius Felix, *Octavius*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Octavius*, çev. G.H. Rendall, Harvard University Press, Cambridge, 1977.

Movses. (=Movses Khonenats'i). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The History of Armenians*, çev. R.W. Thomson, Cambridge, 1978.

Nep. (=Cornelius Nepos, *de Excellentibus Ducibus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Great Generals of Foreign Nations*, çev. J.C. Rolfe, London, 1929.

Nep. *Cat.* (=Cornelius Nepos, *Cato*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Great Generals of Foreign Nations*, çev. J.C. Rolfe, London, 1929.

Nep. *Eum.* (=Cornelius Nepos, *Eumenes*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *On the Great Generals of Foreign Nations*, çev. J. C. Rolfe. Cambridge, 1929.

Nic. Dam.(= Nicolaus Damascenus, *Fragmenta*). Kullanılan Metin: *Fragmenta*, Ed. K. Müller, FHG III, Paris, 1841-1870: 348-464, Frr. 1-147.

- Obseq. (=Iulii Obsequentis, *Ab Anno Urbis Conditae DV Prodigiorum Liber*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *A Book of Prodigies After the 505 TH Year Rome*, çev. A. C. Schlesinger, London-New York, 1967.
- Oros. (=Orosius, *Historiarum adversus paganos libri VII*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Seven Books of History against the Pagans*, çev. R.J. Deferrari, Washington, 1964.
- Ov. *Fast.* (=Ovidius, *Fasti*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Ovid's Fasti*, çev. J.G. Frazer, London-New York, 1931.
- Ov. *Met.* (=Ovidius, *Metamorphoses*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Metamorphoses*, çev. F. J. Miller – G.P. Goold, Harvard University Press, Cambridge, 1916.
- Pacuv. *Paulus.* (=Pacivius, *Paulus*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Remains of Old Latin II*, Ed. T.E. Page-E. Capps-W.H.D. Rouse, Harvard University Press, Cambridge, 1936.
- Paus. (=Pausanias, *Periegesis tes Hellados*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece I-V*, çev. W. H. S. Jones, London, 1918-1935.
- Petron. *Sat.* (=Petronius, *Satyrical*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Petronius Satyrion, Seneca Apocolocyntosis*, çev. M. Heseltine – W.H.D. Rouse, Cambridge, 1913.
- Phlegon. *fr.* (=Phlegon Trallianus, *Fragmenta Historica*).Kullanılan Metin: *Fragmenta Historica*, Ed. C. Müller, FHG III, 602.
- Phlegon. *Mir.* (=PhlegonTrallianus, *Mirabilia*).Kullanılan Metin ve Çeviri: W. Hansen, *Phlegon of Tralles' Book of Marvels*, Exeter University Press, Exeter, 1996.
- Phot. (= Photios, *Bibliotheka*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Bibliotheka*, Ed. R. Henry, Paris, 1971.
- Plin *HN* (=G. Plinius Secundus, *Naturalis Historia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Natural History*, çev. H. Rackham, Cambridge, 1938.
- Plin. *Ep.* (=G. Plinius Caecilius Secundus, *Epistulae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*, çev. Ç. Dürüşken & E. Özbayoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

Plut. *Aem.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Aemilius Paulus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1918.

Plut. *Alex.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Alexander the Great*, B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1919.

Plut. *Ant.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Antony*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1920.

Plut. *Arat.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Aratus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1926.

Plut. *Brut.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Brutus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1918.

Plut. *Caes.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Caesar*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1919.

Plut. *Cam.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Camillus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Plut. *Cat.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Cato Major*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Plut. *Cic.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Cicero*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1919.

Plut. *Crass.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Crassus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1916.

Plut. *Demetr.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Demetrius*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1920.

Plut. *Eum.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Eumenes*, B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1919.

Plut. *Flam.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Flaminius*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1921.

- Plut. *Luc.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucullus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1920.
- Plut. *Mar.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Marius*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1920.
- Plut. *Mor.* (=Plutarkhos, *Moralia*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Moralia*, çev. F. C. Babbitt et al., Harvard University Press, Cambridge, 1927-2004.
- Plut. *Phil.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Philopoemen*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1921.
- Plut. *Pomp.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pompey*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1917.
- Plut. *Pyrrh.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pyrrhus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1921.
- Plut. *Sert.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sertorius*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1919.
- Plut. *Sull.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sulla*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1920.
- Plut. *Tib.* (=Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Tiberus Gracchus*, çev. B. Perrin, Harvard University Press, Cambridge, 1921.
- Pol. (=Polybios, *Historiai*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Histories*, çev. W. R. Paton, Harvard University Press, Cambridge, 1922.
- Polyaenus, *Strat.* (=Polyainos, *Strategemata*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Stratagems of War*, çev. R. Shepherd, Chicago, 1974.
- Pomp. Trog. (=Pompeius Trogus, *Prologues*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Prologues to the Philippic History of Trogus*, çev. J. C. Yardley, Atlanta, 1994.
- Porph. *fr.* (=Porphyrius). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Porphyrii Philosophi Fragmenta*, çev. A. Smith, Teubner, 1993.

Prop. (=Propertius, *Elegies*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Elegies*, çev. G.P. Goold, Harvard University Press, Cambridge, 1990.

Ps.-Callisth (=Pseudo Kallisthenes). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Historia Alexandri Magni*, Ed. W. Kroll, Berlin, 1926, 1-146.

Quint. *Inst.* (=Marcus Fabius Quintilianus, *Institutio Oratoria*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *M. Fabii Quintiliani Institutionis Oratoriae Libri Duodecim*, Ed. E. Bonnell I-II, Leipzig, 1861.

S HA Gord. (=Scriptores Historiae Augustae, *Gordiani tres*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Three Gordians*, çev. D. Magie, Harvard University Press, Cambridge, 1924.

Sall. *Catil.* (=Sallustius, *Catilinae Coniuratio*). Kullanılan Metin ve Çeviri: Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sallust, The War with Catiline, The War with Jugurtha*, çev. J. C. Rolfe, Cambridge, 2013

Sall. *Hist.* (=Sallustius, *Historiae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sallust*, çev. J.C. Rolfe, London, 1955.

Sall. *Iug.* (= Sallustius, *Bellum Iugurthinum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Sallust, The War with Catiline, The War with Jugurtha*, çev. J. C. Rolfe, Cambridge, 2013.

Schol. Bob. (=Scholia Bobiensia, *In Ciceronis Orationes*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Scholia in Ciceronis Orationes Bobiensia*, çev. P. Hildebrandt, 1907.

Sen. *Ben.* (=Seneca, *De Beneficiis*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Beneficiis*, çev. W. Basore, Harvard University Press, 1935.

Sen. *Dial.* (=Seneca, *Dialogi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Dialogi (L. Annaei Senecae Dialogorum Libri Duodecim)*, Ed. L. D. Reynolds, Oxford, 1977.

Sen. *Ep.* (=Seneca, *Epistles*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epistles*, çev. R.M. Gummere, Harvard University Press, Cambridge, 1920.

Sen. *Suas.* (=Seneca The Elder, *Suasoriae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Suasoriae*, çev. M. Winterbottom, Harvard University Press, Cambridge, 1974.

Sil. *Pun.* (=Silius Italicus, *Punica*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Punica*, çev. J.D. Duff, London-New York, 1934.

Str. (=Strabon, *Geographika*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Antik Anadolu Coğrafyası*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.

Suda (=Suda-Suidas, *Suidae Lexicon*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Suidae Lexicon*, ed. A. Adler, Leipzig, 1928-1938.

Suet. *Aug.* (=Suetonius, *De Vitae Caesarum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Augustus*, çev. J. C. Rolfe, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Suet. *Caes.* (=Suetonius, *De Vitae Caesarum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Julius Caesar*, çev. J. C. Rolfe, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Suet. *Gal.* (=Suetonius, *De Vitae Caesarum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Galba*, çev. J. C. Rolfe, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Suet. *Tib.* (=Suetonius, *De Vitae Caesarum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Tiberius*, çev. C. Rolfe, Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Sulp. *Sev.* (=Sulpitius Severus). Kullanılan Metin ve Çeviri: *A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church*, çev. S. Philip-W. Henry, Michigan, 1982.

Tac. *Ann.* (=Tacitus, *Annales*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals*, çev. J. Jackson, Cambridge, 1969.

Theoc. *Id.* (=Theocritus). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Moschus Bion*, çev. N. Hopkinson, Harvard University Press, Cambridge, 2015.

Val. *Max.* (=Valerius Maximus, *Facta et dicta memorabilia absoluti, ambusiti, damnati, externi*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Memorable Doings and Sayings I-II*, çev. D. R. Shackleton Bailey, Cambridge, 2000.

Vell. (=Velleius Paterculus, *Historia Romana*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Compendium of Roman History*, çev. F.W. Shipley, Cambridge, 1924.

Viril. ill. (=Aurelius Victor, *De Viris Illustribus Urbis Romae*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *De Viris Illustribus Urbis Romae*, Ed. F. Pichlmary, Leipzig, 1911.

Vitr. *De arch.* (=Vitruvius, *De Architectura*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Mimarlık Üzerine On Kitap*, çev. S. Güven, İstanbul, 1993.

Zon. (=Ioannes Zonaras, *Epitome Historiarum*). Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History I-II*, çev. E. Cary- H.B. Foster, London, 1914-1927.

Modern Kaynaklar

Abbott, F.F. & Johnson, A.C. *Municipial Administration in the Roman Empire*, Princeton, 1926.

Adak, M., “Batı Toroslar’da Yerel Ayaklanmalar ve Eşkıyalık”, *OLBA*, XIV, 2006, ss. 115-128.

Adak, M., “Die rhodische Herrschaft in Lykien und die rechtliche Stellung der Städte Xanthos, Phaselis und Melanippion”, *Historia*, 56/3, 2007, ss. 251-279.

Adak, M., “Lokalisierung von Olympos und Korykos in Ostlykien”, *Gephyra*, 1, 2004, ss. 27-52.

Adak, M., “Lykia ve Roma”, *Lykia İncelemeleri I*, Ed. S. Şahin- M. Adak, İstanbul, 2002, ss. 129-136.

Adams, J.P., “Aristonikos And The Cistophoroï”, *Historia*, 29, 1980, ss. 302-314.

Adcock, F.E., “Lesser Armenia and Galatia after Pompeys Settlement of the East”, *JRS*, 27, (1), 1937, ss. 12-17.

Ager, S.L., *Interstate Arbitrations in the Greek World, 337-90 B.C.*, Berkeley, 1996.

Akşit, O., *Hellenistik ve Roma Devrinde Likya*, İstanbul, 1971.

Alexander, M.C., “The Legatio Asiatica of Scaurus: Did It Take Place?”, *TAPA*, 111, 1981, ss. 1-9.

Allen, R.E., *The Attalid Kingdom: A Constitutional History*, Oxford, 1983.

- Alova, E., *Latince Türkçe Sözlük*, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 2013.
- Alvarez, A. & Rivas, O., “Piracy as a disequilibrium factor in the Eastern Mediterranean seapower balance: the Cilician example during the Archaic and Classical times”, *Historika*, 5, 2016, ss. 277-286.
- Anson, E.M., “Antigonus, the Satrap of Phrygia”, *Historia*, 37, 1988, 471– 477.
- Anson, E.M., *Eumenes of Cardia: A Greek among Macedonians*, Boston, 2004.
- Arnautoglou, I., *Ancient Greek Laws*, London & New York, 1998.
- Arslan, M., *Antikçağ Anadolu’sunun Savaşçı Kavmi: Galatlar*, İstanbul, 2000a.
- Arslan, M., “Sulla’nın Küçükasya Politikası”, *Ark.San*, 94, 2000b, ss. 32-42.
- Arslan, M., “İÖ. 188 Yılından İÖ. 67 yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları ”, *Adalya*, 6, 2003, ss. 91-118.
- Arslan, M., *Mithridates VI Eupator: Roma’nın Büyük Düşmanı*, İstanbul, 2007.
- Arslan, M., *İstanbul’un Antikçağ Tarihi, Klasik ve Hellenistik Dönemler*, İstanbul, 2010.
- Asheri, D., “Leggi Greche Sul Problema Dei Debiti”, *SCO*, 18, 1969, ss. 5-122.
- Assar, G.R.F., “A New Hellenistic Ruler from Early 1st Century BC: King [Hip]pokrates Autokrator Nikephoros”, *PORTRAITS: 400 Years of Hellenistic Portraits/400 Jahre hellenistische Portraits*, Ed. Andreas Pangerl, München, 2020, ss. 339-345.
- Austin, M.M., *The Hellenistic World from Alexander to the Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translations*, Cambridge, 2006.
- Austin, N.J.E., & Rankov, N.B., *Exploratio, Military and Political Intelligence in the Roman World from the Second Punic War to the Battle of Adrianople*, London, 1995.
- Avram, A.& Tsetskhladze, G.R., “A New Attalid Letter from Pessinus”, *ZPE*, 191, 2014, ss. 151–181.

- Badian, E., "Q. Mucius Scaevola and the Province of Asia", *Athenaeum*, 34, 1956, ss. 104-123.
- Badian, E., *Foreign Clientelae (264-70 B.C.)*, Oxford, 1958.
- Badian, E., "Sulla's Cilician Command", *Athenaeum*, 37, 1959, ss. 279-303.
- Badian, E., *Roman Imperialism in the Late Republic*, Oxford, 1968.
- Badian, E., *Publicans and Sinners: Private Enterprise in the Service of the Roman Republic*, Oxford, 1972.
- Badian, E., "Rome, Athens and Mithridates", *AJAH*, 1, 1976, ss. 105-128.
- Badian, E., "Hegemony and Independence: Prolegomena to a Study of the Relations of Rome and the Hellenistic States in the Second Century B.C.", *Proceedings of the VIIIth Congress of the International Federation of the Societies of Classical Studies I*, Ed. J. Harmatta, Budapest, 1984, ss. 397-414.
- Bagnall, R.S., *The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt*, Leiden, 1976.
- Bagnall, R.S., Derow, P., *Historical Sources in Translations: The Hellenistic Period*, Oxford, 2004.
- Balsdon, J. P.V.D., *Romans and Aliens*, Londra, 1979.
- Barlow, C.T., "The Roman Government and the Roman Economy, 92–80 B.C.", *AJPh*, 101/2, 1980, ss. 202-219.
- Bean, G.E., *Turkey beyond the Maenander*, London, 1989.
- Bean, G.E., *Eskiçağda Ege Bölgesi*, çev. İ. Delemen, İstanbul, 1997.
- Bean, G.E., *Eskiçağ'da Güney Kıyıları*, çev. İ. Delemen-S. Çokay, İstanbul, 1999.
- Bean, G.E., *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*, çev. P. Kurtoğlu, İstanbul, 2000.
- Behrwald, R., "The Lykian League", *Federalism in Greek Antiquity*, Ed. H. Beck & P. Funke, Cambridge, 2015, ss. 403-418.

- Bellinger, A.R., "The End of the Seleucids", *Transactions of the Connecticut Academy of Arts and Sciences*, 38, 1949, ss. 51-102.
- Benndorf, O. & Niemann, G., *Reisen im Südwestlichen Kleinasien, Reisen in Lykien und Karien*, Wien, 1884.
- Bernhardt, R., "Der Status des 146 v. Chr. unterworfenen Teils Griechenlands bis zur Einrichtung der Provinz Achaia", *Historia*, 26, 1977, ss. 62-73.
- Berthold, R.M., *Rhodes in the Hellenistic Age*, Ithaca, 1984.
- Berve, H., *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage II*, Münih, 1926.
- Berve, H., "Sertorius", *Hermes*, 64, 1929, ss. 199-227.
- Berve, H., *Die Tyrannis bei den Griechen*, München, 1967.
- Beyer-Rothhof, B., *Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios' III*, Bonn, 1993.
- Bickermann, E.J., "Bellum Antiochenum", *Hermes*, LXVII, 1932, ss. 47-76.
- Bikerman, E., *Institutions des Séleucides*, Paris, 1938.
- Bilde, P., vd. (ed.), *Religion and Religious Practice in the Seleucid Kingdom*, Aarhus, 1990.
- Billows, R.A., "Anatolian Dynasts: The Case of the Makedonian Eupolemos inKaria", *AC*, 8, 1989, 173-206.
- Billows, R.A., *Antigonos the One-eyed and the Creation of the Hellenistic State*, Berkeley & Los Angeles & California, 1990.
- Billows, R.A., *Julius Caesar, The Colossus of Rome*, London, 2009.
- Bing, J.D., "A Further Note on Cyinda/Kundi", *Historia*, 22/2, 1973, ss. 346-350.
- Boiy, T., *Late Achaemenid and Hellenistic Babylon*, Paris, 2004.
- Bompois, F., "Diobole Inédit du Tyran Satyros (Supplément à la notice sur quelques monnaies frappées à Heraclea de Bithynie)", *RA*, 37, 1879, ss. 136-153.

- Bora, A., “Mithridates Eupator ve Nikomedes Euergetes’in Paphlagonia ve Kappadokia Politikaları: İlişkiler, Evlilikler ve Etkileşim”, *Çeşm-i Cihan Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 5/2, 2018, ss. 12-47.
- Borrell, M., “Coins of the Kings of Cappadocia”, *NC*, 2, 1862, ss. 1-19.
- Bosch, M. E., *Helenizm Tarihinin Anahatları*, çev. A. Erzen, İstanbul, 1942.
- Bosch, M.E., *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*, Ankara 1957.
- Bosworth, A.B., “Eumenes, Neoptolemus and PSI XII.1284”, *GRBS*, 19, 1978, ss. 227–237.
- Bosworth, A.B., “Perdiccas and the Kings”, *CQ*, 43, 1993, ss. 420–427.
- Bosworth, A.B., *The Legacy of Alexander: Politics, Warfare and Propaganda Under the Successors*, Oxford, 2002.
- Bosworth A.B. & Wheatley, P.V., “The Origins of the Pontic House”, *JHS*, CXVIII, 1998, ss. 155-164.
- Bousquet, J., “Le roi Persée et les Romains”, *BCH*, 105/1, 1981, ss. 407-416.
- Bowersock, G.W., “Aphrodisias and Rome, Documents from the Excavation of the Theatre at Aphrodisias by Joyce Reynolds, Kenan T. Erim”, *Gnomon*, 56, 1984, ss. 48-53.
- Bölük, O., *Hellenistik Dönem Karia Tarihi (MÖ 334- MÖ 167)*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Brandt, H., *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum*, Bonn, 1992.
- Braund, D., “Three Hellenistic Personages: Amynder, Prusias II, Daphidas”, *CQ*, 32, 1982, ss. 350-357.
- Braund, D., “Royal Wills and Rome”, *PBSR*, 51, 1983, ss. 16-57.
- Braund, D., *Rome and the Friendly King: The Character of Client Kingship*, London, 1984.

- Brennan, T.C., "Sulla's Career in the Nineties: Some Reconsiderations", *Chiron*, 22, 1992, ss. 102-158.
- Briant, P., *Antigone le Borgne: Les débuts de sa carrière et les problèmes de l'assemblée macédonienne*, Paris, 1973.
- Briant, P. vd., "Une inscription inédite de Carie et la guerre d'Aristonicos", *Les Cités d'Asie mineure occidentale au IIe siècle a.C.*, Ed. A. Bresson & R. Descat, 2001, ss. 241-259.
- Brice, L.L., "Insurgency and Terrorism in the Ancient World, Grounding the Discussion", *Brill's Companion to Insurgency and Terrorism in the Ancient Mediterranean*, Ed. T. Howe & L. L. Brice, Leiden & Boston, 2016, ss. 3-31.
- Briscoe, J., "Eastern Policy and Senatorial Politics 168-146 B.C.", *Historia*, 18, 1969, ss. 49-70.
- Broughton, T.R.S., "Stratoniceia and Aristonicos", *Chicago Journals*, 3/29, 1934, ss. 252-254.
- Broughton, T.R.S., "Roman Asia Minor", *An Economic Survey of Ancient Rome 4*, Ed. T. Frank, New York, 1975, ss. 499-919.
- Broughton, T.R.S., *The Magistrates of the Roman Republic*, I-II, New York, 1951-1952.
- Brunt, P.A., "Sulla and the Asian Publicans", *Latomus*, XV, 1956, ss. 17-25.
- Buckler, W.H. & Calder, W.M., *MAMA 6: Monuments and Documents from Phrygia and Caria*, Manchester, 1939.
- Burstein, S.M., *Outpost of Hellenism: The Emergence of Heracleia on the Black Sea*, Berkeley, 1976.
- Burstein, S.M., "The Aftermath of the Peace of Apameia, Rome and the Pontic War", *AJAH*, 5, 1980, ss. 1-12.
- Burstein, S.M., *The Hellenistic Age from the battle of Ipsus to the death of Kleopatra*, Cambridge, 1985.

- Burton, P. J., "The Summoning of the Magna Mater to Rome (205 BC)", *Historia*, 45, 1996, ss. 37-63.
- Bülow-Jacobsen, A., "P. Haun 6. An Inspection of the Original", *ZPE*, 36, 1979, ss. 91-100.
- Cagniard, P.F., "L. Cornelius Sulla in the Nineties: a Reassessment", *Latomus*, 50, 1991, ss. 285-303.
- Callataÿ, F. de., *L'histoire des guerres mithridatiques vue par les monnaies*, Louvain-la-Neuve: Publications d'histoire de l'art et d'archéologie de l'Université catholique de Louvain, 1997.
- Camus, A., *L'Homme revolté*, Paris, 1951.
- Carratelli, G.P., "Supplemento Epigrafico di Iasos", *ASAA*, XLV-XLVI, 1969, ss. 437-486.
- Chamoux, F., *Hellenistic Civilization*, Oxford, 2002.
- Champion, J., *Antigonus the One-Eyed, Greatest of the Successors*, South Yorkshire, 2014.
- Chanotis, A., *War In The Hellenistic World, A Social and Cultural History*, Oxford, 2005a.
- Chanotis, A., "Victory' Verdict: The Violent Occupation of Territory in Hellenistic Interstate Relations", *La Violence dans les mondes grec et romain*, Ed. J.M. Bertrand, Paris, 2005b, ss. 455-464.
- Chanotis, A., "The Divinity of Hellenistic Rulers", *A Companion to the Hellenistic World*, Ed. A. Erskine, Blackwell Publishing, Oxford, 2005c, 431-447.
- Cohen, G.M., *The Seleucid Colonies, Studies in Founding, Administration and Organization*, Wiesbaden, 1978.
- Cohen, G.M., *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*, London, 1995.

- Cohen, G.M., *The Hellenistic Settlements in the East From Armenia and Mesopotamia to Bactria and India*, London, 2013.
- Collins, F., *The Revolt Of Aristonicus*, Diss. Ph. D., University Of Virginia, 1978.
- Coşkun, A., “Die Tetrarchie als Hellenistisch-Römisches Herrschaftsinstrument: Mit einer Untersuchung der Titulatur der Dynasten von Ituräa”, *Amici-Socii-Clientes? Abhängige Herrschaft im Imperium Romanum*, Ed. E. Baltrusch & J. Wilker, Berlin, 2015, ss. 161-197.
- Cousin, G., “Inscriptions du sanctuaire de Zeus Panaramos”, *BCH*, 28, 1904, ss. 20-53.
- Crawford, M.H., *Roman Statutes I-II*, London, 1996.
- Çelgin, A.V., *Termessos Tarihi*, İstanbul, 1997.
- Çelgin, G., *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul, 2011.
- Daubner, F., *Bellum Asiaticum: Der Krieg der Römer gegen Aristonikos von Pergamon und die Einrichtung der Provinz Asia*, München, 2006.
- Daux, G., “Notes de chronologie delphique”, *BCH*, 57, 1933, ss. 68-97.
- Davison, A.J., “Cicero and the Lex Gabinia”, *CR*, XLIV/6, 1930, ss. 224-225.
- De Souza, P., “Romans and Pirates in a Late Hellenistic Oracle from Pamphylia”, *CQ*, XLVII/2, 1997, ss. 477-481.
- De Souza, P., *Piracy in the Graeco-Roman World*, Cambridge, 1999.
- Debevoise, N.C., *A Political History of Parthia*, New York, 1968.
- Debord, P., *Aspects Sociaux et Économiques de la Vie Religieuse dans l'Anatolie Gréco-romaine*, Leiden, 1982.
- Demir, M., “Antik Kaynaklar Işığında III. Attalos'un Vasiyeti”, *Uluslararası Bergama Sempozyumu*, Bergama Belediyesi Yayınları, 7-9.04.2011, ss. 179-199.
- Derow, P.S. “The Arrival of Rome: from the Illyrian Wars to the Fall of Macedon”, *A Companion to the Hellenistic World*, Ed. A. Erskine, Oxford, 2005, ss. 51-70.

- Desideri, P., “Strabo’s Cilicians”, *Anatolia Antiqua*, 1, 1991, ss. 299-304.
- Dignas, B., *Economy of the Sacred in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford, 2002.
- Dmitriev, S., *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford 2005.
- Dmitriev, S., “Cappadocian Dynastic Rearrangements on the Eve of the First Mithridatic War”, *Historia*, 55, 2006, ss. 285-297.
- Dmitriev, S., *The Greek Slogan of Freedom and Early Roman Politics in Greece*, Oxford, 2011.
- Dobbins, K.W., “Mithridates II and his Successors: A Study of the Parthian Crisis 90-70 B.C.”, *Antichthon*, 8, 1974, ss. 63-79.
- Doğancı, K., “Antik Kaynaklara Göre Bithynia’daki Civitas’lar”, *UÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/1, 2013, ss. 167-186.
- Doğancı, K., “Roma İmparatorluğu'nun Bithynia Pontus Eyaletinde Uyguladığı Askeri Politikalar”, *The Journal of Academic Social Science*, 5/56, 2017, ss. 68-85.
- Doğancı, K. & Altın, R., “Strabon’a Göre Antikçağda Amaseia ve Çevresi”, *Journal of the Black Sea Studies*, XV/58, 2018, ss. 1-25.
- Domaszewski, A., “Magna Mater in Latin Inscriptions”, *JRS*, 1, 1911, ss. 50-56.
- Dorothy, J.T., “Egypt 146-131 B.C.”, *CAH*, IX, ss. 310-327.
- Doublet, G., “Senatus-Consulte de Tabae en Carie”, *BCH*, 13, 1889, ss. 503–508.
- Downey, G., *Ancient Antioch*, Princeton, 1963.
- Driediger-Murphy, L.G., “M. Valerius Messala to Teos (Syll. 601) and the Theology of Rome's War with Antiochus III”, *ZPE*, 189, 2014, ss. 115-120.
- Dumont, A. & Homolle, T., “Inscriptions Et Monuments Figurés De La Thrace”, *Mélanges d'archéologie et d'épigraphie*, Ed. A. Dumont, 1892, ss. 307-581.
- Durukan, M., “The Connection of Eastern and Central Cilicia with Piracy”, *Adalya*, XII, 2009, ss. 77-102.

Durukan, M., *Kappadokia'da, Argaios Dağı ve Çevresinde Hellenistik- Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü*, İstanbul, 2012.

Eckstein, A.M., *Rome Enters the Greek East: From Anarchy to Hierarchy in the Hellenistic Mediterranean, 230-170 B.C*, Oxford, 2008.

Ehling, K., “Überlegungen zur Herkunft und Bedeutung des Helms auf den Münzen Antiochos' VI. und Tryphons”, *JNG*, 47, 1997, ss. 21–27.

Ehling, K., *Untersuchungen zur Geschichte der späten Seleukiden (164–63 v. Chr.), Vom Tode des Antiochos IV, bis zur Einrichtung der Provinz Syria unter Pompeius*, Stuttgart, 2008.

Eilers, C.F. & Milner, N.P., “Q. Mucius Scaevola and Oenoanda: A New Inscription”, *AS*, 45, 1995, ss. 73-89.

Ellis P.B., *The Celtic Empire: The First Millennium of Celtic History c. 1000 BC 541 AD*, London, 1990.

Ergin, G., *Anadolu'da Roma Hakimiyeti: Direniş ve Düzen*, İstanbul, 2013.

Errington, R.M., “From Babylon to Triparadeisos: 323–320 B.C.”, *JHS*, 90, 1970, ss. 49–77.

Errington, R.M., *The Dawn of Empire: Rome's Rise to World Power*, New York, 1972.

Errington, R.M., “Aspects of Roman Acculturation in the East under the Republic”, *Alte Geschichte und Wissenschaftsgeschichte*, Ed. P. Kneissel & V. Losemann, Darmstadt 1988, ss. 140– 157.

Errington, R.M., “The Peace Treaty between Miletus and Magnesia (I.Milet 148)”, *Chiron*, 19, 1989, ss. 279–288.

Errington, R.M., “Rome and Greece to 205 B.C.”, *CAH*, VIII, 2006a, ss. 81-106.

Errington, R.M., “Rome against Philip and Antiochus”, *CAH*, VIII, 2006b, ss. 244-275.

Errington, R.M., *Hellenistik Dünya Tarihi MÖ 323-30*, çev. Gülşah Günata, İstanbul, 2017.

- Evans, R., *Roman Conquests: Asia Minor, Syria and Armenia*, South Yorkshire, 2011.
- Facella, M., *La Dinastia Degli Oronti Nella Commagene Ellenistico-Romana*, Pisa, 2006.
- Fairey, E., *Slavery in the Classical Utopia: A Comparative Study*, Diss. Ph. D., City University, New York, 2006.
- Ferguson, W.S., “Notes on Greek Inscriptions”, *CP*, 2/4, 1907, ss. 401-406.
- Ferrary, J. L., *Philhellénisme et impérialisme: Aspects idéologiques de la conquête romaine du monde hellénistique*, Rome, 1988.
- Fischer, T., “Zu Tryphon”, *Chiron*, 2, 1972, ss. 201–213.
- Fontenrose, J., *Didyma: Apollo's Oracle, Cult and Companions*, London, 1988.
- Forte, B., *Rome and the Romans as the Greeks Saw Them*, Rome, 1972.
- Foucart, P., “Inscriptions d'Asie Mineure I Clazomene, Décret des villes ioniennes en l'honneur d'Antiochus I”, *BCH*, IX, 1885, ss. 387-394.
- Freeman, C., *Mısır, Yunan ve Roma, Antik Akdeniz Uygarlıkları*, Ankara, 2013.
- Gabbert, J.T., “Piracy in the Early Hellenistic Period: A Career Open to Talantons”, *G&R*, 33/2, 1986, ss. 156-163.
- Gabrielsen, V., “Rhodes and Rome after the Third Macedonian War”, *Centre and Periphery in the Hellenistic World*, Ed. P. Bilde vd., Aarhus, 1993, ss. 132-61.
- Gabrielsen, V. vd., (Ed.) , *Hellenistic Rhodes: Politics, Culture, and Society*, Aarhus, 1999.
- Gabrielsen, V., “Piracy and the Slave Trade”, *A Companion to the Hellenistic World*, Ed. A. Erskine, Oxford, 2005, ss. 389-404.
- Gardner, P., *Greek Coins of Seleukids Kings*, Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, London, 1878.
- Garlan, Y., “Decret d'Iasos en l'honneur d'Antiochos III”, *ZPE*, 13, 1974, ss. 197-198.

- Garnsey, P., *Famine in Rome, in Trade and famine in Classical Antiquity*, Cambridge 1983.
- Gauthier, P., *Les Cités grecques et leurs bienfaiteurs (IVe-Ier siècle avant J.-C.), Contribution à l'histoire des institutions (BCH supplément 12)*, Paris, 1985.
- Geelhaar, C., "Some Remarks on the Lex de Provinciis Praetoriis", *RIDA*, 49, 2002, ss. 109-117.
- Gerlach, F.D., *Marius und Sulla, oder, Kampf Der Demagogie Und Der Oligarchie*, Basel, 1856.
- Ghiță, C.E., "Nysa – A Seleucid Princess in Anatolian Context", *Seleucid Dissolution The Sinking of the Anchor*, Ed. K. Erickson & G. Ramsey, Wiesbaden, 2011.
- Gillespie, A., *A History of the Laws of War 2, The Customs and Laws of War with Regards to Civilians in Times of Conflict*, Oxford, 2011.
- Girardet, K.M., "Imperia und provincia des Pompeius 82 bis 48 v. Chr.", *Chiron*, 31, 2001, ss. 153-209.
- Glare, P.G.W. (Ed.), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford, 2012.
- Glew, D.G., "Mithridates Eupator and Rome. A Study of the Background of the First Mithridatic War", *Athenaeum*, 55, 1977a, ss. 380-405.
- Glew, D.G., "The Selling of the King: a Note on Mithridates Eupator's Propaganda in 88 B.C.", *Hermes*, 105, 1977b, ss. 253-256.
- Glew, D.G., "The Cappadocian Expedition of Nicomedes III Euergetes, King of Bithynia", *ANSMN*, 32, 1987, ss. 23-55.
- Goldsworthy, A., *Caesar, The Life of a Colossus*, New Haven, 2006.
- Grabowski, T., "Küçük Asya'da Ptolemaioslar Hanedanı ", çev. G.B. Yazıcıoğlu, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed. O. Tekin, 2019, ss. 28-52.

- Grainger, J.D., "The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia Minor", *AS*, 45, 1995, ss. 23-42.
- Grainger, J.D., *A Seleucid Prosopography and Gazetteer*, Leiden & New York & Köln, 1997.
- Grainger, J.D., *The Cities of Pamphylia*, Oxford, 2009.
- Grainger, J.D., *The Syrian Wars*, Leiden, 2010.
- Green, P., *Alexander to Actium: The Historical Evolution of the Hellenistic Age*, Los Angeles, 1990.
- Greenidge, A.J.H., & Clay, A.M., *Sources for Roman History, 133-70 B.C.*, Oxford, 1960.
- Grieb, V., *Hellenistische Demokratie: Politische Organisation und Struktur in Freien Griechischen Poleis nach Alexander dem Grossen*, Stuttgart, 2008.
- Griffin, M., "The Intellectual Developments of the Ciceronian Age", *CAH*, IX, Cambridge, 2006, ss. 689-729.
- Griffith, G.T., *The Mercenaries of the Hellenistic World*, Cambridge, 1935.
- Gruen, E.S., *The Hellenistic World and Coming of Rome*, Berkeley, 1986.
- Günaltay, Ş., *Yakın Şark IV/2: Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Kırallıkları*, Ankara, 1987.
- Habicht, C., *Gottmenschentum und Griechische Städte*, München, 1956.
- Habicht, C., *The Hellenistic Monarchies: Selected Papers*, Ann Arbor, 2006a.
- Habicht, C., "The Seleucids and Their Rivals", *CAH*, VIII, Cambridge, 2006b, ss. 324-388.
- Hansen, E.V., *The Attalids of Pergamon*, London, 1971.
- Harris, W.V., *War and Imperialism in Republican Rome 327 - 70 B.C.*, Oxford, 1979.
- Harris, W.V., "Roman Expansion in the West", *CAH*, VIII, Cambridge, 2006, 107-163.

- Hassal, M. vd., "Rome and the Eastern Provinces at the End of the Second Century BC. The So-Called 'Piracy Law' and a New Inscription from Cnidos", *JRS*, 64, 1974, ss. 195-220.
- Hauben, H., "Ptolemy's Grand Tour", *The Age of the Successors and the Creation of the Hellenistic Kingdoms (323-276 B.C.)*, Ed. A. Meuss & H. Hauben, Leuven, 2014, ss. 253-262.
- Haussoullier, B., "Les Séleucides et le temple d'Apollon Didyméen", *RPh*, 25, 1901, ss. 6-42.
- Heinen, H., "The Syrian-Egyptian Wars and the New Kingdoms of Asia Minor", *CAH*, VII/1, Cambridge, 2006, ss. 412-446.
- Hind, J.G.F., "Mithridates", *CAH*, IX, Cambridge, 2006, ss. 129-164.
- Højte, J.M., "From Kingdom to Province: Reshaping Pontos after the Fall of Mithridates VI", *Rome and the Black Sea Region, Black Sea Studies 5*, Ed. T. B. Nielsen, Aarhus, 2005, ss. 15-30.
- Holmes, T.R., "Tigranocerta", *JRS*, VII, 1917, ss. 120-138.
- Hopp, J., *Untersuchungen zur Geschichte der letzten Attaliden*, München, 1977.
- Houghton, A., "The revolt of Tryphon and the accession of Antiochus VI at Apamea", *SNR*, 71, 1992, ss. 119-141.
- Hölbl, G., *A History of the Ptolemaic Empire*, Londra & New York, 2001.
- Huss, W., "Eine Ptolemäische Expedition Nach Kleinasien", *AncSoc*, 8, 2001, ss. 187-193.
- Jameson, S., "Pompey's Imperium in 67: Some Constitutional Fictions", *Historia*, XIX/5, 1970, ss. 539-560.
- Johnson, A.C. vd., *Ancient Roman Statutes*, Austin, 1961.
- Jonassohn, K. & Björnson, K.S., *Genocide and Gross Human Rights Violations: In Comparative Perspective*, New Brunswick & London, 1999.

- Jones, A.H.M., *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford, 1937.
- Jones, C.P., "Diodoros Paspalos and the Nikephoria of Pergamon", *Chiron*, 4, 1974, ss. 183-204.
- Jones, C.P., "Aphrodisias and Rome: Documents from the Excavation of the Theatre at Aphrodisias Conducted by Professor Kenan T. Erim, together with Some Related Texts by Joyce Reynolds", *AJPh*, 106/2, 1985, ss. 262-264.
- Jones, C.P. & Habicht, C., "A Hellenistic Inscription from Arsinoe in Cilicia", *Phoenix*, 43, 1989, ss. 317-346
- Jones, C.P., *Kinship Diplomacy in the Ancient World*, Cambridge, 1999.
- Jones, C.P., "Events Surrounding the Bequest of Pergamon to Rome and the Revolt of Aristonikos: New Inscriptions from Metropolis", *JRA*, 17, 2004, ss. 469-485.
- Jonnes, L., & Riel, M., "A New Royal Inscription from Phrygia Paroreios: Eumenes II Grants Tryriaion the Status of a Polis", *EA*, 29, 1997, ss. 1-30.
- Kallet-Marx, R.M., *Hegemony to Empire: The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.*, Berkeley, 1995.
- Katz, B. R., "Two Fragments of Sallust", *RhM*, 124, 1981, ss. 332-340.
- Kaya, M.A., "III. Makedonya Savaşı'na Kadar Roma'nın Anadolu Politikası", *TİD*, XI, 1996, 211-232.
- Kaya, M.A., "Anadolu'da Roma Egemenliği ve Pompeius'un Siyasal Düzenlemeleri", *TİD*, 13, 1998, 163-173.
- Kaya, M.A., *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İzmir, 2000a.
- Kaya, M.A., "Suriye Krallığı'nın Büyük Menderes Havzası'ndaki Kolonileri ", *TİD*, XV, 2000b, 121-135.
- Kaya, M.A., "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *TAD*, 24/38, 2005, 11-30.

Kaya, M.A., *Türkiye Tarihi ve Uygarlıkları II, Türkiye'nin Eski Çağ Tarihi ve Uygarlıkları: Pers Hakimiyeti ve Hellenistik Dönem*, İzmir, 2014.

Keaveney A., "Roman Treaties with Parthia circa 95-circa 64 B.C.", *AJPh*, 102/2, 1981, ss. 195-212.

Keaveney, A., *Lucullus, A Life*, London, 1992.

Keaveney, A., *Sulla, The Last Republican*, London, 2005.

Keyser, P.T., "Sallust's *Historiae*, Dioskorides and the Sites of the Korykos Captured by P. Servilius Vatia", *Historia*, 46, 1997, ss. 64-79.

Kınacı, M., "Demetrios'un Kıbrıs'ı Fethi", *Phaselis*, III, 2017, ss. 149-162.

Klinkott, H., *Der Satrap ein Achaimenidischer Amtsträger und seine Handlungs Spielräume*, Frankfurt, 2005.

Kobes, J., *Kleine Könige: Untersuchungen zu den Lokaldynasten im Hellenistischen Kleinasien (323-188 v. Chr.)*, St. Katherinen, 1996.

Kokkinia, C., "Cibyatic Tyranny: Moagetes", *Boubon, The Inscriptions and Archaeological Remains A Survey 2004-2006*, Athens, 2008.

Kosmetatou, E., "Pisidia and the Hellenistic Kings from 323 to 133 BC", *AncSoc*, 28, 1997, ss. 5-37.

Köker, H., "Küçük Bir III. Ariobarzanes Eusebios Philoromaioş Drahmi Definesi", *Anadolu Nümismatik Araştırmaları Çalıştayı (Kaunos/Kbid Toplantıları 3)*, 20-22 Haziran 2011, ss. 39-43.

Labuff, J., *Polis Expansion and Elite Power in Hellenistic Karia*, New York & London, 2016.

Launey, M., "Un episode oubliée de l'Invasion Galate en Asie Mineure (278/7 av. J. - C.)", *REA*, XLVI, 1944, ss. 217-236.

Launey, M., *Recherches sur les Armées Hellénistiques I-II*, Paris, 1949-1950.

- Lenski, N., "Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the 6th Century AD", *JESHO*, 42/4, 1999, ss. 413-465.
- Levick, B., *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford, 1967.
- Lewin, A., "Banditismo E Civilias nella Cilicia Tracheia Antica E Tardoantica, Scambi e idendite cultural: La Cilicia", *QS*, 26, 76(1), 1991, ss. 167-184.
- Lewis, R.G., "Sulla and Smyrna", *CQ*, XLI/1, 1991,ss. 126-129.
- Linke, B., "Meer ohne Ordnung, Seerüstung und Piraterie in der Römischen Republik", *Seeraub Im Mittelmeerraum, Piraterie, Korsarentum und maritime Gewalt von der Antike bis zur Neuzeit*, Ed. N. Jaspert & S. Kolditz, Paderborn, 2013.
- Lintott, A.W., "The Offices of C. Flavius Fimbria in 86-85 BC", *Historia*, XX/5-6, 1971,ss. 696-701.
- Lintott, A.W., "The Roman Empire and its Problems in the Late Second Century", *CAH*, IX, 2006a, ss. 16-40.
- Lintott, A.W., "Political History 146-95 B.C.", *CAH*, IX, 2006b, ss. 40-104.
- Loader, W.R., "Pompey's Command under the Lex Gabinia", *CR*, LIV/3, 1940,ss. 134-136.
- Luce, T.J., "Marius and the Mithridatic Command", *Historia*, XIX (2), 1970,ss. 161-194.
- Lund, H.S., *Lysimachus: A Study in Early Hellenistic Kingship*, Routledge, 1992.
- Ma, J. vd., "RC 38 (Amyzon) Reconsidered", *ZPE*, 109, 1995, ss. 71-80.
- Ma, J., *Antiochos III and the Cities of Western Asia Minor*, Oxford, 1999.
- Madsen, J. M., "The Ambitions of Mithridates VI: Hellenistic Kingship and Modern Interpretations", *Mithradates VI and the Pontic Kingdom, (Black Sea Studies 9, The Danish National Research Foundation's Centre for Black Sea Studies)*, Ed. J.M. Højte, Aarhus, 2009, ss. 191-202.

- Magie, D., "Rome and the City-States of western Asia Minor from 200 to 133 B.C.", *Anatolian Studies Presented to William Hepburn Buckler*, Ed. W.M. Calder & J. Keil, Manchester, 1939, ss. 161-185.
- Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the end of the Third Century After Christ I-II*, Princeton, 1950.
- Magie, D., *Anadolu'da Romalılar 1, Attalos'un Vasiyeti*, çev. Ö. Çapar & N. Başgelen, İstanbul, 2001.
- Magie, D., *Anadolu'da Romalılar 3, Batı Anadolu Kent Devletleri*, çev. Ö. Çapar & N. Başgelen, İstanbul, 2003.
- Magnetto, A., *L'arbitrato di Rodi fra Samo e Priene*, Pisa, 2008.
- Malay, H., "Batı Anadolu'da Aristonikos Ayaklanması (İ.Ö. 133-129)", *TİD*, 3, 1987,ss. 13-48.
- Malay, H., *Hellenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması*, Bergama Belediyesi Kültür Yayınları, İzmir, 1992.
- Marek, C., "Ein Ptolemaischer Strategos in Karien", *Chiron*, 12, 1984, 119-124.
- Marek, C., *Geschichte Kleinasiens in der Antike*, Darmstadt, 2010.
- Marek, C., *In the Land of a Thousands God: A History of Asia Minor in the Ancient World*, Princeton, 2016.
- Maroti, E., "Diodotos Tryphon et la piraterie", *AAntHung*, 10, 1962, ss. 187-94.
- Marshall, A.J., "Romans under Chian Law", *GRBS*, 10, 1969, ss. 255-271.
- Mastrocinque, A., *Studi sulle guerre Mitridatiche*, Stuttgart, 1999.
- Mayor, A., *Mithradates*, çev. G. Ergin, İstanbul, 2013.
- McGing, B.C., "Appian, Manius Aquillius, and Phrygia", *GRBS*, 21/1, 1980, ss. 35-42.
- McGing, B.C., *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator King of Pontus*, Leiden, 1986.

- McGing, B.C., “Subjection and Resistance: To the Death of Mithradates”, *A Companion to the Hellenistic World*, Ed. A. Erskine, Oxford, 2005, ss. 71-89.
- McGing, B.C., “Mithridates VI Eupator: Victim or Aggressor?”, *Mithradates VI and the Pontic Kingdom, (Black Sea Studies 9, The Danish National Research Foundation’s Centre for Black Sea Studies)*, Ed. J.M. Højte, Aarhus, 2009, ss. 203-216.
- McGushin, P., *Sallust, The Histories II*, Oxford, 1994.
- McShane, R.B., *The Foreign Policy of the Attalids of Pergamum*, Urbana, 1964.
- Meadows, A.R., “Greek and Roman Diplomacy on the Eve of the Second Macedonian War”, *Historia*, 42, 1993, ss. 40-60.
- Meadows, A.R., “The Ptolemaic Annexation of Lycia, SEG 27.929”, *The III^d Symposium of Lycia*, 7-10 Kasım 2005, Antalya, 2006, ss. 459-470.
- Meijer, F., *A History of Seafaring in the Classical World*, Sydney, 1986.
- Mellor, R., *ΘΕΑ ΡΩΜΗ: The Worship of the Goddess Roma in the Greek World*, Göttingen, 1975.
- Melville, S. C., “Insurgency and Counterinsurgency in the Assyrian Empire during the Late Eighth Century BCE”, *Brill’s Companion to Insurgency and Terrorism in the Ancient Mediterranean*, Ed. Timothy Howe & Lee L. Brice, Leiden & Boston, 2016, ss. 62-93.
- Merkelbach, R., “Epirotische Hilfstruppen im Krieg der Römer gegen Aristonikos”, *ZPE*, 87, 1991, ss. 132.
- Migeotte, L., *Les Souscriptions Publiques en Grèce Ancienne*, Paris, 1992.
- Mitchell, S., *The History and Archaeology of Galatia*, Oxford, 1974.
- Mitchell, S., *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor I-II, The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule*, Oxford, 1993.
- Mitchell, S., “Termessos, King of Amyntas, and the War with the Sandaliotai: A new inscription from Pisidia”, *Studies in the History and the Topography of Lycia and*

- Pisidia in Memoriam A. S. Hall. D. French et al.*, British Institute of Archaeology at Ankara Monograph XIX, Ankara, 1994, ss. 95-105.
- Mitchell, S. vd., *Cremna in Pisidia : An Ancient City in Peace and in War*, London 1995.
- Mitchell, S., *Native Rebellion In The Pisidian Taurus, In Organised Crime In Antiquity*, Swansea, 1998.
- Mithchell, S., "The Galatians: Representation and Reality", *A Companion to the Hellenistic World*, Ed. A. Erskine, Oxford, 2005, ss. 280-294.
- Mitchell, S., "Geography, Politics, and Imperialism in the Asian Customs Law", *The Customs Law of Asia*, Ed. M. Cottier vd., Oxford, 2008, ss. 165-201.
- Mittag, P.F., "Blood and Money: On the Loyalty of the Seleucid Army", *Electrum*, 14, 2008, ss. 47-56.
- Mora, F.G., *Un Episodio De La Hispania Republicana, La Guerra De Sertorio*, Granada, 1991.
- Morales, I.A., "Bandidaje y Piratería en la Anatolia Meridional, Definición y Circunstancias en el Marco de las Guerras Mitridáticas", *SHHA*, 28, 2010, ss. 31-55.
- Morales, I.A., "Piratería y Señores de la Guerra en la Anatolia Meridional en el Marco del Conflicto Mitridático", *Aevum*, 87/1, 2013a, ss. 31-53.
- Morales, I.A., "Más piratas que corsarios, Mitrídates Eupátor y Sertorio ante el fenómeno pirático", *Latomus*, 72/1, 2013b, ss. 96-121.
- Moraux, P., "L'etablissement des Galates en Asie Mineure", *IstMitt*, VII, 1957, ss. 56-75.
- Mørkholm, O., "Some Cappadocian Problems", *NC*, 2, 1962, ss. 407-411.
- Mørkholm, O., "The Cappadocians Again", *NC*, 7/19, 1979, ss. 242-246.
- Mørkholm, O., *Early Hellenistic Coinage From The Accession Of Alexander To The Peace Of Apamea (336-188 BC)*, Cambridge, 1991.

Munro, J.A.R., "A Letter from Antigonus to Scepsis, 311 B. C.", *JHS*, 19, 1899, ss. 330-340.

Niese, B., "Ariarathes", *RE*, II, Stuttgart, 1896, ss. 815-821.

Oliver, J.H., "On the Ephesian Deftor Law of 85 B.C.", *AJPh*, 60/4, 1939, ss. 468-470.

Opelt, I. & Kirsten, E., "Eine Urkunde der Gründung von Arsinoe in Kilikien: Ediert von Ilona Opelt nebst kurzem Kommentar von Ernst Kirsten", *ZPE*, 77, 1989, ss. 55-66.

Ormerod, H.A. "Ancient Piracy in the Eastern Mediterranean", *AAA*, 8.3-4, 1921, ss. 105-124.

Ormerod, H.A., "The Campaigns of Servilius Isauricus Against the Pirates", *JRS*, 12, 1922, ss. 35-56.

Ormerod, H.A., *Piracy in the Ancient World: An Essay in Mediterranean History*, London, 1924.

Orth, W., *Königlicher Machtanspruch und Städtische Freiheit*, München, 1977.

Osgood, J., "Caesar and The Pirates: or How to Make (and Break) an AncientLife", *G&R*, 57/2, 2010, 319-336.

Ozankaya, Özen, *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara, 1975.

Özdil, N. G., *Yazıtlar Işığında Küçükasya'da Stephanephoros*, *History Studies*, 10/3, 2018, ss. 197-205.

Özsait, M., "Anadolu'da Hellenistik Dönem", *Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul, 1982, ss. 334-378.

Özsait, M., *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi*, İstanbul, 1985.

Öztürk, H.S., *M.Ö. II. - M.S. IV. Yüzyıllarda Likya-Pamfilya Bölgesinde Kırsal Alan Güvenliği*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006.

Öztürk, H.S., "M.Ö. III. Yüzyıldan M.Ö. I. Yüzyılın Başlarına Kadar Doğu Akdeniz ve Küçük Asya'nın Güney Kıyılarında Korsanlık/Haydutluk", *Ancient History*,

- Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World, Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur*, Ed. O. Tekin, İstanbul, 2009, ss. 299-308.
- Pastor, L.B., "Marius' Words to Mithridates Eupator (Plut. Mar. 31. 3)", *Historia*, XLVIII (4), 1999,ss. 506-508.
- Pastor, L.B., "El Santuario de Comana Pónica (Apuntes para su Historia)", *ARYS*, 3, 2000,ss. 143-150.
- Pastor, L.B., "Pharnakes I of Pontus and the Kingdom of Pergamum", *Talanta*, XXXII-XXXIII, 2000-2001, ss. 61-66.
- Pastor, L.B., "Cappadocia and Pontus, Client Kingdoms of the Roman Republic from the Peace of Apamea to the Beginning of the Mithridatic Wars (188-89 B.C.)", *Freundschaft und Gefolgschaft in den auswärtigen Beziehungen der Römer (2. Jh. v.Chr.-1. Jh. n.Chr.)*, Ed. A. Coşkun, Frankfurt, 2008, ss. 45-63.
- Pastor, L.B., "Troy, between Mithridates and Rome", *Mithradates VI and the Pontic Kingdom, (Black Sea Studies 9, The Danish National Research Foundation's Centre for Black Sea Studies)*, Ed. J.M. Højte, Aarhus, 2009, ss. 217-231.
- Pastor, L.B., *Pompeyo Trogo, Justino y Mitrídates, Comentario al Epítome de las Historias Filípicas (37, 1, 6 – 38, 8, 1)*, Hildesheim, 2013.
- Pastor, L.B., "The Meeting Between Marius and Mithridates and The Pontic Policy in Cappadocia", *CEDRUS*, II, 2014,ss. 225- 239.
- Paton, W.R. & Myres, J.L., "Karian Sites and Inscriptions", *JHS*, 16, 1896, ss. 188-271.
- Pelling, C., "The Triumviral Period", *CAH*, X, Cambridge, 2006, ss. 1-70.
- Piejko, F., "An Act of Amnesty and a Letter of Ptolemy VIII to his Troops on Cyprus", *AC*, 56, 1987, ss. 254-259.
- Pohl, H., *Die Römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer vom 3. bis zum 1. Jh. v. Chr.*, Berlin, 1993.

- Potter, D., "Where did Aristonicus' Revolt Begin?" *ZPE*, 74, 1988, ss. 293-295.
- Pugliese-Carratelli, G., "Supplemento Epigrafico di Iasos", *ASAA*, 29-30, 1967-1968, 437-486.
- Radt, W., *Pergamon, Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, çev. S. Tammer, İstanbul, 2002.
- Rankin, H.D., *Celts and the Classical World*, London, 1987.
- Rauh, N.K., "Who were the Cilician Pirates?", *Res Maritimae: Cyprus and the Eastern Mediterranean from Prehistory to Late Antiquity, Proceedings of the Second International Symposium 'Cities on the Sea', Nicosia, October 18-22, 1994*, Ed. S. Swiny vd., Atlanta, 1998, ss. 263-283.
- Rauh, N. K. vd., "Pirates in the Bay of Pamphylia: an archaeological Inquiry", Ed. Olivier, G. J. vd., *The Sea in Antiquity, Biblical Archaeology Review*, Washington, 2000, ss. 151-180.
- Rauh, N.K., *Merchants, Sailors and Pirates in the Roman World*, London, 2003.
- Reger, G., "Sympolitēiai in Hellenistic Asia Minor", *The Greco-Roman East: Politics, Culture, Society*, Ed. S. Colvin, Cambridge, 2004.
- Reinach, T., *Mithridate Eupator, roi de Pont*, Paris, 1890.
- Reynolds, J.M., *Aphrodisias and Rome*, London, 1982.
- Rhodes, P.J., "Milesian "Stephanephoroi": Applying Cavaignac Correctly", *ZPE*, 157, 2006, ss. 116.
- Ricl, M., "A New Royal Letter from Pessinus: Some Corrections and Suggestions", *EA*, 47, 2014, ss. 141-146.
- Rigsby, K.J., "The Era of the Province of Asia", *Phoenix*, 33/1, 1979, ss. 39-47.
- Rigsby, K.J., "Provincia Asia", *TAPA*, 118, 1988, ss. 123-53.
- Rigsby, K.J., *Asylia: Territorial Inviolability in the Hellenistic World*, Berkeley & Los Angeles & London, 1996.

- Robert, L., "Décret de Tralles", *RPh*, XL, 1934, ss. 279-291.
- Robert, L., *Collection Froehner I, Inscriptions Grecques*, Paris, 1936.
- Robert, L., *Villes d'Asie Mineure, Etudes de Geographie Ancienne*, Paris, 1962.
- Robert, L. & J., *La Carie*, II, Paris, 1954.
- Robert, L. & J., *Fouilles d'Amyzon en Carie: Exploration, Historie, Monnaies et Inscriptions*, Paris, 1983.
- Roberts, K., *The Origins of Business, Money, and Markets*, New York, 2011.
- Rodgers, W.L., *Greek and Roman Naval Warfare*, London, 1937.
- Rogers, G.M., *The Mysteries of Artemis of Ephesos: Cult, Polis, and Change in the Graeco-Roman World*, New Heaven & London, 2012.
- Rostovtzeff, M.I., *The Social and Economic History of the Hellenistic World I-III*, Oxford, 1941.
- Sands, P.C., *The Client Princes of the Roman Empire under the Republic*, Cambridge, 1908.
- Sanford, E., "Roman Avarice in Asia", *JNES*, 9/ 1, 1950, ss. 28-36.
- Santangelo, F., *Sulla, the Elites and the Empire, A Study of Roman Politics in Italy and the Greek East*, Leiden & Boston, 2007.
- Sarıkaya, S., "Babil Kuneiform Tabletleri ile Antik Kaynaklar Işığında Media, Lydia ve Küçük Asya Fatihi Büyük Kyros", *Mediterranean Journal of Humanities*, I/2, 2011, ss. 195-211.
- Sartre, M., *L'Asie Mineure et l'Anatolie d'Alexandre à Dioclétien (IVe s. av. J.-C. - IIIe s. ap. J.C.)*, Paris, 1995.
- Sartre, M., *L'Anatolie Hellénistique: De l'Égée au Caucase*, Paris, 2003.
- Schalit, A., "The Letter of Antiochus III to Zeuxis regarding the Establishment of Jewish Military Colonies in Phrygia and Lydia", *JQR*, 50/4, 1960, ss. 289-318.

- Schmitt, H.H., *Die Staatsverträge des Altertums III*, München, 1969.
- Schuler, C., “Küçük Asya’da Seleukoslar Egemenliği”, çev. G.B. Yazıcıoğlu, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed. O. Tekin, 2019a, ss. 14-25.
- Schuler, C., “Kırılgnlık ve Direnç: Hellenistik Küçük Asya’da Hellen Kent Devletleri (Póleis)”, çev. G.B. Yazıcıoğlu, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu: Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri*, Ed. O. Tekin, 2019b, ss. 224-239.
- Scullard, H.H., *From the Gracchi to Nero: A History of Rome from 133 B.C. to A.D. 68*, Oxford, 2011.
- Seager, R., “Sulla”, *CAH*, IX, Cambridge, 2006a, ss. 165-207.
- Seager, R., “The Rise Of Pompey”, *CAH*, IX, Cambridge, 2006b, ss. 208-229.
- Semple, E.C., “Pirate Coasts of Mediterranean Sea”, *G&R*, 2/2, 1916, ss. 137-151.
- Shaw, B.D., “Bandit Highlands and Lowland Peace: The Mountains of Isauria-Cilicia”, *JESHO*, 33, 1990,ss. 199-233.
- Sheldon, R.M., *Espionage in the Ancient World, An Annotated Bibliography*, McFarland, 2003.
- Sheldon, R.M., *Intelligence Activities in Ancient Rome*, New York, 2005.
- Shepherd, W.R., *Historical Atlas*, New York, 1911.
- Sherk, R. K., *Roman Documents from the Greek East*, Baltimore, 1969.
- Sherk, R.K., “Roman Galatia: The Governors from 25 BC. to A.D. 114”, *ANRW*, II.7.2, 1980,ss. 954-1052.
- Sherk, R.K., *Rome and the Greek East to the Death of Augustus*, Cambridge, 1984.
- Sherry, F., *Raiders and Rebels, The Golden Age of Piracy*, New York, 1986.
- Sherwin-White, A.N., “Rome, Pamphylia and Cilicia, 133-70 B.C.”, *JRS*, 66, 1976,ss. 1-14.

- Sherwin-White, A.N., "The Roman Involvement in Anatolia 167-88 B.C.", *JRS*, 67, 1977a,ss. 62-75.
- Sherwin-White, A.N., "Ariobarzanes, Mithridates and Sulla", *CQ*, 27, 1977b,ss. 173-183.
- Sherwin-White, A.N., *Roman Foreign Policy in the East 168 B.C. to A.D. 1.*, London, 1984.
- Sherwin-White, A.N., "Lucullus, Pompey and the East", *CAH*, IX, Cambridge, 2006, 229-273.
- Sherwin-White, S.M., *Ancient Cos: An Historical Study from the Dorian Settlement to the Imperial Period*, Göttingen, 1978.
- Shipley, G., *The Greek World After Alexander 323-30 BC*, Routledge & London, 2000.
- Simonetta, B., "Notes on the Coinage of the Cappadocian Kings", *NC*, 7 (1), 1961,ss. 9-50.
- Simonetta, B., *The Coins of the Cappadocian Kings*, Fribourg, 1977.
- Simpson, R.H., "The Historical Circumstances of the Peace of 311", *JHS*, 74, 1954, ss. 25-31.
- Simpson, R.H., "A Note on Cyinda", *Historia*, 6/4, 1957, ss. 503-504.
- Snowdon, M., *An Unexpected Province: A History Of The Early Years Of The Roman Province Of Asia From 133 B.C. To 128 B.C.*, Diss. Ph. D., McMaster University, 2005.
- Sokolowski, F., "Divine Honors for Antiochos and Laodike at Teos and Iasos", *GRBS*, 13, 1972, ss. 171-176.
- Sosin, J.D., "Magnesian Inviolability", *TAPA*, 139, 2009, ss. 369-410.
- Stahelin, F., *Geschichte der kleinasiatischen Galater*, Leipzig, 1907.
- Stavrianopoulou, E., "Hellenistic World(s) and the Elusive Concept of 'Greekness'", *Shifting Social Imaginaries in the Hellenistic Period: Narrations, Practices and Images*, Ed. E. Stavrianopoulou, Leiden & Boston, 2013, ss. 177-205.

- Strobel, K., *Die Galater*, Berlin, 1996.
- Strobel, K., “State Formation by the Galatians of Asia Minor: Politico-Historical and Cultural Processes in Hellenistic Central Anatolia”, *Anatolica*, 28, 2002, ss. 1-46.
- Sullivan, R.D., “The Dynasty of Cappadocia”, *ANRW*, II. 7. (2), 1980, ss. 1125-1168.
- Sullivan, R.D., *Near Eastern Royalty and Rome 100- 30 B.C.*, Toronto, 1990.
- Sumner, G.V., “The Piracy Law from Delphi and the Law of the Cnidos Inscription”, *GRBS*, 19, 1978, ss. 211-225.
- Syme, R., “Isauria in Pliny”, *AS*, 36, 1986, ss. 159-164.
- Şahin, S., “Piratenüberfall auf Teos, Volksbeschluß über die Finanzierung der Erpressungsgelder”, *EA*, 23, 1994, ss. 1-40.
- Tarn, W.W., “Heracles Son of Barsine”, *JHS*, 41, 1921, ss. 18–28.
- Tarn, W.W., *Hellenistic Civilization*, London, 1947.
- Tekin, O., “Hellenistik Çağ ve Roma İmparatorluk Döneminde Kapadokya Krallığı”, *Kapadokya*, Ed. M. Sözen, İstanbul, 1998.
- Tekin, O., *Eski Anadolu ve Trakya. Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö. 12.-M.S. 4. Yüzyıllar Arası)*, İstanbul, 2007.
- Tekin, O., *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul, 2008.
- Temizkan, M., *Seleukoslar Döneminde Antiokheia (Antakya)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, 2017.
- Thonemann, P., *The Maeander Valley: A Historical Geography from Antiquity to Byzantium*, Cambridge, 2011.
- Thonemann, P., “The Attalid State, 188-133 BC”, *Attalid Asia Minor: Money, International Relations and the State*, Ed. P. Thonemann, Oxford, 2013, ss. 1-49.
- Thonemann, P., “Pessinous and the Attalids: a New Royal Letter”, *ZPE*, 194, 2015, ss. 117-128.

- Tozan, M., “Cicero’nun Cilicia Valiliği”, *CEDRUS*, IV, 2016, ss. 105-126.
- Troxell, H.A., *The Coinage of the Lycian League*, New York, 1982.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük*, haz. İ. Parlatır vd., Ankara, 1988.
- Üreten, H., “Magnesia ad Maeandrum ve Artemis Leukophryene: Hellenistik Dönem Kraliyet Mektuplarının Katkılarına Bir Bakış”, *History Studies: International Journal of History*, 4/2, 2012, ss. 373-392.
- Van Ooteghem, J., *Pompee le Grand, Batisseur d’Empire*, Bruxelles, 1954.
- Van Ooteghem, J., *Lucius Licinius Lucullus*, Bruxelles, 1959.
- Vavrinek, V., *La révolte d’Aristonicos*, Prague, 1957.
- Vavrinek, V., “Aristonicus of Pergamon: Pretender to the Throne or Leader of a Slave Revolt?”, *Eirene*, 13, 1975, ss. 109-129.
- Viereck, P., “Das Senatsconsult von Tabae”, *Hermes*, 25, 1890, ss. 624-631.
- Vitucci, G., *Il Regno di Bitinia*, Roma, 1953.
- Vogt, J., *Slavery and the Ideal of Man*, Oxford, 1974.
- Walbank, F.W., *Philip V of Macedon*, Cambridge, 1940.
- Walbank, F.W., *Historical Commentary on Polybius III*, Oxford, 1979.
- Walbank, F.W., *The Hellenistic World*, London, 1981.
- Walbank, F.W., “Macedonia and Greece”, *CAH*, VII/1, Cambridge, 2006a, ss. 221-257.
- Walbank, F.W., “Macedonia and the Greek Leagues”, *CAH*, VII/1, Cambridge, 2006b, ss. 446-513.
- Walsh, J.J., “Flamininus and the Propaganda of Liberation”, *Historia*, 45, 1996, ss. 344-363.
- Ward, A.M., “Cicero’s Support of the Lex Gabinia”, *ClassW*, 63/1, 1969, ss. 8-10.

Ward, A.M., “Caesar and the Pirates II: The Elusive M. Iunius Iuncus and the Year 75/4”, *AJAH*, 2, 1977, ss. 26-36.

Welles, C.B., *Royal Correspondance in the Hellenistic World*, New Heaven, 1934.

Will, E., “The Succession to Alexander”, *CAH*, VII/1, Cambridge, 2006a, ss. 23-62.

Will, E., “The Formation of the Hellenistic Kingdoms”, *CAH*, VII/1, Cambridge, 2006b, ss. 101-118.

Wiseman, T.P., “The Senate and the Populares, 69-60 B.C.”, *CAH*, IX, Cambridge, 2006, ss. 327-368.

Wolff, C., “Comment Devient-On Brigand”, *REA*, 101, 1999, ss. 393-403.

Wolff, C., *Les Brigands En Orient Sous Le Haut-Empire Romain*, Rome, 2003.

Wörrle, M., “Antiochos I., Achaios der Ältere und die Galater, Eine neue Inschrift in Denizli”, *Chiron*, 5, 1975, 59-88.

Wörrle, M., “Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens I”, *Chiron*, 7, 1977, ss. 43-46.

Wörrle, M., “Die Inschriften von Herakleia am Latmos”, *Chiron*, 18, 1988, ss. 421-476.

Wörrle, M., “Pergamon um 133 v. Chr.”, *Chiron*, 30, 2000, ss. 543-576.

Wörrle, M., “Der Friede zwischen Milet und Magnesia : Methodische Probleme einer Communis Opinio” *Chiron*, 34, 2004, ss. 45-57.

Ziolkowski, A., “The Plundering of Epirus in 167 B.C: Economic Considerations”, *PBSR*, 54, 1986, ss. 69-80.

İnternet Kaynakları

<https://logeion.uchicago.edu/rebellare>, Çevrimiçi, (18.04.2019).

Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide,
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crimeofgenocide.aspx>, Çevrimiçi,
(31.1.2020).

Five Millennium Catalog of Lunar Eclipses: –1999 to +3000 (2000 BCE to 3000 CE),
<https://eclipse.gsfc.nasa.gov/5MCLE/5MKLE-214173.pdf> , Çevrimiçi, (11.10.2019).

EKLER

EK-1: Hellenistik Kral Listeleri

Seleukos Krallığı

Seleukos (“Nikator”)	MÖ 312-281
Antiokhos (“Soter”)	MÖ 281-261
II. Antiokhos (“Theos”)	MÖ 261-246
II. Seleukos (“Kallinikos”)	MÖ 246-226/225
III. Seleukos (“Soter”)	MÖ 226/225-223
III. Antiokhos (“Megas”)	MÖ 223-187
IV. Seleukos (“Philopator”)	MÖ 187-175
IV. Antiokhos (“Epiphanes”)	MÖ 175-164
V. Antiokhos (“Eupator”)	MÖ 164-162
Demetrios (“Soter”)	MÖ 162-150
İskender (“Balas”)	MÖ 150-145
II. Demetrios (“Nikator”)	MÖ 145-140
VI. Antiokhos (“Epiphanes”)	MÖ 145- <i>ca.</i> 142
VII. Antiokhos (“Sidetes”)	MÖ 138-129
II. Demetrios (“Nikator”)	MÖ 129-126/125
Kleopatra (“Thea”)	MÖ 126/125-123
V. Seleukos	MÖ 126
VIII. Antiokhos (“Grypos”)	MÖ 126/125-96
IX. Antiokhos (“Kyzikenos”)	MÖ 114/113-95
VI. Seleukos	MÖ 95
X. Antiokhos (“Eusebes Philopator”)	MÖ 95-83
III. Demetrios (“Philopator Soter”)	MÖ 95-88
XI. Antiokhos (“Epiphanes Philadelphos”)	MÖ 95
Philippos	MÖ 95-84
XII. Antiokhos (“Dionysos”)	MÖ 87-84
XIII. Antiokhos (“Asiatikos”)	MÖ 69-64
II. Philippos	MÖ 65-64

Ptolemaios Krallığı

Ptolemaios (“Soter”)	MÖ 323-283
II. Ptolemaios (“Philadelphos”)	MÖ 283-246
III. Ptolemaios (“Euergetes”)	MÖ 246-221
IV. Ptolemaios (“Philopator”)	MÖ 221-204
V. Ptolemaios (“Epiphanes”)	MÖ 204-180
VI. Ptolemaios (“Philometor”)	MÖ 180-145
[MÖ 170-164 yılları arasında VIII. Ptolemaios ve II. Kleopatra ile birlikte; MÖ 163-145 yılları arasında II. Kleopatra ile birlikte]	
VIII. Ptolemaios (“Euergetes”)	MÖ 145-116
III. Kleopatra ve IX. Ptolemaios (“Soter”)	MÖ 116-107
III. Kleopatra ve X. Ptolemaios (“Aleksandros”)	MÖ 107-101
X. Ptolemaios (“Aleksandros”) ve Kleopatra Berenike	MÖ 101-88
IX. Ptolemaios (“Soter”)	MÖ 88-81
XI. Ptolemaios (“II. Aleksandros”) ve Kleopatra Berenike	MÖ 80
XII. Ptolemaios (“Auletes”)	MÖ 80-51
XIII. Ptolemaios ve VII. Kleopatra	MÖ 51-47
XIV. Ptolemaios ve VII. Kleopatra	MÖ 47-44
XV. Ptolemaios ve VII. Kleopatra	MÖ 44-30

Antigonos’lar Krallığı

Antigonos (“Monophthalmos”)	MÖ 306-301
Demetrios (“Poliorketes”)	MÖ 306-283
II. Antigonos (“Gonatas”)	MÖ 283-239
II. Demetrios	MÖ 239-229
III. Antigonos (“Doston”)	MÖ 229-221
V. Philippos	MÖ 221-179
Perseus	MÖ 179-168

Pergamon Krallığı

Philetairos	MÖ 283-263
Eumenes	MÖ 263-241
Attalos	MÖ 241-197
II. Eumenes	MÖ 197-159/158
II. Attalos	MÖ 159/158-139/138
III. Attalos	MÖ 139/138-133

Bithynia Krallığı

Zipoites	MÖ <i>ca.</i> 297-280
Nikomedes	MÖ 280-255
Ziaelas	MÖ 255-235
Prusias	MÖ 235-183
II. Prusias	MÖ 183-149
II. Nikomedes (“Epiphanes”)	MÖ 149-128/127
III. Nikomedes (“Euergetes”)	MÖ 128/127-94
IV. Nikomedes (“Philopator”)	MÖ 94-74

Pontos Krallığı

Mithradates (“Ktistes”)	MÖ 281- <i>ca.</i> 266
Ariobarzanes	MÖ <i>ca.</i> 266
II. Mithradates	MÖ <i>ca.</i> 250-220’den sonra
III. Mithradates	MÖ <i>ca.</i> 220’den sonra- <i>ca.</i> 189
Pharnakes	MÖ <i>ca.</i> 189-155
IV. Mithradates (“Philopator Philadelphos”)	MÖ <i>ca.</i> 155-152
V. Mithradates (“Euergetes”)	MÖ <i>ca.</i> 152-20
VI. Mithradates (“Eupator Dionysos”)	MÖ 120-63

Kappadokia Krallığı

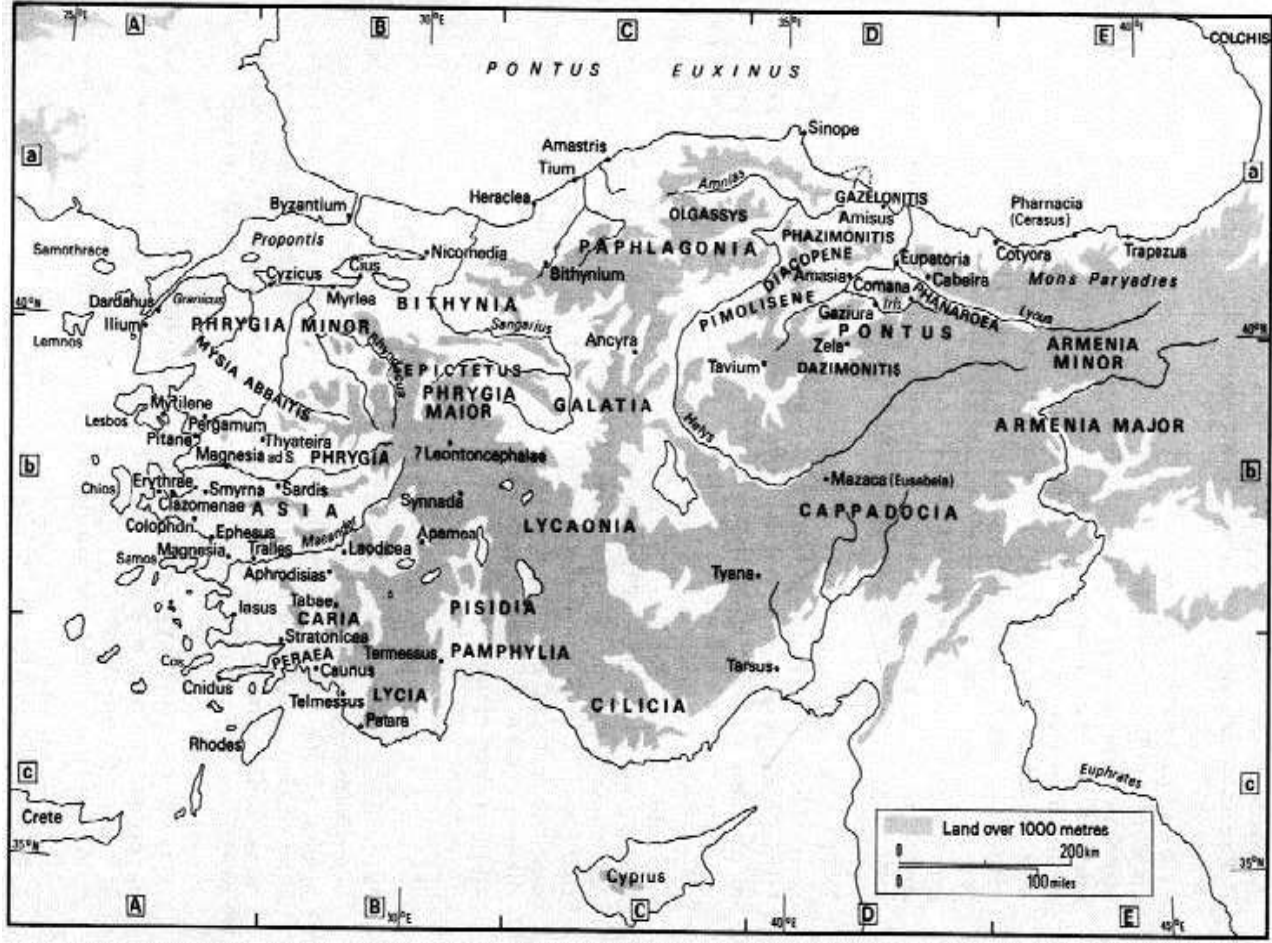
III. Ariarathes	MÖ <i>ca.</i> 255-220
IV. Ariarathes (“Eusebes”)	MÖ <i>ca.</i> 220-163
V. Ariarathes (“Eusebes Philopator”)	MÖ <i>ca.</i> 163-130
VI. Ariarathes (“Epiphanes Philopator”)	MÖ <i>ca.</i> 130-116
VII. Ariarathes (“Philometor”)	MÖ <i>ca.</i> 116-101/100
IX. Ariarathes	MÖ <i>ca.</i> 101/100-97
VIII. Ariarathes	MÖ <i>ca.</i> 97-96
Ariobarzanes (“Philoromaios”)	MÖ <i>ca.</i> 95-90
IX. Ariarathes	MÖ <i>ca.</i> 89-86
Ariobarzanes (“Philoromaios”)	MÖ <i>ca.</i> 85-63
II. Ariobarzanes (“Philopator”)	MÖ 63- <i>ca.</i> 52
III. Ariobarzanes (“Eusebes Philoromaios”)	MÖ 52-42
X. Ariarathes	MÖ 42- <i>ca.</i> 36
Arkhelaos	MÖ 36- M.S. 17

Kommagene Krallığı

Ptolemaios	MÖ 162- <i>ca.</i> 130
II. Samus (“Theosebes Dikaios”)	MÖ <i>ca.</i> 130-100
Mithradates (“Kallinikos”)	MÖ <i>ca.</i> 100-70
Antiokhos (“Theos Dikaios Philoromaios Philhellen”)	MÖ <i>ca.</i> 70-35
II. Mithradates	MÖ <i>ca.</i> 31
II. Antiokhos (hüküm sürmedi)	MÖ <i>ca.</i> 29 (ölüm tarihi)
III. Mithradates	MS <i>ca.</i> 17 (ölüm tarihi)

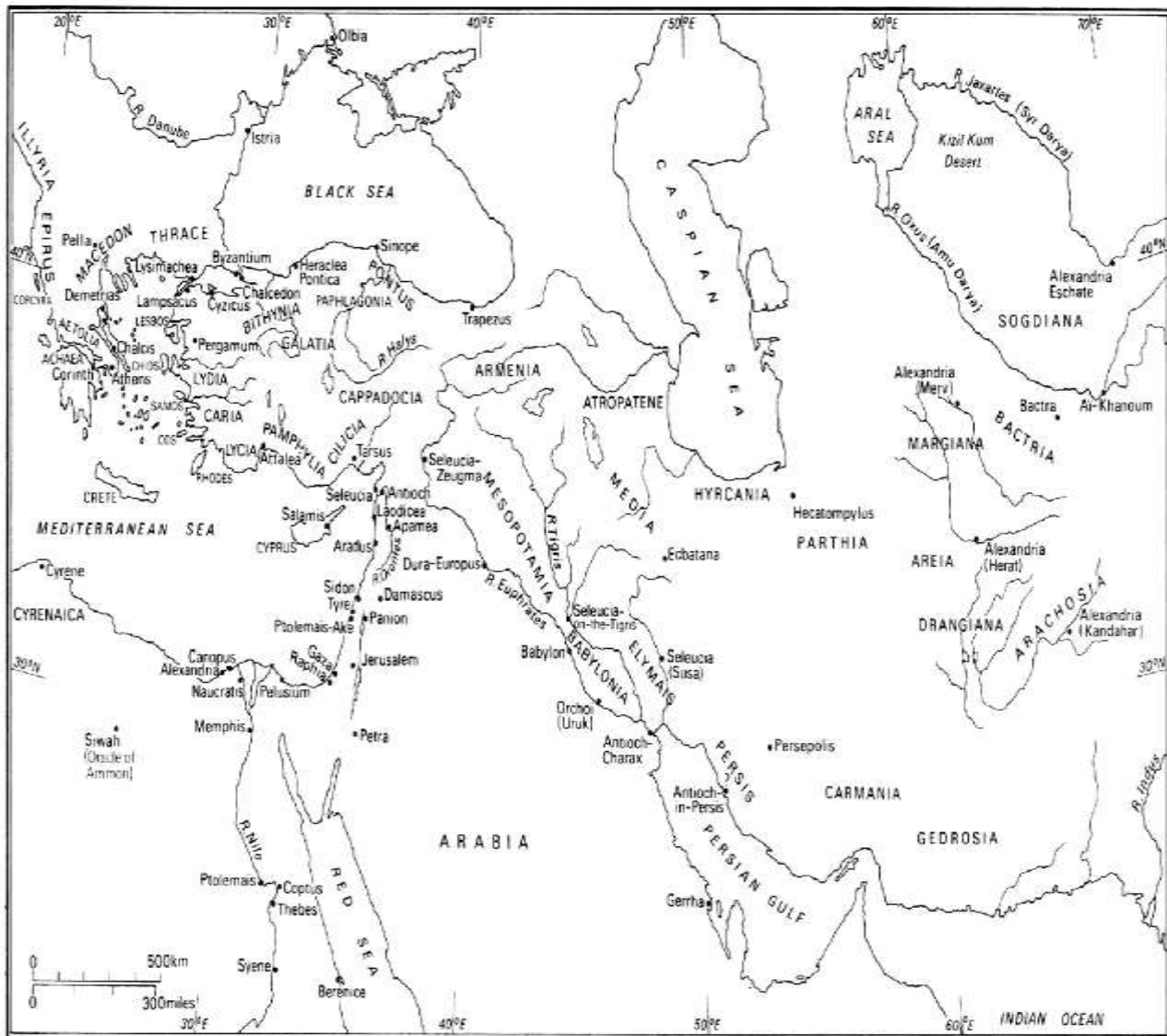
*Hellenistik kral listelerinin hazırlanmasında R.M. Errington’un Hellenistik Dünya Tarihi adlı eserinin 313-316 ve M. Arslan’ın Mithradates VI Eupator: Roma’nın Büyük Düşmanı adlı eserinin 540-542 sayfaları esas alınmıştır.

EK-2: Haritalar

Harita 1: Hellenistik Çağ'da Anadolu¹³⁹⁹

¹³⁹⁹Hind, 2006: 138.

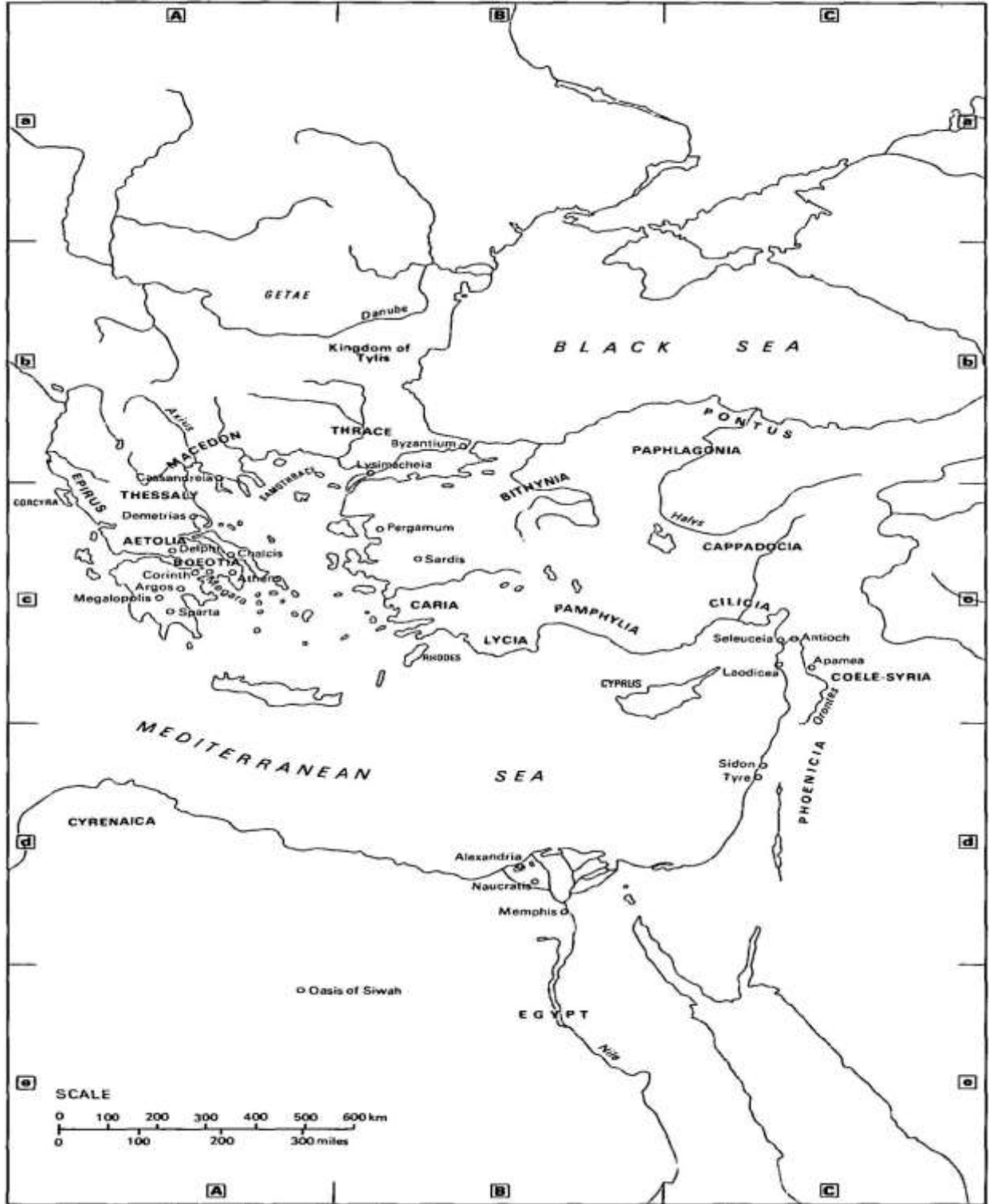
Harita 2: Hellenistik Dünya¹⁴⁰⁰

¹⁴⁰⁰Austin, 2006: xxxi.

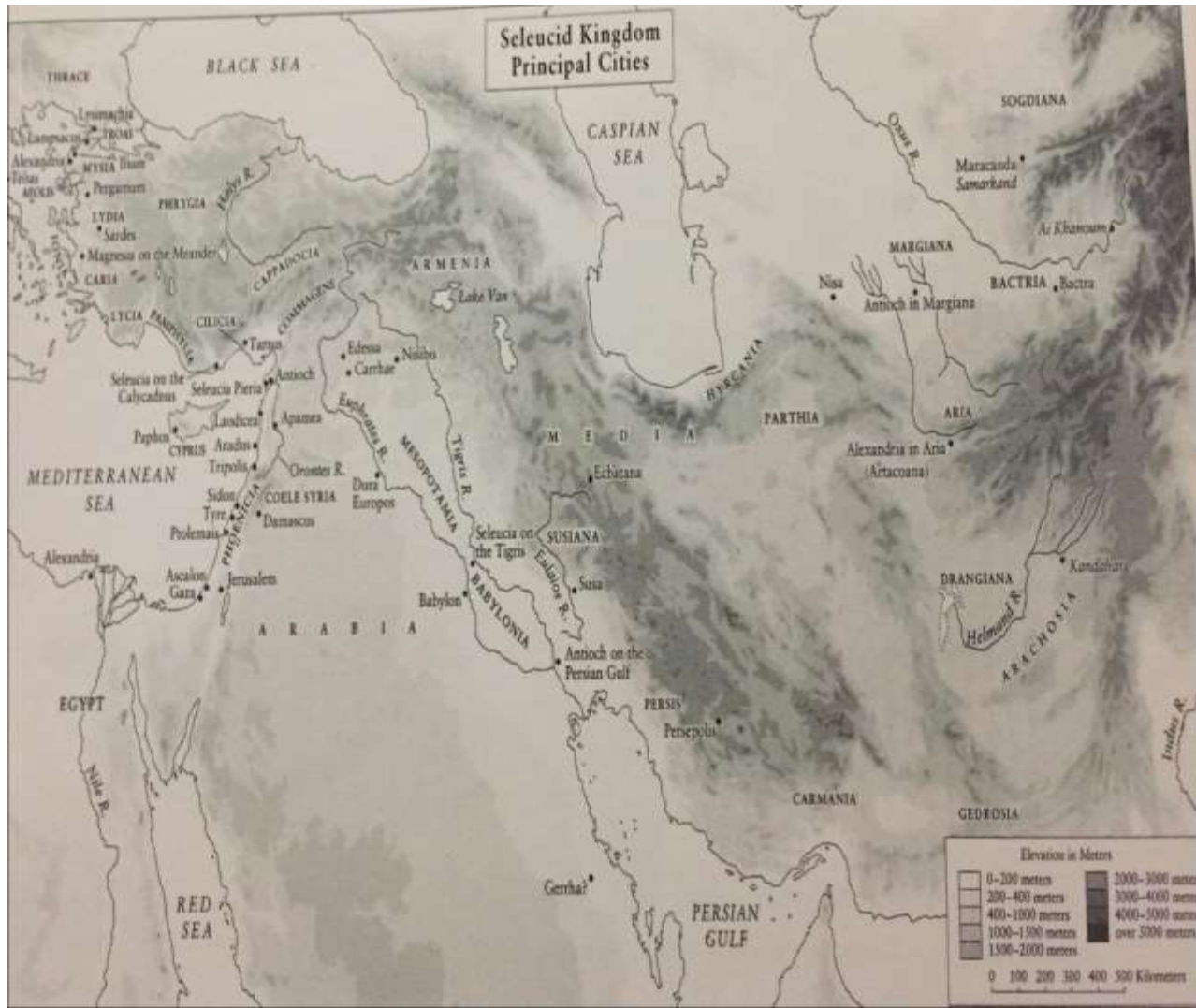
Harita 3: Lysimakhos Döneminde Batı Anadolu¹⁴⁰¹

¹⁴⁰¹Lund, 1992: xiv.

Harita 4: MÖ 275 Yılında Doğu Akdeniz¹⁴⁰²

¹⁴⁰²Will, 2006b: 102.

Harita 5: Seleukos Krallığı'nın Yayılım Alanı¹⁴⁰³

¹⁴⁰³Schuler, 2019a: 15.

Harita 6: Ptolemaioslar'ın Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki Yayılım Alanları¹⁴⁰⁴

Haritada işaretlenen yerlerin lokalizasyonları:

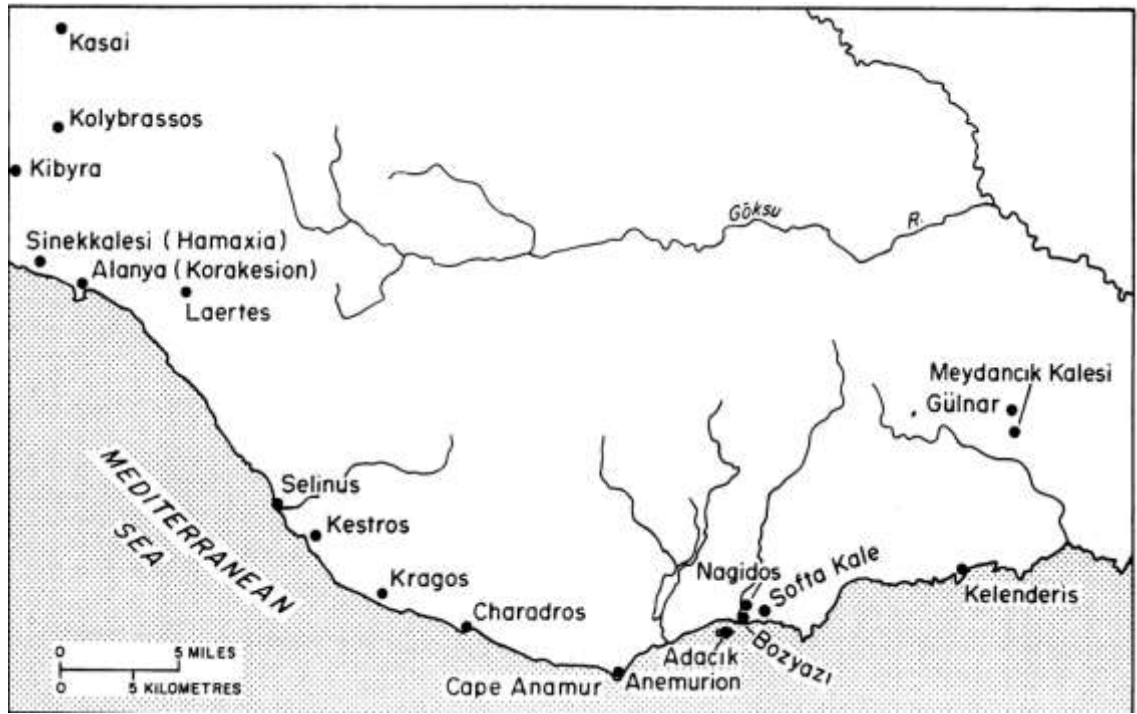
6. Lebedos	9. Amyzon	12. Stratonikeia
7. Kolophon	10. Iasos	13. Myndos
8. Herakleia at Latmos	11. Mylasa	14. Halikarnassos

¹⁴⁰⁴Hölbl, 2001: 375.

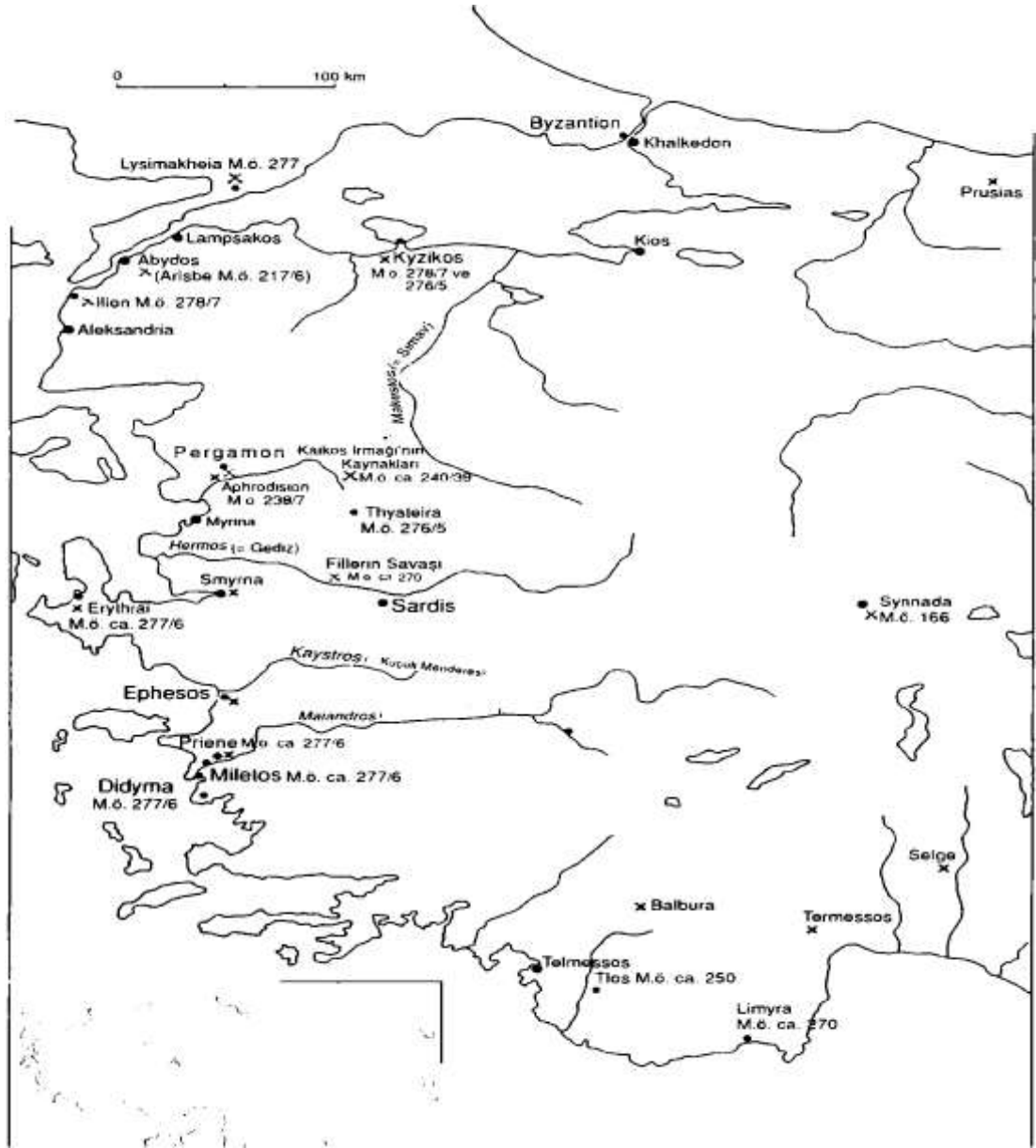
Harita 7: Hellenistik Çağda Batı Anadolu¹⁴⁰⁵

¹⁴⁰⁵Chamoux, 2002: 13.

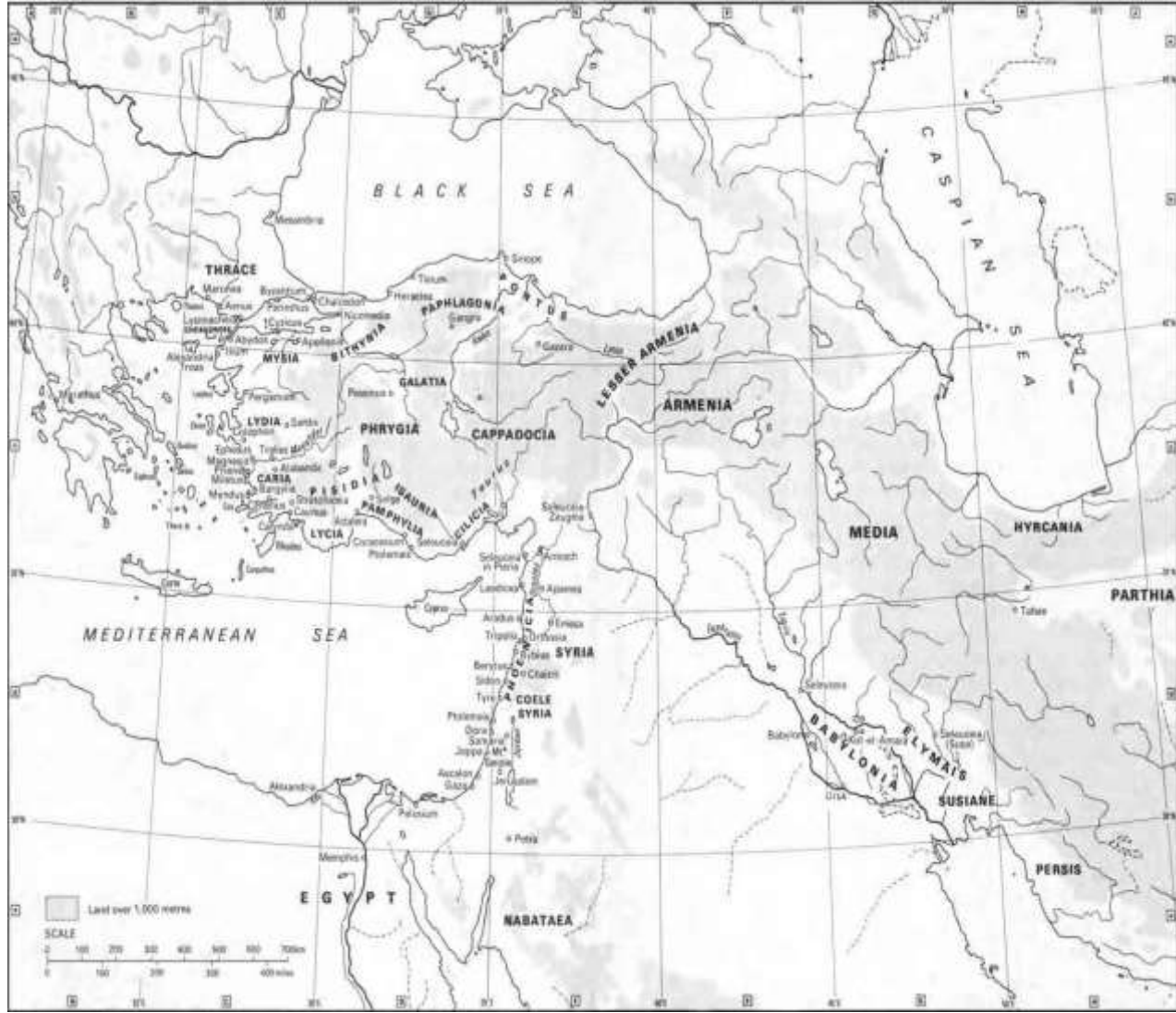
Harita 8: Doğu Pamphylia ve Batı Dağlık Kilikia¹⁴⁰⁶

¹⁴⁰⁶Habicht, 2006a: 257.

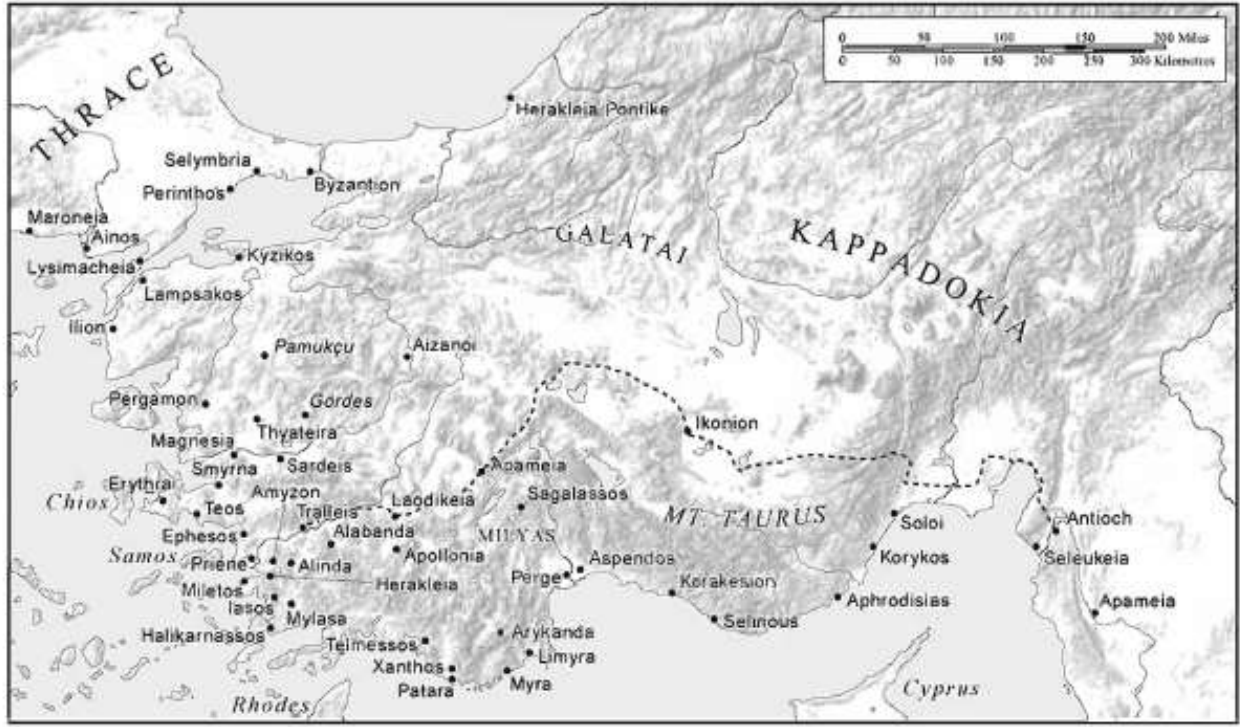
Harita 9: Galatlar'ın Anadolu'daki Faaliyetleri¹⁴⁰⁷

¹⁴⁰⁷Arslan, 2000a: Harita II.

Harita 10: MÖ 188-158 Yılları Arasında Anadolu¹⁴⁰⁸

¹⁴⁰⁸Habicht, 2006b: 327.

Harita 11: Akhaios'un Anadolu'da başlattığı isyan sonucunda kontrol ettiği Antiokheia kentinden Anadolu'nun içerisine kadar uzanan yol güzergâhı¹⁴⁰⁹

¹⁴⁰⁹Ma, 1999: xviii.

Harita 12: Apameia Antlaşması'ndan Sonra Anadolu, MÖ 188¹⁴¹⁰

¹⁴¹⁰Shepherd, 1911: 33.

Harita 13: Anadolu'da haydutluğun, korsanlığın ve Aristonikos'un başlıca faaliyet alanları¹⁴¹¹

¹⁴¹¹Ergin, 2013: xvii.

Harita 14: Pompeius'un Düzenlemeleri Sonrası Anadolu, MÖ 63¹⁴¹²

¹⁴¹²Shepherd, 1911: 33.